ئىسلام پرىنسىپى

ئەبۇلئەئلا مەۋدۇدىي

ئۇيغۇر تەرجىمە مەركىزى

مۇندەرىجە

مۇقەددىمە 4
بىرىنچى باب ئىسلام 7
«ئىسلام» ئاتالغۇسىنىڭ مەنىسى 8
كۇفرىنىڭ ماھىيىتى 12
ئىسلامنىڭ نېئمەتلىرى 17
ئىككىنچى باب ئىمان ۋە ئىتائەت 26
ئىماننىڭ تەرىپى 29
بىلىشنىڭ يولى 31
غەيبكە ئىمان كەلتۈرۈش 33
ئۈچىنچى باب پەيغەمبەرلىك 37
پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىش 42
پەيغەمبەرلىكنىڭ قىسقىچە تارىخى 46
ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكى 53
ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنىڭ ئىسپاتلىرى 56
ئەڭ بۈيۈك ئىنقىلابچى 70
پەيغەمبەرلىك ئاخىرلاشقانلىقىنىڭ دەلىللىرى 75
تۆتىنچى باب ئىماننىڭ ئاساسلىرى 81
تەۋھىد (ئاللاھنى بىر دەپ ئىشىنىپ ئىمان ئېيتىش) 83
«لا اله الا الله» نىڭ مەنىسى 84
تەۋھىدنىڭ ئىنسان ھاياتىدىكى تەسىرى 94
ئاللاھنىڭ پەرىشتىلىرىگە ئىمان كەلتۈرۈش 101
ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈرۈش 104
ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە ئىمان كەلتۈرۈش 110
ئاخىرەتكە ئىمان كەلتۈرۈش 114
ئاخىرەتكە ئىشىنىشنىڭ مۇھىملىقى 115
ئاخىرەت ئەقىدىسىگە راتسىئونال بىر قاراش 120
بەشىنچى باب ئىبادەت 127
ئىبادەتنىڭ ئوقۇمى 129
ناماز 131

www.munb.er.org

روزا 137
زاكات 139
ھەج 141
ئىسلامنى ھىمايە قىلىش 144
ئالتىنچى باب دىن ۋە شەرىئەت 148
دىن بىلەن شەرىئەتنىڭ پەرقى 148
شەرىئەتنى ئۆگىنىشنىڭ مەنبەلىرى 149
فىقھى 151
تەسەۋۋۇف() 153
يەتتىنچى باب شەرىئەت پرىنسىپلىرى 157
شەرىئەتنىڭ ئۇقۇمى ۋە ماھىيىتى 157
شەرىئەتتىكى ھەقلەر ۋە ۋەزىپىلەر 161
ئاللاھنىڭ ھەققى 162
نەپسىنىڭ ھەققى 166
باشقىلارنىڭ ھەققى 169
باشقا پۈتۈن مەخلۇقاتلارنىڭ ھەققى 177
شەرىئەت ئالەمشۇمۇل ۋە ئەبەدىي بىر قانۇندۇر 178

www.munber.org

مۇقەددىمە

بۇ قىسقا رىسالە (قوللانما) خۇسۇسەن، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئاخىرقى يىللىقىدا ۋە ئالىي مەكتەپنىڭ بىرىنچى يىللىق سىنىپلىرىدا ئوقۇۋاتقان ياشلار ئۈچۈن يېزىلدى. شۇنداقلا باشقا كىتابخانلارمۇ پايدىلىنالايدۇ.

بۇ كىتابنىڭ بىرىنچى نەشرى 1937 ـ يىلى بېسىلغان ۋە ھىندىستاننىڭ كۆپلىگەن مەدرىسەلىرىدە ۋە پاكىستان قۇرۇلغاندىن كېيىن، پاكىستاننىڭمۇ كۆپلىگەن مەكتەپلىرىدە رەسمىي دەرسلىك كىتاب قىلىپ بېكىتىلدى. بۇ 26 يىل ئىچىدە، ھازىر 23 ـ قېتىم نەشىردىن چىقىۋاتىدۇ. بۇگۈنگىچە خەلقئارادا بەش خىل تىل بىلەن 100 مىڭ دانە بېسىلىپ تارقىتىلدى.

بىزدە بۇگۈنگىچە دىنىي تەلىم ـ تەربىيەدىكى پۈتۈن ئۆلچەملەر ئومۇمەن مۇنداق بولۇپ كەلدى: ئوقۇغۇچىلارغا كۆپىنچە فىقھى مەسىلىلىرىنى ئوقۇتۇش. (بۇ ناماز، روزا ۋە تاھارەت قاتارلىق مەزمۇنلارنىڭ تەپسىلاتىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ). ئەمما ئاقائىدلار (ئەقىدە) توغرىسىدا تەلىم بېرىش نىسبەتەن ئاز بولدى. بۇ ئۇسۇلنىڭ نەتىجىسىمۇ دېگەندەك ئۈنۈملۈك بولمىغان. ئوقۇغۇچى بولسا، ئوقۇشنىڭ ئاخىرىغىچە ئىسلام دېگەن نېمە؟ بىزدىن نېمىنى تەلەپ قىلىدۇ؟ ۋە نېمىشقا؟ ئىسلام ئەقىدىلىرىنىڭ ئىنسان ھاياتى بىلەن قانداق مۇناسىۋىتى بار؟ ئەگەر بۇ ئەقىدىلەرگە بويسۇنۇپ ئەمەل قىلسا قانداق پايدىسى بار؟ ئەمەل قىلمىغاندا قانداق زىيانلىرى بار؟ ئىسلام پەقەت بۇيرۇق بىلەن بۇ ئەقىدىلەرگە بويسۇنۇشنى تەلەپ قىلامدۇ؟ ياكى بۇلارنىڭ توغرا ۋە ھەق ئىكەنلىكىگە دەلىل ـ ئىسپات كۆرسىتەمدۇ؟ مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى دىننى بىلىش ۋە ئېتىقادنى

www.munb.er.org

مۇستەھكەملەش ئۈچۈن ناھايىتى مۇھىم. بۇلارنى زېھنىگە ئوبدان يەرلەشتۈرۈۋالمىغاندا، فىقھىنى ئۆگىنىشنىڭ ھېچ پايدىسى يوق. چۈنكى، ئىمان بولمىسا ئەھكاملارغا ئىتائەت قىلىشتىن سۆز ئاچقىلى بولمايدۇ. شۇنداقلا، ئىمان ـ قائىدىلەرنى تولۇق چۈشەنگەندىلا ئاندىن مۇستەھكەملىنىدۇ.

شۇنىڭغا ئوخشاش، ناماز، روزا توغرىسىدىكى ئەھكاملارنى سۆزلەشتىن، ئىبادەت ۋە شەرىئەت ھۆكۈملىرىدىكى ھېكمەتنى چۈشەندۈرۈش تېخىمۇ مۇھىمراق. شۇنداق قىلغاندىلا، ئوقۇغۇچى چىن قەلبى بىلەن دىنىي ئەھكاملارغا بويسۇنۇپ، ئۇلارنى ئورۇنلاشقا تەييارلىنىدۇ. ناماز ئوقۇش تەرتىپلىرىنى ئۆگىتىش بولسا ـ ئالدى بىلەن ناماز ئوقۇشنى خالىغان كىشى ئۈچۈن پايدىلىقراق بولىدۇ.

ئەگەر بىر كىشى ئەزەلدىن ناماز ئوقۇشقا ھازىر بولمىسا، ئۇ كىشىگە ناماز ئوقۇشنىڭ تەرتىپلىرىنى ئۆگىتىشنىڭ نېمە پايدىسى؟ شۇنىڭ ئۈچۈن، ناماز ئەھكاملىرىنى بايان قىلىشتىن بۇرۇن، ئوقۇغۇچىلارغا ناماز دېگەن نېمە؟ بۇ سىزگە نېمە ئۈچۈن پەرز قىلىندى؟ نامازنىڭ پايدىسى نېمە؟ نامازنى تەرك قىلغانىنىڭ زىيانلىرى نېمىلەر؟ شۇنىڭغا ئوخشاش باشقا مەسىلىلەرنى ئالدى بىلەن قەلبىگە ئورۇنلاشتۇرۇش لازىم. ئۇندىن كېيىن تەپسىلاتلىرىنى بايان قىلغاندا پايدىسى بولىدۇ. بۇ قوللانمىنى يۇقىرىقى ئېھتىياجنى كۆزدە تۇتۇپ يازدىم. شۇنىڭ بىلەن دىنىي تەلىم ئىشلىرىدا يېڭى بىر ئۇسۇل قوللىنىشقا تىرىشتىم. مېنىڭچە بۇ ئۇسۇل كونا ئۇسۇللىرىمىزغا ئوخشىمايدۇ. بولۇپمۇ، ھازىرقى زامان ئەھۋالىغا قارىغاندا بۇ ئۇسۇلنىڭ پايدىسى تېخىمۇ كۆپ. بۇ ئەسىرىمدە قۇرئان كەرىم كۆرسەتكەن يول بىلەن مېڭىپ، ئۇنىڭ تەلىماتلىرىنىڭ بىر خۇلاسىسىنى تەقدىم قىلدىم. ئاللاھتىن بۇ ئىشىمدا مەقسىتىمگە يەتكۈزۈشنى تىلەيمەن. بۇ رىسالە ئارقىلىق دىنىي تەلىم ـ تەربىيە ساھەسىدە تېخىمۇ پايدىلىق يېڭى بىر يول ئېچىلىدۇ دەپ ئىشىنىمەن.

www.munb.er.org

ئەبۇل ئەلا مەۋدۇدى

1960 - يىلى لاھۇر

www.munber.org

بىرىنچى باب ئىسلام

دۇنيادىكى پۈتۈن باشقا دىنلار شۇ دىنىنىڭ قۇرغۇچىسىنىڭ ياكى شۇ دىنغا ئېتىقاد قىلغان خەلق ياكى مىللەتلەرنىڭ ئىسمى بىلەن ئاتالغان. مەسىلەن، خرىستىئانلىق (ئىسائىيەت) ھەزرىتى ئىسا (خرىست) نىڭ ئىسمى بىلەن ئاتىلىدۇ. بۇددا دىنى بولسا قۇرغۇچىسى گوتۇما بۇددانىڭ ئىسمى بىلەن ئاتالغان. زەردەشت دىنىمۇ، بۇ دىنى قۇرۇپ چىققان زەردۇشت دېگەن كىشىنىڭ ئىسمىدىن كېلىپ چىققان. شۇنداقلا يەھۇدى مەزھىبى «يەھۇدا» ئىسىملىك بىر قەبىلىدە راۋاجلانغانلىقتىن بۇ دىن «يەھۇدىلىك» دەپ ئاتالغان. ئىسلام دىنىدىن باشقا پۈتۈن دىنلاردا ئەھۋال شۇنداق.

ئىسلام دىنىنىڭ ئالاھىدىلىكى ـ ئۇنىڭ ھەرقانداق بىر شەخس ياكى بىر قەۋمگە مەنسۇپ بولمىغانلىقىدىن ئىبارەتتۇر. دىنىمىزنىڭ ئىسمى «ئىسلام» دېگەن ئاتالغۇنىڭ مەنىسىدىن كېلىپ چىققان بىر ئالاھىدە سۈپەتنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. بۇ ئىسمىنىڭ ئۆزىدىنلا، بۇنىڭ بىر شەخس ئىجاد قىلىپ چىققان دىن ئەمەسلىكى، شۇنداقلا بۇ ئىسمىنىڭ قانداقتۇر بىر قەبىلە ۋە ياكى بىر يۇرتقا مەنسۇپ ئەمەسلىكى ئېنىق. بۇ دىنىنىڭ بىرلا مەقسىدى ـ ئىنسانلار ئارىسىدا «ئىسلام»نىڭ سۈپىتىنى پەيدا قىلىشتىن ئىبارەت.

ئۆتمۈشتە، ھەر قايسى دەۋرلەردە ياشىغان قەۋملەر ئىچىدىكى راستچىل ۋە توغرا نىيەتلىك كىشىلەر ئارىسىدا بۇ سۈپەتلەرگە ئىگە بولغانلار، قايسى ئىرققا مەنسۇپ، قايسى مەملىكەت ۋە ياكى قايسى قەۋمدىن بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇلار «مۇسلىم» (ئىسلام سۈپىتىگە ئىگە بولغۇچىلار ـ ت) بولۇپ مۇسۇلمان ئىدى.

www.munb.er.org

«ئىسلام» ئاتالغۇسىنىڭ مەنىسى

« ئىسلام » ئاتالغۇسى ئەرەبچە سۆز بولۇپ، بويسۇنۇش، ئەگىشىش، تەسلىم بولماق، ئىتائەت قىلماق دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ.

دىنىمىزنىڭ ئاساسى ـ ئالللاھقا بويسۇنۇش ۋە قەتئىي ئىتائەت قىلىش ئۈستىگە قۇرۇلغانلىقتىن، ئۇنىڭغا « ئىسلام » دەپ نام بېرىلگەن.

ھەممىمىز كۆرۈپ تۇرۇۋېتىمىزكى، كائىناتتىكى پۈتۈن شەيئىلەر بىر تۈزۈم ۋە ئۆزگەرمەس قانۇنىيەتكە ئىگە. ئاي ۋە يۇلتۇزلار مۇكەممەل، ئۇلۇغ بىر قانۇنىيەت سىستېمىسى بىلەن بىر ـ بىرىگە باغلانغان بولۇپ، بۇلاردا زەررىچىمۇ زىتلىق يوق بەرمەيدۇ. كۈن، ئاي ۋە يەر شارى ئۆزىگە خاس بىر سۈرئەتتە، مۇئەييەن بىر ئوربىتا (سىزىق) ۋە نىشان بويىچە قىلچە خاتاسىز ھالدا ئايلىنىپ تۇرىدۇ. بەلگىلەنگەن ۋاقتى، سائىتى قىلچە ئىلگىرى ـ ئاخىرى بولۇپ قالمايدۇ. سۇ، ھاۋا، يورۇقلۇق، ئىسسىق ـ سوغۇقلارنىڭ ھەممىسى بىر قائىدىگە بويسۇنىدۇ. پۈتۈن ئۆسۈملۈكلەر ۋە جانلىقلار، ماددا ۋە ئېنېرگىيەلەرنىڭ ھەممىسى ئۆزلىرىگە خاس بەلگىلەنگەن قانۇنىيەت بويىچە پەيدا بولىدۇ، ئۆزگىرىدۇ، قىسقىرايدۇ، ياشايدۇ ۋە ئۆلىدۇ. ئىنسانغا نەزەر سېلىپ ئويلاپ كۆرگىنىمىزدىمۇ، ئەھۋال يەنە يۇقارقىدەك. ئىنساننىڭ تۇغۇلۇش، ئۆسۈپ يېتىلىش، تەرەققى قىلىش باسقۇچلىرى بەلگىلەنگەن تەبىئەت قانۇنىيىتىگە باغلىق. نەپەس ئېلىش، ئۇزۇقلىنىش، ئىسسىقلىق، يورۇقلۇقتىن پايدىلىنىش، يۈرەك ھەرىكىتى، قان ئايلىنىش قاتارلىقلار بۇ تۈزۈمگە ئاساسەن بىر رېتىم بىلەن داۋام قىلىدۇ. ئىنساننىڭ مېڭىسى، ئۆپكىسى، كۆزلىرى، قول ـ پۇتلىرى ۋە پۈتۈن ئەزالىرى، يەنى بەدىنىدىكى كىچىك بىر

ھۆجەيرەدىن تارتىپ بىر پۈتۈن ئورگانىزمغا قەدەر، ئۇلارغا ئالدىن بەلگىلەپ بېرىلگەن قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىنىدۇ.

قىسقىسى، كائىناتىمىز ئىلاھىي قانۇنلار بىلەن ئىدارە قىلىنغان بىر ئالەمدىن ئىبارەت بولۇپ، ئىچىدىكى ھەر نەرسە ئۆزىگە بېرىلگەن بۇيرۇق بەلگىلەپ بەرگەن يولنى بويلاپ ئىلگىرىلەيدۇ.

يەر يۈزىدىكى كىچىك بىر زەررە تۇپراقتىن تارتىپ، ئالەم بوشلۇقىدىكى ئەڭ چوڭ گالاكسى (سەييارە، ئاسمان جىسىملىرى ـ ت) دىن تەركىب تاپقان كائىناتنى باشقۇرۇدىغان بەكمۇ قۇدرەتلىك ۋە ھەر يەرگە ھاكىم قانۇن كائىناتنىڭ ياراتقۇچىسى ئاللاھنىڭ بىكىتكەن قانۇنىدۇر. كائىناتتىكى ھەممە نەرسىلەر بۇ قانۇنغا تەۋە ۋە بويسۇنغان ھالدا مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ. مانا بۇ جەھەتتىن ئېيتقاندا، پۈتۈن ئالەمنىڭ مەزھىبى «ئىسلام» دەپ ئېيتىمىز. چۈنكى يۇقارىدا ئېيتىپ ئۆتكىنىمىزدەك، ئاللاھقا تەسلىم بولۇشنىڭ، ئىتائەت قىلىشنىڭ ئۆزى ئىسلام دېمەكتۇر. كۈن، ئاي، زېمىن ۋە پۈتۈن ئاسمان جىسىملىرى بۇ نوقتىدىن ئېيتقاندا «مۇسۇلمان». ھاۋا، سۇ، تاش ـ تۇپراق، ئىسسىقلىق، دەل ـ دەرەخلەر ۋە ھايۋانلارمۇ بۇلارغا ئوخشاش. شۇنداقلا ئاللاھنى تونىمىغان بىر ئىنسان ئاللاھنى ئىنكار قىلىدۇ، ئاللاھتىن باشقىسىغا چوقۇنىدۇ ۋە ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرىدۇ. بۇ ئىنسان ئۆزىنىڭ يارىتىلىش، ئۆسۈپ يېتىلىش، ھايات كەچۈرۈش ۋە ئۆلۈش قاتارلىق جەريانلاردا ئاللاھنىڭ قانۇنىغا بويسۇنغا ھالدا داۋام قىلىدۇ. يەنى بۇلار تەبىئىي ھالدا «مۇسلىم». چۈنكى، ئىنساننىڭ بەدىنى ئانا قورسىقىدا تۆرەلگەندىن باشلاپ، ئۆلۈپ، تورزۇپ تۇپراققا ئايلىنىپ كەتكىچە بولغان ئارىلىقتىكى پۈتۈن ھاياتى پائالىيەتلىرى، مۇسكۇللىرىنىڭ ھەر بىر توقۇلمىسى، ۋۇجۇدىنىڭ ھەر بىر ئەزاسى ئاللاھ بەلگىلىگەن قانۇنغا شەرتسىز بويسۇنغان بولىدۇ. نادانلىق بىلەن كۇفرى سۆزلىگەن ۋە مۇشرىكلىك پىكىرلىرىنى بايان قىلغان تىلمۇ ئەسلىدە يارىتىلىشىدىنلا مۇسۇلماندۇر. ئاللاھتىن باشقىسىغا

www.munb.er.org

سەجدە قىلىشقا مەجبۇر قىلغان بېشىمۇ تۇغۇلۇشىدىنلا مۇسۇلماندۇر. ئۇنىڭ بىلمىسىزلىكتىن، ياراتقان ئاللاھتىن باشقىسىنى ھۆرمەت ۋە ئىززەتكە ئەڭ لايىق دېگەن يۈرىكىمۇ تەبىئىي مۇسۇلماندۇر. چۈنكى، يۇقۇرىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئىلاھىي قانۇنىيەتكە بويسۇنىدۇ. ئۇلارنىڭ زەررىچە بىر تەۋرىنىشىمۇ ئاللاھنىڭ قانۇنى ئاساسىدا ۋۇجۇدقا كېلىدۇ.

ئەمدى مەسىلىنى باشقا بىر تەرەپتىن تەھلىل قىلىپ باقايلى:

ئىنسان ھاياتى ۋە پائالىيىتى جەريانىدا بىر ـ بىرىگە قارىمۇ ـ قارشى ئىككى خىل مەيدانغا ئىگە قىلىپ يارىتىلغان.

بىرىنچىسى، ئۇنىڭ پۈتۈن پائالىيەتلىرى ئىلاھىي قانۇنىيەتلەرگە چەمبەرچاس باغلانغان بولۇپ، ئۇ بۇ قانۇن ۋە تۈزۈملەرنىڭ سىرتىغا چىقىپ كېتەلمەيدۇ ۋە ئۇلاردىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. ئۇلارمۇ باشقا مەخلۇقاتلارغا ئوخشاش پۈتۈنلەي تەبىئەتنىڭ قانۇن ـ ھۆكۈملىرىگە بويسۇنۇشقا مەجبۇردۇر.

ئىككىنچىسى، ئىنسان ئەقىل ۋە ئىدراككا ئىگە قىلىپ يارىتىلغان، ئويلاش، چۈشىنىش، مۇھاكىمە قىلىش، تاللاش، قوبۇل قىلىش، رەت قىلىش، خالاش ياكى خالىماسلىققا ئوخشاش ئالاھىدىلىككە ئىگە. ھاياتتا خالىغان تۇرمۇش شەكلىنى ئۆزلەشتۈرۈش ئەركىنلىكىگە ئىگە. خالىغان بىر چۈشەنچىنى، ئىدىيەنى قوبۇل قىلىپ، بۇنىڭغا ئاساسەن ھايات شەكلىنى ۋە تۈزۈمىنى تۈزۈپ چىقالايدۇ. باشقىلارنىڭ تۈزۈم ۋە پرىنسىپلىرىنى خالاپ قوبۇل قىلالايدۇ. مانا بۇ جەھەتلەردە باشقا مەخلۇقاتلارغا قارىغاندا ئۇلارغا مۇستەقىل ئويلاش، تاللاش ۋە ھەرىكەت قىلىش ئەركىنلىكى بېرىلگەندۇر. دېمەك، ئىنساندا يۇقىرىقىدەك بىر ـ بىرىگە زىت ئىككى تەرەپ بىرلىكتە مەۋجۇتتۇر.

بىرىنچىسى، دۇنيادا يارىتىلغان باشقا شەيئىلەرگە ئوخشاش

www.munber.org

يارىتىلىش جەھەتتە «مۇسۇلمان»، ئاللاھنىڭ قانۇنلىرىغا بويسۇنىدۇ ۋە بويسۇنۇشقا مەجبۇر. بۇلارنى بىز يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتتۇق.

ئىككىنچىسى، مۇسۇلمان بولۇش ياكى بولماسلىق. يەنى ئىسلامنى قوبۇل قىلىش ياكى رەت قىلىش ئىنساننىڭ ئەركىنلىكىدۇر. شۇنداقلا، بۇ ئەركىنلىك ئاساسىدا ئىنسانلار مۆئمىنلەر ۋە كاپىرلار دەپ ئىككى خىلغا بۆلۈنىدۇ. ياراتقۇچىسىنى تونۇپ، ئۇنى مۇتلەق ھاكىم دەپ ئېتىراپ قىلغان، ئۇنىڭ قانۇن ۋە ئەمر - پەرمانلىرىغا چىن كۆڭلىدىن ۋە كەم - كۈتىسىز ئەمەل قىلىپ بويسۇنغان، خۇسۇسىي ۋە ئىجتىمائىي ھاياتىدا ئىنسانلارغا تەبلىغ قىلىنغان پرىنسىپلارغا رىئايە قىلغان كىشى تولۇق «مۇسۇلمان» بولغان كىشى. ئۇنىڭ «ئىسلام»ى تولۇقلانغان بولىدى. بۇ ئىنسان ئۆزى ئىگە بولغان ئەركىن ئىرادە ۋە تاللاش ھەققىنى ئاڭلىق ئاساستا ئىشلىتىپ، ئاللاھقا ئىتائەت قىلىشقا قارار قىلغانلىقى ئۈچۈن ئىسلامنىڭ مۇكەممەللەشكەن باسقۇچىغا ئېرىشىدۇ. چۈنكى، ئۇنىڭ پۈتۈن ھاياتى باشتىن - ئاخىرى ئاللاھنىڭ ئىرادىسىگە تاپشۇرۇلغان بولىدۇ. ئۇ بۇرۇن چۈشەنمەي تۇرۇپ ئىتائەت قىلغان بولسا، مانا ئەمدى، تېگى تەكتىگە يېتىپ ئاڭلىق ھالدا بويسۇنۇشقا، ياراتقان ئىگىسىگە چىن كۆڭلى بىلەن ئىتائەت قىلىشقا باشلايدۇ. ئۇنىڭغا ئاتا قىلىنغان ئۆگىنىش ۋە بىلىش قابىلىيىتىنىڭ كۈچى بىلەن ياراتقۇچىسى ئاللاھنى تونۇغانلىقى ئۇنىڭ ھەقىقي بىلىمگە ئېرىشكەنلىكىدۇر.

ئىنسانغا ئاتا قىلىنغان ئۆگىنىش ۋە بىلىش قابىلىيىتىنىڭ كۈچى بىلەن ياراتقۇچىسى ئاللاھنى تونۇغانلىقى ئۇنىڭ ھەقىقي بىلىمگە ئېرىشكەنلىكى بولۇپ، بۇ ئارقىلىق سۆزلەش ۋە تەرىپلەش ئۈچۈن ئاتا قىلىنغان تىلى ياراتقان ئىگىسىنى تونۇپ يېتىدۇ ۋە راستچىل بولىدۇ. مانا بۇلار ئۆز ئىرادىسى بىلەن ياكى ئىرادىسىز ھالدا، ھاياتىنىڭ پۈتۈن ساھەلىرىدە كائىناتنىڭ ياراتقۇچىسى بىر ئاللاھنىڭ ئەمر - پەرمانىغا بويسۇنماقتا. بارلىق مەخلۇقاتلار ئىبادەت

www.munb.er.org

قىلغان ئاللاھقا بەندىچىلىك قىلماقتا ۋە پۈتۈن ئالەم بىلەن ئاشىنا بولماقتا. مانا شۇنداق بىر ئىنسان يەر يۈزىدە ئاللاھنىڭ ۋەكىلى (خەلىپىسى). پۈتۈن يەر يۈزى ئۇنىڭدۇر ۋە ئۇ ئۆزى ئاللاھنىڭ قۇلىدۇر.

كۇفرىنىڭ ماھىيىتى

يۇقىرىدا تەرىپى قىلىنغانلارنىڭ ئەكسىچە، بىر قىسىم ئىنسانلار يارىتىلىشىدىن مۇسۇلمان بولۇپ دۇنياغا كەلگەن بولسىمۇ، ئەمما ھاياتى جەريانىدا بۇنىڭدىن خەۋەرسىز، ئاڭسىز ھالەتتە ئىلاھىي قانۇنىيەت ئاساسىدا ياشاۋاتىدۇ. ياراتقان ئىگىسىنى تونۇش ئۈچۈن ئەقلىنى، زېھنىنى ۋە سەزگۈ قابىلىيىتىنى ئىشلەتمەيدۇ. ئىنكار قىلىش ئەركىنلىكىنى ئىشلىتىپ ئاللاھقا ئىتائەت قىلىشنى رەت قىلىۋاتىدۇ. بۇنداق ئىنسانلار ئىسلامدا كاپىر دېيىلىدۇ.

كۇفرىنىڭ ئەسلى مەنىسى ـ «يۇشۇرماق، يۆگىمەك ـ يەنى پەردىلىمەك» دېگەنلىك بولۇپ، ئاللاھنى ئىنكار قىلغان ئىنسان، ئۆزىنىڭ يارىتىلىشىدىكى نەپسى ۋە روھىدىكى ھەقىقەتنى يۇشۇرىدۇ. ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنى، ئەزالىرى، مۇسكۇل ۋە نېرۋىلىرىنىڭ ھەر بىر تالاسى تەبىئىي قانۇنىيەتكە بويسۇنغان ھالدا ئىشلەيدۇ. ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى جانلىق ۋە جانسىز ھەر بىر پارچە ـ بىر ئىلاھىي قانۇن بىلەن ئۆز ۋەزىپىلىرىنى ئىجرا قىلىۋاتقان بولسىمۇ، بۇ ئىنسانىنىڭ كۆزى ۋە ئەقلى خۇددى تۇمان بىلەن توسۇلۇپ قالغاندەك، بۇ ھەقىقەتلەرگە كۆز يۇمغان ۋە بۇنىڭغا خىلاپ ھالدىكى ئەكس چۈشەنچە ۋە ھەرىكەتلەردە بولماقتا. كۇفرىنىڭ قاراڭغۇلۇقلىرىدا تىمىسقىلاپ يۈرمەكتە. مانا بۇ كۇفرىنىڭ ماھىيىتى. ئەمدى كاپىرنىڭ

www.munb.er.org

قانچىلىك بىر گۇمراھ (يولدىن ئېزىقىپ كەتكۈچى ـ ت) ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋالدىڭىز.

«كۇفرى» جاھالەتنىڭ ئۆزىدۇر. كائىناتنىڭ ياراتقۇچىسى ۋە بىردىنبىر ئىگىسى بولغان ئاللاھنى بىلمەسلىكتىنمۇ بەتتەر جاھىللىق ۋە نادانلىق بولامدۇ؟ بىر ئىنسان ئەتراپىدىكى تەبىئەتنىڭ چەكسىزلىكىنى، كېچە ـ كۈندۈز توختىماستىن ئىشلەۋاتقان تەبىئەتنىڭ ئاجايىپ مېخانىزمىنى ھەمدە كائىناتتا ئاشكارا مەۋجۇد بولۇپ تۇرىۋاتقان بۈيۈك مودىللارنى كۆزى كۆرۈپ تۇرۇپ، بىزلەرنى ياراتقان ۋە ئىدارە قىلىۋاتقان قۇدرەتلىك ياراتقۇچىنى تونۇماسمۇ؟ ئۇ مۇكەممەل بىر شەكىلدە ئىشلەۋاتقان، كەم ـ كۈتىسىز بىر ئورگانىزمدىن ئىبارەت ۋۇجۇدىنى كۆرۈپ ۋە بىلىپ تۇرىدۇ ۋە ئۇنى ئۆزى خالىغان مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن قوللىنىدۇ ـ يۇ، لېكىن بۇلارنى ياراتقان قۇدرەت ئىگىسىنى، بۇ مىخانىزمنى سىزىپ پىلانلىغان ۋە ياساپ چىققان ئىنژىنېرنى تونۇمايدۇ. كاربۇن، فىررۇم، كالتسىي (تۇپراق تەركىبىدىكى ماددىلارنى كۆرسىتىدۇ ـ ت) قاتارلىق جانسىز ماددىلاردىن مىسلىسىز بىر جانلىق مەخلۇقنى ئاپىرىدە قىلغان ياراتقۇچىنى پەرق ئېتەلمەيدۇ. ئەتراپىدىكى دۇنيادا ئىلىم ـ ھېكمەت، پەن ـ تېخنىكا، ماتىماتىكا ۋە ئىنژىنېرلىق قاتارلىق ھۈنەرلەر ئەكس ئەتكەن نەرسىلەر ۋە ھادىسىلەرنى كۆرۈپ تۇرىدۇ. ئەمما، بۇ چەكسىز ۋە سىرلىق ئالەمنى ياراتقان ئىگىسىگە كەلگەندە كۆزلىرىنى يۇمۇۋالىدۇ. شۇنداق بۈيۈك ھەقىقەتكە كۆز يۇمغان ئىنسانىنىڭ، ھەقىقى ئىلمىي كۆز قاراشقا ئىگە بولالىشى مۇمكىنمۇ؟ بۇنداق بىر ئىنسان دەسلەپتىلا خاتا يولغا كىرگەنىكەن ئۇنىڭ كۆز قاراشلىرى، تەتقىقاتلىرى ۋە توغرا يولنى تېپىش ئۈچۈن كۆرسەتكەن تىرىشچانلىقلىرى مەڭگۈ نەتىجىسىز قالىدۇ. چۈنكى، توغرا ۋە ھەقىقەتكە باشلايدىغان يول ئۇنىڭغا تاقالغان بولىدۇ. ئۇنىڭ جاھالەتنىڭ قاراڭغۇلۇقىدا ئېزىقىپ يۈرگىنى يۈرگەن.

www.munb.er.org

يەنە بىر جەھەتتىن ئېيتقاندا، كۇفرى ـ زۇلۇمدۇر. زۇلۇم دېگەن نېمە؟ بىر نەرسىنىڭ تەبىئىي يارىتىلىشىغا، ھەقىقىي ئىرادىسىگە قارشى ۋە تەبىئىي قابىلىيىتىگە خىلاپ ئىشلارغا مەجبۇرلاش زۇلۇم دېمەكتۇر.

كائىناتتىكى ھەر بىر نەرسە ياراتقۇچىسى ئاللاھنىڭ قانۇنلىرىغا بويسۇنغان ھالدا مەۋجۇد بولۇپ تۇرىدىغانلىقىنى كۆردۇق. بۇلارنىڭ تەبىئىي يارىتىلىش قانۇنىنىڭ ئۆزى ئىلاھىي قانۇنغا ئىتائەت قىلىش، يەنى «ئىسلام» دىن ئىبارەتتۇر. ئىنساننىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدى ۋە ھەر بىر پارچىسىمۇ بۇ تەبىئىي قانۇنىيەت ئاساسىدا پەيدا بولغان.

ئاللاھ ئىنسانغا بۇ نەرسىلەر ئۈستىدە چەكلىك ھالدا ئىدارە قىلىش ھوقۇقىنى بەرگەن. بۇ نەرسىلەرنىڭ ماھىيىتىدە ئىلاھىي قانۇنىيەتكە بويسۇنۇش ياتسىمۇ، كۇفرىنى تاللىغان ئىنسان ئۇلارنى ئەكسى ھالدا ئىشلىتىدۇ. ئاللاھ ياراتقان قەلبىدە ياراتقۇچىسىغا بولغان سۆيگۈ ۋە ئۇلۇغلاش بولمايدۇ. ئۆزى مەبۇدلاشتۇرۇۋالغان نەرسە ياكى كىشىلەرنى ئۇلۇغلايدۇ، ئۇلاردىن قورقىدۇ. بەدىنىنى، ئەزالىرىنى ئاللاھنىڭ رىزاسى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرىغا ئۇيغۇن ھالدا ئىشلەتمەي ئۇلارنىڭ تەبىئىتىگە قارشى ئىشلىتىدۇ. ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلىدۇ. ئۆز نەپسىگە زۇلۇم قىلىدىغان بۇنداق ئىنساندىنمۇ يامانراق زۇلۇم قىلغۇچى بولامدۇ؟!

كۇفرى بۇلاردىن باشقا يەنە ئىسيانكارلىق ۋە تۇزكورلۇقتۇر. بىر ئاز ئويلاپ بېقىڭلار! ئۆز جىسمىغا، بەدىنىگە نىسبەتەن ئېيتقاندا، ئىنساننىڭ قانچىلىك كۈچى ۋە ھوقۇقى بار؟ ئەقلىنى، يۈرىكىنى، روھىنى ۋە پۈتۈن ئورگانىزمىنى ئۆزى ياسىۋالغانمۇ؟ ياكى بۇلارنى ياراتقان ئاللاھ ئاتا قىلغانمۇ؟ كائىناتتىكى، شۇنداقلا تەبىئەتتە مەۋجۇد بولۇۋاتقان بارلىق شەيئىلەر ئۆزلىكىدىن پەيدا بولۇپ

www.munb.er.org

قالغانمۇ؟ ياكى ئاللاھ ياراتقانمۇ؟ بارلىق كۈچ ۋە ئېنېرگىيەنى ئىنساننىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن كىم يارىتىپ بەرگەن؟ ياكى ئىنسان ئۆزى ئىجاد قىلىپ چىققانمۇ؟ سىلەر بۇلارنىڭ ھەممىسىگە «ئاللاھ ياراتقان، بۇلارنىڭ ئىگىسى يالغۇز ئاللاھ ۋە ئاللاھنىڭ بەندىلىرىگە ئاتا قىلغان لۇتفى ـ ئىنايىتى» دەپ جاۋاب بېرىسىلەر. ھەقىقەت شۇنداق ئىكەن، ئاللاھ بەرگەن ئەقىلنى ئاللاھقا قارشى چىقىشقا ئىشلەتكەن، يۈرىكىدە ئاللاھقا قارشى ھېسسىياتلار ساقلىغان، ئاللاھ بەرگەن ھەر خىل قابىلىيەتلىرىنى ياراتقۇچىسى بولغان ھاكىم مۇتلەق ئاللاھنىڭ ئەمرلىرىگە خىلاپلىق قىلىش ئۈچۈن قوللانغان كىشىدىنمۇ ئۆتۈپ كەتكەن خائىن بولامدۇ؟ بىر خىزمەتچى خوجايىنىغا ساداقەتسىزلىك قىلسا ئۇنى ۋاپاسىز دەپ ئەيىبلەيمىز. بىر ئەسكەر باشلىقى ئۆز كۈچىنى دۆلىتىنىڭ مەنپەئەتىگە قارشى ئىشلەتسە، ئۇنى خائىن دەپ تونۇيمىز. بىر كىشى ياخشىلىق قىلغان ئادىمىگە يامانلىق قىلسا، ئۇنى ھېچ ئىككىلەنمەستىن تۇزكور دەيمىز. بۇ ۋاپاسىزلىق، ھارامتاماقلىق ۋە خائىنلىقلارنى بىر كاپىرنىڭ «كۇفرى»نى تاللىۋېلىپ، ئاللاھقا قارشى ئىشلىگەن جىنايەتلىرىگە قانداقمۇ سېلىشتۇرغىلى بولسۇن؟ شۇنىڭدەك، كۈچ ۋە ھۆكۈمرانلىقنىڭ مەنبەئى كىم؟ ئىنسانغا بۇ كۈچنى ۋە ھاكىمىيەت يۈرگۈزۈش قابىلىيىتىنى كىم بەردى؟ ئىنساننى بۇنداق يۈكسەك مەرتىۋىگە چىقارغان كىم؟ بۇلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ ئىنسانلارغا ئاتا قىلغان ئىنايىتى ۋە ئېھسانىدۇر.

بۇ دۇنيادا ئىنسان ھەممىدىن كۆپ ئاتا ـ ئانىسىغا قەرزداردۇر. ئەمما ئاتا ـ ئانىنىڭ قەلبىگە پەرزەنت مېھرىنى سالغان كىم؟ ئانىغا بالىسىنى بېقىش ئارزۇسىنى ۋە كۈچ بەرگەن كىم؟ بالىلىرىنىڭ ياخشىلىقى ئۈچۈن بار ـ يوقىنى پىدا قىلىدىغان ئاتا ـ ئانىغا بۇ ئىلھام كىمدىن كېلىدۇ؟ ئازراق ئويلاپ كۆرسەك، ئىنسانغا ئەڭ بۈيۈك ياردەم قىلغۇچى ئاللاھ ئىكەنلىكى ئوچۇق كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. ياراتقۇچى،

www.munb.er.org

ئاسىرىغۇچى ۋە ئىگىمىز بولغان ئاللاھنىڭ بارلىقىنى ئىنكار قىلىش، ئۇنىڭ مۇتلەق ھاكىمىيىتىگە ئىتائەت قىلماسلىق ۋاپاسىزلىق، خائىنلىق ۋە ئەڭ ئۇچىغا چىققان تۇزكورلۇقتۇر.

ئىنسان كۇفرى بىلەن ئاللاھقا زىيان يەتكۈزىدۇ دەپ ئويلاپمۇ قالماڭ! چەكسىز، پايانسىز بۇ ئالەمدە بىر زەررىچىلىكمۇ بولمىغان ئىنسان، كائىناتنىڭ ئىگىسى ئاللاھقا قانداقمۇ زىيان يەتكۈزەلەيدۇ؟ ئاللاھنىڭ مۈلكى شۇنچىلىك كاتتا، كەڭتاشا ۋە پايانسىزكى ئەڭ مۇكەممەل ۋە ئەڭ كۈچلۈك تېلىسكوپلار بىلەنمۇ ئالەمنىڭ چېگراسى تېخىچە ئېنىقلانغىنى يوق. ئاللاھ شۇ قەدەر قۇدرەتلىككى، يەر شارى، ئاي، كۈن ۋە يۇلتۇزلارغا ئوخشاش ئالەم بوشلۇقى جىسىملىرى ئۇنىڭ ئەمرى بىلەن كىچىك توپقا ئوخشاش چۆرگىلەپ ئايلىنىپ يۈرمەكتە. ئۇنىڭ بايلىقى ھەددى ـ ھېسابسىز. ئۇ پۈتۈن ئالەمنىڭ يالغۇز ئىگىسى، ئۇنىڭ ھېچبىر شېرىكى يوق، ھېچ نەرسىگە مۇھتاج ئەمەس. بەلكى پۈتۈن مەخلۇقات ئۇنىڭ رەھمىتىگە مۇھتاج. ئىنسانىنىڭ ئىسيانلىرى، كاپىرنىڭ كۇفرى بۇ ئۇلۇغ قۇدرەت ئىگىسىگە زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. پەقەت بۇ ئىتائەتسىز ئىنسان ئەڭ زىيانغا ۋە زاللەتكە دۇچار بولغان مەخلۇقتۇر.

كۇفرى ۋە ئىتائەتسىزلىك كىشىلەرنى ھاياتىي كۆز قاراشلاردا چوقۇم مۇۋەپپەقىيەتسىزلىككە ئېلىپ بارىدۇ. بۇنداق بىر ئىسيانكار ئىنسان ھەقىقىي ئىلىم ۋە ھېكمەتنى مەڭگۈ تاپالمايدۇ. چۈنكى، ياراتقۇچىسىنى بىلدۈرەلمىگەن بىلىمى ھاياتتا ھېچقاچان ئۇنى توغرا يولغا ئېلىپ بارالمايدۇ. بۇ خىل ئىنسانىنىڭ كۆز قاراشلىرى، مۇھاكىمە ۋە تەتقىقاتلىرى داۋاملىق خاتا يۆنىلىشتە ۋە تۇيۇق يولدىدۇر. چۈنكى ياراتقۇچىسىنى تونىيالمىغان ئەقلى ئۇنىڭ ھايات يولىنى يورۇتالمايدۇ. نەتىجىدە ھاياتىدىكى پۈتۈن ئىشلىرى مۇۋەپپەقىيەتسىزلىككە ئۇچرايدۇ. ئەخلاقى، مەدەنىيىتى، ئائىلە ھاياتى، تۇرمۇش كۆرىشى، قىسقىسى پۈتۈن ھايات جەريانى ئىگىز ـ

www.munb.er.org

پەسىلىكلەر ۋە بەختسىزلىكلەر بىلەن تولغان. يەر يۈزىدە پىتنە ـ پاسات ۋە قالايمىقانچىلىق تۇغدۇرىدۇ. ۋىجدانسىزلارچە قان تۆكىدۇ. باشقىلارنىڭ ھوقۇقىنى دەپسەندە قىلىپ زالىملىق قىلىدۇ. ئەخلاقسىزلىقى، مەنتىقسىز پىكىرلىرى ۋە ئەمەللىرى بىلەن ئەتراپىنى، جەمئىيەتنى زەھەرلەيدۇ ۋە بۇزغۇنچىلىق قىلىدۇ. يەنى، بۇ دۇنيادا ئۆزىگە ۋە ئەتراپىقا زۇلۇم قىلىدۇ. ئاخىرىدا ئاخىرەتكە بارغاندا ھاياتىدا يارىتىلىشىدىكى مەقسىتىگە، كۈچىگە قارشى ئىشلىگەن پۈتۈن جىنايەتلىرىدىن ھېساب ئېلىنىدۇ.

ۋۇجۇدىدىكى ھەر بىر ئەزاسى، ھەر بىر ئورگانلىرى، مېڭىسى، كۆزلىرى، بۇرنى، قول ـ پۇتلىرى بۇ خائىن تۇزكور ئىنساننىڭ ئۈستىدىن «بۇ زالىم ساڭا ئاسىيلىق قىلدى، ئەمر ـ پەرمانىڭغا خىلاپلىق قىلىپ ساڭا ئىسيان قىلدى ۋە بۇ ئىسياندا بىزنى زورلاپ قوللاندى» دەپ ئادالەتنىڭ ئىگىسى ۋە جىنايەتكارلارنى ئەڭ ئادىل جازالىغۇچى ئاللاھقا شىكايەت قىلىدۇ ۋە ئاللاھ ئۇلارغا تېگىشلىك جازاسىنى بېرىدۇ.

مانا بۇ كۇفرىنىڭ ئېغىر ئاقىۋىتى. بۇ دۇنيادىمۇ، ئاخىرەتتىمۇ زىيان تارتىشتىن قۇتۇلالمايدۇ.

ئىسلامنىڭ نېئمەتلىرى

كۇفرىنىڭ يامان تەرەپلىرىنى ۋە زىيانلىرىنى كۆردۇق. ئەمدى ئىسلامنىڭ پايدىلىرى ۋە نېئمەتلىرىنى كۆزدىن كەچۈرەيلى.

دۇنيادا ئەتراپىمىزغا قارايدىغان بولساق، كۆزىمىز چۈشكەنلا جايدا ئاللاھنىڭ قۇدرەت كامالىنىڭ سىمۋولى ۋە ئۆلگىلىرىنى كۆرىمىز.

www.munb.er.org

ئۆزگەرتىشكە مۇمكىن بولمايدىغان بىر قانۇنىيەتكە ئاساسەن قەتئىي تەۋرەنمەستىن تەرتىپ ـ ئىنتىزام بىلەن ھېچ توختىماستىن ھەرىكەت قىلىۋاتقان بۇ سەلتەنەتلىك كائىنات ياراتقۇچىسى، ھازىرلىغۇچىسى، باشقۇرغۇچىسى، ھەر نەرسىگە قادىر، پۈتمەس ـ تۈگىمەس كۈچ ـ قۇدرەت، ئىلىم ـ ئىرپان ئىگىسى ئاللاھنىڭ بارلىقىغا گۇۋاھلىق بەرمەكتە. ئۇنىڭ ھېكمىتى ھېكمەتلەرنىڭ ئەڭ مۇكەممىلىدۇر.

كائىناتتىكى ھەر بىر نەرسە ئۇ ياراتقان تەبىئەت قانۇنىغا بويسۇنماي مەۋجۇد بولۇپ تۇرالمايدۇ. ئىنسانمۇ شۇنداق. چۈنكى، بۇ قانۇنىيەتلەرگە قارشى چىققان ئىنساننىڭ ھايات قېلىشى مۇمكىن ئەمەس. بۇلار بىزنىڭ ھەر كۈنى بويسۇنۇپ ئەمەل قىلىۋاتقان تەبىئەت قانۇنى دەپ ئاتالغان ئىلاھىي قانۇنلاردىن ئىبارەت.

لېكىن، ئاللاھ ئىنسانلارغا ئىدراك، يەنى بىلىش قابىلىيىتىنى ئاتا قىلغان. چۈشىنىش، مۇھاكىمە قىلىش قابىلىيىتىنى ۋە توغرىنى خاتادىن ئايرىش ئىقتىدارىنى بەرگەن. شۇنداقلا ئىنسانغا بەلگىلىك ئاساستا ئىرادە ۋە ھەرىكەت مۇستەقىللىقىنىمۇ بەرگەن. ئەسلىدە بۇ ئەركىنلىك ئىنساننى سىناشتىن ئىبارەت ئۇنىڭ ئىلمىنى سىناش، ئەقلىنى سىناش ۋە ياخشى ـ ياماننى پەرق ئېتىش قابىلىيىتىنى ۋە ئۇنىڭغا ئاتا قىلغان بۇ ئەركىنلىكنى قانداق شەكىلدە قوللانغانلىقىنى سىناشتۇر. بۇ سىناقتا ئىنسانغا ھېچبىر چەكلىمە بولمايدۇ. ئەگەر چەكلىمە قويۇلسا، مەجبۇر قىلىنسا سىناق (ئىمتىھان)نىڭ ھېچبىر ئەھمىيىتى بولمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىنسان بۇ ئىمتىھاندا ئۇ ياكى بۇ يولنى ئىختىيار قىلىشقا زورلاپ مەجبۇر قىلىنمايدۇ. تەبىئىيكى، ئىمتىھاندا مۇنداق دەپ جاۋاب بېرىسىز دەپ ئالدىن بەلگىلەپ بېرىلگەندىمۇ ئىمتىھاننىڭ ھېچبىر قىممىتى بولمايدۇ. ئەگەر سىز ئىمتىھاندا ئۆز بىلىمىڭىز ۋە چۈشەنچىڭىز بويىچە ئەركىن، ئىختىيارى ھالدا ئويلىنىپ سوئاللارغا جاۋاب بەرسىڭىز، بۇ ئىمتىھان نەتىجىسى سىزنىڭ ھەقىقىي

www.munb.er.org

قابىلىيىتىڭىزنىڭ ئۆلچىمى بولالايدۇ. ئەگەر بەرگەن جاۋابلىرىڭىز توغرا بولسا ئىمتىھاندىن ئۆتكەن بولىسىز ۋە پارلاق ئىستىقبالنىڭ يولى سىزگە ئېچىلغان بولىدۇ. ئەگەر جاۋابىڭىز خاتا بولسا ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەيسىز ۋە كەلگۈسىدىكى مۇۋەپپەقىيەتلىرىڭىزگە تۇسالغۇ بولىدۇ.

ئىنساننىڭ دۇنيادىكى ئەھۋالىمۇ بۇنىڭغا ئوخشايدۇ. ئىنسانلارنىڭ ھايات جەريانىدا ئۆز ئىختىيارى بىلەن تاللىۋالغان يولىنى ۋە ھايات شەكلىنى، ئىسلامنى ياكى كۇفرىنى تاللاشتا ئاللاھ ئىنسانغا ئىرادە ۋە ھەرىكەت ئەركىنلىكى ئاتا قىلغان.

ئەمدى قارايدىغان بولساق، بۇ يەردە ھەم ئۆزىنىڭ تەبىئي يارىتىلىشىغا قارشى، ھەم كائىناتنىڭ يارىتىلىشىغا زىت ھالدا مەۋجۇد بولۇپ تۇرغان بىر ئىنسان بار. ھەقىقي ياراتقۇچىسىنى ۋە ئۇنىڭ سۈپەتلىرىنى بىلىشتە خاتالاشقان، ئىتائەتسىزلىك ۋە ئىسيانكارلىق يولىنى ئىختىيار قىلىپ، ئاللاھ ئاتا قىلغان ئەركىن تاللىۋېلىش ئالاھىدىلىكىنى خاتا ھالدا يامان يولغا ئىشلەتكەن. بۇ ئىنسان بىلىم، ئەقىل ۋە چۈشەنچە ئىمتىھانىدىن ئۆتەلمىگەن. ئۆزىنىڭ قانچىلىك بىر قابىلىيەتسىز، پەسكەش بىر مەخلۇق ئىكەنلىكىنى ئۆزى ئىسپاتلاپ بەرگەن.

بۇ خىل ئىنساننىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتتۇم.

يەنە بىر تەرەپتىن، ئىمتىھاندىن ياخشى نەتىجە بىلەن ئۆتكەن بىر ئىنساننى كۆرىمىز. بۇ ئىنسان ئەقلىنى، ئىلمىنى توغرا ۋە جايىدا ئىشلىتىپ، ياراتقۇچى ئاللاھنى تونۇپ يەتكەن، ئۇنىڭغا ئىشەنگەن (ئىمان كەلتۈرگەن). بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ھېچقاچان مەجبۇرلانمىغان، زورلانمىغان، ئۆزى ئاللاھقا ئىتائەت قىلىش يولىنى تاللىۋالغان. توغرىنى خاتادىن ئايرىۋېلىشتا خاتالاشمىغان ۋە يامان يولغا كىرىپ

www.munb.er.org

كىتىش مايىللىقى بولۇپ تۇرسىمۇ ھەق يولنى تاللىيالىغان. ئۆزىنىڭ تەبىئىي ئالاھىدىلىكىنى ۋە تەبىئەتتىكى رىئال ھادىسىلەرنى توغرا چۈشەنگەن. ھەر قانداق بىر يولنى تاللاش كۈچىگە ۋە ئىرادىگە ئىگە بولسىمۇ، ھەق يولغا ـ ئاللاھقا ئىتائەت قىلىش يولىغا كىرگەن ۋە سىناقتىن ئۆتكەن. چۈنكى، ئۇ كۆزلىرىنى ھەقىقەتنى كۆرۈشكە، قۇلاقلىرىنى توغرىنى ئاڭلاشقا، قەلبىنى ۋە روھىنى تاللىۋالغان ھەق يولنى بويلاپ مېڭىشقا ئىشلەتكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ئىنسان ھەقنى ئىزدىگۈچى بولماستىن، بەلكى ھەقنى بىلگۈچى ۋە ھەققە ئىبادەت قىلغۇچى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىغان. شۈبھىسىزكى، بۇ ئىنسان بۇ دۇنيادا ۋە ئاخىرەتتە غەلىبىگە ئېرىشىدۇ.

بۇنداق ئىنسان، بىلىم ۋە ئەمەلىيەتنىڭ پۈتۈن ساھەلىرىدە دائىم توغرا يولدا ماڭىدۇ. ئاللاھنى پۈتۈن سۈپەتلىرى بىلەن تونۇغان كىشى ھەقىقەتنىڭ (ھەقىقىي بىلىم ـ ت) بېشىنى ۋە ئاخىرىنى بىلىدۇ.

ھاياتتا بىرىنچى قەدەمنى توغرا باسقان كىشى ھېچقاچان ئېزىقىپ، خاتا يولغا كىرىپ كەتمەيدۇ. پەلسەپە ساھەسىدە كائىناتنىڭ سىرلىرىنى تەتقىق قىلىشقا باشلايدۇ، تەبىئەت ھادىسىلىرىنى ئۆگىنىدۇ. ئەمما بىر كاپىر پەيلاسوپتەك شۈبھە ۋە ئىككىلىنىشلەر چۆلىدە ئېزىقىپ يۈرمەيدۇ. ئاللاھ نۇرلاندۇرغان بۇ ھەق يولدا ھەر بىر قەدەمنى توغرا باسقان ھالدا ئىلگىرىلەيدۇ. ئەقلىنى ئىشلىتىپ تەبىئەتنىڭ قانۇنلىرىنى ئۆگىنىدۇ. دۇنيانىڭ سىرلىرىنى ئوتتۇرىغا چىقىرىشقا تىرىشىدۇ. ئەقلىنىڭ ۋە ماددىنىڭ يوشۇرۇنغان بايلىقلىرىنى... بوگۆنگىچە بايقالمىغان كۈچ ـ قۇدرىتىنى ئىدارە قىلىشقا، باشقۇرۇشقا تىرىشىدۇ. ئەمما بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئىنسانىيەتكە خىزمەت قىلدۇرۇش ئۈچۈن قىلىدۇ. پۈتۈن كۈچ ۋە ھېكمەت يوللىرىنى كەشىپ قىلىپ يەردىكى ۋە ئاسماندىكى بارلىق نەرسىلەرنى ئىنسانلارنىڭ پايدىلىنىشىغا سۇنۇش ئۈچۈن قولىدىن كېلىشىچە تىرىشىدۇ.

www.munb.er.org

تەتقىقاتلىرىنىڭ ھەربىر سەھىپىلىرىدە داۋاملىق ئاللاھنى ياد ئېتىپ تۇرغانلىقى، ئۇنى ئىلمىنى، پەن ـ تېخنىكىسىنى يامان يولغا ئىشلىتىشتىن ساقلايدۇ. قولغا كەلتۈرگەن نەتىجىلەردىن تەبىئەتنى بويسۇندۇرۇش ۋە جىسىملار ئۈستىدىكى ھاكىمىيىتىدىن كۆرەڭلەپ، بۇلارنى ئۆزىنىڭ ھېسابىغا يېزىش، ئۆزىنى بىر ئىلاھىي قۇدرەتكە ئىگە دەپ داۋا قىلىشقا ئوخشاش خاتا چۈشەنچىلەرگە ئۇچرىمايدۇ. «مەن ئىلىم ـ پەن بىلەن تەبىئەتنى بويسۇندۇردۇم، بۇلارنىڭ ھەممىسىنى شەخسىي مەنپەئەتىمگە خىزمەت قىلدۇرۇپ، دۇنياغا خوجايىن بولىمەن، خالىسام دۇنيانى ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋېتەلەيمەن» دەپ قاراش پەقەت بىر كاپىر ئالىمنىڭ چۈشەنچىسى ۋە تۇتقان يولى.

مۇسۇلمان ئالىم ئىلمىي تەتقىقاتلىرىدىن نەتىجە قازانغىنىسىرى، كائىناتتىكى كەشپىياتلىرى مېۋە بەرگەنسىرى ئۇنىڭ ئاللاھقا بولغان ئىمانى ۋە تەستىقى شۇنچە كۈچلىنىدۇ. ئاللاھقا تېخىمۇ كۆپ ھەمدۇ ـ سانا ئېيتىدىغان بولىدۇ. ئۇنىڭ ئەقىدىسى ـ بۇ ئىلىم ۋە كۈچ ـ قۇدرەت ماڭا ئاللاھ ئاتا قىلغان نېئمەتتۇر، بۇلارنى مەن يەنە ئاللاھ رىزاسى ئۈچۈن، ئىنسانلارنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن سەرپ قىلىمەن دەپ چۈشىنىدۇ. ئىلاھىي تەبلىغ ۋە ئىسلامنىڭ ئەخلاق پەزىلىتى ئۇنىڭغا رەھبەرلىك قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ بىلىمى ئىنسانلارنىڭ پايدىسى ئۈچۈن بىر ۋاستە بولىدۇ. ئاللاھنىڭ بەرگەن نېئمەتلىرىگە بۇ يول بىلەن مىننەتدارلىقىنى بىلدۈرگەن بولىدۇ. شۇنداقلا، تارىخ، ئىقتىساد، ھوقۇق قاتارلىق ئىلىم ـ پەن ساھەسىدە ۋە سەنئەتنىڭ ھەر قايسى بۆلۈملىرىدە ئىشلەش ۋە تەتقىق قىلىشتا مۇسۇلمان ئالىم بىر كاپىر ئالىمدىن ھېچقاچان ئارقىدا قالمايدۇ. ئەمما نوقتىئىينەزەرى، ھەرىكەت ئۇسۇللىرىنىڭ نەتىجىلىرى بىر ـ بىرلىرىدىن كۆپ پەرقلىنىدۇ. مۇسۇلمان ئالىم پەننىڭ ھەر بىر ساھەسىنى ھەقىقەت كۆزى بىلەن قاراپ تەھلىل قىلىپ، تەجرىبىلىرىدىن توغرا ساۋاق ئېلىپ،

www.munb.er.org

مەدەنىيەتلەرنىڭ تەرەققى قىلىشى ۋە يۇقىلىش سەۋەبلىرىدىن، ئۆتمۈشتىكى پۈتۈن توغرا ۋە خاتالىقلاردىن توغرا يەكۈن چىقىرىپ، بۇ مىللەتلەرنى مۇنقەرزلىككە ئېلىپ بارغان يولدىن چەۋەرلىك بىلەن ساقلىنىدۇ. سىياسەتتە بىردىنبىر مەقسىدى ـ تىنچلىق، ئادالەت ۋە پەزىلەت ھۆكۈم سۈرگەن، ئىنسانلار بىر ـ بىرلىرى بىلەن قېرىنداشلارچە ئىناق ياشايدىغان ۋە ئۆز ـ ئارا ھۆرمەت قىلىدىغان، ئېكسپلۇئاتاتسىيە ۋە قۇللۇق تۈزۈمگە قەتئىي يول قويۇلمايدىغان، كىشىلىك ھەقلىرىنى قوغدايدىغان ۋە دۆلەتنىڭ كۈچىنى ئاللاھنىڭ مۇقەددەس ئامانىتى دەپ بىلىپ، بۇنى پۈتۈن ئىنسانلار مەنپەئەتى ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان دۆلەت قۇرۇشقا تىرىشىدۇ. ھوقۇق (ئادالەت ۋە قانۇن ـ ت) ساھەسىدە بولسا، بىر مۇسۇلمان قانۇننى ھەقىقىي رەۋىشتە ئادالەتلىك، بولۇپمۇ ئاجىزلار ناھەقچىلىككە ئۇچرىمايدىغان، كۈچسىزلەرنىڭ ھەققىنى قوغدايدىغان ئاساستا تۈزۈپ چىقىدۇ. ھېچكىمنىڭ زۇلۇمغا، ناھەقچىلىككە ئۇچرىشىغا يول قويمايدۇ.

مۇسۇلمانىنىڭ ئەخلاقى ھەر زامان ئاللاھتىن قورقۇش، تەقۋادارلىق ۋە راستچىل بولۇشتىن ئىبارەتتۇر. مۇسۇلمان ھەر نەرسىنىڭ ئىگىسى بىر ئاللاھ ئىكەنلىكىنى، باشقىلارغا بەرگەن نەرسىنىڭمۇ ئاللاھنىڭ ئامانىتى ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرىدۇ. ھېچقانداق بىر نەرسىگە، ھەتتا ئۆزىنىڭ جىسمىغىمۇ ئىگىدارچىلىق قىلالمايدىغانلىقىنى بىلىدۇ. ئۇ بۇلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ ئامانىتى، ماڭا بۇلار قوللىنىش ئۈچۈن بېرىلگەن، بۇ ھوقۇقۇمنى ئاللاھنىڭ رازىلىقى ۋە ئەمرىگە مۇۋاپىق قوللىنىشىم لازىم، بىر كۈنى ئاللاھ بۇ ئامانەتلەرنى مەندىن قايتۇرىۋالىدۇ ۋە ئۇ كۈنى بۇلاردىن بىر ـ بىرلەپ ھېساب ئالىدۇ، دەيدىغان ياراتقۇچىسى ئالدىدىكى مەسئۇلىيەتچانلىق تۇيغۇسى ئۇنى خاتالىشىشتىن ساقلايدۇ.

بۇنداق چۈشەنچە ۋە پىكىر قىلىش يولى بىلەن ياشىغان ئىنساننىڭ ئەخلاق پەزىلىتىنىڭ قانچىلىك يۇكسەك ئىكەنلىكىگە بىر

www.munb.er.org

قاراپ باقايلى! ئۇ ئىنسان يۈرىكىنى پۈتۈن يامان خىياللاردىن پاك تۇتىدۇ. مېڭىسىنى ئەسكى ۋە بۇزۇق پىكىردىن ساقلايدۇ. كۆزلىرىنى يامانلىققا قاراشتىن، قولىقىنى يامان ۋە كۇفرى سۆزنى ئاڭلاشتىن ساقلايدۇ. يالغاننى تىلغا ئالمايدۇ، كۇفرى سۆزلەشكە تىلى بارمايدۇ، تۇرمۇشىنى ھالال يول بىلەن قامدايدۇ. ھارامدىن تاپقان ۋە ياكى باشقىلارنىڭ ھەققى بولغان ياكى ئاجىزلارنى يىغلىتىپ، قاقشىتىپ تاپقان دۇنيانى ئاچلىقتىن ئۆلۈپ كەتسىمۇ يېمەيدۇ. ئىرقى ۋە جىنسى قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ھېچقانداق بىر ئىنسانغا زورلۇق ۋە ھەقسىزلىق قىلىنىشقا يول قويمايدۇ. زالىملارغا يان باسمايدۇ، باش ئەگمەيدۇ. ئىنسانلار ئارىسىدا ياخشىلىق ۋە پەزىلەتنىڭ ئۈلگىسى بولىدۇ. ھەق يولىدا شەخسىي ئارزۇ ۋە مەنپەئەتلىرىنى قۇربان قىلىشتا ھېچ ئىككىلەنمەيدۇ. ئۇنىڭ دەل بۇ يولدا غەلىبە قازىنىشقا ئىشەنچىسى كامىل ۋە ھېچقانداق بىر كۈچ ئۇنى ئالداپ ياكى قورقۇتۇپ ھەق يولدىن توسيالمايدۇ.

يەر يۈزىدە ئۇنىڭدىنمۇ شەرەپلىك كىشى بولمايدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ بېشى يالغۇز ياراتقۇچىسى ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدا ئېگىلىدۇ (سەجدىگە بارىدۇ ـ ت). دۇنيادا ئۇنىڭدىنمۇ ئىززەتلىك كىشى بولمايدۇ، چۈنكى ئۇنىڭ قولى ئاللاھتىن باشقىسىغا ئېچىلمايدۇ (ئاللاھدىن باشقا ھېچكىمدىن تىلىمەيدۇ ـ ت). دۇنيادا ئۇنىڭدىن كۈچلۈك ئىنسان يوق، چۈنكى ئۇ ئاللاھتىن باشقا ھېچكىمدىن قورقمايدۇ. ئۇ ئاللاھتىن باشقا ھېچكىمدىن مۇكاپات ياكى ئۈستۈن دەرىجە تەمە قىلمايدۇ. ئۇنى ھەق يولدىن ئازدۇرۇشقا، ئىمانىنى سېتىۋېلىشقا قادىر ھېچقانداق بىر كۈچ مەۋجۇد ئەمەس.

ئۇ دۇنيادا ئەڭ باي كىشىدۇر. چۈنكى ئۇ ئاچكۆز ئەمەس، شەھۋەتپەرەس ئەمەس، نەپسىنىڭ قۇلى ئەمەس، ھەسەتخور ۋە تەمەخور ئەمەس. ئۇ ھالال ئەمگەك بىلەن تاپقان مىلىغا قانائەت قىلىدۇ. يامان يول بىلەن تاپقان ھارام پۇل ـ مال ۋە دۆلەتنى ئالدىغا

www.munb.er.org

دۆۋىلەپ قويسىمۇ قاراپ قويمايدۇ. ئۇنىڭ قەلبى قانائەت، خۇشاللىق ۋە ھۇزۇر ئىچىدە ياشىرىپ تۇرىدۇ. ئىنسانغا بۇلاردىنمۇ ئارتۇق بايلىق ۋە دۆلەت بولامدۇ؟

ئۇ ئەڭ ئىشەنچلىك ۋە ئىناۋەتلىك بىر ئىنسان، چۈنكى ئۇنىڭغا ئىشەنچ قىلىدىغانلارنىڭ ئىشەنچىسىنى يەردە قويمايدۇ ۋە ھەر زامان راستچىل بولىدۇ، ۋەدىسىدە تۇرىدۇ. ھەر ئىشنى توغرىلىق ۋە ئادىللىق بىلەن ئىشلەيدۇ. چۈنكى ئۇ ئاللاھ ھەر يەردە ھازىر بار ۋە ھەر نەرسىدىن خەۋەردار ئىكەنلىكىگە چىن كۆڭلىدىن ئىشىنىدۇ. بۇنداق كىشى ئىگە بولغان ئىتىبار ۋە ئىناۋەتنىڭ ئۈستۈنلىكىنى سۆز بىلەن ئىپادىلەش مۇمكىن ئەمەس. بۇ خىل ئالىيجانابلىقلارغا ئىگە كىشىگە ئىشەنمەيدىغان ۋە ھۆرمەت قىلمايدىغان كىم بار؟ مانا بۇلار بىر مۇسۇلماننىڭ ھاياتى ۋە خاراكتېرى.

بىر مۇسۇلماننىڭ ھەقىقىي خاراكتېرى تىكلەنگەندىن كېيىن، بۇ ئۇنىڭ دۇنيادا ھېچقاچان چۈشكۈنلەشمەيدىغانلىقىنىڭ ۋە مەغلۇب بولمايدىغانلىقىنىڭ كاپالىتى. ئۇ ھاكىم بولۇشقا مەنسۇپ، ئەمما ھېچ بىر زامان مەھكۇم بولمايدۇ، چۈنكى ئىسلامنىڭ ئۇنىڭدا ياراتقان ئالاھىدىلىكلىرى تۈپەيلىدىن ھېچقانداق بىر كۈچ ئۇنىڭغا كۆلەڭگە چۈشۈرەلمەيدۇ، مەغلۇب قىلالمايدۇ.

بۇ دۇنيادا شەرەپلىك ۋە مۆتىۋەر ھايات كەچۈرگەندىن كېيىن، ئۇ ئۈستىگە ئەڭ ئالىي رەھمەتلىرىنى ياغدۇرىدىغان ياراتقان ئىگىسىنىڭ ئالدىغا قايتىدۇ. چۈنكى ئۇ ۋەزىپىسىنى غەلىبىلىك ئورۇنداپ ئىمتىھاندىن ئەلا نەتىجىلەر بىلەن ئۆتتى. ئۇ پانىي دۇنيا ھاياتىدا بەخت ـ سائادەت ئىچىدە ياشىدى، ئاخىرەتتىمۇ ئەبەدىي ھۇزۇر، خۇشاللىق ۋە سائادەت ئىچىدە ياشايدۇ.

ھەر قانداق بىر شەخس، خەلق تويى، مەلۇم دەۋر ياكى بىر جايغا مۇناسىۋەتلىك بولمىغان، ئىنساننىڭ دىنى بولغان ئىسلام

www.munb.er.org

يۇقىرىقىلاردىن ئىبارەتتۇر. ئىسلام پۈتۈن كائىناتنىڭ بىردىنبىر يولى ۋە پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ بىردىنبىر دىنىدۇر. ھەر قايسى دەۋرلەردە، ھەر قايسى مەملىكەتلەردە ۋە ھەر قايسى قەۋملەر ئىچىدە ياشاپ ئۆتكەن، ئاللاھنىڭ بارلىقىغا ئىشەنگەن ۋە ھەقنى قوللىغان پۈتۈن ياخشى خىسلەتلىك كىشلەر، مەيلى ئۇلار ئۆز تىللىرىدا بۇ دىننى «ئىسلام» دەپ ئاتىسۇن، ياكى باشقا ئىسىملار بىلەن ئاتىسۇن، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ مەزھىبى بولۇپ، ئۇلار ئىسلام يولىدىكى مۇسۇلمانلاردىن ئىدى.

www.munb.er.org

ئىككىنچى باب ئىمان ۋە ئىتائەت

ئىتائەت ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئىلىم ۋە يەقىن (ئىشەنچ) بولۇشى كېرەك. ئۆتكەنكى دەرسلەردە سۆزلەپ ئۆتۈلگىنىدەك «ئىسلام» ـ ئاللاھقا بويسۇنۇش دېمەكتۇر. تۆۋەندە ئىنساننىڭ بۇ بىر قانچە مەسىلىلەرنى بىلمەي تۇرۇپ ۋە بۇ بىلىشنىڭ چىن ئىشىنىش دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلمەي تۇرۇپ ئاللاھقا ئىتائەت قىلىشنىڭ مۇمكىن بولمايدىغانلىقى ھەققىدە توختىلىمەن.

ھەممىدىن ئاۋۋال ئاللاھنىڭ بارلىقىغا تولۇق ۋە تەۋرەنمەس ئىشەنچ بىلەن قاراش لازىم. ئەگەر بىر ئىنسان ئاللاھنىڭ بارلىقىغا ئىشەنچ قىلالمىسا، ئۇ قانداقمۇ ئاللاھقا ئىتائەت قىلسۇن؟

شۇنىڭ بىلەن بىرگە ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىدىن ۋاقىپ بولۇشى لازىم. بىر ئىنسان ئاللاھنىڭ بىر ئىكەنلىكىنى ۋە ئاللاھنىڭ باشقا بىر شېرىكى يوقلىقىنى، ئۇنىڭ ئىلاھىي ھاكىمىيىتىنىڭ زەررىچە بىر قىسمىغىمۇ ئورتاق بولىدىغان ھېچبىرىنىڭ يوقلۇقىنى بىلمىسە، ساختا تەڭرىلەرگە، باشقا مەخلۇقلارغا چوقۇنۇشتىن، ئۇلاردىن ياردەم سوراپ قول ئېچىشتىن قانداقمۇ ساقلىنالايدۇ؟

ئەگەر ئۇ ئىنساننىڭ ئاللاھنىڭ بىر ۋە بارلىقىغا بولغان ئىشەنچىسى ـ ھەقىقىي ۋە ئىلمىي بولسا، بۇنداق خاتالىق ئۆتكۈزۈشى مۇمكىن ئەمەس. بىر كىشى ئاللاھنىڭ ھەر نەرسىنى كۆرۈشكە، ئاڭلاشقا قادىر، ھەر قانداق يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا قىلىقلىرىمىزنى كۆرۈپ تۇرىدىغانلىق سۈپىتىگە ئىشەنمىسە، ئۇ كىشى ئۆزىنى ئاللاھنىڭ پەرمانلىرىغا ئىتائەت قىلماسلىقتىن قانداق ساقلىيالايدۇ؟

www.munb.er.org

مانا بۇلارنى ئويلاپ بىر كۆرسىڭىز، بىر ئىنساننى ئەڭ ئېسىل ئىنسانىي پەزىلەتلەرگە ئىگە قىلىدىغان ۋە ھاياتىنى ئىسلامىي پەزىلەتلەر بىلەن تۈزۈتۈپ توغرا يولغا ئېلىپ بارىدىغان بىردىنبىر ۋاستە ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىنى بىلىش ئىلمى ئىكەنلىكىنى ۋە بۇنىڭغا چىن كۆڭلىدىن ئىشىنىش ئىكەنلىكىنى بىلىۋالالايسىز. ئىنساننىڭ زېھنى، روھى، ئىشەنچىسى، ئەخلاقى ۋە پائالىيەتلىرى ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىنى بىلىش ئىلمى بىلەن پاكلىنىدۇ. ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىنى بىلىش ھەققىدىكى بۇ ئىلىم پەقەت بىر يۈزەكى مەلۇمات ۋە ياكى ئاكادېمىيىلىك بىر پەن بىلەن تولۇقلانمايدۇ. ئاللاھنىڭ رىزاسىنى قولغا كەلتۈرىدىغان ھايات شەكلىنى بىلىش لازىم. ئاللاھ بىزدىن رازى بولىدىغان ئىشلار قايسىلار؟ رازى بولمايدىغان ئىشلار قايسىلار؟ بۇلارنى بىلمىگەن كىشىنىڭ ئاللاھ ياخشى كۆرمىگەن ئىشلاردىن ساقلىنىپ، رازى بولىدىغان ئىشلارنى قىلىشى ھېچقاچان مۇمكىن ئەمەس. بىر كىشى ئاللاھنىڭ قانۇن ۋە ئەمر ـ پەرمانلىرىنى بىلمىسە ياكى ئۇلارغا چىن يۈرەكتىن ئىشەنمىسە، ئۇ ئادەمنى ئاللاھقا ئىشىنىدۇ، دەپ ئېيتقىلى بولامدۇ؟ بۇ يەردە ئاللاھنىڭ قانۇن ۋە ئەمر ـ پەرمانلىرىغا بولغان تولۇق ئىشەنچ مۇھىم ئورۇندا تۇرىدۇ. چۈنكى ئىشەنچ تولۇق ۋە تەۋرەنمەس بولمىسا ئۇ ئىنسان كۆڭلىدە ئىككىنچى بىر قانۇنىيەتنى توغرا دەپ چۈشىنىشى ۋە ھەقىقىي يولدىن ئېزىپ كېتىشى مۇمكىن.

شۇنىڭ ئۈچۈن، ئىنسان ئاللاھنىڭ رىزاسىغا قارشى ھەرىكەت قىلىشنىڭ ۋە ئۇ بۇيرۇغان، ئۇ خالىغان يولدىن ماڭماي، ئىلاھىي قانۇنغا قارشى ھەرىكەت قىلىشنىڭ قانداق ئاقىۋەتكە ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى ياخشى بىلىشى كېرەك. شۇنداقلا، ئاللاھنىڭ رىزاسى بىلەن ئۇنىڭ كۆرسەتكەن يولىدا مېڭىپ، پاك، پەزىلەتلىك ۋە ئىنتائىن ھايات ئۆتكۈزۈشنىڭ قانداق نېمەتلەرگە ئىگە قىلىدىغانلىقىنىمۇ بىلىشى لازىم. بۇنىڭ ئۈچۈن، ئۆلگەندىن كېيىنكى

www.munb.er.org

ئاخىرەت ھاياتى توغرىسىدىكى بىلىمى ناھايىتى مۇھىم.

ئىنسان ئۆلگەندىن كېيىن ھاياتىنىڭ ئاخىرلاشمايدىغانلىقى، يېڭىدىن تىرىلىپ ئاللاھنىڭ ئالىي ئادالەت مەھكىمىسىدە سوراققا تارتىلىدىغانلىقى، مەھشەر كۈنى ئىنسانلار بۇ دۇنيادا قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنىڭ مۇكاپاتىنى ئالىدىغانلىقى ۋە قىلمىشلىرىنىڭ (ئىتائەتسىزلىك، كۇفرىنىڭ) جازاسىنى تارتىدىغانلىقى توغرىسىدىكى بىلىمى، ئىشەنچىسى تولۇق ۋە تەۋرەنمەس بولۇشى لازىم. ئاخىرەتكە ئىشەنمىگەن كىشى ـ ئىتائەت قىلىش بىلەن قىلماسلىقنىڭ ھېچبىر پەرقى يوق، ئىتائەت قىلغان ۋە قىلمىغانلارنىڭ ئاقىۋىتى بەرىبىر ئوخشاش، ھەر ئىككىسى ئۆلگەندىن كېيىن تۇزۇپ تۇپراققا ئايلىنىپ كېتىدۇ، دەپ قارايدۇ. بۇ خىل چۈشەنچىگە ئىگە بولغان بىر ئىنساندىن ئاللاھنىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرىغا بويسۇنىدۇ، تائەت ـ ئىبادەت قىلىدۇ ۋە بۇلارنىڭ مۇشەققىتىگە، جاپاسىغا بەرداشلىق بېرەلەيدۇ دەپ ئۈمىد قىلغىلى بولامدۇ؟ بۇ دۇنيادا ئۇنىڭغا بىر زىيىنى يەتمەيدىغان گۇناھلاردىن قورقىدۇ ۋە ياكى ئاقىۋىتىدىن ئەندىشە قىلىدۇ دېگىلى بولامدۇ؟ شۇنىڭغا ئوخشاش، ئاخىرەت ھاياتىنى ۋە مەھشەر كۈنى ئاللاھنىڭ ئالدىدا ھېساب بېرىدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ ئىشەنمەيدۇ، كۆڭلىدە شەك قىلىدۇ ۋە ئىككىلىنىدۇ. بۇنداق كىشىنىڭ ئىرادىسى مۇستەھكەم بولمايدۇ.

سىلەرنىڭ بىر ئىشنى كۆڭۈل قويۇپ ئەمەلگە ئاشۇرۇشۇڭلار، ئۇ ئىشنىڭ سىلەرگە كەلتۈرىدىغان پايدىسىنى ئېنىق چۈشەنگەندىلا مۇمكىن بولىدۇ. يامان ئىشنىڭ ئېغىر ئاقىۋىتىنى بىلگەندىلا ئۇنىڭدىن ساقلىنىشقا تىرىشىمىز. دېمەك، بىر يولنى تاللاشتا ئازماي يۈرۈش ئۈچۈن، بۇ يولنىڭ ئاقىۋىتى ۋە نەتىجىسى توغرىسىدا بىلىمگە ئىگە بولۇش ۋە بۇ بىلىمنى ئىشەنچ دەرىجىسىگە كۆتۈرۈش كېرەك. بۇلار ئىتائەت يەنى ئىسلامچە ياشاشنى خالىغان كىشى بىلىشكە تېگىشلىك ئاساسى پرىنسىپلاردۇر.

www.munb.er.org

ئىماننىڭ تەرىپى

بىز يۇقىرىدا «بىلىش ۋە ئىشىنىش» دەپ تەرىپلەپ ئۆتكەنلىرىمىزنىڭ ئاتىلىشى، يەنى ئىسمى «ئىمان»دۇر. ئىمان ئەرەبچە سۆز بولۇپ، بىلىش، ئىشىنىش ۋە شۈبھە كەلتۈرمەيدىغان دەرىجىدە قانائەتلىنىش دېگەنلىكتۇر. دېمەك، ئىمان بىلىش ۋە قانائەتلىنىشتىن تۇغۇلغان قەتئىي ئىشەنچتىن ئىبارەت. ئاللاھنىڭ بىر ئىكەنلىكىگە، سۈپەتلىرىگە، قانۇن، ئەمر ـ پەرمانلىرىغا، ئۇنىڭ مۇكاپات ۋە جازا پرىنسىپلىرىغا تەۋرەنمەس رەۋىشتە ئىشەنگەن ۋە بۇلارنى بىلگەن كىشى مۆئمىن (ئىمان ئېيتقۇچى ـ ت) دەپ ئاتىلىدۇ. شەك ـ شۈبھىسىز، بۇ ئىمان ئىنساننى ئاللاھنىڭ ئىرادىسىغا ئىتائەت قىلىش ۋە بويسۇنۇشقا ئېلىپ بارىدۇ. بۇ ئىتائەتچان ھاياتنى ياشىغان كىشى «مۇسۇلمان» بولىدۇ. بۇ ئەھۋال ئىمانى بولمىغان ھېچقانداق بىر ئىنساننىڭ مۇسۇلمان بولالمايدىغانلىقىنى ئىسپاتلاپ بېرىدۇ.

ئىسلام بىلەن ئىماننىڭ مۇناسىۋىتى ـ دەرەخ بىلەن ئۇرۇقنىڭ مۇناسىۋىتىگە ئوخشايدۇ. ئۇرۇقسىز دەرەخ يىلتىز تارتىپ ئۆسمەيدۇ. ئۇرۇقنى يەرگە تىككەندىمۇ تۇپراقنىڭ مۇۋاپىق بولماسلىقى، ھاۋا رايىنىڭ ناچار بولۇشىدىن ياكى ۋاقتىدا سۇغۇرۇپ، ياخشى خەۋەر ئېلىنمىغانلىقتىن دەرەخ سۈپەتسىز (كېرەكسىز) ئۆسىدۇ. خۇددى شۇنىڭغا ئوخشاش بىر كىشى باشلانغۇچتا ئىمانغا ئىگە بولمىسا ئۇنىڭ «مۇسۇلمان» بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. بىر كىشى ئىمان ھەققىدە ئاز ـ تولا بىلىمگە ئىگە بولغان تەقدىردىمۇ، ئىرادىسىنىڭ ئاجىز بولۇشى، تەربىيە جەھەتتىكى يېتەرسىزلىكى، يامان يولدىكى دوستلىرىنىڭ تەسىرى تۈپەيلىدىن ھەقىقىي بىر مۇسۇلمان بولالماسلىقى مۇمكىن. ئىمان ۋە ئىسلامىي نوقتىئىنەزەردىن قارىغاندا، ئىنسانلار تۆۋەندىكى تۆت دەرىجىگە بۆلىنىدۇ:

www.munb.er.org

بىرىنچىسى: كۈچلۈك ئىمانغا ئىگە بولغانلار. بۇ ئىمان ئۇلارنى پۈتۈن قەلبى بىلەن ئاللاھقا بويسۇنۇشقا ئېلىپ بارىدۇ. ئۇ ئاللاھنىڭ كۆرسەتكەن يولىدا ماڭىدۇ، ئاللاھ خالىغان، ئاللاھ ياخشى كۆرگەن ئىشنى قىلىدۇ، ئاللاھنىڭ مەنئىي قىلغانلىرىدىن قاچىدۇ، پۈتۈن قەلبى بىلەن ئاللاھنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىشكە تىرىشىدۇ. لېكىن بۇ تىرىشىش شەخسىي شان ـ شۆھرەت ۋە بايلىققا ئىگە بولۇش ئۈچۈن كۆرسىتىدىغان زوق ۋە تىرىشچانلىققا تامامەن ئوخشىمايدۇ. مانا بۇ كىشى ھەقىقىي مۇسۇلماندۇر.

ئىككىنچىسى: ئاللاھقا، ئۇنىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرىغا ۋە مەھشەر كۈنىگە ئىشىنىدۇ. ئەمما بۇ ئىشىنىش ئاجىز بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن (ئىشەنچىسى) ئۇنى ئاللاھقا ئىتائەت قىلىشقا زورلىيالمايدۇ. يامان قىلىقلىرى ۋە دىققەتسىزلىكى تۈپەيلىدىن ھەقىقىي مۇسۇلمان دەرىجىسىدىن خېلى تۆۋەن تۇرىدۇ. دىققەتسىزلىكى ۋە گۇناھكارلىقى «ئاسىيلىق» دەرىجىسىگە يەتمىگەن بولىدۇ. ئاللاھنىڭ قانۇنى ۋە ھاكىمىيىتىنى تونۇپ يېتىپ، ئۆزىنىڭ جاۋابكار ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلغان بۇ كىشى جازاسىنى تارتسىمۇ يەنىلا مۇسۇلماندۇر.

ئۈچىنچىسى: ئەسلىدە ئىمانى يوق، كۆرۈنۈشتىكى بەزى ئەمەللىرى ئاللاھنىڭ قانۇنلىرىغا، ئەمر ـ پەرمانلىرىغا ئۇيغۇندەك كۆرۈنىدۇ. ئۇلارنىڭ كۆرۈنۈشتىكى ياخشى ئەمەللىرى ـ ئاللاھقا ئىتائەت قىلىش، ئۇنىڭغا بويسۇنۇش ئۈچۈن ئەمەس. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ئەمەللەرنىڭ ھېچ قىممىتى يوق. بۇ خۇددى ئۆز ھۆكۈمدارىنىڭ ھۆكۈمرانلىقىنى قوبۇل قىلغان، ئەمما قانۇنلىرىنى قانۇن دەپ تونىماي ئۇنىڭغا بويسۇنمىغان كىشىنىڭ ئەھۋالىغا ئوخشايدۇ. بۇنداق كىشىنىڭ قىلمىشلىرى ئۇ ھۆكۈمدارغا قارشى ئەمەستەك كۆرۈنسىمۇ، ئۇنداق ئادەمنى ھۆكۈمدارغا سادىق ۋاپادار پۇقرا دېگىلى بولامدۇ؟ بۇ خىلدىكىلەر خائىن قاتارىغا كىرىدۇ.

www.munb.er.org

تۆتىنچىسى: ئىمانىمۇ يوق، ياخشى ئەمەللىرىمۇ يوقلار. بۇلار يەنە دۇنيادىكى پۈتۈن ئەسكىلىكلەرنى قىلىدۇ، پىتنە ـ پاسات تېرىيدۇ ۋە زالىملىق ۋە ھەقسىزلىقلارنى بىلىپ تۇرۇپ قىلىدۇ. بۇلار ئەڭ يامان ئىنسانلار، ئاسىي ۋە گۇناھكار ئىنسانلاردۇر. ئىنسانلارنىڭ يۇقىرىقىدەك دەرىجىلەرگە بۆلۈنۈشى، ئىنساننىڭ ھەقىقىي بەخت ـ سائادەتكە ئېرىشىشى ۋە ئىككىلا ئالەمدە ئۇتۇقلۇق بولۇشى ئىمانغا باغلىق ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. ئىتائەتچان ھاياتنىڭ جانلىنىشى ئىمان ئاساسلىرىدىن كەلمەكتە. بىر كىشىنىڭ مۇسۇلمانلىقى يېتەرسىز بولۇشى ياكى كەمچىلىكسىز بولۇشى مۇمكىن. ئەمما ئىمانسىز بىر كىشىدە «ئىسلام»نىڭ بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. ئىمان بولمىغان يەردە ئىسلام بولمىغاندەك، ئىسلام يوق يەردە كۇفرى بولىدۇ. ئۇنىڭ شەكلى ۋە ماھىيىتىنىڭ قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئۇ «كۇفرى» (كاپىرلىق ـ ت)دۇر.

www.munb.er.org

بىلىشنىڭ يولى

ئىتائەت ئۈچۈن ئىماننىڭ بولۇشى كېرەكلىكىنى ئۆگەندۇق. ئەمدى ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىنى، قانۇنلىرىنى، ئاخىرەت ھاياتى ۋە مەھشەر كۈنى توغرىسىدىكى ئىلمنى بىلىشنىڭ ئەڭ ئۇنۇملۇك ۋە ئىشەنچلىك يوللىرى قايسى؟ دېگەن سوئال ئوتتۇرىغا چىقىدۇ.

يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتكىنىمىزدەك، ئالەمنى ياراتقۇچى يالغۇز بىر ئاللاھنىڭ بارلىقىنى، ئەتراپىمىزدا، ھەر جايدا، ئۆز ۋۇجۇدىمىزدا، كائىناتنىڭ ھەر بىر بۆلۈك ـ پۇچقاقلىرىدا ئۇنىڭ چەكسىز قۇدرىتىنى، ئىدراك ۋە باشقۇرۇش كۈچىنى، ئۇنىڭ مەرھەمىتى ۋە غەزىبىنى، قىسقىسى، ئۇنىڭ ھەممە سۈپەتلىرىنى نامايەن قىلىپ تۇرغان

ئەسەرلىرى بىلەن تولۇپ تاشقانلىقىنى ئۆگەندۇق. لېكىن، ئىنساننىڭ ئەقلى بۇلارنى چۈشىنىشتە، كۆزلىرى بۇلارنى كۆرۈشتە كۆپ ھاللاردا خاتالىشىدۇ. كۆز ئالدىدا ئاشكارا كۆرۈنۈپ تۇرغان بۇ پاكىتلارنى كۆرەلمىگەن ۋە چۈشىنىپ يېتەلمىگەن بولىدۇ. بەزىلىرى ئاللاھ ئىككى دەپ چۈشەنسە، بەزىلىرى ئۈچ دەپ خىيال قىلغان، يەنە بىر قىسىم ئىنسانلار بىر قانچە خۇدا بار دەپ كۆپ تەڭرىچىلىكنى ئوتتۇرىغا قويغان. مەسىلەن: يامغۇر خۇداسى، بوران خۇداسى، ئوت خۇداسى، ئۆلۈم خۇداسى ۋە ھايات خۇداسى بار ۋە بۇ خۇدالارنىڭ ئىشلىرى باشقا ـ باشقا بولۇپ، بۇلاردىن بىرسى ھەممىسىنى باشقۇرىدۇ دېگەنلەرگە ئوخشاش.

دېمەك، ئاللاھنىڭ زات ۋە سۈپەتلىرىنى بىلىشتە ئىنسان ئەقلى ناھايىتى كۆپ يېڭىلىشلارغا ئۇچرىغان.

ئۆلگەندىن كېيىنكى ھايات (ئاخىرەت ھاياتى) توغرىسىدىمۇ ئىنسانلار نۇرغۇن خاتا چۈشەنچىلەرگە ئىگە بولۇپ، بەزىلىرى ئىنسان ئۆلگەندىن كېيىن قايتا تىرىلمەيدۇ، تۇرۇپ تۇپراققا ئايلىنىپ كېتىدۇ، دەپ خىيال قىلسا، يەنە بەزىلىرى ئىنسان تەكرار تۇغۇلۇپ ئۆز ئەمەللىرىنىڭ مۇكاپاتىنى ياكى جازاسىنى ئالىدۇ، دەپ قارىغان.

سىزنىڭ ئاللاھنىڭ زات ـ سۈپەتلىرىدىن خەۋىرىڭىز يوق. ئاللاھنىڭ پەرىشتىلىرىنىڭ ئاللاھنىڭ بۇيرۇقلىرىغا ئەمەل قىلىپ پۈتۈن ئالەم مىخانىزمىنى ئىلاھىي بىر قانۇن ـ تۈزۈم بىلەن ئىدارە قىلىۋاتقانلىقىنى بىلمەيسىز. ياراتقۇچى ئاللاھنىڭ رىزاسىغا ئۇيغۇن بىر ھايات يولىنى تاپالمايسىز، ئاخىرەت ھاياتى ھەققىدىكى تونۇشىڭىز مۇجمەل ۋە قاراڭغۇلۇق ئىچىدە قالغان. بۇ مەسىلىلەر ھەققىدىكى بىلىمنى، پەقەت ئاللاھ ئۆزىنىڭ بارلىق سۈپەتلىرىنى ۋاقىپلاندۇرغان، ھەق ۋە توغرا ئىلىمنى ئاتا قىلغان «پەيغەمبەر» دىنلا ھاسىل قىلالايمىز.

www.munb.er.org

سىز ئۇ كىشىنىڭ (پەيغەمبەرنىڭ) پاك ھاياتى، راستچىللىقى، سەممىيلىكى، ئىناۋەتلىكلىكى، تەقۋادارلىقى، ئوتتۇرىغا قويغان سۆزلىرىدىكى ھېكمەت ۋە كۆرسەتكەن دەلىللىرىنىڭ ھېچ بىر ۋاقىتتا رەت قىلىنمايدىغانلىقىنى كۆرىسىز. بۇلاردىن باشقا، ئۇنىڭ چاقىرىقلىرى، سۆزلىرىدىكى قايىل قىلىش قۇدرىتى ۋە ھېكمىتى سىزنى بۇلارنىڭ تامامەن توغرا ۋە ھەق ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىشقا مەجبۇر قىلىدۇ. ئۇنىڭ تەرغىب قىلغانلىرىغا (تەبلىغلىرىغا) ئىشىنىپ، ئۇلارنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا يېتەكلەيدۇ. ھەقىقەتنى تونۇش جەھەتتىكى بۇ «إيمان بالغيب»، يەنى غەيبكە ئىمان كەلتۈرۈش، ئاللاھقا ئىتائەت قىلىش ۋە ئۇنىڭ رىزاسىغا ئىگە بولۇشتىكى شەرتتۇر. چۈنكى، ھەقىقىي بىلىمگە ئىگە بولۇش ئاللاھنىڭ ئەلچىسى (پەيغەمبىرى)نىڭ ۋاستىسى ئارقىلىق بولماسلىقى مۇمكىن ئەمەس. ھەقىقىي بىلىم ھاسىل قىلماي تۇرۇپ ئىسلام يولىدا ئازماستىن توغرا مېڭىشىمۇ مۇمكىن ئەمەس.

غەيبكە ئىمان كەلتۈرۈش

بىر نەرسىنى بىلەلمىگىنىمىزدە، ئۇنى بىلىدىغان بىرسىنى ئىزدەپ تاپىمىز ۋە ئۇنىڭ ئېيتىپ بەرگەنلىرىگە ئىشىنىپ، شۇ بۇيىچە ئىش قىلىمىز. كېسەل بولۇپ قالغاندا، ئۆزىمىز قىلغان چارە ـ تەدبىرلەر كار قىلمىسا دوختۇرغا بارىمىز. دوختۇرنىڭ مۇتەخەسسىسمۇ ئەمەسمۇ، تەجرىبىلىكمۇ يوقمۇ، داۋالىغان باشقا كېسەللەر ساقايغانمۇ... ئوخشاش ئەھۋاللارنى سۈرۈشتۈرۈپ كۆرىمىز ۋە قانائەت ھاسىل قىلغاندىن كېيىن، كېسىلىمىزنى كۆرسىتىمىز ۋە بەرگەن دورىلارنى ھېچ سۈرۈشتۈرۈپ ئولتۇرماستىن ئالىمىز. چۈنكى، ئۇ

www.munb.er.org

دوختۇرنىڭ كېسەلىمىزنى داۋالىيالايدىغانلىقىغا ئىشەندۇق. ئۇنىڭ كۆرسەتمىلىرىگە كەم ـ كۈتىسىز ئەمەل قىلىمىز. بۇيرۇيدىغان پەرھىزلىرىگە قەتئىي ئەمەل قىلىمىز. شۇنىڭغا ئوخشاش قانۇن ۋە ئەدلىيە ئىشلىرىدا ۋەكىلىمىز (ئادۋوكاتىمىز) نىمە دىسە شۇ بويىچە ئىش قىلساق زىيان تارتمايدىغانلىقىمىزنى ئوبدان بىلىمىز. ئوقۇشتا ئوقۇتقۇچىغا ئىشەنچىمىز كامىل ۋە ئۇنىڭ ئۆگەتكەنلىرىنى توغرا دەپ بىلىمىز. يولنى بىلمىگەن بىر جايغا بارماقچى بولساق ئالدى بىلەن بۇرۇن بۇ جايغا بارغان بىر كىشىدىن يولنى سوراپ بىلىۋالىمىز ۋە ئۇ كۆرسەتكەن يول بىلەن مېڭىپ مەنزىلگە يېتىپ بارىمىز.

قىسقىسى، دۇنيا ئىشلىرىدا ھەر قانداق بىر بىلمەيدىغان ياكى بىلەلمىگەن ئىشنى قىلىش ئۈچۈن، بىلىدىغان بىرسىدىن سوراپ ئۆگىنىپ ۋە ئۇنىڭ دىگىنى بويىچە ئىش قىلىمىز، يەنى ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىمىز.

دىمەك، بىلمىگەن ۋە بىلەلمەيدىغان ئىشلاردا بىر بىلىدىغان كىشى بىلەن يېقىنلىشىپ ئۇنىڭ مەسلىھەتلىرىنى، يوليۇرۇقلىرىنى قوبۇل قىلىپ شۇ بويىچە ئىش قىلىش ھاياتىڭىزدا ئەڭ توغرا يولدا ماڭغانلىقىڭىز بولىدۇ. سىزگە بۇنداق بىر يولنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان ئەڭ ئىشەنچلىك بىرسىنى ئىزدەپ تېپىش ئۈچۈن خېلى يول ماڭىسىز، جاپا ـ مۇشەققەتلەر چېكىسىز. سىز تولۇق ئىشەنگەن ئۇ كىشىنىڭ كۆرسەتمىلىرىنى، يوليۇرۇقلىرىنى ھېچ ئىككىلەنمەي، سوئال ـ سوراقسىز قوبۇل قىلىپ ئەمەل قىلىسىز. بۇ بىر خىل «غەيبكە ئىمان كەلتۈرۈش» بولىدۇ. چۈنكى، بۇ يەردە سىز بىلمىگەن مەسىلىلەردە بىلگەن بىر كىشىگە ئىشەندىڭىز. مانا بۇ ئەرەبچىدە «إيمان بالغيب» ، يەنى غەيبكە ئىمان كەلتۈرۈش دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ سىز بىلمىگەن ئىلىمنى باشقا بىلىدىغان بىر كىشىدىن ھاسىل قىلىش ۋە بۇ ئىلىمگە ئىشىنىش دىمەكتۇر.

www.munb.er.org

ئاللاھنىڭ رىزاسىغا ئۇيغۇن بولغان بىر ياشاش يولىنى تاللاش مەسىلىسىدە ئىنساننىڭ ئۆز ئەقلى، پىكرى بىلەن بۇنى توغرا ھەل قىلىپ كېتەلىشى ناتايىن. گەرچە ئىنسان ناھايىتى ئەقىللىق، قابىلىيەتلىك ۋە يىللارنىڭ بۇيۇك تەجرىبىلىرىگە ئىگە بولغان بولۇپ، بىر يەرگىچە بەزى ئىشلارنى چۈشىنىپ كىتەلىسىمۇ، يەنىلا ھەقىقەتكە ئېرىشكەنلىكىگە تولۇق ئىشەنچ قىلالمايدۇ، ئىككىلىنىدۇ.

ھاياتتا بىر كىشىنىڭ توغرا يولنى تېپىشى ئۈچۈن، ھېچقانداق بىر تاشقى ھىدايەت تەسىرى بولماستىن، ئۆز ئەقلى، ئىلمى ۋە يۈكسەك قابىلىيىتىنى ئەڭ ئۇيغۇن شەكىلدە قوللىنىشى، پەقەت ئۆز ئىمكانلىرىغا ۋە تەجرىبە ـ سىناقلىرىغا تاشلاپ قويۇلغان بولسا ئىدى، ئۇ چاغدا ئۆز ئەقلى بىلەن تەكشۈرۈپ ـ تەتقىق قىلىش بىلەن نەتىجە قازىنىپ، توغرا ھەقىقەت يولىنى تاپقانلار ئىككىلا دۇنيادا سائادەتكە ئېرىشكەن، نەتىجىگە ئېرىشەلمىگەنلەر بولسا يەنىلا باتىل يولدا قالغان بولاتتى. ئەمما، ئاللاھ بەندىلىرىنى ھەق يولنى تېپىشتا ئۇنداق قىيىن سىناقلارغا قويمىدى. مېھرىبان ۋە شەپقەتلىك بولغان ئاللاھ بۇ ئىنسانلارنىڭ ئۆز ئىچىدىن ئۇنىڭ (ئاللاھنىڭ) سۆيەتلىرى ھەققىدە تولۇق مەلۇماتقا ئىگە قىلىپ بىر قىسىم ئىنسانىنى ياراتتى ۋە ئۇلارغا خالىغان ھايات يولى ۋە ئاخىرەت ھاياتى توغرىسىدا ئەڭ مۇكەممەل بىلىملەرنى ئاتا قىلدى. شۇنداقلا بۇ بىلىملەرنى ئاللاھنىڭ ھۆكمىنى باشقا ئىنسانلارغا يەتكۈزۈشنى ئەمر قىلدى. مانا بۇلار ئاللاھنىڭ پەيغەمبەر (ئەلچى)لىرىدۇر. ئاللاھ ئەلچىلىرىگە ئۇ بىلىملەرنى، ھۆكۈملىرىنى «ۋەھيى» ۋاستىسى بىلەن يەتكۈزدى. ئاللاھنىڭ ئەمرلىرىدىن ئىبارەت كىتاب ـ ئاللاھنىڭ كىتابى، سۆزلىرى ئاللاھنىڭ سۆزلىرىدۇر.

شۇنىڭدەك، ئىنساننىڭ ئەقلى ـ قابىلىيىتىنىڭ سىنىقى، ئۇ ئىنساننىڭ پەيغەمبەرنىڭ پاك ھاياتىغا قاراپ ئۇنىڭ يۈكسەك، مۇكەممەل ۋە كەمچىلىكسىز تەلىمنى ئۆگىنىپ، چوڭقۇر پىكىر

www.munb.er.org

يۈرگۈزۈپ، ئىمان ئېيتىش ـ ئېيتماسلىقتىن ئىبارەت دائىرە ئىچىدە ئېلىپ بېرىلىدۇ. ھەقىقىي ئەقىل ۋە ئىدراك ئىگىسى بولغان كىشى ھەقىقەتنى تونۇپ ئاللاھنىڭ ئەلچىسىنىڭ بەرگەن تەلىملىرىنى قوبۇل قىلىدۇ. ئەگەر ئاللاھنىڭ ئەلچىسىنى ۋە ئۇنىڭ تەلىماتىنى ئىنكار قىلسا، بۇ ئىنكارچىلىق ئۇنىڭ ھەقىقەتنى ۋە توغرىنى بىلىش قابىلىيىتىدىن مەھرۇم بولغانلىقىنى ئىسپاتلايدۇ. ئۇ كىشى ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەيدۇ. بۇنداق ئىنسان ئىلاھى قانۇننى ۋە ئاخىرەت ھەقىقىتى توغرىسىدىكى ھەقىقىي بىلىملەرگە ھېچ بىر زامان ئېرىشەلمەيدۇ.

www.munb.er.org

ئۈچىنچى باب پەيغەمبەرلىك

بۇنىڭدىن ئىلگىرىكى مۇزاكىرىلىرىمىزدە تۆۋەندىكى ئۈچ مەسىلە ئايدىڭلاشتۇرۇلغان ئىدى:

بىرىنچىسى، بىر ئىنسان ئۈچۈن ئەڭ توغرا يول ـ ئاللاھقا ئىتائەت قىلغان ھالدا ياشاش. بۇ خىل ئىتائەتچان ھاياتتا ياشاش ئۈچۈن بىلىم ۋە ئىمان (بىلمەك ۋە ئىشەنمەك) يەنى ئاللاھنىڭ ۋە ئۇنىڭ سۈپەتلىرى ھەققىدە بىلىم ھاسىل قىلىش، ئاللاھ رازى بولىدىغان ۋە رازى بولمايدىغان ئىشلارنى بىلىش، تاللىۋالغان يولنى تونۇش (نىشانى ئىنىق بولۇش)، مەھشەر (ئاخىرەت) كۈنى ھەققىدىكى بىلىمى ۋە ئىگەللىگەن بۇ بىلىملارنىڭ توغرا ۋە ھەق ئىكەنلىكىگە ھېچ ئىككىلەنمەستىن ئىشىنىش، يەنى ئىمان كەلتۈرۈش لازىم.

ئىككىنچىسى، ئاللاھ ئۆز بەندىلىرىنى يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان بۇ بىلىملەرنى، ئۆزلىكىدىن تىرىشىپ ئۆگىنىپ، قېيىن سىناقلاردىن ئۆتۈپ ئۆزلىرى ئىگەللەشتىن ئىبارەت قېيىن يولدا تاشلاپ قويمىدى. ئىنسانلار ئىچىدىن تاللاپ بىر قىسىم ئۇلۇغ بەندىلىرىگە ۋەھيى ئارقىلىق بۇ بىلىملەرنى ئاتا قىلدى ۋە بۇ پەرمانلىرىنى باشقا پۈتۈن ئىنسانلارغا يەتكۈزۈپ، ئۇلارنى توغرا يولغا باشلاشقا ئەمر قىلدى. مانا ئاللاھنىڭ بۇ لۇتفى ـ ئىنايىتى ئىنسانىنى قورقۇنچ، بەدبەختلىكتىن (بەختسىزلىكتىن) ساقلىدى.

ئۈچىنچىسى، ھەر بىر ئىنساننىڭ بىردىنبىر ۋەزىپىسى بىر ھەقىقىي پەيغەمبەرنى تونۇپ، ئۇ پەيغەمبەرنىڭ ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ ئەلچىسى ئىكەنلىكىگە قانائەت قىلغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ تەلىماتىغا

www.munb.er.org

ئىشىنىپ، سەمىمىيلىك بىلەن ئىجرا قىلىپ، ئىتائەتچانلىق بىلەن كۆرسەتكەن يولىدىن چىقماي ماڭغانىدىلا، ھەر ئىككىلا ئالەمدە نىجاتلىققا ۋە بەخت ـ سائادەتكە ئېرىشىدۇ.

تۆۋەندە پەيغەمبەرلىكنىڭ ماھىيىتى، تارىخى ۋە پەيغەمبەرنى تونۇش قاتارلىق مەسىلىلەر ئۈستىدە سۆزلەپ ئۆتىمەن:

بۇ دۇنيادا ئىنسانغا لازىم بولىدىغان ھەر قانداق نەرسىنىڭ ئاللاھ تەرەپتىن ئالدىن تەييارلاپ قويۇلغانلىقىنى كۆرىمىز. يېڭى دۇنياغا كېلىدىغان بىر بوۋاققا كېرەكلىك پۈتۈن نەرسىلەر تەييار. كۆرۈشكە كۆز، ئاڭلاشقا قولاق، نەپەس ئېلىشقا بۇرۇن، سەزگىلى پۈتۈن تېرىسىگە جايلاشقان نېرۋا سىستېمىسى، تۇتۇشقا قول، مېڭىشقا پۇت ۋە چۈشىنىپ مۇھاكىمە قىلىش ئۈچۈن ئەقىل بىلەن قۇراللانغان ھالدا دۇنيا كېلىدۇ.

بۇلارنىڭ ھەممىسى بوۋاقنىڭ كىچىككىنە جىسمىدا كىشىنىڭ ئەقلى يەتمەيدىغان ۋە كەم ـ كۈتىسىز بىر شەكىلدە جايلاشتۇرۇلغان. بوۋاقنىڭ دۇنياغا قەدەم قويۇشى بىلەن تەڭ، ئۇنىڭ ھايات كەچۈرۈشى ئۈچۈن پۈتۈن شارائىت تولۇق ھازىرلانغان. مەسىلەن، ھاۋا، يورۇقلۇق، ئىسسىقلىق، سۇ ۋە ئانىسىنىڭ كۆكسىدىكى سۈت ئۇنىڭ ئېھتىياجى ۋە خىزمىتىگە ھازىر ھالدا مەۋجۇد. ئاتا ـ ئانىسىنىڭ، تۇغقانلىرىنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ قەلبىگە بۇ بوۋاققا بولغان سۆيگۈ، مۇھەببەت ۋە شەپقەت تۇيغۇسى تۇرغۇزۇلغان. بۇلارنىڭ ھەممىسى، بوۋاقنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشى ۋە پەرۋىشى ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ. بالا چوڭايغانسىرى بۇ پۈتۈن ماددى شارائىتلار ۋە نېئمەتلەرمۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ۋە ماسلىشىپ، ئۇنىڭ ياشىشىغا، ئۇنىڭ ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشىگە خىزمەت قىلىدۇ. گوياكى، پۈتۈن ئالەم بۇ بوۋاقنىڭ خىزمىتىگە ھازىر قىلىنغاندەك.

شۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە، ئىنسانغا ھايات كۆرىشى جەريانىدا

www.munb.er.org

كېرەك بولىدىغان جىسمانىي، ئەقلىي ۋە ئەخلاقى كۈچ ـ قابىلىيەت ئاتا قىلىنغان. بۇنىڭدا ئاللاھ ناھايىتى تەرتىپلىك ئىنتىزام ۋە تۈزۈم ئورناتتى. بۇ نېئمەتلەر ئىنسانلارغا، ئوخشاش بىر سەۋىيەدە، مۇتلەق بىر شەكىلدە تارقىتىلمىدى. ئەگەر بۇ نېئمەتلەر ھەر كىشىگە ئوخشاش تارقىتىلسا ئىدى، ئۇ چاغدا ئىنسانلار بىر ـ بىرىگە مۇھتاج بولمايتتى. بىر ـ بىرىگە كۆڭۈل بۆلمەيتتى ۋە ھەمكارلىشىش تۈيغۇلىرى بولمايتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىنسانلارغا ئومۇمىي جەھەتتە كېرەك بولىدىغان بىر پۈتۈن نېئمەتلەر بىردەك ئوخشاش ئاتا قىلىنغان بولسىمۇ، قابىلىيەت ھەر ئىنسانغا ئوخشاش دەرىجىدە بېرىلمىگەن. مەسىلەن: بەزى ئىنسانلار جىسمانىي جەھەتتە كۈچلۈك ۋە ئەمگەك قابىلىيىتى ئۈستۈن بولسا، بەزىلىرىنىڭ ئەقىل ـ پاراسەت جەھەتتىكى ئۈستۈنلىكى بىلىنىپ تۇرىدۇ. بەزىلىرى سەنئەت، شېئىر، پەلسەپە ساھەسىدە ئۈستۈن ماھارەتلىك، بەزىلىرى يۇكسەك ناتىق (نوتۇق سۆزلەش) ۋە ئىپادىلەش قۇۋۋىتىگە ئىگە. بەزىلىرى ئەسكىرى داھىي، ئۇستا ھۈنەرۋەن، ئەقىللىق تىجارەتچى بولۇپ يېتىشىدۇ. مانا بۇ قابىلىيەتتىكى پەرقلەر كىشىلەرنى بىر ـ بىرىدىن ئالاھىدە قىلىدۇ. مەسىلەن: بىرسىنىڭ ئەقلى ماتېماتىكىدىكى ئەڭ قىيىن مەسىلىلەرنى ئاسانلا يېشىپ بېرىپ باشقىلارنى ھەيرانلىقتا قالدۇرىدۇ. يەنە باشقا بىرسى شۇنداق بىر نەرسىنى ئىجاد قىلىسا پۈتۈن دۇنيادا ئۇنىڭغا ھەيران قالىدۇ. ئىنساننىڭ قابىلىيەتتىكى ۋە ئەقىل ـ پاراسەتتىكى ئالاھىدىلىكلەرنىڭ ھەممىسىنى ئاللاھ ئاتا قىلغان كىشىلەرنىڭ تەبىئىتىدىكى پەۋقۇلئاددە قابىلىيەت بولۇپ ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. ھېچكىم بۇلارنى ئۆز شەخسىي تىرىششلىرى بىلەن ۋە ياكى بىر تەلىم، ئۆگىنىش بىلەن قولغا كەلتۈرەلمەيدۇ.

بۇ يەردە مۇنداق بىر سوئال ئوتتۇرىغا چىقىدۇ: ئىنسانلار مەدەنىيىتىنىڭ ئېھتىياجى پەقەت، سىياسەت، قانۇن، ھوقۇق، ئىلىم ـ پەن، ماتېماتىكا، ئىنژېنېرلىق، تېخنىلوگىيە، مالىيە ـ ئىقتىساد

www.munb.er.org

قاتارلىق ساھەلەردىكى قابىلىيەتلىك ئالىملار ۋە داھىيلارنىڭ بولۇشى بىلەنلا چەكلىنىپ قالامدۇ؟ ياكى ئىنسانلىق ئۈچۈن توغرا ۋە ھەق يول ـ ئاللاھنىڭ يولىنى، نىجاتلىق ۋە بەخت ـ سائادەتكە باشلايدىغان يولنى كۆرسىتىدىغان كىشىلەرگە ئېھتىياجلىرى بارمۇ؟ ئۈستۈن قابىلىيەتلىك كىشىلەر، داھىيلار، باشقىلارنىڭ ھەممىسى، بۇ دۇنيادا بار بولغان ئىشلارنىڭ ئالاھىدىلىكلىرى ھەققىدىكى بىلىمنى ۋە بۇلارنى قوللىنىشنىڭ يوللىرىنى سۆزلەيدۇ.

ئەمما، ئىنساننىڭ يارىتىلىشىدىكى مەقسەت نېمە؟ نېمە ئۈچۈن يارىتىلغان؟ ئۇنىڭغا شۇنچە كۈچ ـ قۇدرەتنى كىم بەرگەن؟ ۋە نېمىشقا؟ ھاياتلىقنىڭ ئەسلى غايىسى نېمە؟ ۋە بۇ غايىگە قانداق ئېرىشىش كېرەك؟ مانا بۇلار ئىنساننىڭ ئەڭ زۆرۈر بولغان ئېھتىياجلىرىدىن ئىبارەت. ئىنسان بۇنى بىلمەي تۇرۇپ، ئىنسانلىق مەدەنىيىتىنىڭ بىناسىنى مۇستەھكەم ئاساسقا قۇرالمايدۇ. دۇنيا ۋە ئاخىرەت ھاياتىدا مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمايدۇ. ئەھۋال شۇنداق ئىكەن، بەندىلىرىنىڭ ئەڭ كىچىك ۋە ئەھمىيەتسىز بىر ئېھتىياجىغا قەدەر كەم ـ كۈتىسىز ياراتقان ئاللاھ، ئەجەبا بۇ ئەڭ مۇھىم ئېھتىياجنى ئۇنتۇپ قالغانمىدۇ؟ دېگەن بۇ سوئالنى ساغلام ئەقىل قەتئىي رەت قىلىدۇ. چۈنكى ئەھۋال بۇنداق ئەمەس ۋە بۇنداق بولۇشىمۇ مۇمكىن ئەمەس.

ئاللاھ ئىلىم ـ پەن ۋە سەنئەتتە ئۈستۈن قابىلىيەتلىك كىشىلەرنى ياراتقىنىدەك، ئۇنى تونۇش ۋە بىلىش جەھەتتە ئەڭ يۈكسەك ئىلىم، قابىلىيەتكە ۋە پاك سەزگۈگە ئىگە كىشىلەرنىمۇ ياراتتى. ئۇلارغا ئاللاھ ۋەھيى بىلەن ھەق ۋە تەقۋا يولنى كۆرسەتتى. ئۇلارغا ياشاشنىڭ (ھاياتنىڭ) مەقسىدىنى ۋە ئەخلاق ـ پەزىلەتنىڭ چوڭقۇر بىلىملىرىنى، شەرىئەت ئىلمىنى ئۆگەتتى. ئاللاھ ۋەھيى يولى بىلەن ئۇنىڭغا ئۆگەتكەنلىرىنى باشقا ئىنسانلارغا ئۆگىتىشنى ۋە ئىنسانلارنى توغرا يولغا باشلاشنى تاپشۇردى. مانا بۇ كىشىلەرنى بىز

www.munb.er.org

ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى، يەنى ئەلچىسى دەپ ئاتايمىز. ئىلىم ۋە پەندە قابىلىيەتلىك باشقا كىشىلەر، داھىيلار بىر ئالاھىدە ئەقىل ۋە تەبىئەتكە ئىگە ھالدا تۇغۇلغىنىدەك، پەيغەمبەرلەرمۇ ئالاھىدە بىر قابىلىيەت ۋە مەخسۇس تەبىئەت بىلەن دۇنياغا كېلىدۇ. تۇغما بىر شائىرنىڭ ئوقۇغان شېئىرلىرىنى بىر ئاڭلاپلا، ئۇنىڭ بىر پەۋقۇلئاددە شائىرلىق قابىلىيىتى بىلەن دۇنياغا كەلگەن كىشى ئىكەنلىكىنى سېزىۋالىمىز. چۈنكى، باشقا كىشىلەر يەنى بۇ قابىلىيەتكە ئىگە بولمىغان كىشىلەر بۇ شائىرغا تەڭ كېلىش ئۈچۈن پۈتۈن كۈچ ۋە ئىمكانلىرىنى سەرپ قىلسىمۇ، ئۇنىڭغا ئوخشاش بىر شېئىرنى ھېچبىر زامان يازالمايدۇ. تۇغما يازغۇچى، ناتىق، داھىي، ئىجاتچى بولۇپ يارىتىلغانلاردىمۇ ئەھۋال شۇنداق بولىدۇ. بۇ خىل ئالاھىدە قابىلىيەتلىك كىشىلەرنىڭ ھەر بىرى ئۈستۈن بىر مۆۋەپپەقىيەت بىلەن ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. باشقىلار ھەر قانچە قىلسىمۇ بۇلارغا تەڭ كېلەلمەيدۇ. مانا بۇ ھال پەيغەمبەردىمۇ كۆرۈلىدۇ. پەيغەمبەرنىڭ ئەقلىگە، زېھنىگە كەلگەنلەرنى باشقىلار گۇمانمۇ قىلالمايدۇ، خىيالىغا كەلتۈرەلمەيدۇ. ئۇنىڭ بايان قىلغان سۆزلىرى چوڭقۇر مەزمۇنلۇق بولۇپ، ھېچكىممۇ سۆزدە ئۇنىڭدەك قايىل قىلالمايدۇ. باشقا ئىنسانلار يىللارچە باش قاتۇرۇپ چۈشىنەلمىگەن مەسىلىنى ئۇ دەرھال يېشىپ كېتەلەيدۇ. ئەقلىمىز ئۇنىڭ سۆزلىرىنى قوبۇل قىلىدۇ. قەلبىمىز ئۇنىڭ سۆزلىرىنىڭ راستلىقىنى ھېس قىلىدۇ. دۇنيادىكى تەجرىبىلەر ۋە كائىناتتا ئېلىپ بېرىلغان تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىشلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ ھەر بىر جۈملە سۆزىنىڭ توغرىلىقىنى ئىسپاتلايدۇ. بىز ئۇنى تەقلىد قىلىپ دوراپ باقايلى دېسەك، قەتئىي ئوخشىتالمايمىز، مەغلۇب بولىمىز. ئۇنىڭ تەبىئىتى، خۇلق ـ مىجەزى ئىنتايىن گۈزەل ۋە پاك. پۈتۈن ئىش ـ ھەرىكەت ۋە مۇناسىۋەتلىرى راستچىللىق، توغرىلىق ۋە ئېسىللىكتىن ئىبارەت بولىدۇ. يالغان گەپ قىلمايدۇ، بىر كىمگە يامانلىق قىلمايدۇ. داۋاملىق پەزىلەت ۋە راستچىللىقنى

www.munb.er.org

تەرغىب قىلىدۇ. باشقىلارغا تەۋسىيە قىلغان ئىشنى ئالدى بىلەن ئۆزى قىلىپ نەمۇنە بولىدۇ. پۈتۈن هاياتى داۋامىدىكى پائالىيەتلىرىدە، ئۇنىڭ سۆزى بىلەن ئەمەلىيىتى ئارىسىدا قىلچىمۇ خىلاپلىق قىلغان مىسالنى ئۇچرىتالمايمىز. هېچقانداق بىر سۆز ـ هەرىكىتىدە شەخسىي مەنپەئەتنى ئاساس قىلغانلىقىنى كۆرەلمەيمىز. باشقىلارنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن ئۆزى جاپا ـ مۇشەققەتنى، زىياننى ئۈستىگە ئالىدۇ. ئەمما ئۆز مەنپەئەتى ئۈچۈن باشقىلارغا قىلچە زىيان ـ زەخمەت يەتكۈزمەيدۇ. ئۇنىڭ پۈتۈن هاياتى راستچىللىقنىڭ، ئېسىل پەزىلەتنىڭ، پاك ۋە يۈكسەك چۈشەنچىنىڭ ۋە ئەڭ ئالىيجاناب ئىنسانىنىڭ بىر نەمۇنىسىدىن ئىبارەتتۇر. خاراكتېرىدە زەررىچىلىكمۇ كەمچىلىك يوق. ئۇنى ئەڭ چوڭقۇر تەكشۈرۈپ كۆرسەكمۇ، هېچقانداق نۇقسان تاپالمايمىز. مانا بۇ سۈپەتلەرنىڭ هەممىسى ئۇنىڭ ئاللاهنىڭ پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىنى ئىنىق ئىسپاتلايدۇ.

پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىش

بىر كىشىنىڭ ئاللاهنىڭ هەقىقىي پەيغەمبىرى ئىكەنلىكى مەلۇم بولغاندىن كېيىن، ئەقىل ۋە ئىدراكنىڭ تەقەززاسى ئۇنىڭ سۆزلىرىنى شەرتسىز قوبۇل قىلىپ ئۇنىڭغا ئەگىشىش ۋە ئىتائەت قىلىشتىن ئىبارەت. پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلماسلىق، كۆرسەتكەن يولىيۇرۇقلىرىنى ئىجرا قىلماسلىق ئەقىلسىزلىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس. چۈنكى بىز ئاللاهنىڭ پەيغەمبىرى دەپ تونۇغان كىشىنىڭ سۆزلىگەن سۆزلىرىنىڭ ئاللاه تەرەپتىن كەلگەنلىكىنى، ئۇنىڭ پۈتۈن هەرىكەتلىرىنىڭ ئاللاه رىزاسىغا ئۇيغۇن ئىكەنلىكىنى قوبۇل قىلىمىز. پەيغەمبەرگە

www.munb.er.org

ئىتائەتسىزلىك قىلىش ئاللاھقا ئىتائەتسىزلىك قىلىش دېمەكتۇر. پەيغەمبەرگە قارشى سۆز ۋە ھەرىكەت ئاللاھقا قارشى قىلىنغان سۆز ۋە ھەرىكەت ھېسابلىنىدۇ. پەيغەمبەرنى تونۇش، ئۇنىڭغا شەرتسىز بويسۇنۇپ ئىتائەت قىلىش ۋە كۆرسەتمىلىرىنى ھېچ ئىككىلەنمەستىن ئىجرا قىلىشنى كۆرسىتىدۇ.

ئۇ ياكى بۇ ئەمرنىڭ (بۇيرۇقنىڭ) ھېكمىتىنى، پايدىسىنى تولۇق چۈشىنىپ كېتەلمەسلىكىڭىز مۇمكىن. ئەمما، بۇ ئەمرنىڭ پەيغەمبەر تەرەپتىن چىقىرىلغانلىقى بۇ ئەمرنىڭ توغرىلىقىنىڭ كاپالىتى. سىز ئۇنىڭ تېگى - تەكتىگە يېتەلمەي ئىككىلىنىپ قالغان بولسىڭىز، بۇ سىزنىڭ ئەقلىڭىزدىكى كەمچىلىكتىن كېلىپ چىققان بولۇپ، پەيغەمبەر يەتكۈزگەن ئەمرنىڭ يېتەرسىزلىكى ئەمەس. چۈنكى ئىنساننىڭ بىلىش قابىلىيىتى چەكلىك، ھەر نەرسىنى تولۇق بىلىپ كېتەلىشى مۇمكىن ئەمەس. بۇ ئەھۋالنى ھەر دائىم كۆز ئالدىدا تۇتۇش كېرەك.

ھەر قانداق بىر پەننى تولۇق بىلمىگەن كىشى ئۇ پەننىڭ ئىنچىكە يەرلىرىنى چۈشىنىپ كېتەلمەيدۇ. بۇنداق بىرسى قوپۇپ مەزكۇر پەننىڭ ئالىمى ئوتتۇرىغا قويغان نەزەرىيەلەرنى چۈشىنەلمىگەنلىكتىن رەت قىلسا، ئۇ كىشىنىڭ ئەقلىدە نوقسانلىق بار (يەنى ئۇنى ئەخمەق) دەپ تونۇيمىز.

دۇنيادىكى ھەر بىر مۇھىم ئىشلىرىمىزدا مەسلىھەتلىشىش، پىكىرلىشىش ئۈچۈن، ئۇ ئىشنىڭ ئەھلى بولغان بىرسىگە ئېھتىياج بولىمىز ۋە ئۇنىڭغا مۇراجىئەت قىلىمىز. بۇ ھەقتىكى ئۆزىمىزنىڭ پىكىرلىرىمىز ۋە چارە - تەدبىرلىرىمىزنى بىر تەرەپكە قويۇپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ مەسلىھەتلىرىنى قوبۇل قىلىمىز ۋە شۇ بويىچە ئىش ئېلىپ بېرىپ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىمىز.

ئادەتتىكى بىر كىشىنىڭ دۇنيادىكى ھەممە پەن، سەنئەت

www.munb.er.org

ئىلىملىرىدا ئۇستا بولۇپ كىتەلىشى مۇمكىن ئەمەس. ئەمما، ئادەتتىكى بىر ئەقىللىق كىشى بىر ماھىر بىلىم ئىگىسىنى ئىزدەپ تېپىپ ئۇنىڭدىن پايدىلىنىدۇ. جاھىل نادان ئىنسان ھەر نەرسىنى ئالدى بىلەن ئۆزەم چۈشىنىپ ئاندىن ئىشىنىمەن دەپ تۇرىۋالىدۇ.

سىز دوختۇرىڭىزنىڭ تەۋسىيەلىرىنى ئاڭلىماي، ئاتىكاچىلىق قىلىپ، ئۆزىڭىزنى دوختۇردىن بىلىملىك چاغلاپ، نەزەرىيە ساتسىڭىز دوختۇر سىزنى داۋالىمايدۇ. ئادۋۇكاتىڭىز بىلەن داۋا ئىشىڭىزدا قانۇننىڭ ھەر بىر ماددىسىنى ئالدى بىلەن ماڭا چۈشەندۈرگىن دەپ تۇرىۋالسىڭىز، ئۇ سىزنى بۆلۈمدىن قوغلاپ چىقىرىدۇ. بەزى ئىنسانلار رەھبەرلىك ئۈچۈن بىر پەيغەمبەرگە ئېھتىياجىمىز يوق، ئۆزىمىز ھەق يولنى تاپالايمىز دېيىشىدۇ، بۇ بىر خاتا كۆز قاراش. سىز گېئومېترىيە ئوقۇدىڭىز، ياخشى چۈشىنىشىڭىز مۇمكىن. گېئومېترىيەدە مۇنداق بىر قائىدە بار: ئىككى نوقتا ئارىسىدا، بىرلا تۈز سىزىق بولىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا سىزىلغان پۈتۈن سىزىقلار ئەگرى چىقىدۇ. يەنى نوقتىنى بىرلەشتۈرمەيدۇ (ئا نوقتىدىن ب نوقتىغا يېتىپ بارالمايدۇ). ئىسلامدىكى «صراط مستقيم» (سىرات مۇستەقىيم) يەنى تۈز، توغرا دەپ ئاتالغان يولمۇ خۇددى شۇنداق. بۇ يول بەندىدىن باشلىنىدۇ ۋە توغرا ئاللاھقا بارىدۇ ۋە بۇ يولنىڭ يالغۇز بىرلا يول ئىكەنلىكى مەلۇم. باشقا يوللارنىڭ ھەممىسى ئەگرى ـ توقاي، خاتا يولغا باشلايدىغان ئېزىتقۇ يوللۇر. بۇ توغرا يول پەيغەمبەر تەرىپىدىن كۆرسىتىلىدۇ. بۇندىن باشقا توغرا يول يوق ۋە بولۇشىمۇ مۇمكىن ئەمەس. بۇ يولنى تاشلاپ ئۆز ئالدىغا باشقا بىر يول ئىزدىگەن كىشى بىرىنچى، توغرا يولنى تاپالمايدۇ. ئىككىنچى، ئەگرى ـ توقاي ئۇزۇن ۋە مۇشەققەتلىك بىر يولغا كىرىپ قېلىشى مۇمكىن. بىرىنچى يولنىڭ ھالاكەتلىك يول ئىكەنلىكى مەلۇم. ئىككىنچى يول، ھاماقەتلىك گىردابلىرىدىن باشقا نەرسە ئەمەس. بىر ئەقىلسىز ھايۋاننى ئالساق، بىر يەردىن بىر يەرگە ھەيدەپ ماڭغاندا ھايۋان داۋاملىق تۈز كەتكەن

www.munb.er.org

توغرا يولنى بويلاپ ماڭىدۇ، ھەرگىز ئەگرى ـ توقاي يولغا كىرمەي، تۈز مېڭىپ مەنزىلگە يېتىپ بارىدۇ.

ئەمما شۇ ئىنسانلارغا قاراڭلار! پەيغەمبەر ئۇنى ئاللاھنىڭ توغرا يولىغا باشلىسا، ئۇ ياق، مەن ئۆزۈم يولۇمنى تاپالايمەن دەپ ئەگرى يوللاردا ئېزىقىپ يۈرمەكتە. مانا بۇ ئىنساننىڭ قانچىلىك ئەقىلسىز ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. بۇ مەسىلىنىڭ يۈزەكى تەرىپى. بىر ئاز چوڭقۇرراق تەھلىل قىلىپ باقىدىغان بولساق، پەيغەمبەرنى ئىنكار قىلغان كىشىنىڭ ھېچبىر زامان توغرا يولنى تاپالمايدىغانلىقىنى كۆرىمىز. يەنى باشقىچە ئېيتقاندا، ئۇ كىشى ئاللاھقا يېتىپ بارالمايدۇ. بۇنىڭ سەۋەبى ـ توغرا بىر يولغا باشلىغۇچىنىڭ نەسىھەتلىرىنى رەت قىلىپ، ئۆزى باشقا خاتا يولنى تاللىۋالغان. جاھىللىق بىلەن ئىنكار قىلىش، ئاتا ـ بوۋىلىرىنى دوراپ ئىزىدىن مېڭىش، ئۆرپ ـ ئادەتلەرنى مۇقەددەس بىلىش، مەغرۇرلۇق قىلىپ ئۆزەمنىڭ توغرا دەپ مۇتەئەسسىپلىكتە چىڭ تۇرۇش يولىنى تاللىۋالغان. پەيغەمبەرنىڭ يولىنى تۇتقاندا ئۆزىنىڭ شەخسىي ئەركىنلىكى، ھەۋەس ۋە نەپسانىي ئەركىنلىكى قولدىن كېتىدۇ دەپ قورققان، بۇ سەۋەبلەردىن بىرسى ئاللاھ يولىنى تاپالمايدۇ. ئەمما، راستچىل، سەمىمىي ۋە ھەقپەرەس ئىنساندا يۇقارقى كومپىلېكسلار بولمايدۇ ۋە ئۇ كىشى پەيغەمبەرگە ئىتائەتسىزلىك قىلىشنى ئەقلىگىمۇ كەلتۈرمەيدۇ. پەيغەمبەرنىڭ كۆرسەتمىلىرى ئۇنىڭ روھىنى ياشارتىدۇ، روھىدا ئەكس ئېتىدۇ ۋە ئۇ ھەق يولنى تاپىدۇ.

مەسىلىنىڭ مۇھىم بىر تەرىپى، پەيغەمبەر بىۋاستە ئاللاھ تەرەپتىن بەلگىلەنگەن. ئاللاھ ئۆزىنىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرىنى پۈتۈن ئىنسانلارغا يەتكۈزۈشنى ئۇنىڭغا تاپشۇرغان. پەيغەمبەرگە ئىمان كەلتۈرۈش ـ ئاللاھنىڭ بۇيرۇقى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھنىڭ ئەلچىسىگە ئىشىنىشنى رەت قىلىش ئەمەلىيەتتە ئاللاھنىڭ ئەمرلىرىنى بىجا كەلتۈرۈشنى رەت قىلغانلىقتۇر ۋە ئىسيانكارلىقتۇر. بىر ھۆكۈمدارنىڭ

www.munb.er.org

بۇيرۇقلىرىغا ئەمەل قىلىش ھەر بىر پۇقرانىڭ بىردىنبىر ۋەزىپىسى. پۈتۈن ئالەملەرنىڭ ياراتقۇچىسى ۋە ھەقىقىي ئىگىسى بولغان ئاللاھنىڭ ھەر بىر ئەمرىنى بىجا كەلتۈرۈش، پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىش ھەممە ئىنسانلارنىڭ ۋەزىپىسى. ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىدىن يۈز ئۆرىگەن كىشى، ئاللاھقا ئىشەنسۇن ۋە ياكى ئىشەنمىسۇن بەرىبىر كاپىردۇر.

پەيغەمبەرلىكنىڭ قىسقىچە تارىخى

ئەمدى پەيغەمبەرلىك تارىخىنى بىر كۆزدىن كەچۈرەيلى. بۇ ئۇزۇن كەتكەن زەنجىرسىمان تىزىلمىلار قانداق باشلاندى؟ قانداق تەرەققى قىلدى؟ ۋە ئاخىرقى پەيغەمبەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن قانداق ئاياغلاشتى؟ بۇلارنى ئۆگىنىمىز.

ئىنسان ئىرقىنىڭ باشلىنىشى بىر ئىنساندىن، يەنى ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن باشلاندى. ئىنسانلىق ئائىلىسى تەرەققى قىلىپ كۆپەيدى. بۇ دۇنيادا تۇغۇلغان پۈتۈن ئىنسانلار تۇنجى جۈپ بولغان ئادەم ئەلەيھىسسالام ۋە ھاۋا ئانىنىڭ نەسلى. ئىنسانلىق تارىخى ۋە دىنلار تارىخىدىمۇ بۇ ھەقتە پىكىر بىرلىكىگە كېلىشكەن. ئىنسانىنىڭ ئەسلى نەسلى ھەققىدىكى ئىلمىي تەتقىقاتلاردا دۇنيانىڭ ئوخشىمىغان جايلىرىدا، ئوخشىمىغان دەۋرلەردە ئوخشىمىغان كىشىلەرنىڭ ياشىغانلىقى ئىسپاتلانمىدى. پۈتۈن ئالىملار ئالدى بىلەن بىر ئىنسان پەيدا بولغان. دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىكى ئىنسانلار مانا شۇ بىر كىشىنىڭ ئەۋلادى دەپ پەرەز قىلىشىدۇ.

يەر يۈزىدىكى تۇنجى ئىنسان ھەزرىتى ئادەم ئەلەيھىسسالام ئەينى زاماندا، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى بولۇپ تەيىنلەنگەن. ئاللاھ

www.munb.er.org

ئۇنىڭغا ئۇز دىنىنى (ئىسلامنى) ئۆگەتتى. ئەۋلادلىرىغا، پۈتۈن نەسلىگە ئاللاھنىڭ بۇ دىنىنى يەتكۈزۈشنى، ئىنسانلارنىڭ ۋە پۈتۈن ئالەمنىڭ ياراتقۇچىسى، پۈتۈن كائىناتنى باشقۇرغۇچىنىڭ يالغۇز بىر ئاللاھ ئىكەنلىكىنى، يالغۇز ئۇنىڭغىلا ئىبادەت قىلىپ باش ئېگىپ بەندىچىلىك قىلىش ۋە يالغۇز ئۇنىڭدىن مەدەت تىلەپ، ئۇنىڭ رىزاسىغا ئۇيغۇن ياشاش لازىملىقىنى ئۆگىتىشنى تاپشۇردى. دۇنيادا ئاللاھنىڭ رىزاسىغا ئۇيغۇن، راستچىللىق ۋە تەقۋادارلىق بىلەن هايات كەچۈرگەنلەرنىڭ ئاللاھنىڭ مۇكاپاتىغا ئېرىشىدىغانلىقى، ئەكسىچە ئاللاھتىن يۈز ئۆرۈپ ئىتائەتسىزلىك قىلغانلارنىڭ بۇ دۇنيادا ۋە ئاخىرەتتە جازاغا تارتىلىدىغانلىقىنى ئۇقتۇرۇشنى تاپشۇردى.

هەزرىتى ئادەم ئەلەيهىسسالامنىڭ ئەۋلادلىرىدىن ياخشىلىرى ئۇ كۆرسەتكەن توغرا يولغا ماڭدى. ئەمما ئەسكىلىرى دادىلىرى كۆرسەتكەن يولنى تاشلاپ، ئاستا ـ ئاستا خاتا يولغا كىرىپ كەتتى. بەزىلىرى كۈن، ئاي ۋە يۇلتۇزلارنى خۇدا دەپ ئۇلارغا چوقۇنۇشقا باشلىدى. بەزىلىرى دەرەخ، هايۋان ۋە دەريا ئۆستەڭلەرنى ئىلاھ دەپ ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىشقا باشلىدى. بەزىلەر هاۋا، ئوت، سۇ، كېسەللىك ۋە ساقلىق قاتارلىق تەبىئەتنىڭ هەر بىر نېئمەتلىرىنى باشقۇرۇدىغان ئايرىم ـ ئايرىم خۇدا بار، بۇلارنى (چوقۇنۇپ) خوش قىلغاندا، ئۇلاردىن پايدىلانغىلى بولىدۇ دەپ قاراشتى. بۇ جاهالەت كۆپ تەڭرىچىلىك ۋە بۇتپەرەسلىك ئېقىمىنى پەيدا قىلىپ، دۇنيادا ئۇنلارچە دىنىنىڭ مەيدانغا كېلىشىگە سەۋەب بولدى.

بۇ دەۋردە هەزرىتى ئادەم ئەلەيهىسسالامنىڭ نەسلى كۆپىيىپ، پۈتۈن دۇنياغا تارقىلىپ كەتكەن ۋە يەر يۈزىدە هەر خىل ئىرق ۋە قەۋملەر بارلىققا كەلگەن ئىدى. هەر قەۋم ئۆز ئالدىغا بىر مەزهەپ ياساپ چىقتى ۋە ئۆزلىرى هەر خىل ئىبادەت شەكىللىرىنى ئويدۇرۇپ چىقتى. شۇنىڭ بىلەن ئىنسانىنى ۋە پۈتۈن ئالەمنى ياراتقان ئاللاهنى ئۇنۇتتى. ئاتىلىرى هەزرىتى ئادەم ئەلەيهىسسالام كۆرسەتكەن هەق

www.munb.er.org

يولنى ۋە ئاللاھنىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرىنى ئۇنتۇپ، ئۆزلىرى ئىجاد قىلىپ چىققان خاتا يولغا كىرىپ توغرا يولنى تاشلىدى. يامان ئەخلاق ۋە بۇزۇق ئىستىل راۋاجلاندى، ياخشىلىق ۋە ئېسىل ئەخلاق يوقالدى. ياخشىنى يامان، ياماننى ياخشى دەپ تونۇپ جاھالەتكە چۆكۈپ چىرىكلىشىپ كەتتى. بۇ چاغدا، ئاللاھ ھەر قەۋم ئىچىدىن ئۇلارغا ھەزرىتى ئادەم ئەلەيھىسسالام ئۆز ۋاقتىدا ئېلىپ كەلگەن ئىسلام دىنىنى ئۆگىتىدىغان پەيغەمبەرنى تەيىن قىلىشقا باشلىدى[1].

بۇ پەيغەمبەرلەر ئۆز قەۋملىرىگە ئۇلار ئۇنتۇپ كەتكەن ھەزرىتى ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ تەلىماتلىرىنى تەكرارلىدى ۋە قايتىدىن ئۆگەتتى. بىر ئاللاھقا باش ئۇرۇشنى، بىر قانچە خۇدا بار دەپ ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرمەسلىكنى، بۇتلارغا باش ئۇرماسلىقنى ئۆگەتتى. جاھىل ئۆرپ ـ ئادەتلەرنى تاشلاتقۇزۇپ، ئاللاھ رىزاسىغا ئۇيغۇن تۇرمۇش ۋە ھايات يوللىرىنى كۆرسىتىپ بەردى. بۇنىڭ ئۈچۈن شەرىئەت قانۇن ـ تۈزۈملىرىنى ئورناتتى.

ئاللاھنىڭ ھەقىقىي، راست پەيغەمبەرلىرى يەر يۈزىدىكى ھەر جايدا، ھەر بىر مەملىكەتتە، ھەر قايسى مىللەتلەر ئىچىدىن ئوتتۇرىغا چىقتى. ھىندىستان، چىن، ئىراق، ئىران، مىسىر، ئافرىقا، ياۋروپادا، قىسقىسى، دۇنيانىڭ ھېچبىر يېرىدە ئاللاھنىڭ ھەقىقىي پەيغەمبىرى كەلمىگەن جاي يوق. ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ دىنى بىر بولۇپ، «ئىسلام» دىنى ئىدى. ئەلۋەتتە تەلىم ئۇسۇللىرىدا، تۇرمۇش شەكىللىرىدە بىر ئاز ئوخشىماسلىقلار بار ئىدى. قەۋملەر ئىچىدە

[1] بەزى كىشىلەردە مۇنداق بىر خاتا كۆز قاراش بار، يەنى: ئۇلار ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئىسلام دىنىنىڭ قۇرغۇچىسى دەپ كۆرسىتىدۇ. بولۇپمۇ غەرب ئالىملىرى، يازغۇچىلار بۇ سۆزنى داۋاملىق تەكرارلاپ تۇرۇشىدۇ. بۇ خاتا كۆز قاراشنى ئوقۇغۇچىلارنىڭ زېھنىدىن قەتئىي چىقىرىۋېتىش لازىم. ئىسلام ئاللاھنىڭ پۈتۈن پەيغەمبەرلىرىگە ئۆگەتكەن بىرلا دىنى، شۇنداقلا ئىنسانىيەتنىڭ ئەزەلدىن تارتىپ ھەقىقىي دىنى ئىسلام دىنى ئىدى. پەيغەمبەرلەر ئىسلام دىنىنىڭ قۇرغۇچىلىرى ئەمەس، بەلكى ئاللاھنىڭ ۋەھيى ئارقىلىق بىلدۈرگەن ئىسلام دىنىنى ئىنسانلارغا يەتكۈزىدىغان ئەلچىلىرىدۇر.

www.munb.er.org

قايسى خىل جاھالەتلەر ۋە خاتا چۈشەنچىلەر ئېغىر ھالدا تارقالغان بولسا، ئۇنى يوقىتىشنى، تۈزىتىشنى ئاساسىي ئورۇندا قويغان. خەلقلەرنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيىسى، ئىلىم ـ پەن دەرىجىسى باشلانغۇچ باسقۇچتا بولغانلىقتىن، قانۇن (شەرىئەت) تۈزۈملىرىمۇ شۇ سەۋىيەدە، قولاي ۋە ئاددىي ئىدى. جەمئىيەت تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ تەلىم ئۇسۇللىرى ۋە شەرىئەت قانۇن ـ تۈزۈملىرى كۆرۈنۈشتە ھەر دەۋردە بىر ئاز پەرقلىق كۆرۈنسىمۇ، ئاساسىي ۋە روھىي جەھەتتىن بىردەك ئىدى. يەنى ئېتىقاد جەھەتتە «تەۋھىد» (ئاللاھنى بىر دەپ ئىشىنىش)، ئەمەلدە «تەقۋا» (ياخشى ئەمەل، ئېسىل ئەخلاق، راستچىللىق، تىنچلىق، سالامەتلىك، سۆيگۈ) ۋە ئۆلگەندىن كېيىن ئاخىرەتتىكى مۇكاپات ۋە جازاغا ئىشىنىشتىن ئىبارەت ئىدى.

ئىنسانلار ئاللاھنىڭ بۇ پەيغەمبەرلىرىگە ئاجايىب مۇئامىلە قىلىشتى. ئالدى بىلەن ئۇلارغا ھەر خىل يامانلىق قىلدى، قوللىرىدىن كېلىشىچە ئەزىيەت قىلدى، ئۇلارنىڭ ھىدايەتلىرىنى رەت قىلدى. ھەتتا بەزىلىرىنى ئۆز يۇرتلىرىدىن ھەيدەپ چىقاردى. بەزىلىرى ئۆلتۈرۈلدى. بەزىلىرى پۈتۈن ھاياتى داۋامىدا ئاللاھنىڭ دىنىنى تەشۋىق قىلىپ ئۆتكەن بولسىمۇ، ئۇنىڭغا ئەگەشكەنلەر بەش ئون كىشىدىن ئاشمىدى. ئەمما ئاللاھنىڭ بۇ ئۇلۇغ بەندىلىرى ھېچقاچان چېكىنمەي، ئىككىلەنمەي ئۆز ئىشىنى داۋاملاشتۇردى. نەتىجىدە پۈتۈن بىر قىتئە ۋە پۈتۈن بىر قەۋم ئىنسانلار ئۇلارغا ئەگەشتى. پەيغەمبەر ۋاپات بولۇپ بىر زامان ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئۈممەتلىرى ئاستا ـ ئاستا پەيغەمبىرىنىڭ تەلىماتلىرىنى ئۆزگەرتىۋەتتى ۋە ئېتىقادلىرىغا ھەر خىل خۇراپاتلارنى ئارىلاشتۇرۇپ، ئاجايىب ـ غارايىب ئىبادەت شەكىللىرىنى ئىجاد قىلىپ چىقتى. ھەتتا بەزىلەر ئۆز پەيغەمبەرلىرىنى تەڭرى دەپ تونۇپ، ئۇنىڭ بۇتلىرىنى ياساپ ئۇنىڭغا چوقۇنۇشقا باشلىدى. بەزىلەر پەيغەمبەرلەر ئاللاھنىڭ ئوغۇللىرى دېسە، بەزىلىرى ئاللاھ ئىنسان سۈرىتىگە كىرىپ يەر يۈزىگە چۈشكەن دەپ قارىغان.

www.munb.er.org

يەنە بەزىلەر پەيغەمبەرلەرنى ئاللاھنىڭ شېرىكى دەپ ئويدۇرۇپ چىقتى. شۇنداق قىلىپ ئاللاھنىڭ مۇقەددەس ئەمرىنى ئېلىپ كەلگەن، يالغۇز بىر ئاللاھقا ئىبادەت قىلىشنى تەلىم بېرىپ، بۇتلارنى چېقىپ تاشلىغان پەيغەمبەرلەر بۇ دۇنيادىن ئۆتكەندىن كېيىن، ئىنسانلار ئۇلارنىڭ تەلىماتلىرىنى ئۇنتۇپ بۇتلىرىنى ياساپ، ئۇلارنى ئۆزلىرىچە ئىلاھ قىلىۋېلىپ ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىشقا باشلىدى. پەيغەمبەر بېكىتكەن قانۇن ـ تۈزۈم (شەرىئەت)لىرىگە ھەر خىل جاھىل، خۇراپىي كۆز قاراشلار، يالغان ـ ياۋىداق ھېكايىلار ۋە ئەپسانىلەرنى قوشۇپ تامامەن ئۆزگەرتىۋەتتى. ئەھۋال بىر قانچە ئەسىر ئۆتكەندىن كېيىن، شۇقەدەر مۇجمەللەشتىكى پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەسلىدە ئېلىپ كەلگەن تەلىماتلىرى نېمە ؟ ئىبادەت ئۇسۇللىرى ۋە شەرىئەت ئەھكاملىرى قانداق؟ ئۇلارغا قوشۇلغان يالغان قىسىملىرى قايسى؟[1] مانا بۇلارنى ئايرىۋېلىشنىڭ ھېچ ئىمكانىيىتى قالمىغان ئىدى. پەيغەمبەرنىڭ تارىخ ۋە ھاياتلىرى ھەققىدىكى رىۋايەتلىرىنىڭ ئىشەنگۈدەك يېرىمۇ قالمىغان ئىدى. شۇنداق بولسىمۇ، پەيغەمبەرلەرنىڭ پائالىيەتلىرىنىڭ ھەممىسى بىكار بولۇپ كەتمىدى. شۇ قەدەر ئۆزگەرتىلىپ ۋە يوق نەرسىلەر ئارىلاشتۇرۇۋېتىلگەن بولسىمۇ، ئىنسانلار ئىچىدە ئازدۇر ـ كۆپتۇر ھەققانىيەتچىلىك ۋە راستچىللىق ساقلىنىپ قالغاندى. ئاللاھ ۋە ئاخىرەت، يەنى ئۆلگەندىن كېيىنكى ھايات توغرىسىدىكى چۈشەنچىلەر ئورتاق بىر شەكىلدە ھەر قايسى قەۋملەر ئارىسىدا تارقىلىپ كەلدى. شۇنىڭ بىلەن

[1] پەيغەمبەرلەردىن كېيىن، ئۇممەتلىرى ئەسلىدىكى دىننى (ئىسلامنى) ئۆزگەرتىپ ئۆز ئالدىغا بىر دىن ياساپ چىقتى. مانا بۇلاردىن بىرسى ھازىرغا قەدەر داۋام قىلىپ كەلمەكتە. مەسىلەن، ھەزرىتى ئىيسا ئەلەيھىسسالام ئەسلىدە ئېلىپ كەلگەن دىن ئىسلام دىنى ئىدى. ئەمما، ھەزرىتى ئىيسا ئەلەيھىسسالامغا ئەگەشكەنلەر ئۇنى ئاللاھ ياكى ئاللاھنىڭ ئوغلى دەپ «ئىلاھ»لاشتۇرۇۋالدى. ھەزرىتى ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تەلىماتلىرىغا ئۇ يەردىن ـ بۇ يەردىن بىر ئاز قوشۇپ، بىر دىن ئىجاد قىلىپ چىقتى ۋە بۇ دىننى «ئىسائىيەت» يەنى خرىستىئانلىق دەپ ئاتىدى

www.munb.er.org

پەيغەمبەرلەر تەدرىجى ھالدا پۈتۈن ئىنسانىيەتكە ئورتاق ئالەمشۇمۇل بىر دىنىنىڭ تارقىلىشىغا يول ۋە شارائىتلىرىنى ھازىرلىدى.

يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتكىنىمىزدەك، باشلانغۇچتا ھەر قەۋم ۋە ھەتتا ھەر بىر قەبىلە ئۈچۈن ئايرىم ـ ئايرىم پەيغەمبەر كەلگەن ۋە بۇلارنىڭ تەلىماتلىرىمۇ ئۆز قەۋم ۋە چېگرا دائىرىسى ئىچىدە چەكلىنىپ قالغان. بۇنىڭ سەۋەبى ـ بۇ قەۋملەر جۇغراپىيىلىك جەھەتتە كۆپ تارقاق، ئۇزۇن مۇساپىگە جايلاشقان ۋە بىر ـ بىرلىرىدىن تامامەن ئايرىم بىر دۇنيادا ياشىماقتا ئىدى. ئۆز ـ ئارا بېرىش ـ كېلىشمۇ يوق دېيەرلىك ئىدى. مانا مۇنداق ۋەزىيەتتە ئورتاق بىر تەلىم ـ تەربىيە شەكلى، ئورتاق بىر ئىمان ۋە ئىشەنچىنىڭ تارقىلىشى ناھايىتى قىيىن ئىدى. قەۋملەر ئارىسىدىكى ئومۇمىي ئەھۋالمۇ بىر ـ بىرىدىن تامامەن پەرقلىق بولۇپ، جاھالەت شۇ قەدەر ئېغىر دەرىجىگە يېتىپ بارغان ئىدىكى، ھەر قايسى قەۋملەر ئارىسىدا بىر ـ بىرلىرىگە ئوخشىمايدىغان ئېغىر ئەخلاقىي چۈشكۈنلۈك، باتىل ئېتىقاد ۋە چۈشەنچىلەر تارقالغان ئىدى. شۇڭا پەيغەمبەرلەر ھەر بىر قەۋم ئۈچۈن بىر ـ بىرىدىن پەرقلىق تەلىم ۋە ھىدايەت يوللىرىنى ئۆگىتىشلىرى كېرەك ئىدى. شۇنداق قىلغاندىلا، تارقاق ھالدا ياشاۋاتقان ئىنسانلار ئارىسىدىكى خاتا چۈشەنچىلەرنى يوقىتىپ تەدرىجىي ھالدا ئورنىغا توغرا ئېتىقاد ۋە ھەققانىيەت تىكلەش بىلەن ئاستا ـ ئاستا جاھالەتنى يوقىتىپ ئاللاھنىڭ قانۇن (شەرىئەت)ىنى ئورنىتىش مۇمكىن ئىدى. بۇ خۇددى بىر كىچىك بالىنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرگەندەك بىر ئىش بولۇپ، بۇنىڭغا قانچە ئونمىڭ يىللار كەتكەندۇ؟ بۇنى ئاللاھ ئۆزى بىلىدۇ.

نەتىجىدە ئىنسانىيەت گۈدەكلىكتىن ئۆسۈپ تەرەققى قىلىپ ياش قۇرامىغا يەتتى. جەمئىيەت تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، سەنئەت، تىجارەت ۋە قاتناش ئىشلىرى راۋاجلىنىپ قەۋملەر ئارىسىدا بېرىش ـ كېلىش مۇناسىۋەتلىرى باشلاندى. جۇڭگۇدىن ياپۇنىيىگىچە،

ياۋرۇپادىن ئافرىقاغىچە قۇرۇقلۇق ۋە دېڭىز قاتناش يوللىرى ئېچىلدى. كۆپلىگەن مىللەتلەردە يېزىقچىلىق تەرەققى قىلىپ، ئىلىم ـ پەن تارقالدى ۋە ئىنسانلار ئارىسىدا پەن ـ تېخنىكا ئالماشتۇرۇش ئىشلىرى باشلاندى. بۈيۈك پاتىھلار (ئىسلامنىڭ غالىب قوماندانلىرى) ئوتتۇرىغا چىقتى. قولىغا كىرگۈزگەن مەملىكەتلەردە چوڭ ـ چوڭ سەلتەنەتلەر ۋە ئىمپىراتورلۇقلار قۇرۇپ بىر قانچە قىتئە ۋە بىر نەچچە قەۋملەرنى بويسۇندۇرۇپ، بۇ يەرلەردە ئوخشاش بىر سىياسىي تۈزۈم ئورناتتى. ئىنسانلار ئارىسىدىكى بۆرۈنقى پەرقلىق، جۇدالىق ۋە تارقاقلىق ۋەزىيىتى ئاستا ـ ئاستا يوقالدى. بۇ ۋەزىيەتتە، ئىنسانىنىڭ ئەخلاقىي، روھىي، ئىجتىمائىي، مەدەنىي، ئىقتىسادى ۋە باشقا جەھەتلەردىكى پۈتۈن تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئېھتىياجىنى قامدايدىغان، شۇنداقلا دىنىي ۋە دىن بىلەن ئالاقىسى بولمىغان پۈتۈن ئىشلاردا يول كۆرسىتىدىغان، پۈتۈن ئىنسانىيەت ئۈچۈن ئورتاق دىن، يەنى ئىسلام دىنى ئاللاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلدى. بۇندىن ئىككى يېرىم مىڭ يىل بۆرۈن ئىنسانىيەت بىر ئالەمشۇمۇل دىن ئۈچۈن ھەر جەھەتتىن ھازىر بىر ۋەزىيەتكە كەلگەندى.

بىر قانچە ئەخلاقىي پرىنسىپلاردىن باشقا ھېچقانداق ئالاھىدىلىكى بولمىغان بۇددا دىنى ھىندىستاندا ئوتتۇرىغا چىقىپ، قىسقا بىر ۋاقىت ئىچىدە بىر تەرەپتىن ياپونىيە ۋە مۇڭغۇلىيەگىچە، بىر تەرەپتىن ئافغانىستان ۋە بۇخاراغىچە تارقالدى. بىر قانچە ئەسىردىن كېيىن خرىستىئان (ئىيسائىي) دىنى پەيدا بولدى. ئەسلىدە ھەزرىتى ئىيسا ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن دىن ئىسلام دىنىنىڭ ئۆزى ئىدى. ئەمما، ھەزرىتى ئىيسا ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن، تەرەپدارلىرى بۇ دىننى ئۆزگەرتىپ «خرىستىئانلىق» دەپ بىر مەزھەپ ئويدۇرۇپ چىقاردى.

خرىستىئانلار بۇ دىننى ئىراندىن تارتىپ ياۋرۇپاغىچە ۋە

www.munb.er.org

ئافرىقىنىڭ ھەر بىر بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلىرىغىچە ئاپىرىپ تارقاتتى. بۇ ۋەقەلەرنىڭ ھەممىسى شۇ چاغلاردىكى شارائىتنىڭ پۈتۈن ئىنسانىيەت ئۈچۈن ئورتاق بىر دىنغا ئېھتىياج توغۇلغانلىقىنى كۆرسەتمەكتە ئىدى. ئىنسانلار بۇنىڭغا شۇنچىلىك تەشنا ئىدىكى، ھەق، توغرا ۋە مۇكەممەل بىر دىننى تاپالمىغانلىقتىن ئەتراپلىرىدا ھۆكۈم سۈرۈۋاتقان بۇزۇق، ناقىس دىنلار بۇ كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا ناھايىتى تېز تارقىلىشقا باشلىدى. ئىنسانىيەت مەدەنىيىتىنىڭ بۇنداق بىر قېيىن مەزگىلىدە كىشىلەر پۈتۈن دۇنيانى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر دىننى ئارزۇ قىلماقتا ئىدى. پۈتۈن مەخلۇقاتلار ئۈچۈن ئەرەبىستاندا بىر پەيغەمبەر ئەۋەتىلدى. ئاللاھ ئۇنىڭغا ئىسلام دىنىنى تەلىم بەردى ۋە بۇ دىننى پۈتۈن ئىنسانلارغا تارقىتىشنى تاپشۇردى. پۈتۈن ئىنسانلارنىڭ پەيغەمبىرى ۋە ئىسلامنى پۈتۈن دۇنياغا تارقىتىش ۋەزىپىسى تاپشۇرۇلغان بۇ كىشى ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىدى.

ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكى

دۇنيا خەرىتىسىگە نەزەر سالىدىغان بولساق، بىر دۇنياۋى پەيغەمبەرلىك ئۈچۈن ئەرەبىستان زېمىنىدىن ئۇيغۇنراق بىر يەرنىڭ يوقلىقىنى كۆرۈۋالالايمىز. بۇ مەملىكەت ئاسىيا ۋە ئافرىقىنىڭ دەل ئوتتۇرىسىغا، ياۋروپاغىمۇ ئانچە يىراق بولمىغان بىر يەرگە جايلاشقان. ياۋروپانىڭ ئەڭ مەدەنىي قەۋملىرى بۇ يەرنىڭ جەنۇب قىسمىغا جايلاشقان بولۇپ، بۇ جايلا ئەرەبىستانغا، ھىندىستان بىلەن ئوخشاش يىراقلىقتا ئىدى.

ئۇ دەۋرنىڭ تارىخىنى تەكشۈرۈپ كۆرسەكمۇ، پەيغەمبەرلىكنىڭ

www.munb.er.org

بۇ قەۋم ئىچىدىن بىرسىگە بىرلىگەنلىكىنىڭ ئەڭ مۇناسىپ بولغانلىقىنى كۆرىمىز. دۇنيادىكى باشقا چوڭ ـ چوڭ دۆلەتلەر دۇنياغا خوجايىن بولۇش ئۈچۈن ئۆز ـ ئارا قاتتىق كۆرەش ئېلىپ بارماقتا ئىدى. نەتىجىدە تۈگىمەس جىدەل ـ ماجىرالار، ئۇرۇشلار ئىنسان كۈچى ۋە ئىمكانلارنى تۈگەتكەن ئىدى. ئاتالمىش ئىجتىمائىي تەرەققىياتلار بۇ مىللەتلەر ئىچىدە ئىنتايىن قەبىھ ۋە يامان ئادەتلەرنى مەيدانغا چىقاردى. ئەمما ئەرەبلەر ئىچىدە بۇنداق مەدەنىيەت ئۆزگىرىشلىرى يوق ئىدى. مىللەتكە تۇرمۇشتا راھەتپەرەسلىك، ئەيش ـ ئىشرەتكە بېرىلىپ كېتىش ۋە چۈشكۈنلۈككە ئوخشاش ئىللەتلەر تېخى يۇقمىغان ئىدى.

بەشىنچى ئەسىردىكى بۇتپەرەس ئەرەبلەر دۇنيادىكى چوڭ مىللەتلەر ئارىسىدا تارقىلىۋاتقان غەيرى تەبىئىي مەدەنىيەت ئىسلاھاتى ۋە ئىجتىمائىي تۈزۈمنىڭ سىرتىدا قالغان باتۇر، قورقماس، سېخىي، سۆزىدە تۇرىدىغان، ئەركىنلىكنى خالايدىغان، ھېچقانداق بىر جاھانگىر دۆلەتنىڭ مۇستەملىكىسىگە دۇچار بولمىغان، سىياسىي جەھەتتىمۇ ئەركىن بىر مىللەت ئىدى. ئەمما بۇلاردىمۇ يامان قىلىق ۋە ئەسكى ئەخلاقلار كۆپ ئىدى (بۇلارنى تۆۋەندە سۆزلەپ ئۆتىمەن). بۇنىڭ سەۋەبى: بىر مىڭ بەش يۈز يىلدىن بېرى ئەرەبلەر ئىچىدىن پەيغەمبەر كەلمىگەن، ئەسىرلەر بويى ئۇلار پايانسىز قۇملۇق چۆللەردە ئۆز ئالدىلىرىغا باش ـ باشتاق، ئەركىن ياشاپ جاھالەتپەرەسلىك ئېقىمى تازا ئەۋج ئالغان بولۇپ، مۇنداق بىر قەۋمنى ئىسلاھ قىلىپ، توغرا يولغا باشلاش ئاسان ئىش ئەمەس ئىدى[1]. ئەمما، بىر قۇدرەتلىك شەخس ئوتتۇرىغا چىقىپ، ئۇلارغا رەھبەرلىك قىلىپ، مەقسەت ۋە نىشاننى كۆرسىتىپ يېتەكلەپ ماڭسا، بۇ قەۋم بۇ يولدا

[1] ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ۋە ھەزرىتى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام زامانىسىدىن پەيغەمبىرىمىزنىڭ زامانىسىغىچە بولغان بىر مىڭ بەش يۈز يىل ئىچىدە ئەرەبلەرگە پەيغەمبەر كەلمىگەن.

www.munb.er.org

مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن پۈتۈن دۇنيانى ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋېتىش قابىلىيىتىگە ئىگە ئىدى. پۈتۈن ئالەمگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلگەن ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تەلىماتلىرىنى دۇنياغا تارقىتىش ئۈچۈن ئەنە شۇنداق مەرد ۋە ھىممەتلىك بىر قەۋم كېرەك ئىدى.

ئەمدى ئەرەب تىلىنىڭ ئىلمىي ۋە ئەدەبىي تەرەپلىرىگە ئىنچىكىلەپ بىر نەزەر سالساق، يۈكسەك ئىدىئاللارنى ئىپادىلەش، ئىلاھىي ئىلىملاردىكى ئەڭ نازۇك مەسىلىلەرنى ئىزاھلاش ۋە ئىنسانىڭ قەلبىگە تەسىر قىلىش جەھەتتە ئەرەب تىلىدىن باشقا بىر ئۈتكۈر تىل يوقلۇقىنى ھېس قىلىمىز. قىسقا مىسالار، كىچىك جۈملىلەر بىر پۈتۈن تەپەككۇر ئالەمىنى ئىپادىلەپ بېرەلەيدۇ. يۈرەكلەرگە شۇنچىلىك چوڭقۇر تەسىر قىلىدۇكى، ئاۋازى ئىنسانى خۇشاللاندۇرىدۇ. تەسىرىدىن ھاياجانلانغان كىشى كۆز ياشلىرىنى تۇتالمايدۇ. دېمەك، ئەرەب تىلى شۇ قەدەر باي ۋە كۈچلۈك تىل ئىدىكى، ئاللاھنىڭ ئۇلۇغ كالامى ئۈچۈن ئەڭ مۇۋاپىق بىر تىل بولۇشقا مۇناسىپ.

ئاللاھنىڭ ئەرەبىستاننى پۈتۈن دۇنيا پەيغەمبىرىنىڭ تۇغۇلۇش يېرى قىلىپ تاللىغانلىقىدىكى ھېكمەتنى مانا بۇ يەردە. تۆۋەندە ئىنسانىيەت ئۈچۈن پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلگەن بۇ مۇبارەت زاتنىڭ قانچىلىك پەۋقۇلئاددە ۋە مىسلىسىز بىر خۇسۇسىيەتكە ئىگە ئىكەنلىكىنى سۆزلەپ ئۆتىمەن.

www.munb.er.org

ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنىڭ

ئىسپاتلىرى

بىردەملىك كۆزنۈڭلارنى يۇمۇپ، بۇندىن بىر مىڭ تۆت يۈز يىل بۇرۇنقى چاغدا ياشاۋاتقانلىقىڭلارنى خىيال قىلىڭلار، ئەتراپىڭىزدىكى نەرسىلەر بۈگۈنكى زامانغا ھېچ ئوخشىمايدۇ. خەۋەرلىشىشتە پوچتا ـ تېلېگراف يوق. يول قاتناش ئىشلىرىدا بۈگۈنكىدە ماشىنا، پويىز، ئايروپىلان كىشىلەرنىڭ خىيالىدىمۇ يوق. مەتبەئە ۋە نەشرىياتتىن خەۋەرسىز. ئەۋلادتىن ـ ئەۋلادقا مىراس قالدىغان ئەدەبىي ئەسەر قولىيازما كىتابلاردىن ئىبارەت ئىدى. ئوقۇش، بىلىم ئېلىش بولسا ناھايىتى چوڭ بىر ئىش بولۇپ، ھەر كىمگە نىسىپ بولمايتتى. مەكتەپ ۋە مەدرىسىلەر يوق دېيەرلىك ئىدى.

ئىنسانلار جاھالەتنىڭ زۇلمەتلىك قاراڭغۇلۇقلىرىغا چۆكۈپ كەتكەنىدى. ئوتتۇرىغا چىققان ھەربىر يېڭىلىقنىڭ يورۇقنى ئەتراپتا ھۆكۈم سۈرۈۋاتقان جاھالەت قاراڭغۇلۇقى يۇتۇپ كېتەتتى. بۈگۈن بىز ئادەتتىكى ئىش دەپ قارىغان بىر مەسىلىنى، ئۇ چاغلاردا كىشىلەر يىللارچە باش قاتۇرۇپ ھەل قىلغان. بۈگۈن بىز «ئەپسانە»، «باتىل ئېتىقاد» دەپ تونىغان ئىشلار ئۇ زاماندا ئەڭ ھەقىقىي ۋە توغرا ئىشەنچ بولۇپ ھېسابلىناتتى. بۈگۈن ئەڭ پەسكەشلىك، ئەخلاقسىزلىق ۋە يىرگىنىشلىك دەپ تونۇلغان ئادەتلەر، ئۇ زاماننىڭ نورمال، ئادەتتىكى ئىشلىرى ئىدى.

ئەتراپىتا ئىران، مىسىر ۋە رۇم قاتارلىق دۆلەتلەردە بىر ئاز ئىلىم ـ پەن تەرەققى قىلغان بولسىمۇ، ئەرەب مەملىكىتىنى پايانسىز قۇملۇق چۆللەر ۋە چەكسىز دېڭىزلار ئايرىپ تۇرغانلىقتىن ئەرەبلەر

www.munb.er.org

بۇلاردىن خەۋەرسىز ئىدى.

ئەرەب سودىگەرلىرى تۆگە كارۋانلىرى بىلەن ئايلارچە يول مېڭىپ بەزى چەت دۆلەتلەرگە بېرىپ ـ كېلىپ تۇرغان بولسىمۇ، بۇلارنىڭ ئىلىم ـ پەن ئالماشتۇرۇشتا ھېچبىر رولى يوق ئىدى. ساۋاتلىق كىشىلەر بەك ئاز بولۇپ، بۇلارنىڭ سەۋىيەلىرى بەك تۆۋەن ئىدى. لېكىن ئەرەب تىلى يۇكسەك ئەدەبىي خىسلەتكە ئىگە بولغانلىقتىن كىشىلەردە ئەدەبىي زوق كۈچلۈك ئىدى.

ئەرەبىستاندا ھۆكۈمەت دېگەن نەرسە يوق ئىدى. قانۇن ـ تۈزۈممۇ يوق ئىدى. ھەر قەبىلە باشلىقى ئۆز تەۋەلىكىنى بىر دۆلەت ھېسابلايتتى. خالىغانىنى بۇلاپ ـ تالاپ، ئۆلتۈرۈپ ئۆز مەيلىچە زوراۋانلىق يۈرگۈزەتتى. قەبىلىلەر ئارىسىدىكى كىچىككىنە بىر جېدەل يىللارچە داۋام قىلىدىغان قانلىق ئۇرۇشلارغا سەۋەب بولاتتى.

ئۇلاردىكى ئەخلاق ۋە مەدەنىيەت باشلانغۇچ دەۋردىكى ئىپتىدائىي مەدەنىيەت ۋە باش ـ باشتاقلىقتىن ئىبارەت ئىدى. ھېچكىم قانۇن ـ ئىنتىزامنى تونىمايتتى. پاكىزە بىلەن پاسكىنىنى، ھەق بىلەن ناھەقنى ئايرىۋېلىش قىيىن ئىدى. ئىجتىمائىي ھايات شەكلى ۋەھشىي ۋە مۇناسىۋەتلىرى ناتوغرا ئىدى. قىمار، پاھىشە ۋە ئىچىملىك ساپالىرى كەڭ تارقالغان ئىدى. ھېچ ئۇيالماستىن بىر ـ بىرلىرىنىڭ ئالدىدا قىپيالىڭاچ يۈرەتتى. ھەتتا ئاياللار كەئبىدە ئېلىپ بېرىلىدىغان مۇراسىملاردىمۇ يالىڭاچ بولۇپ ئايلىناتتى. جاھالەتتە ئۇچىغا چىققان ئادەتلەردىن بىرى ـ «كۈيئوغلىمىز بولۇپ قالىدۇ» دەپ قىزلىرىنى كىچىك چېغىدىلا كۆمۈپ ئۆلتۈرىۋېتەتتى. دادىسى ئۆلگەندىن كېيىن، ئۆگەي ئانىسى بىلەن ئۆيلىنەتتى.

دىنىي ئېتىقادتا پۈتۈن ئەرەب قەۋملىرى تاشتىن بۇت ياساپ چوقۇناتتى. ھەتتا يولدا كېتىپ بېرىپ بىر سىلىقراق تاش ئۇچراپ قالسا، ئۇنى كۆتۈرىۋېلىپ خۇدا دەپ ھاجەتلىرىنى تىلەيتتى. بۇرۇن

www.munb.er.org

ئۆتكەن پەيغەمبەرلەردىن ۋە ئۇنىڭ تەلىماتلىرىدىن ھېچ خەۋەرلىرى يوق ئىدى. ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ۋە ھەزرىتى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسلىدىن بولغانلىقلىرى توغرىسىدا بىر ئاز رىۋايەتلىرى بولسىمۇ، بۇ پەيغەمبەرلەرنىڭ تەلىماتلىرىدىن ئەسەرمۇ يوق ئىدى. «ئاد» ۋە «سەمۇد» ھەققىدە ئەنئەنىۋى قىسسەلەر خەلق ئىچىدە تارقىلىپ كەلگەن بولسىمۇ، بۇ ھادىسەلەرنىڭ ھەزرىتى ھۇد ئەلەيھىسسالام ۋە ھەزرىتى سالىھ ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانلىرىدا يۈز بەرگەنلىكىنى بىلمەيتتى.

مانا شۇنداق بىر قاراڭغۇ زۇلمەتلىك دەۋردە ۋە ئېغىر جاھالەت ئىچىدىكى جايدا بىر ئىنسان دۇنياغا كەلدى. بۇ باللىق چېغىدىلا ئاتا ـ ئانىسىدىن ئايرىلدى، ئۇنى چوڭ دادىسى يېنىغا ئالدى، ئۇزۇن ئۆتمەي چوڭ دادىسىمۇ ۋاپات بولدى. بىر ئەرەب بالىسى ئىگە بولالايدىغان مېھرى ـ شەپقەت ۋە تەربىيىدىن مەھرۇم قالدى. كىچىك ياشتا قويچىلار بىلەن ئۆچكە باقتى. ياش قۇرامىغا يەتكەندە تىجارەت بىلەن شۇغۇللاندى. پۈتۈن ئولتۇرۇپ ـ قوپۇشلىرى ۋە ئىجتىمائىي ھاياتى، بىز يۇقىرىدا تەرىپلىگەن ئەنە شۇ ئەرەبلەر بىلەن ئۆتتى. مەكتەپكە كىرىپ ئوقۇيالمىدى، تەلىم ئالالمىدى، تامامەن ساۋاتسىز قالدى. باشقا بىر بىلىملىك كىشىنىڭ سۆھبىتىگە داخىل بولالمىدى. چۈنكى ئەرەبىستاندا بۇنداق كىشىمۇ يوق ئىدى.

تىجارەت بىلەن بىر قانچە قېتىم چەتكە چىققان بولسىمۇ، بۇ سەپەرلىرى سۈرىيەنىڭ نېرىسىغا بارمىغان. بۇ سەپەرلىرى جەريانىدا بەزى بىر بىلىملىك كىشىلەر بىلەن، بەزى مەدەنىيەتلەر بىلەن تونۇشقان بولسىمۇ بۇ ھادىسىلەر ئۇنى، يەنى بىر ساۋاتسىز ئەرەب يىگىتنى پۈتۈن دۇنيانىڭ ۋە كەلگۈسى دەۋرلەرنىڭ رەھبىرى بولۇش ئۇياقتا تۇرسۇن، ھەتتا ئۆز دەۋرىنىڭ رەھبىرى بولۇشقا ئۈندەيدىغان دەرىجىدە ئەمەس ئىدى.

www.munb.er.org

ئەمدى ئەرەب قەۋملىرى ۋە شۇ چاغدىكى دۇنيانىڭ باشقا ئىنسانلىرىنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالىنى كۆز ئالدىڭلاردا تۇتۇپ، بۇ ئۇلۇغ ۋە ئېسىل ئىنسانىنىڭ ھاياتىغا بىر نەزەر سېلىڭلار. بۇ توغۇلۇپ ئۆسكەن، ياشلىق چاغلىرىنى ئۆتكۈزگەن ئۇ جەمئىيەتتىكى باشقا ئىنسانلارغا تامامەن ئوخشىمايدۇ. ھېچ يالغان گەپ قىلمايدۇ. بۇنىڭغا ئەتراپىدىكى ھەر قانداق ئادەم گۇۋاھلىق بېرىدۇ. ئەڭ چوڭ دۈشمەنلىرىمۇ ئۇنىڭ بىر قېتىممۇ يالغان گەپ قىلغانلىقىنى ئىسپاتلىيالمىغان. خەلق ئارىسىدا ئۇنىڭ نامى «ئەل ئەمىن» ئىدى. كىشىلەرگە قاتتىق سۆز قىلماي دائىم يۇمشاق تىل بىلەن تاتلىق ئىبارىلەرنى قوللىناتتى. ھېچقاچان بىرسىنى ئازارلىغۇچى سۆزلەر بىلەن ھاقارەت قىلمىغان. ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان تەبىئەتلىك، ئۇنىڭ بىلەن ھەمسۆھبەت بولغان ھەر قانداق كىشى ئۇنىڭغا چىن يۈرەكتىن قايىل بولاتتى. كىشىلەر بىلەن مۇئامىلە قىلىشقاندا ھەر قاچان ئادالەتلىك ۋە توغرىلىقنى پرىنسىپ قىلاتتى. تىجارەت بىلەن شۇغۇللانغان چاغلىرىدىمۇ توغرىلىق ۋ راستچىللىقتىن ئايرىلمىغان ئىدى.

ئەخلاقسىزلىق يامراپ كەتكەن خەلق ئىچىدە، گۈزەل ئەخلاقنىڭ بىر نامايەندىسى بولغان قىمار ئويناشنى، ھاراقكەشلىكنى بىر كارامەتلىك ئىش دەپ بىلگەن ئىنسانلار ئارىسىدا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن بولسىمۇ بۇلارغا ھېچقاچان قول تەككۈزمىگەن ئىدى.

خەلقى مەدەنىيەتسىز ۋە پاسكىنا تەبىئەتلىك كىشىلەر بولسىمۇ، ئۇ ئېسىل ۋە پاكىزلىققا ناھايىتى ئەھمىيەت بەرگەن. ئەتراپىدىكى كىشىلەرنىڭ تاش يۈرەك ۋە قوپال تەبىئەتلىك ئىنسانلار بولۇشلىرىغا سېلىشتۇرغاندا، ئۇنىڭ قەلبى يۇمشاق ۋە ئىنسان سۆيگۈسى بىلەن تولۇپ تاشقان. يېتىملارغا، تۇل ئاياللارغا يار ـ يۆلەكتە بولغان. ھېچقاچان باشقىلارغا قىيىنچىلىق كەلتۈرمىگەن. ئەكسىچە باشقىلار ئۈچۈن ئۆزى قىيىنچىلىق تارتقان. مىللىتى قان تۆكۈشنى، ئۇرۇشنى ۋە

www.munb.er.org

جەدەل چىقىرىشنى ئادەتتىكى ئىش دەپ قارىسا، ئۇ ئىنچىلىقپەرۋەر بولۇپ ھەر دائىم دوستلۇقنى ۋە باراۋەرلىكنى تەرغىب قىلىدۇ.

بۇتپەرەس بىر قەۋم ئىچىدە تۇرۇپ بۇتلاردىن قاتتىق نەپرەتلىنىدۇ. ھېچقاچان مەخلۇق ئالدىدا باش ئەگمەيدۇ. ئۇنىڭ ئەقلى ئىنتايىن روشەن، ئۇ، يەردىكى ۋە ئاسماندىكى ھېچقانداق بىر نەرسىنىڭ ئالدىدا چوقۇنۇپ ئىبادەت قىلىشقا، ئۇنىڭدىن ھاجەت تىلەشكە لايىق ئەمەسلىكىنى چۈشەنگەن. ئۇنىڭ يۈرىكى پۈتۈن ئالەمنى ۋە مەخلۇقاتلارنى ياراتقان بىر ئاللاھنىڭ بارلىقىنى سەزگەن. ھەتتا بالىلىق چاغلىرىدىمۇ بۇتقا چوقۇنغانلاردىن قاتتىق يىرگەنگەن. قىسقىسى، جاھالەت دېڭىزى ئىچىدە ئۈزۈپ يۈرگەن بىر قەۋم ئىچىدە، بۇ ئىنسان ئالىيجاناپ پەزىلەتلىك ۋە نۇرانە خىسلەتلىك بىلەن گوياكى قاراڭغۇ زۇلمەتنى يورۇتۇپ تۇرغان بىر ماياكقا ئوخشايتتى ۋە تاش دۆۋىلىرى ئارىسىدا پارلاپ، نۇر چېچىپ تۇرغان بىرلىيانت ئىدى.

قىرىق يىل پاك، ئەڭ ئىسىل ۋە ئالىيجاناپ بىر ھايات كەچۈرگەندىن كېيىن، ئۇ ئەتراپىنى ئورىۋالغان بۇ جاھالەت، ئەخلاقسىزلىق، باشباشتاقلىق ۋە بۇتپەرەسلىك زۇلمىتىنى بۆسۈپ چىقىپ كېتىشنى ئويلايدۇ. چۈنكى، ئەتراپىدىكى ھېچبىر نەرسە ئۇنىڭ تەبىئىتىگە ۋە روھىي ھالىتىگە ئۇيغۇن ئەمەس ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىنسانلارنىڭ ۋاراڭ - چۇرۇڭلىرىدىن ئۇزاق خىلۋەت جايلاردا، تاغدىكى غارلاردا كېچە - كۈندۈز يالغۇز ئولتۇرۇپ ئۆتكۈزدى. روھىنى، قەلبىنى تېخىمۇ پاكلاشتۇرۇش ۋە مۇكەممەللەشتۇرۇش ئۈچۈن كۈنلەرچە يېمىدى، ئىچمىدى (روزا تۇتتى). مۇنداق بىر تىنچ مۇھىتتا چوڭقۇر ئويلاپ، پىكىر يۈرگۈزۈپ، ئۇنى ئورىۋالغان بۇ قاراڭغۇلۇقتىن قۇتۇلۇپ چىقىش ئۈچۈن بىر يورۇقلۇق، بۇ بۇزۇق دۇنيانى يىمىرىپ تاشلاپ يېڭى، پارلاق بىر دۇنيانىڭ ئاساسىنى قۇرۇپ چىقىش ئۈچۈن بىر كۈچ - قۇدرەت ئىزدىدى.

www.munb.er.org

مانا شۇ كۈنلەردە ئۇ تۈيۇقسىز ئۆزىدە ئاجايىپ يېڭى بىر ئۆزگىرىش، بىر يېڭىلىق ھېس قىلدى. قەلبى بىردىنلا ئۇ ئىزدەپ ئارزۇ قىلىپ يۈرگەن يورۇقلۇق بىلەن نۇرلىنىپ كەتتى. ۋۇجۇدى ئۇ بۇرۇن ھېچ ھېس قىلىپ باقمىغان بىر دەرىجىدە كۈچ ۋە شىجائەت بىلەن تولدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ غاردىن چىقىپ خەلقىنىڭ قېشىغا كەلدى ۋە ئۇلارغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دېدى:

«سىلەر خۇدا دەپ بىلىپ چوقۇنۇۋاتقان بۇ بۇتلار، ھېچ ئىشقا يارىمايدىغان ساختا نەرسىلەر. بۇلارغا چوقۇنماڭلار، بۇلارنى تاشلىۋېتىڭلار. پۈتۈن يەر زېمىننى، ئاسماننى، كۈننى، ئاينى، يۇلتۇزلارنى ۋە ئالەمدىكى ھەر نەرسىنى، شۇنداقلا پۈتۈن ئىنسانلارنى بىر ئاللاھ ياراتقان، سىلەرنى ياراتقۇچى، رىزىق بەرگۈچى، ئۆلتۈرگۈچى ۋە تىرىلدۈرگۈچى يالغۇز ئۇ ئاللاھدۇر. بۇ بۇتلارنى تاشلاپ يالغۇز ئاللاھقا ئىبادەت قىلىڭلار ۋە ئۇنىڭ بۇيرىغان ئەمرلىرىنى بەجا كەلتۈرۈڭلار (ئەمەل قىلىڭلار). ئوغرىلىق، بۇلاڭچىلىق، قاتىللىق، زالىملىق قاتارلىق يامان قىلمىشلىرىڭلار ئاللاھنىڭ ئالدىدا ئەڭ چوڭ جىنايەتتۇر. بۇ يامان ئادەتلەرنى تاشلاڭلار. دۇرۇس ۋە راستچىل بولۇڭلار. ئادەم ئۆلتۈرمەڭلار، باشقىلارنى بوزەك قىلىپ مال ـ مۈلكىنى تارتىۋالماڭلار. باشقىلارغا ھەقسىزلىق قىلماڭلار. ئادىللىق بىلەن مۇئامىلە قىلىڭلار. سىلەر ئىنسانلىقنىڭ پەقەت بىر پارچىسى، ئاللاھنىڭ نەزەرىدە پۈتۈن ئىنسانلار بىردەك ئوخشاش. ھېچكىم ئانىسىدىن بويىنىغا شەرەپ تاختىسى ئېسىغلىق ھالدا توغۇلمايدۇ. ئاللاھتىن قورققان ۋە ياخشى ئەمەل ئىشلىگەن كىشىلەر، ئىنسانلار ئارىسىدا ئەڭ شەرەپلىك بولغىنىدۇر. ئاللاھنىڭ رەھمىتىدىن مەھرۇم قالغانلار، يامان ئەمەل ئىشلىگەنلەر زىيانغا ئۇچرىغۇچىلاردۇر.

ئۆلگەندىن كېيىن ھەممىڭلارنىڭ ئاللاھ ھۇزۇرىغا ھازىر بولىدىغان بىر كۈنۈڭلار كېلىدۇ. ئۇ كۈنى پۈتۈن ياخشى ۋە يامان ئەمەللىرىڭلاردىن ھېساب ئېلىنىدۇ. ئۇ چاغدا ھېچ نەرسىنى يوشۇرۇپ

www.munb.er.org

قالالمايسىلەر. بۇ دۇنيادا قىلغان پۈتۈن قىلمىشلىرىڭلارنىڭ خاتىرىسى ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا مەۋجۇتتۇر. ھەقىقىي ئادالەتلىك بىلەن ھۆكۈم قىلغۇچى ئاللاھ ئالدىدا ھەر قانداق باھانە ـ سەۋەب، ئۆزرە ۋە ياكى يالغانچىلىق ئىشقا يارىمايدۇ. پارا بېرەلمەيسىلەر. ھېچكىمنىڭ يۈز ـ ئابرويى ۋە ياكى ئاتا ـ ئانىسىنىڭ مەرتىۋىسى سورالمايدۇ. پەقەت ھەقىقىي ئىمان ۋە ياخشى ئەمەللىرىلا سورىلىدۇ. ياخشى ئەمەللىرى بار كىشىلەر جەننەتكە كىرىدۇ. ئىمان ۋە ياخشى ئەمەللىرى بولمىغانلار بەختسىزلاردۇر، ئۇلار دوزاخقا تاشلىنىدۇ».

نادان قەۋم ئۇنىڭ بۇ چاقىرىقلىرىغا قارشى چىقتى. ئۇنى ھاقارەتلىدى، زاڭلىق قىلدى. ئۇ سۆزلەۋاتقاندا، يولدا يۈرگەندە ئۇنىڭغا تاش ئېتىپ يارىدار قىلدى. قوللىرىدىن كېلىدىغان ھەرقانداق يامانلىقلىرىنى ئاياپ قويمىدى. ھەتتا ئۆلتۈرۈشكە سۇيىقەست پىلانلىدى. بۇ زۇلۇم ۋە ئازار ـ ئاھانەتلەر ئون ئۈچ يىل توختىماستىن داۋام قىلدى. ئاخىرى ئۇ يۇرتىنى تاشلاپ چىقىپ كېتىشكە مەجبۇر بولدى. پاناھلانغان جايىدىمۇ ئۇنى ئارامىدا قويمىدى. ھەر خىل يوللار بىلەن ئۇنىڭغا زىيانكەشلىك قىلدى. قېيىنچىلىق تۇغدۇرۇپ پۈتۈن ئەرەبىستاننى ئۇنىڭغا دۈشمەنلىك قىلىشقا قۇتراتتى. بۇ ئەھۋال سەككىز يىل داۋام قىلغان بولسىمۇ، ئۇ باشلىغان يولىدىن ھېچ يانمىدى. سەۋرچانلىق ۋە قەتئىي ئىرادە بىلەن ھەق دىنىنى تارقىتىشنى داۋام قىلدى.

خەلقنىڭ ئۇنىڭغا مۇنچىۋالا قارشى چىقىشىنىڭ سەۋەبى نېمە؟ ئەجىبا ئوتتۇرىدا بىر پۇل ـ مال ۋە ياكى مەنسەپ ـ ھوقۇق كۈرىشى بارمىدى؟ ياق. بۇلارنىڭ سەۋەبى: ئۇ خەلقنى يالغۇز بىر ئاللاھقا ئىشىنىپ، ئۇنىڭغا بەندىچىلىك قىلىپ ئىبادەت قىلىشنى، يەردىكى ۋە ياكى ئاسماندىكى ھېچقانداق بىر نەرسە، ئىلاھ دەپ چوقۇنۇشقا، ھاجەت تىلەشكە لايىق ئەمەسلىكىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، بۇتپەرەسلىككە قارشى تۇرغانلىقى، ئەسكى ئەخلاقلىرىنى ۋە يامان

www.munb.er.org

تۇرمۇش ئادەتلىرىنى تەنقىد قىلىپ، خەلقنى توغرا ۋە ھەق يولغا باشلىغانلىقى ئۈچۈن ئىدى. ئۇ روھبانىيەتنىڭ يىلتىزىنى قازدى. ئىنسانلارنى «ئۈستۈن تەبىقە» ۋە «ئاستىن تەبىقە» دەپ بۆلۈشكە قارشى چىقتى. ئىجتىمائىي سىنىپ ۋە ئىرقىي ئايرىمىچىلىققا ۋە كەمسىتىشكە قەتئىي قارشى چىقىپ، نەسىلدىن نەسىلگە داۋام قىلىپ كەلگەن بۇ ئىرقىي جەمئىيەتنى تۈپتىن ئۆزگەرتمەكچى بولدى.

خەلق ئىچىدىكى بەزى مۆتىۋەرلەر كىلىپ ئۇنىڭغا: بۇ قارشى چىقىۋاتقان ۋە ئۆزگەرتمەكچى بولغان نەرسىلىرىنىڭ ھەممىسى ئۇلارنىڭ ئاتا ـ بوۋىلىرىدىن تارتىپ داۋام قىلىپ كەلگەن، شۇڭا بۇلارغا قارشى تۇرۇشقا ۋە ئۆزگەرتىشكە بولمايدىغانلىقىنى، ئەگەر بۇ چاقىرىقلىرىدىن يانسا ئۇنى ئۆزلىرىگە ھۆكۈمدار قىلىپ پۈتۈن ھوقۇقنى بىرىشكە تەييار ئىكەنلىكىنى ئېيتىدۇ. ئۇنداق بولمىغاندا، بۇنىڭ ئاقىۋىتى سىز ئۈچۈن ئىنتايىن يامان بولىدۇ دەپ تەھدىت سالىدۇ. ئەمما ئۇ بۇلارنى قەتئىي رەت قىلىپ، خەلقنىڭ بۇ جەبرلىرىگە، ئازارلىرىغا سەۋر قىلىپ چىداپ، ھەق دىنىنى تارقىتىشنى قەتئىي داۋاملاشتۇرغان[1]. ①

بۇ ئۇلۇغ ئىنسان، ئۇنىڭغا تەكلىپ قىلىنغان پادىشاھلىققا، ئالىي تۇرمۇشقا، شۆھرەتكە ۋە بايلىققا بىر ئاز بولسىمۇ نىمىشقا ئەھمىيەت بەرمىدى؟ ئەجىبا، بۇلاردىنمۇ زىيادە دۆلەت ۋە ئۈستۈن مەنپەئەت بارمىدى؟ ئەگەر بار بولسا ئۇنىڭ ئۈچۈنمۇ قىلىچ ۋە ئوقلار

[1] بىر قېتىم ئەرەبلەرنىڭ كاتتىۋاشلىرى بىرلىكتە ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسىغا بېرىىم ئىشلىتىپ، ئۇنى ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پائالىيەتلىرىنى توختىتىشقا ئەۋەتكەن ئىدى. ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام تاغىسىغا مۇنداق دەپ جاۋاب بەردى: «ئى دادامنىڭ ئورنىغا قالغان تاغام، ئاللاھ مېنى بۇ ھەق دىننى تارقىتىشقا تەيىن قىلدى. مەن ئۆزەمچە بۇ دەۋانى باشلىمىدىم. بىر قولۇمغا كۈن، بىر قولۇمغا ئاينى بەرسىمۇ مەن رىسالەت (پەيغەمبەرلىك ـ ت) ۋەزىپەمدىن قىلچىمۇ ئارقىغا يانمايمەن. ياكى ئاللاھ ماڭا پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىنى ئادا قىلغۇدەك كۈچ ـ قۇدرەت ئاتا قىلىدۇ، ياكى مەن بۇ يولدا جېنىمنى پىدا قىلىمەن».

www.munb.er.org

ئاستىدا داۋاملىق ئۆلۈم تەھدىتى بىلەن ياشاپ، جەۋرى ـ زۇلۇم، ماددى ۋە مەنىۋى ئەزىيەتلەر چەكتى؟ بۇ سوئاللارغا جاۋاب تېپىش ئۈچۈن چوڭقۇر ئويلىنىشىمىز ۋە چۈشىنىشىمىز لازىم.

بۇ ئۇلۇغ ئىنسان ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىلا دۇنيادىكى ياخشىلىقى ۋە سائادىتى ئۈچۈن تىرىشىۋاتقان بولسىمۇ، لېكىن ئۇلار ئۇنى ھاقارەتلەۋاتسا، ئازاب بېرىپ، تاش ئېتىپ يارىدار قىلىۋاتسا، يۇرتلىرىدىن سۈرگۈن قىلىۋاتسا، بۇ ئالىيجاناپ ئىنسان يەنىلا بۇلارنىڭ ياخشىلىقى ۋە ھەقىقىي مەنپەئەتلىرى ئۈچۈن پائالىيىتىنى داۋام قىلغان. ئويلاپ بېقىڭلار، بۇنىڭدىنمۇ ئۈستۈن ئالىيجانابلىق، ئېسىل ئەخلاق ۋە پىداكارلىق ئۈلگىسى بارمۇ؟

پائالىيىتىدە بۇنچىلىك سەۋرچانلىق، قەتئىي ئىرادە ۋە مۇۋەپپەقىيەتكە بولغان ئىشەنچ ئۇنى چاقىرىقلىرىدىكى ھەققانىيەتنىڭ بىردىنبىر ئىسپاتىدۇر. ئەگەر ئۇنىڭدا زەررىچە ئىككىلىنىش ۋە ياكى گۇمانلىنىش بولسا ئىدى. يىگىرمە بىر يىل داۋام قىلغان بۇ بوران چاپقۇنلارغا بەرداشلىق بېرەلمىگەن بولاتتى. مانا يۇقارقىلار ئۇنىڭ شەخسىيىتىدە يۈز بەرگەن ئىنقىلابنىڭ بىر تەرىپى. يەنە بىر تەرىپى بولسا تېخىمۇ ئۇلۇغ بولغان بىر تەرىپىدۇر.

ئەرەبىستاننىڭ قۇملۇق چۆللىرىدە ياشاپ قىرىق ياشقا كىرىپ قالغان بۇ ساۋاتسىز ئىنسان، جاھىل ئەرەبلەر ئىچىدە بىر دۆلەت ئادىمى، بىر ۋائىز (ۋەز ئېيتقۇچى، نۇتۇق سۆزلىگۈچى ـ ت) ئەمەس ئىدى. ئەخلاق، ھوقۇق، سىياسەت، ئىقتىساد، مىتافىزىك ۋە ئىجتىمائىيەتچىلىك پرىنسىپلىرىدىن سۆز قىلىپ باقمىغانىدى. بۈيۈك بىر قۇماندان بولۇش ئۇياقتا تۇرسۇن، بىر ئاددى ئەسكەرمۇ ئەمەس ئىدى. ئاللاھنىڭ پەرىشتىلىرى توغرىسىدا، بۇرۇن نازىل بولغان ئىلاھىي كىتابلار توغرىسىدا، بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەر توغرىسىدا، ئۆتمۈشتىكى مىللەتلەر ھەققىدە، قىيامەت توغرىسىدا، ئاخىرەت

www.munb.er.org

ھاياتى توغرىسىدا، جەننەت ۋە دوزاخ توغرىسىدا ھېچ ئېغىز ئېچىپ باقمىغان. قىسقىسى، ئۇنىڭدىن ئىلگىرى ھېچكىم بۇنداق سۆزلەرنى قىلىپ باقمىغان، ئۆزىمۇ قىرىق يېشىغا كەلگۈچە بۇنداق سۆزلەرنى قىلمىغان.

ئەلۋەتتە، بۇرۇن (پەيغەمبەرلىكتىن بۇرۇن ـ ت) ئۇ ئالاھىدە بىر خاراكتېر، تەسىرلىك بىر شەخس ۋە ئۈستۈن ئەقىل ـ ئىدراككا ئىگە ئىدى. ئەمما ئىنسانلار ئارىسىدا كەلگۈسىدە بۈيۈك بىر ئىنقىلاب، تۈپ خاراكتېرلىق ئۆزگىرىش قىلىدىغان بىر ئالاھىدىلىكى كۆزگە چېلىقمايتتى. يېقىنلىرى ئۇنى ياۋاش، ئېغىر ـ بېسىق، تەمكىنلىك ۋە ئېسىل تەبىئەتلىك بىر ئىنسان دەپ بىلەتتى. ئەمما ئۇ غاردىن ۋەھيى بىلەن (پەيغەمبەرلىك) ۋەزىپە ئېلىپ تاشقىرىغا چىققاندا ئۇ پۈتۈنلەي ئۆزگەرگەن ئىدى.

ئۇ خەلقنى ھەق دىنغا دەۋەت قىلىپ چاقىرىق باشلىغان ھامان، پۈتۈن ئەرەبىستان ھەيرانلىق ۋە قورقۇنچقا چۆمۈلدى. ئۇنىڭ ئىنتايىن ئۈستۈن سەۋىيىلىك ۋە قايىل قىلارلىق سۆزلىرى كىشىلەرنى مەپتۇن قىلاتتى. ئاتا ـ بوۋىمىزدىن قالغان دىنىمىزدىن چىقىرىدۇ، مەدەنىيىتىمىزنى يوقىتىدۇ دەپ ئۇنىڭغا قارشى چىققان دۈشمەنلىرى ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاشتىن قورقاتتى. چۈنكى ئۇنىڭ سۆزىگە قارشى چىقىشقا ئاجىز كېلەتتى. ئەرەبلەرنىڭ ئەڭ داڭلىق شائىرلىرى، ئاتاقلىق ۋائىزلىرى ۋە ناتىقلىرى بىر يەرگە كەلتۈرۈلۈپ، ئۇ ئوقۇغان سۈرىنىڭ بىر ئايىتىگە ئوخشىتىپ بىر ئايەت مەيدانغا چىقىرىش تەلەپ قىلىنغاندا، بۇنىڭغا ھېچكىم بىر نەرسە دېيەلمەي يەرگە قارىشىپ تۇرغاندى. شۇنداقلا، ئۇ تەڭدىشى يوق بىر مۇتەپەككۇر، پەۋقۇلئاددە بىر ئىسلاھاتچى، ئاتاقلىق بىر مەدەنىيەت قۇرغۇچىسى، ئۆتكۈر بىر سىياسەتچى، ئۇلۇغ بىر رەھبەر، يۈكسەك بىر ھاكىم ۋە قوماندان بولۇپ خەلقنىڭ ئالدىغا چىقتى.

www.munb.er.org

بۇ ساۋاتسىز ئىنسان، مىتافىزىك ۋە ئىلاھىيەتتىكى ئەڭ قىيىن مەسىلىلەرنى يەشتى. چاقىرىقلىرىدا ئۆتمۈشتىكى مىللەتلەرنىڭ ۋە ئىمپېرىيەلەرنىڭ مۇنقەرز بولۇش سەۋەبلىرىنى تەھلىل قىلىپ چۈشەندۈردى. ئەخلاق ۋە پەزىلەتنىڭ ئۆلچەملىرىنى ئۆگەتتى. ئىجتىمائىي مەدەنىيەت، ئىقتىسادى تەشكىلات ۋە ئىدارە تەشكىل قاتارلىق ئىنسانلارنىڭ پۈتۈن تۇرمۇش ھاياتىغا تېگىشلىك مەسىلىلەردە شۇنچىلىك مۇكەممەل ۋە ئۈنۈملۈك تۈزۈم ۋە قانۇنلارنى ئوتتۇرىغا قويدىكى، بۇلارنى زامانىمىزدىكى مۇتەخەسسىس، ئالىملار پۈتۈن ئۆمۈر بويى ئىلىپ بارغان تەتقىقاتلىرى نەتىجىسىدىمۇ تېپىپ چىقالىشى ناتايىن.

دۇنيا تەرەققى قىلغانسىرى، تەجرىبە ـ ساۋاقلار كۆپەيگەنسىرى پەيغەمبىرىمىز ئوتتۇرىغا قويغان بۇ قانۇنىيەتلەردىكى ھىكمەتلەر بىر ـ بىرلەپ بىلىنىۋاتىدۇ ۋە كەلگۈسىدە تېخىمۇ زور، ئالەمشۇمۇل ئەھمىيەتلىرى ئوتتۇرىغا چىققۇسى. 1400 يىل ئۆتكەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ تەلىماتى ۋە قانۇنلىرىغا ھېچقانداق تۈزۈتۈش ياكى قوشۇمچە قىلىشنىڭ لازىملىقى ئوتتۇرىغا چىققىنى يوق. ۋاھالەنكى ئۇ دەۋردىكى قانۇنلار بۇ بىر مۇددەت ئىچىدە مىڭلارچە قېتىم ئۆزگەرتىلدى.

قولىغا بىر قېتىممۇ قىلىچ ئېلىپ باقمىغان، بۇرۇن ھېچبىر ھەربىي تەلىم ـ تەربىيە كۆرمىگەن بىر كىشى، بىردىنلا پۈتۈن جەڭلەرگە قاتنىشىپ تۇرىدىغان بىر جەڭچىگە ئايلاندى. قۇرال ـ ياراقلىرى يېتەرسىز، شارائىتى ناچار تۇرۇغلۇق، توققۇز يىلدەك قىسقىغىنە مۇددەت ئىچىدە پۈتۈن ئەرەبىستاننى پەتھى قىلغان ئىسلام لەشكىرىنىڭ باش قوماندانى بولۇپ، شۇ چاغدىكى ئەڭ ھەيۋەتلىك ۋە قۇدرەتلىك ئىككى قوشۇننى تارمار قىلدى.

قىرىق يىل ھېچقانداق بىر سىياسىي ئىشلارغا ئارىلاشماي تىنچ ياشاپ كەلگەن بۇ كىشى بىردىن دۇنيا سەھنىسىدە بۈيۈك بىر سىياسى

www.munb.er.org

ئىسلاھاتچى ۋە دۆلەت رەھبىرى بولۇپ ئوتتۇرىغا چىقتى. ئالاقە قىلىش ئىشلىرى ئىنتايىن قالاق، بوگۈنكىدەك تېلېگراف، تېلېفون، رادىئو، سىمسىز تېلېفون ۋە نەشرىيات قاتارلىق ۋاستىلار بولمىغان بىر ۋەزىيەتتە بىر مىليون ئىككى يۈز ئەللىك مىڭ كۇۋادرات مىل كەڭلىكتىكى چۆل، قۇملۇقتا تارقاق ھالدا ياشاۋاتقان، ئۇرۇشقاق، جاھىل ۋە داۋاملىق قەبىلىلەر ئارىسىدا توختىماستىن ئۇرۇش بولۇپ تۇرىدىغان خەلقنى بىر بايراق ئاستىدا، بىر دىندا، بىر قانۇن، بىر مەدەنىيەت ۋە بىر تەشكىلىي ئىدارىنىڭ باشقۇرۇشى ئاستىدا بىرلەشتۈردى.

خەلقنىڭ دۇنيا كۆز قارىشىنى، ئادەتلىرىنى ۋە ئەخلاقلىرىنى ئۆزگەرتتى. جاھىل ئىنسانلارنى مەدەنىيەتلىك كىشىلەرگە، گۇناھكار ۋە يامان تەبىئەتلىك ئادەملەرنى تەقۋادار، ئاللاھتىن قورقىدىغان سالىھ كىشىلەرگە ئايلاندۇردى. ئىسيانكار، باشباشتاق ۋە جىدەلخور بىر مىللەتنى قانۇن ـ ئىنتىزامغا رىئايە قىلىشنىڭ ئۈلگىلىرى قىلىپ يېتىشتۈرۈپ چىقتى. ئەسىرلەر داۋامىدا بىرمۇ ئاتاقلىق، بۈيۈك كىشى يېتىشىپ چىقمىغان بىر قەۋمدىن ئۇنىڭ تەسىرى ۋە رەھبەرلىك قىلىشى بىلەن ئەخلاق ۋە مەدەنىيەت پرىنسىپلىرىنى ئۆگەتىدىغان مىڭلارچە ئۇلۇغ كىشى يېتىشىپ چىقتى. ئۇلار دۇنياغا مەدەنىيەت، ئەخلاق ۋە ئىنسانلىق ساۋىقى بېرىپ، دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىغا، ئىسلامنىڭ ئوخشاش بىر تەلىماتىنى، بىر شەرىئەت نىزامىنى ئېلىپ ئاسىيا، ئافرىقا ۋە ياۋروپالارغىچە تارقالدى.

بۇ ئىشلارنى دۇنياچە ۋەدىلەر بىلەن، بېسىم ئىشلىتىپ زورلۇق بىلەن ئەمەس، بەلكى كىشىلەرنىڭ كۆڭلىنى قايىل قىلىدىغان پوزىتسىيەسى، خوش ئەخلاقى، كىشىنى ئىشەندۈرەلەيدىغان نەسىھەت ۋە تەربىيىلىرى ئارقىلىق ۋۇجۇدقا چىقاردى. ئېسىل ئەخلاقى، ئۇستۇن پەزىلىتى ۋە ئىلمىيلىكى نەتىجىسىدە دۈشمەنلىرىنى دوست، رىقابەتچىلىرىنى ئۆزىگە تەرەپدار قىلدى. ئادىللىق بىلەن ھۆكۈم

www.munb.er.org

قىلىپ، راستچىللىق ۋە توغرىلىقتىن ئايرىلمىدى. دۈشمەنلىرى ئۈستىدىن غەلىبە قىلغاندا مەغرۇرلىنىپ كەتمىدى، ئۇلاردىن ئۆچ ئالمىدى. ئۇنى ئۆلتۈرۈشكە سۇيىقەست قىلغان، ئۇنىڭغا يامغۇر ياغقاندەك تاش ئېتىپ ياردار قىلغانلارنى، ھەتتا ئۇنىڭدىن ئىنتىقام ئېلىشتا غالجىرلىشىپ تاغىسىنى شېھىت قىلغان، جەسىدىدىن يۈرىكىنى چىقىرىپ ئاغزىدا چاينىغان كىشىنىمۇ كەچۈرۈم قىلدى.

ئۇ، ئۆلكىسىنىڭ باشلىقى ۋە باشقۇرغۇچىسى بولسىمۇ، ھېچبىر زامان ئۆز مەنپەئەتىنى ئويلىمىدى. تۇرمۇشتا ئاددى ـ ساددا بولۇپ، بۇرۇنقىدەك خام خىشتىن ياسالغان پېقىرانە ئاددى بىر ئۆيدە ئولتۇراتتى. بىر پالاز بورا ئۈستىدە يېتىپ ـ قوپۇپ ساددا كىيىنەتتى. كەمبەغەللەرگە ئوخشاش ئۇزۇقلانغان، ھەتتا بەزى ئاچ قالغان كۈنلىرىمۇ بولغانىدى. شۇنچىلىك ئالدىراش بولسىمۇ، يەنە كېچىلىرى ئاللاھقا ئىبادەت قىلىش بىلەن ئۆتكۈزۈپ، كۈندۈزلىرى بالا ـ چاقىلىرىدىن خەۋەر ئېلىش، يوقسۇللارنى يوقلاش ئىشلىرىنى ئاقساتمايتتى. بىر ئاددى ئىشچىدەك ئىشلەشنى ھېچبىر زامان ئۆزىگە ئۇيات دەپ تونۇمايتتى. ئۇنىڭدا زەررىچىمۇ تەكەببۇرلۇق يوقتى. ئۆزىنى پادىشاھتەك چوڭ تۇتمايتتى. ئادەتتىكى پۇقرالاردەك خەلقنىڭ ئارىسىغا كىرىپ ئولتۇراتتى. ئۇلار بىلەن بىرگە يۈرەتتى. ئۇلارنىڭ خۇشاللىقى ۋە غەم ـ قايغۇلىرىغا ئورتاق بولاتتى. خەلق بىلەن شۇقەدەر يېقىن ئىدىكى، يىغىلىش ياكى سۆھبەتلەرگە تاشقىرىدىن كىرگەن كىشى ئۇنى يىنىدىكىلەردىن ئۇڭايلىقچە پەرقلەندۈرەلمەيتتى.

پۈتۈن ھاياتى داۋامىدا ئۆز مەنپەئەتىنى ئويلىمىدى، ۋارىسلىرىغا مىراس قالغۇدەك ھېچبىر نەرسە قالدۇرمىدى، پۈتۈن بار ـ يوقىنى ئۈممىتىگە ۋەخپە قىلدى. ئۆزىگە ۋە ياكى مىراسخورلىرىغا ئالاھىدە مۇئامىلە قىلماسلىقنى تاپىلىدى. ھەتتا كۈنلەرنىڭ بىرىدە پۈتۈن ئۈممەت زاكاتلىرىنى ئۇنىڭ نەسلىدىن كەلگەنلەرگە بىرىدىغان ئىش چىقىپ قالمىسۇن دەپ: « نەسلىمدىن

www.munb.er.org

كەلگەنلەرگە زاكات ئېلىش جائىز ئەمەس» دەپ بېكىتتى.

بۇ ئۇلۇغ ئىنساننىڭ تەلىماتلىرى دۇنيادىكى باشقا قەۋملەر ئارىسىدىمۇ زور تەسىر پەيدا قىلدى. بۇنى دۇنيا تارىخىنى بىر پۈتۈنلۈكتە تەتقىق قىلىپ كۆرگىنىمىزدە تېخىمۇ ئېنىق چۈشىنەلەيمىز. 1400 يىل بۇرۇنقى «قاراڭغۇلۇق دەۋرى»دە توغۇلغان، ئەرەبىستاننىڭ قۇملۇق چۆللىرىدە يېتىشكەن بۇ «ئۈممى» (ساۋاتسىز ـ ت)نىڭ تەلىماتى دۇنيا مىقياسىدا بىر ئىنقىلاب دەۋرى ئاچتى. كىشىلەرنىڭ دۇنيا قارىشىدا، ئېتىقادىدا، مەدەنىيەت ۋە ئەخلاقلىرىدا باشقىچە ئۆزگىرىش پەيدا قىلدى. دۇنيادا ئۇنى ھىمايە قىلىدىغانلار ئۈچۈن ئۇنىڭ تەلىماتلىرى يول كۆرسەتكۈچ بولسا، ئۇنى ئىنكار قىلغانلار ئارىسىدا ئۇنىڭ تەلىماتلىرىنى ماختايدىغانلارمۇ ئوتتۇرىغا چىقتى. ئادەم بالىسى «تەۋھىد»نى تامامەن ئۇنتۇپ كەتكەن بىر چاغدا ئۇ بۇتپەرەسلىك ۋە يارىتىلغان نەرسىگە چوقۇنۇشنى رەت قىلىپ، ئىنسانلارغا تەۋھىد يەنى «ئاللاھنى بىر دەپ بىلىپ ئىمان ئېيتىش» ساۋاقىنى ئەسلەتتى. شۇنىڭ بىلەن بەزى باتىل ئېتىقاد ۋە بۇتپەرەسلىكنى ئاساس قىلغان دىنلارمۇ «بىر تەڭرىچىلىك»نى ئاساس قىلىشقا باشلىدى.

ئۇ، ئاللاھ ۋە مەنىۋىيەت توغرىسىدىكى كونا كۆز قاراشنى پۈتۈنلەي ئۆزگەرتتى. «رىيازەت بىلەن نەپسىنى ئۆلتۈرگەندىلا ئەخلاقىي ۋە مەنىۋى پاكلىققا ئېرىشكىلى بولىدۇ. ئىنسانلىق ئېھتىياجلىرىدىن ۋاز كېچىپ، نەپسىنى ھەر خىل رىيازەتلەرگە دۇچار قىلمىغاندا پاكلىققا ئېرىشكىلى بولمايدۇ» دېگەن تونۇشقا قارشى، دۇنياۋى ئىشلارنى تاشلىۋەتمەي، ئاكتىپ رول ئېلىپ قاتنىشىپ، مەنىۋىيەتتە ۋە ئەخلاقتا قۇتۇلۇشنىڭ يولىنى كۆرسىتىپ بەردى.

بۈگۈن دۇنيادىكى گۈزەل ئەخلاق، ياخشى مۇئامىلە پرىنسىپلىرى، مەدەنىيەت مەپھۇمى (چۈشەنچىسى ـ ت) ۋە ئەمەلىيەت

www.munb.er.org

پرىنسىپلىرىنىڭ نىگىزىگە قارايدىغان بولساق، بۇ يەردە ئۇنىڭ يولىيۇرۇقلىرىنىڭ ئىزلىرىنى كۆرىمىز. ئۇنىڭ بىكىتكەن قانۇن - تۈزۈملىرى ئىنسانلارنىڭ ئىجتىمائىي ھاياتىنىڭ ئەڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىغىچە بىرىپ يەتمەكتە. بۇ ھال زامانىمىزدىمۇ داۋام قىلماقتا. ئۇنىڭ ئۆگەتكەن ئاساسىي ئىقتىسادىي پرىنسىپلىرى دۇنيا تارىخىدا بىر قانچە ھەرىكەتلەرگە رەھبەرلىك قىلدى. بۇلار كەلگۈسى ئۈچۈنمۇ كۈچكە ئىگە. ئۇنىڭ ھوقۇق ۋە ئادالەت پرىنسىپلىرىمۇ شۇنداق.

بۇ ساۋاتسىز ئەرەب، دۇنيادا تۇنجى قېتىم خەلقئارا مۇناسىۋەتتە، ئۇرۇش ۋە تىنچلىقتا ئەھدى (كېلىشىم - ت) پرىنسىپلىرىنى تۈزۈپ چىقتى. ئۇنىڭدىن ئىلگىرى ھېچكىممۇ ئۇرۇش ۋە تىنچلىقتىكى ئەخلاقى پرىنسىپلاردىن سۆز ئېچىپ باقمىغان. ئەمما ئۇ، ئوخشاش بولمىغان مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنى ئورتاق بىر ئىنسانىي چۈشەنچە ئاساسىدا بىر تەرەپ قىلىشنى ۋە خەلقلەرنىڭ كېلىشىم ئاساسىدا بىرگە ئۆتۈشىنى ئوتتۇرىغا قويغان. (بۇ ھەقتىكى تولۇق مەلۇمات ئۈچۈن مۇئەللىپىنىڭ «ئىسلامدا جىھاد» دېگەن ئەسىرىگە قاراڭ - ت)

ئەڭ بۈيۈك ئىنقىلابچى

دۇنيا تارىخىدا بۇ ئۇلۇغ ئىنساننىڭ ئالىيجاناب شەخسىيىتى، خەلقئارادا «مىللىي قەھرىمانلار» دەپ نام ئالغان بارلىق كىشىلەردىن قاتمۇ - قات ئۈستۈن تۇرىدۇ. ئۇلارنىڭ ھېچبىرى ئىنسان ھاياتىنىڭ پۈتۈن تەرەپلىرىگە ئومۇمىي تەسىر قىلىدىغان قابىلىيەتكە ئىگە ئەمەس ئىدى. بۇلاردىن بەزىلىرى نەزەرىيە ۋە مەپكۇرە

www.munb.er.org

ساھەسىگە ۋەكىللىك قىلغان بولسىمۇ، ئەمەلىيەتتە يېتەرسىز قالغان. بەزىلىرى ئاكسىئون كىشىلەر ئىدى. لېكىن ئىلمىي تەرەپلىرى يوق ئىدى. بەزىلەر يالغۇز دۆلەت رەھبىرى بولۇپ ئىستىراتېگىيەدىلا ئۆزىنى كۆرسەتكەن. يەنە بەزىلىرى، جەمئىيەتتىكى بىر خىل ئىجتىمائىي مەسىلىنى تەتقىق قىلالىغان. بەزىلىرى ئەخلاق ۋە مەنىۋى تەرەپىنى تەكشۈرۈپ چىققان بولسىمۇ، سىياسىي ئىقتىساد تەرەپىنى كۆرەلمىگەن. بەزىلىرى نوقۇل سىياسىي ئىقتىساد بىلەن شۇغۇللىنىپ ھاياتنىڭ مەنىۋى ۋە ئەخلاقى تەرىپىنى تاشلاپ قويغان.

قىسقىسى، دۇنيادا ھاياتنىڭ يەككە تەرىپىدىلا (بىر تەرەپلىمىلىك) قابىلىيىتىنى ۋە ماھارىتىنى كۆرسەتكەن قەھرىمانلار ئۇچرايدۇ. ئەمما بىزنىڭ پەيغەمبىرىمىز بولسا پۈتۈن قابىلىيەت ۋە ئۇستۇنلۈكلەرنىڭ بىر كىشىدە توپلانغانلىقىنىڭ يالغۇز مىسالىدۇر. ئۇ، مەنتىقىنى ئاساس قىلىپ ھەرىكەت قىلىدىغان پەيغەمبەر ۋە تەلىماتلىرى، چاقىرىقلىرى ئۇچۇن ئۆزى جانلىق بىر ئۆلگە. ئۇنىڭ تەلىماتلىرى ئىنسان ھاياتىنىڭ پۈتۈن تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. مەسىلەن: ئۇنىڭ ئەمر - پەرمانلىرى خەلقئارا مۇناسىۋەتتىن باشلاپ، يېمەك - ئىچمەك ۋە بەدەن تازىلىقىغا ئوخشاش كۈندىلىك تۇرمۇشقا ئائىت كەڭ بىر ساھەنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ھاياتنىڭ بىر - بىرىگە زىت بولغان تەرەپلىرى ئوتتۇرىسىدا شۇنچىلىك مۇكەممەل مۇۋازىنەت (تەڭپۇڭلۇق) تۇزۇپ چىقتىكى، ئۇنىڭدا قىلچە يېتەرسىزلىك ياكى كەمچىلىك تېپىلمايدۇ. بۇنداق مۇكەممەل ۋە كۆپ تەرەپلىمىلىك ئۇستۇنلۈككە ئىگە يەنە بىر كىشى بار دەپ كىم ئېيتالايدۇ؟

گىگىل پەلسەپىچىلىرى ۋە ماركىسىزمنىڭ تارىخىي ماتېرىيالىزم ئېتىقادچىلىرىنىڭ چوڭ قىلىدىغان سۆزى: «بىر مىللەتنىڭ مەيدانغا كىلىپ، بىر ئىمپىراتۇرلۇق قۇرۇپ چىقىشىغا رەھبەرلىك قىلىدىغان بىر داھىينىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشىنى زامان ۋە

www.munb.er.org

ئەتراپىدىكى مۇھىت كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ» دېيىشتىن نېرىغا كەتمەيدۇ. ئەمما ۋەزىپىسى ئەڭ گۈزەل ئەخلاق پرىنسىپلىرىنى ئۆگىتىش، ئىنسانلارنى پۈتۈن ئەسكىلىكلەردىن تازىلاش، جاھالەت دەۋرىنىڭ خىيالىي ۋە باتىل ئېتىقادلىرىنى يوقىتىپ ئىرق، مىللەت ۋە ئۆلكە دەيدىغان تار كۆز قاراشنى رەت قىلغان، يالغۇز ئۆز يۇرتى ئۈچۈنلا ئەمەس، بەلكى پۈتۈن دۇنيانىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن بىر ئەخلاق، مەنىۋىيەت، مەدەنىيەت ۋە سىياسەت ئۇستقۇرۇلمىسىنى قۇرۇپ چىققان، پەقەت نەزەرىيە جەھەتتىلا ئەمەس، بەلكى ئەمەلىي مۇناسىۋەتلەر، يۇرتداشلىق ھەقلىرى، سىياسەت ۋە خەلقئارا مۇناسىۋەتلەرنى ئەخلاق پرىنسىپلىرى ئۈستىگە قۇرۇپ چىققان، بۇگۈنمۇ «ئەقىل ۋە قابىلىيەتنىڭ ئەسرى» دەپ ئېتىراپ قىلىنغان، دۇنياۋىي ۋە مەنىۋىي جەھەتتە بىردەك يۈكسىلىتىدىغان مۇتىدىل بىر سەنتىز ئويۇشتۇرغان ئادەمنى، ئەنە شۇنداق مۇھىتنىڭ قانداق ئوتتۇرىغا چىقىرالىغانلىقىنى گېگىلچى ۋە ماركسچى پەلسەپە چۈشەندۈرەلمىدى. دۇرۇس ۋە ھەققانىي بىر ئادەم ئۇنداق بىر شەخسىيەتنىڭ مەيدانغا كېلىشىنى، شۇ چاغدىكى جاھالەت ۋە زۇلمەت مۇھىتنىڭ ئەسىرى دەپ ئېيتالامدۇ؟

دۇنيانىڭ ئاتاقلىق شەخسلىرىنىڭ كۆپىنچىسى «ئەتراپىدىكى مۇھىتنىڭ ئەسىرى» دەپ كۆرسىتىلىدۇ. ئەمما ئۇنىڭ ئەھۋالى باشقىلارغا پۈتۈنلەي ئوخشىمايدۇ. ئۇنىڭ بۇ ئۇلۇغ شەخسنىڭ مەيدانغا چىقىشىنى، پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ پەيغەمبىرى بولۇپ ئوتتۇرىغا چىقىشىنى، ئۇ ياشىغان مۇھىتنىڭ ۋە ئەتراپىدىكى جەمئىيەتنىڭ يەنى ئۇ دەۋردىكى «ئەرەبىستاننىڭ ئىجتىمائىي ئەھۋالىنىڭ ئەسىرى» دەپ ئېيتىشقا بولامدۇ؟ ئۇ چاغدىكى ئەرەبىستان ۋەزىيىتىنىڭ تەقەززاسى ئۇرۇشقاق قەبىلىلەرنى ئىتتىپاقلاشتۇرۇش ۋە مىللەت ھالىغا كەلتۈرۈپ، ئەتراپىدىكى مەملىكەتلەردە تەسىر دائىرىسىنى كېڭەيتىش ئىدى. قىسقىسى ئۇ

www.munb.er.org

زامانىدىكى ئەرەبتىن چىقىدىغان بىر مىللىي رەھبەر زۇلۇم سىپىلىش، قان تۆكۈش، ھىيلە ـ مىكىر ئىشلىتىپ ئىككى يۈزلىمىچىلىك بىلەن بايلىق يىغىپ پادىشاھلىق سەلتەنىتىنى قۇرۇشتىن باشقا ئىش قىلماس ئىدى.

بەزىلەر 1400 يىل بۇرۇنقى «قاراڭغۇلۇق دەۋرىدىكى جاھالەت ۋە زۇلمەت» ئىچىدىكى ئەرەبىستاندا ساۋاتسىز پادىچى، كىيىنچە سودىگەرچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىپ تۇرغان بىر كىشىدە، قىرىق ياشقا كىرگەندىن كېيىن بۇ نۇرلۇق شەخس، بۇ ئىلىم ـ بىلىم، بۇ كۈچ ـ قۇۋۋەت، بۇ ئاجايىپ قابىلىيەت ۋە ئۇ قەدەر مۇكەممەل ئەخلاقىي زېھنىيەت بىردىن قانداق پەيدا بولغاندۇ؟ دەپ ھەيران قېلىشى مۇمكىن.

يۇقىرىقىدەك ئىنسانىي ھەيرانلىقتا قالدۇرىدىغان قابىلىيەتكە ئىگە بىر كىشى، بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆزى ئويلاپ تېپىپ چىققان بولسا ئىدى، ئۇ چاغدا ئۇ، ئۆزىنى پۈتۈن ئىنسانلاردىن ئۈستۈن ئالاھىدە بىرسى دەپ ئوتتۇرىغا چىقاتتى. ئۇنىڭدىكى ئالاھىدىلىكنىڭ ھېچبىرىگە ئىگە بولمىغان «كىرشنا» نى ۋە «بۇددا» نى خۇدا دەپ چوقۇنىۋاتقان، ھەزرىتى ئىيسا ئەلەيھىسسالامنى «خۇدانىڭ ئوغلى» دەپ باش ئۇرۇۋاتقان ئىنسانىيەت ئالىمى، ئۇنى ئاللىقاچان «ئاللاھ» دەپ قوبۇل قىلاتتى.

«مەنمۇ سىلەرگە ئوخشاش بىر ئىنسان، سىلەرگە ئۆزەمچە ھېچنەرسە ئېلىپ كەلمىدىم. بۇلار ھەممىسى ئاللاھ تەرىپىدىندۇر. مەن ئىگە بولغىنىمنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ بەرگىنى ۋە بۇلارنىڭ ئىگىسى يالغۇز ئاللاھدۇر. پۈتۈن ئىنسانلار بىر يەرگە كەلسىمۇ ئوخشىتىپ ئوتتۇرىغا چىقىرالىشى مۇمكىن بولمىغان بۇ سۆز ۋە تەلىماتلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ چاقىرىقىدۇر. بۇلار مېنىڭ ئەقلىمنىڭ مەھسۇلى ئەمەس، ھەممىسى ئاللاھنىڭ كالامى. پۈتۈن شان ـ شەرەپ بۇ كالام

www.munb.er.org

(سۆز) نىڭ ئەكسى بولغان ئاللاھقا خاستۇر. سىلەرنىڭ ئالدىڭلاردا ئېتىبارىمنى، ئىناۋىتىمنى ئۆستۈرگەن پەۋقۇلئاددە مۆۋەپپەقىيەتلىرىم، ئورناتقان قانۇن ـ ئىنتىزاملىرىم، سىلەرگە يەتكۈزگەن، ئۇگەتكەن پۈتۈن پرىنسىپلارنىڭ ھېچبىرى ماڭا ئائىت ئەمەس. ئۆز قابىلىيىتىم ۋە كۈچۈم يەتمەيدىغان يۇقارقىدەك ئىشلارنى مەن ئۆزەمچە ھەرگىز بىجىرەلمەيمەن. ھەر ئىشىمدا ئاللاھتىن مەدەت تىلەيمەن ۋە ئۇنىڭدىن پاناھ تىلەيمەن. ئۇ نىمە دەپ بۇيرۇق قىلسا شۇ بويىچە ئىش قىلىمەن، ئۇنىڭ ئەمرلىرىنى سىلەرگە يەتكۈزىمەن.»

دىققەت قىلىڭلار! بۇ نىمە دىگەن راستچىللىق؟ نىمە دىگەن ساداقەتلىك؟ ۋە ئالىيجانابلىق! ياڭغانچى ۋە ئىككى يۈزلۈك كىشلەر ئۆزىنىڭ سۆزلىرى، قىلمىش ساختىكارلىقلىرى ئاشكارا بىلىنىپ تۇرسىمۇ باشقىلارنىڭ ئۇتۇقلىرىنى داۋاملىق ئۆزىنىڭ قىلىپ كۆرسىتىدۇ. ھېچقانداق بىر ئىنسانىنىڭ ئۇنىڭغا ئاللاھتىن كەلگەن ۋەھيىنى ئىسپاتلاش ياكى رەت قىلىش قابىلىيىتى يوق (بولار ئىنسانىنىڭ قولىدىن كېلىدىغان ئىش ئەمەس). ئەمما بۇ ئۇلۇغ ئىنسان ئۇ كارامەتلىرىنى، مۆۋەپپەقىيەتلىرىنى ھېچبىر زامان ئۆزىنىڭ قىلىۋالمىدى.

مانا بۇلار ئۇ زاتنىڭ ئاللاھنىڭ ھەقىقىي ئەلچىسى (پەيغەمبىرى) ئىكەنلىكىنىڭ ئىسپاتى. مۇبارەك پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەۋقۇلئاددە پەزىلەت، ئەڭ گۈزەل ئەخلاققا ئىگە ئۈستۈن تەقۋا، توغرىلىق ۋە راستچىللىقنىڭ نەمۇنىسى، ئاللاھنىڭ پۈتۈن ئالەمگە ئەۋەتكەن بۈيۈك پەيغەمبىرىدۇر. ئۇنىڭ پاك ھاياتى، ھەق تەلىماتلىرى ۋە مۆۋەپپەقىيەتلىرى ئۇنىڭ شەكسىز ئاللاھنىڭ بەرھەق پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلىدۇر.

ئۇنىڭ ھاياتىنى ۋە تەلىماتىنى بىتەرەپلىك مەيدانىدا تۇرۇپ تەتقىق قىلغان ھەر قانداق ئىنسان، ئۇنىڭ ئاللاھنىڭ بەرھەق

www.munber.org

پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىدۇ. ئۇنىڭ ئېلىپ كەلگەن كىتابى قۇرئاننى، سەممىيەتلىك بىلەن مەنىسىنى چۈشىنىپ تۇرۇپ ئوقۇپ چىققان كىشى، بۇنىڭ چوقۇم ئاللاھنىڭ سۆزى ئىكەنلىكىنى ۋە بۇنداق بىر ئەسەرنى ئوتتۇرىغا چىقىرىش ئىنساننىڭ قولىدىن كەلمەيدىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىدۇ.

يەنە شۇنىمۇ ياخشى بىلىشىڭلار كېرەككى، ئىسلامنىڭ ھەقىقىي ۋە توغرا يولىنى پەقەت پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاستىسى بىلەنلا تاپالايمىز. قۇرئان تەلىماتى ۋە ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋىتىدىن باشقا بىزنى ھەق يولغا توغرا باشلايدىغان ھېچقانداق بىر يول يوق. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ پۈتۈن ئىنسانلارغا ئەۋەتكەن پەيغەمبىرى ۋە پەيغەمبەرلىك سىلسىلىسىنىڭ (تىزىلمىسىنىڭ ـ ت) ئاخىرقىسى. ئاللاھنىڭ ئىنسانلارغا ۋەھيى بىلەن بىۋاستە يەتكۈزۈشنى خالىغان پۈتۈن تەلىماتلىرى، ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئارقىلىق يوللانغان، قۇرئان ھەدىس بىلەن تەسبىت ئېتىلگەن (مۇقىملاشتۇرۇلغان ـ ت). ئەمدى ھەقنى ئىزدىمەكچى بولغان ۋە ئاللاھنىڭ مۇسۇلمان بەندىسى بولۇشنى خالىغان كىشىنىڭ بىردىنبىر ۋەزىپىسى ـ ئاللاھنىڭ ئاخىرقى پەيغەمبىرىگە ئىمان ئېيتىش، ئۇنىڭ تەلىماتلىرىنى قوبۇل قىلىش، ئۇنىڭ پۈتۈن ئىنسانىيەت ئۈچۈن كۆرسەتكەن توغرا يول (سىراتىل مۇستەقىيم) نى بويلاپ مېڭىشتىن ئىبارەت. مانا بۇ ھەقىقىي بەخت ـ سائادەت ۋە قۇتۇلۇشنىڭ يولىدۇر.

پەيغەمبەرلىك ئاخىرلاشقانلىقىنىڭ دەلىللىرى

ئۆتكەنكى دەرسىمىزدە پەيغەمبەرلىكنىڭ ماھىيىتى ۋە

www.munb.er.org

ھەقىقەتنى مۇزاكىرە قىلىپ، پەيغەمبەرلىكنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشى ئادەتتىكى بىر ئەھۋال ئەمەسلىكىنى چۈشىنىپ يەتتۇق. ھەر زامان، ھەر بىر ئۆلكىدە، ھەر بىر خەلقلەر ئىچىدە بىر پەيغەمبەر بولۇشى كېرەك ئەمەس. پەيغەمبەرنىڭ ھاياتى ۋە ئۇنىڭ تەلىماتلىرى ئىنسانلارغا توغرا يولنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان ماياك. ئۇنىڭ تەلىماتلىرى ۋە دەۋىتىنىڭ داۋام قىلىشى پەيغەمبەرنىڭ ھايات ئىكەنلىكى بىلەن ئوخشاش. ھەقىقەتەن بىر پەيغەمبەرنىڭ ئۆلۈمى ـ ئۇنىڭ جىسمانىي جەھەتتىن ئالەمدىن كېتىشى ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ تەلىماتلىرىنىڭ كۈچتىن قېلىشى، چاقىرىقلىرىنىڭ ۋە رەھبەرلىكىنىڭ ئۆزگەرتىلىشى بىلەن بولىدۇ. بۇ جەھەتتىن ئېيتقاندا بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەر ئۆلۈپ كەتكەن. چۈنكى ئۇلارنىڭ قەۋملىرى پەيغەمبەرنىڭ تەلىماتلىرىنى بۇزۇپ ئۆزگەرتىۋەتكەن. ئۇلارنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىگە ئويدۇرما ھادىسىلەرنى قوشۇپ ئىنسانلارنى ئالدىغان. بۇرۇنقى پەيغەمبەرگە نازىل بولغان تەۋرات، زەبۇر ۋە ئىنجىل قاتارلىق كىتابلاردىن بۈگۈن ھېچبىرسىنىڭ مەزمۇنى ئورىگىناللىرىغا ئۇيغۇن ئەمەس. ھەتتا بۇ كىتابلارغا ئېتىقاد قىلىدىغانلارمۇ ئورىگىنال كىتابقا ئىگە بولمىغانلىقلىرىنى ئېتىراپ قىلماقتا. ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن بۇرۇن ئۆتكەن پەيغەمبەرلەرنىڭ تارىخىي ھېكايىلىرىدە ئويدۇرمىلار شۇنچىلىك كۆپكى، بۇلارنىڭ راست ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىغۇدەك بىرمۇ دەلىل تاپقىلى بولمايدۇ. پەيغەمبەرلەرنىڭ ھاياتى ئەپسانە ۋە تەمسىللەرگە ئايلاندۇرۇۋېتىلگەن. بۇنىڭدا خاتىرىلەرنىڭ يوق بولۇشى، تەلىماتلىرىنىڭ ئۇنتۇلۇپ كېتىشى ئۇياقتا تۇرسۇن، ئۇ پەيغەمبەرنىڭ قاچان ۋە قەيەردە تۇغۇلۇپ ئۆسكەنلىكىنى ۋە ئىنسانلارغا ئېلىپ كەلگەن چاقىرىقلىرىنىڭ پرىنسىپلىرى زادى نېمىدى؟ ئىنسانلارنى نېمىدىن توسقاندى؟ بۇلارنىمۇ ئېنىق بىلگىلى بولمايدۇ. دېمەك، پەيغەمبەرنىڭ تەلىماتى ۋە تەبلىغىنىڭ يوق بولۇشى ـ ئۇنىڭ

www.munb.er.org

ئۆلۈمدۇر.

مەسىلىگە بۇ نوقتىئىينەزەردىن باھا بەرگىنىمىزدە، ھېچكىم ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تەلىماتلىرىنىڭ جانلىقلىقىنى ئىنكار قىلالمايدۇ. ئۇنىڭ تەلىماتلىرى ھېچ بۇزۇلمىدى، ئۆزگەرتىلمىدى ۋە ئۆزگەرمەس بىر شەكىلدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرماقتا. ئىنسانلار ئۈچۈن ئېلىپ كەلگەن قۇرئان ئەسلى ئورىگىنال ھالىتىدە مەۋجۇت. ئۇنىڭ بىر ھەرپى ياكى بىر كەلىمىسى ئۆزگەرگىنى يوق. پەيغەمبىرىمىزنىڭ ھاياتىنىڭ بىر تەرىپى (سۆزلىرى، تەلىماتلىرى ۋە ھەرىكەتلىرىغىچە) تامامەن مۇھاپىزەت قىلىنىپ كەلمەكتە. ئارىدىن 1400 يىل ئۆتكەندىن كېيىنكى بۈگۈنمۇ تارىختىكى ئۇنىڭ ئىز ـ نەقىشلىرى شۇ قەدەر ئوچۇق ۋە كەم ـ كۈتىسىزكى، خۇددى ئۇنى كۆزىمىز بىلەن ئەينەن كۆرگەندەك بولىمىز. دۇنيادا ھېچبىر ئىنساننىڭ بىئوگرافىيىسى ئىسلام پەيغەمبىرى ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭكىدەك مۇھاپىزەت قىلىنىپ ساقلانمىدى.

ھاياتىمىزدا ھەر قانداق مەسىلىگە دۇچ كەلگىنىمىزدە بۇ ھەقتە پەيغەمبىرىمىزنىڭ نەمۇنىلىك ھاياتىدىن ساۋاق ئېلىپ، ئۇنىڭ يولىيورۇقلىرىدىن ياردەم ئالالايمىز. مانا بۇلار ئاخىرقى پەيغەمبەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن باشقا بىر پەيغەمبەرگە ئېھتىياج يوقلىقىنىڭ دەلىلى. يېڭى بىر پەيغەمبەرنىڭ زۇھۇر قىلىنىشى (مەيدانغا چىقىشى) ئۈچۈن تۆۋەندىكىچە ئۈچ سەۋەب بولىدۇ: (پەقەت پەيغەمبەر ۋاپات بولسىلا ئۇنىڭ ئورنىغا يېڭى بىر پەيغەمبەرنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشى كېرەك ئەمەس)

بىرىنچى، ئالدىنقى پەيغەمبەرنىڭ تەلىماتلىرى بۇزۇلغان، ئۆزگەرتىلگەن ياكى پۈتۈنلەي يوق بولۇپ كەتكەنلىكتىن ئىنسانلارغا يېڭىۋاشتىن دىنىنى ئۆگىتىش لازىم بولغاندا.

ئىككىنچى، ئالدىنقى پەيغەمبەرنىڭ تەلىماتى ۋە ئېلىپ كەلگەن

www.munb.er.org

شەرئىتى تاماملانمىغان (تولۇقلانمىغان)لىقتىن ئۇنى تولۇقلاش، ئىسلاھ قىلىش لازىم بولغاندا.

ئۈچىنچى، ئالدىنقى پەيغەمبەرنىڭ تەلىماتى ۋە دەۋىتى مەخسۇس بىر قەۋم بىلەنلا چەكلىنىپ قالغانلىقتىن، باشقا قەۋملارغىمۇ پەيغەمبەر ئەۋەتىش كېرەك بولغاندا[1]. ①

يۇقاردىكى ئاساسىي شەرتلەرنى دىققەت بىلەن كۆزدىن كەچۈرگىنىمىزدە، بۇلارنىڭ ھېچبىرىنىڭ مەۋجۇت ئەمەسلىكىنى پەرق ئېتىمىز. ئاخىرقى پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تەلىماتلىرى جانلىق ھالدا مەۋجۇتلىقىنى داۋام قىلماقتا. بىر پۈتۈن ھالدا مۇھاپىزەت بىلەن قوغدالماقتا. ئىنسانلارغا يەتكۈزگەن يوليۇرۇقلىرىدا ھېچقانداق كەمچىلىك ياكى ئۆزگىرىش يوق ۋە بۇلار قۇرئان كەرىمدە ئىنىق بەلگىلەنگەن.

ئىسلامنىڭ مەنبەلىرى ھەر قانداق بىر ئۆزگەرتىش ۋە ياكى بۇزۇلۇشقا ئۇچرىمىدى. ھەزرىتى پەيغەمبەرنىڭ ھەر بىر تەلىماتىنى ۋە ئۇنىڭ پۈتۈن ھەرىكەتلىرىنى زەررىچىمۇ گۇمان تۇغدۇرمايدىغان دەرىجىدە ئېنىق سۈرەتتە چۈشىنىپ ئۆگىنەلەيمىز. دېمەك، ھەزرىتى پەيغەمبىرىمىزنىڭ تەلىماتى كۈچىنى يوقاتمىدى، ئۆزگەرمىدى ۋە جانلىق ھالدا مەۋجۇت. بۇلارنى يېڭىۋاشتىن تەقدىم قىلىشنىڭ ئېھتىياجى يوق. شۇنىڭ ئۈچۈن يېڭى بىر پەيغەمبەر كېلىشى لازىم ئەمەس.

ئىككىنچى، بەندىلىرىگە ئەۋەتكەن ئەمرلىرىنى پەيغەمبىرى

www.munb.er.org

(1) يەنى ـ بىر پەيغەمبەر باشقا بىر پەيغەمبەرگە ياردەم قىلىش ئۈچۈن ئەۋەتىلىشى مۇمكىن. ئەمما بۇ خىل ئەھۋال ناھايىتى ئاز. قۇرئاندا بۇنداق پەيغەمبەردىن ئىككىسى تىلغا ئېلىنغان. بۇ بىر ئىستىسنا ئەھۋال بولغانلىقتىن بۇلارنى بۇ يەردە تىلغا ئالمىدىم.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئارقىلىق يەتكۈزۈپ ۋە ئىسلامنى ئىنسانلار ئۈچۈن مۇكەممەل دىن قىلىپ جانابى ئاللاھ قۇرئاندا: « بۈگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم، سىلەرگە نېئمىتىمنى تاماملىدىم » دەپ بۇيرىغان (سۈرە مائىدە 3 ـ ئايەت). ئىسلام دۇنيا ۋە ئاخىرەت ھاياتى ئۈچۈن رەھبەرلىك قىلماقتا. بۇ دىندا ئىنسانلارغا توغرا يولنى كۆرسىتىشتە ھېچبىر نەرسە كەم ئەمەس، دىنىمىز تولۇقلانغان، قوشۇمچە قىلىشقا ۋە ئۆزگەرتىشكە ئېھتىياجى يوق، شۇڭا يېڭى بىر پەيغەمبەرنىڭ كېلىشى ئۈچۈن ھېچ سەۋەب يوق.

ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تەلىماتلىرى مەلۇم بىر قەۋم ئۈچۈن، مەلۇم بىر مەنتىقىنىڭ خەلقلىرى ئۈچۈن ۋە ياكى مەلۇم بىر دەۋر ئۈچۈن چەكلىك ئەمەس. ئۇنىڭ تەلىماتلىرى ئالەمشۇمۇل بولۇپ پۈتۈن ئىنسانىيەتكە خىتاب قىلىدۇ. ئۇ پۈتۈن ئالەمگە ھەقنىڭ ئەلچىسى قىلىپ ئەۋەتىلگەن. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا: « ئى ئىنسانلار، مەن ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ ھەممىڭلارغا ئاللاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ئەلچىمەن » (سۈرە ئەئراف 158 ـ ئايەت) دەپ ئەمرى قىلدى. يەنە ئاللاھ ئۇنى « ئالەملەرنىڭ رەھمىتى » (سۈرە ئەنبىيا 107 ـ ئايەت) دەپ ئاتىدى. ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن يېڭى بىر پەيغەمبەرنىڭ كېلىشىگە ئېھتىياج يوقتۇر. قۇرئاندا ئۇنىڭغا «خاتم النبين» دەپ خىتاب قىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەرلىك سىلسىلىسىنىڭ تۈگىگەنلىكىنى بىلدۈرگەن.

شۇنىڭ ئۈچۈن دۇنياغا يېڭى بىر پەيغەمبەر ئېھتىياجى يوق. ئەمما ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتقان، ئۇنىڭ تەلىماتلىرىنى ئېلىپ، چاقىرىقلىرىنى پۈتۈن جاھانغا يەتكۈزىدىغان، ئۇنىڭ ئىنسانىيەتكە يەتكۈزگەن ئېسىل مەدەنىيەتنى قۇرۇشقا غەيرەت كۆرسىتىدىغان كىشىلەرگە ئېھتىياجى بار. دۇنيانىڭ ئۇنىڭ

www.munb.er.org

تەلىماتلىرىنى ئەمەلىيەتكە تەدبىقلايدىغان، ئۇنىڭ ئېلىپ كەلگەن قانۇنلىرى ئاساسىدىكى ھاكىمىيەتنى تىكلەش ئۈچۈن كۆرەش قىلىدىغان خەلقلەر تويىنى يېتىشتۈرۈپ چىقىدىغان ئىنسانلارغا ئېھتىياجى بار. مانا بۇ يول ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھسسالامنىڭ يولى، ئىنسانىيەتنى بەخت ـ سائادەتكە ۋە ئۇتۇقلارغا باشلايدىغان يول.

www.munb.er.org

تۆتىنچى باب ئىماننىڭ ئاساسلىرى

باشقا يېڭى مەسىلىگە ئۆتۈشتىن بۇرۇن، ئۆتكەنكى بۆلۈملەردە ئۇگەنگەنلىرىمىزنى تەكرار كۆزدىن كەچۈرسە پايدىلىق بولىدۇ دەپ ھېسابلاپ، بۇلارنى قىسقىچە خۇلاسىلەيمەن.

1. «ئىسلام» كائىناتنىڭ ئىگىسى بولغان ئاللاھقا ئىتائەت قىلىش، تەسلىم بولۇش دېمەكتۇر. ئەمما ئاللاھنىڭ خالىغىنىنى ۋە ئەمر ـ پەرمانلىرىنى بىلىشنىڭ يېگانە ۋە ئىشەنچلىك مەنبئى، ھەقىقىي پەيغەمبەر تەلىماتىدىن ئىبارەت. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىسلام دىنىنى «پەيغەمبەرنىڭ تەلىماتلىرىغا تولۇق ئىمان كەلتۈرۈش ۋە ئۇنىڭ كۆرسەتكەن ھايات دەستۇرىغا ئىككىلەنمەستىن بويسۇنۇش» دەپمۇ تەرىپلەيمىز. خۇلاسە قىلىپ ئېيتقاندا، پەيغەمبەرنىڭ ۋاستىسىنى قوبۇل قىلماي ئۆز ئالدىغا بىۋاستە ئاللاھنى تېپىش يولىدا بولغان كىشى مۇسۇلمان ئەمەس.

2. قەدىمقى زامانلاردا ھەر قايسى قەۋملەر ئۈچۈن باشقا ـ باشقا پەيغەمبەر ئەۋەتىلگەنىدى. پەيغەمبەرلىك تارىخىدا بىر مىللەتكە ئارقا ـ ئارقىدىن بىر قانچە پەيغەمبەر كەلگەنلىكى كۆرۈلگەن. بۇ پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ تەلىماتلىرى ئوخشاشلا ئىسلام دىنى ئىدى. شۇ چاغدا ھەر قايسى دەۋر ۋە ھەر قايسى مەملىكەتلەردە ئىسلام دىنىنىڭ ماھىيىتى بىردەك بولسىمۇ، شەرىئەت، قانۇنلىرى ۋە تۈزۈملىرىدە بەزى ئوخشىماسلىقلار بار ئىدى. بۇ سەۋەبتىن، ئۆزىدىن باشقا بىر جايدىكى پەيغەمبەرنىڭ تەلىماتلىرىنى قوبۇل قىلىش شەرتى يوق ئىدى. ت ـ ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولۇپ كېلىپ، ئۇنىڭ ۋاستىسى بىلەن ئىسلامنىڭ پۈتۈن تەلىماتى

www.munb.er.org

تولۇقلاندى. ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پۈتۈن ئىنسانلار ئۈچۈن ئاللاھنىڭ ئەلچىسى بولۇپ كەلدى ۋە ئۇنىڭ تەلىماتلىرى بىر قەۋمگە ياكى بىر دەۋرگە مەخسۇس بولماستىن پۈتۈن ئىنسانلارغا ۋە ھەر دەۋرگە قارىتىلغان ئالەمشۇمۇل، مەڭگۈلۈك قانۇن. ئالدىنقى پەيغەمبەرلەر تەرىپىدىن ئوتتۇرىغا قويۇلغان شەرىئەت قانۇنلىرى ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولۇپ كەلگەندىن كېيىن ئەمەلدىن قالدۇرۇلدى. ئەمدى تاكى قىيامەت كۈنىگىچە ھېچبىر پەيغەمبەر كەلمەيدۇ ۋە ھېچقانداق شەرىئەت (ئىسلام قانۇنى) ئوتتۇرىغا قويۇلمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ھازىر «ئىسلام» ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىش، يەنى ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە ئىمان ئېيتىش، ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىش، ئۇنىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرىنى ۋە ئاگاھلاندۇرۇشلىرىنى ئاللاھنىڭ ئەمرى ۋە ئاگاھلاندۇرۇشى دەپ تونۇشتىن ئىبارەت دەپ ئېيتىمىز. ئەمدى ئاللاھ تەرىپىدىن ئىنسانلار ئۈچۈن ئىمان كەلتۈرۈش شەرە بولغان ياكى ئىمان كەلتۈرمىسە كاپىر بولىدىغان باشقا بىر كىشى كەلمەيدۇ.

يۇقىرىدا سۆزلىگەنلەردىن ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام نېمىگە ئىمان كەلتۈرۈشىمىزنى تەلەپ قىلىدۇ؟ ئىسلامدىكى ئىمان ئاساسى پرىنسىپلىرى قايسى؟ دېگەن سوئال كېلىپ چىقىدۇ. تۆۋەندە بۇلارنى ئۆگىنىمىز ۋە بۇلارنىڭ نەقەدەر توغرا، نەقەدەر ئاسان، قىممەتلىك ۋە دۇنيا ـ ئاخىرەتتە ئىنساننىڭ مەرتىۋىسىنى ئۆستۈرىدىغانلىقىنى كۆرىمىز.

www.munb.er.org

تەۋھىد (ئاللاھنى بىر دەپ ئىشىنىپ ئىمان ئېيتىش)

ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەڭ مۇھىم ۋە ئاساسى تەلىماتى ئاللاھقا ئىمان ئېيتىش، ئاللاھنى بار ۋە بىر دەپ ئىشىنىش. بۇ، ئىسلامنىڭ نېگىزى بولغان كەلىمەئى تەۋھىد، «لا إلــه إلا الله» يەنى ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر دېگەن جۈملە بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. بۇ كەلىمە ئىسلامنىڭ ئاساسى ۋە خۇلاسىسى، بىر مۇسۇلماننى «كاپىر»دىن، دىنسىز «ئاتېىست» ۋە مۇشرىكتىن ئايرىيدىغان ئىشەنچىنىڭ ئىپادىسى. بۇ كەلىمىنى قوبۇل قىلىش ۋە ياكى رەت قىلىش ئىنسانلار ئارىسىدا ناھايىتى چوڭ بىر پەرقنى مەيدانغا چىقىرىدۇ. ئىشەنگەنلەر بىر گۇرۇھ، ئىشەنمىگەنلەر باشقا بىر قارشى گۇرۇھقا بۆلىنىدۇ. ئىشەنگۈچىلەر دۇنيا ـ ئاخىرەتتە ھەر دائىم مۇۋەپپەقىيەتكە ۋە بەخت ـ سائادەتكە ئېرىشىدۇ. ئىنكار قىلغۇچىلار مەغلۇبىيەت ۋە زىللەتكە دۇچار بولىدۇ. ئەمما ئىشەنگەنلەر ۋە ئىشەنمىگەنلەر ئوتتۇرىسىدىكى بۇ قەدەر چوڭ پەرق يالغۇز بىر قانچە كەلىمە سۆزنى ئېغىزدا تەلەپپۇز قىلىش بىلەن مەيدانغا چىقمايدىغانلىقى ئېنىق. مەسىلەن: بەزگەك كېسىلى تۇتقان كىشى بەزگەك دورىسىنى يىمەي تۇرۇپ ئېغىزدا بەزگەك دورىسى، بەزگەك دورىسى دەپ يۈز مىڭ قېتىم دەۋرىسىمۇ، ئۇنىڭ تىترىشى توختىماي، قىزىتمىسى سوۋۇمىغاندەك بىر ئىش. شۇنىڭغا ئوخشاش «لا اله الا الله» يەنى ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوق دەپ تىلدا سۆزلەپ، ئۇنىڭ ھەقىقي مەنىسىنى چۈشىنىپ، ئىقرار قىلىپ ئۇنى ئۆز ھاياتىدا تەتبىق قىلمىسا، بۇ ئىنسانغا ھېچبىر پايدا يەتكۈزمەيدۇ. ئىنساننىڭ ئىشەنچ ۋە ھاياتىدىكى ھەقىقي ئۆزگىرىشنىڭ مەيدانغا كېلىشى

www.munb.er.org

«تەۋھىد كەلىمىسىنىڭ مەنىسىنى تولۇق چۈشىنىپ، ئۇنىڭغا ئەمەل قىلىشقا باغلىق». «لا الـه الا الله» يەنى ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇرنىڭ مەنىسى قەلبىڭىزگە سىڭگەندىلا، سىزدە ئۇنىڭ مەنىسىگە تولۇق ئىشەنچ تۇغۇلىدۇ. يۈرىكىڭىز بۇنىڭ ئەكسى بولغان بارلىق تونۇش ۋە ئېتىقادلاردىن پاكلىنىدۇ. بۇ خۇددى ئوتقا يېقىن كەلسىڭىز سىزنى كۆيدۈرىدىغانلىقىنى بىلىپ ئوتنى تۇتمايدىغانلىقىڭىز، زەھەرنىڭ ئادەمنى ئۆلتۈرىدىغانلىقىنى بىلىپ، ئۇنى ئىچمەيدىغانلىقىڭىز بىلەن ئوخشاش.

كەلىمە تەۋھىدنىڭ مەنىسىنى تولۇق چۈشەنگەندىلا، ئىمانسىزلىق، كۇفرى، ئاتىزم، پولىتىزم (كۆپ تەڭرىچىلىك ـ ت) ۋە مۇشرىكلىك قاتارلىقلارنىڭ نەزەرىيە ۋە ئەمەلىيەتتىكى ھەر قانداق چوڭ ـ كىچىك تەسىرلىرىدىن ساقلىنالايمىز.

«لا اله الا الله» نىڭ مەنىسى

«ئىلاھ» ـ ئەرەبچىدە ئىبادەت قىلىنىدىغان، يەنى ئەڭ ئۇلۇغ ۋە ئىنتايىن قۇدرەتكە ئىگە بولۇپ، ئىبادەت قىلىشقا، ئۇنىڭغا سەجدە قىلىپ بەندىچىلىك قىلىشقا لايىق دېگەن ئۇقۇمنى بىلدۈرىدۇ. ئىنسان ئەقلى مۆلچەرلىيەلمەيدىغان دەرىجىدە قۇدرەتلىك، ھېچكىمگە مۇھتاج ئەمەس، ئەمما باشقىلار ئۇنىڭغا مۇھتاج، سىرلىق، يوشۇرۇن ۋە ھېچكىم ئۇنى كۆرەلمەيدىغان بىر زات دېگەن مەنىگىمۇ ئىگە. پارسچىدا «خۇدا»، ھىندىچە «دىيۋا»، ئىنگلىزچە «گاد» ۋە تۈركچە «تەڭرى» دېگەن سۆزلەرنىڭ مەنىسىمۇ يۇقىرىقى ئۇقۇمغا يېقىن كېلىدۇ. دۇنيادىكى باشقا دىنلاردىمۇ بۇلارغا ئوخشاپ كېتىدىغان ئىسىملار بار. ئاللاھ كەلىمىسى ـ باشقا شېرىكى يوق ۋە بىر خۇدانىڭ

www.munb.er.org

زاتى ئىسمى. «لا الـه الا الله» نىـڭ لـەفزى (سۆزمۇ ـ سۆز) تەرجىمىسى:
«ئىسمى ئاللاھ بولغان زاتتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر». (كونا ئۇيغۇرچە كىتابلاردا بۇ «خۇدادىن باشقا ئىبادەت قىلىشقا لايىق مەئبۇد بەرھەق يوقتۇر» دەپ تەرجىمە قىلىنىدۇ ـ ت). تەپسىلىي تەرجىمىسى مۇنداق: «پۈتۈن كائىنات ئىچىدە ئاللاھتىن باشقا ئىبادەت قىلىشقا لايىق ھېچكىم ۋە ھېچبىر شەيئى يوق، ئىبادەت ۋە بەندىچىلىك قىلىپ ئالدىدا باش ئېگىپ سەجدە قىلىشقا لايىق يالغۇز ئاللاھتىن باشقا ھېچكىم يوق، ئۇ پۈتۈن ئالەمنىڭ يالغۇز ھۆكۈمدارى، ئەڭ بۈيۈك كۈچ ـ قۇدرەتكە ئىگە. پۈتۈن ئالەم ئۇنىڭ ياردىمىگە مۇھتاج. ئۇنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ئىنسانىنىڭ ھېس قىلىش كۈچى سېزىش قابىلىيىتىگە ئەمەس، ئەقلىي كۈچىمىز ئۇنى چۈشىنىشكە ئاجىزلىق قىلىدۇ.»

ئەمدى بۇ كەلىمىنىڭ ماھىيىتىنى ئۆگىنىمىز:

زامانىمىزغا قەدەر يېتىپ كەلگەن ئەڭ قەدىمقى ئىنسانىيەت تارىخى كىتابلىرى ۋە تارىخى ۋەسىقىلەرگە قارىغاندا، ئىنسانلار ھەر زامان بىرسىنى «تەڭرى» ۋە ياكى قانچە «تەڭرىلەر» بار دەپ تونۇپ ئىبادەت قىلىپ كەلگەنلىكى مەلۇم. ھازىر دۇنيادا ئەڭ ۋەھشىي ۋە باشلانغۇچ ھاياتتا ياشاۋاتقان قەۋملەردىن تارتىپ، زامانىۋى مەدەنىيەتلىك مىللەتلەرنىڭ ھەممىسى ئۆز ئالدىغان بىرسىنى «تەڭرى» دەپ ئىشىنىدۇ ۋە ئۇنىڭغا چوقۇنىدۇ. بۇنىڭدىن مەلۇم بولىدىكى، ئىنسان تەبىئىتىدە «تەڭرىگە ئىگە بولۇش» (خۇداغا ئىشىنىش) چۈشەنچىسى يەرلەشكەن ۋە ئۇنى خۇددى ئىچ ـ ئىچىدىن بۇنداق قىلىشقا مەجبۇرلايدىغان بىر نەرسىنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلىدۇ.

بۇ يەردە ئۇ نەرسە نېمە ۋە نېمە ئۈچۈن ئىنسان ئۆزىنى بۇنداق قىلىشقا مەجبۇر ھېس قىلىدۇ؟ دېگەن سوئال كېلىپ چىقىدۇ. بۇنىڭغا جاۋاب تېپىش ئۈچۈن سىلەر بۇ چەكسىز دۇنيادىكى ئورنۇڭلارنى ۋە

www.munber.org

ئەتراپىتىكى تەبىئەت هادىسىلىرىنى تەتقىق قىلىپ كۆرۈڭلار. نەتىجىدە ئىنسانىنىڭ هەر نەرسىگە كۈچى يەتمەيدىغانلىقى ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. يەنى ئىنسانىنىڭ تەبىئەتتە بىر مۇهتاجلىق، ئاجىزلىق بار. ئۇنىڭ هايات قېلىشىغا مۇناسىۋەتلىك يۈزلەرچە نەرسىلەر باركى، ئۇلارنىڭ هېچبىرىگە ئىنسانىنىڭ قۇدرىتى يەتمەيدۇ. بەزىدە بۇلاردىن بەزىلىرى ئىنسانىچە قولاي كېلىپ قالسا، بەزىدە ئۇلاردىن ئاسانلا مەھرۇم قالىدۇ. ئۆزى ئۈچۈن لازىم بولغان نۇرغۇن نەرسىگە ئىگە بولۇشقا تىرىشىدۇ. ئەمما بۇلاردىن بىر قىسمىغا ئىگە بولالىسىمۇ يەنە بىر قىسمىغا ئېرىشەلمەيدۇ. چۈنكى بۇلارنى قولغا كەلتۈرۈش هەرگىز ئىنسان ئىختىيارىدىكى ئىش ئەمەس.

پۈتۈن ئۆمرى بويىچە تاپقان ـ تەرگەنلىرىنى قازا بىلەن بىردەمنىڭ ئىچىدىلا هەممىسىنى يۇقتىپ قويىدۇ. تاسادىپىي هادىسىلەر پۈتۈن ئۈمىد ئارزۇلىرىنى يوققا چىقىرىدۇ. ئۇ هەر دائىم خۇشال ـ خورام ئۆتۈشنى خالايدۇ. ئەمما كېسەللىك، ئۆلۈم، مۇسىبەت ۋە پالاكەت ئۇنى هەر زامان قورقۇتۇپ تۇرىدۇ. بۇلاردىن قۇتۇلماق ئۈچۈن چارە تەدبىرلەرنى ئىزدىگىنىدە بەزىدە غەلىبە قىلسىمۇ، بەزىدە مەغلۇپ بولىدۇ. چۈنكى بۇلاردىن ساقلىنىش ياكى قولغا كەلتۈرۈشكە ئىنسانىنىڭ قۇدرىتى يەتمەيدۇ.

تەبىئەتتە، نۇرغۇن نەرسىلەر ئۆزىنىڭ هەشەمەتى ۋە قورقۇنۇشلۇقى بىلەن ئىنسانىنى قورقىتىدۇ. ئاسمانغا تاقاشقۇدەك ئېگىز تاغلار، پايانسىز دېڭىز ـ دەريالار، ۋەھشىي جانىۋارلار، يەر تەۋرەشلەر، بوران چاپقۇنلۇق گۈلدۈرماملار، ئارقىسىدىن شىددەتلىك يامغۇر ۋە كەلكۈن، سەل ئاپەتلىرى، بۇلارنىڭ ئالدىدا ئىنسان ئۆزىنى قانچىلىك بىچارە ۋە ئاجىز ئىكەنلىكىنى كۆرىدۇ.

توختىماستىن ئايلىنىپ تۇرغان كۈن، ئاي ۋە يۇلتۇزلارغا قاراپ بۇ نەرسىلەر نەقەدەر بۈيۈك ۋە كۈچلۈك ئىكەنلىكىنى، بۇلارنىڭ

www.munb.er.org

ئالدىدا ئىنساننىڭ ناھايىتى كىچىك ۋە تۆۋەنلىكىنى، چارىسىز ۋە مۇھتاج ئىكەنلىكىنى بىلىپ چىقىدۇ. بۇلارنىڭ نەتىجىسىدە ئىنساندا ئۆزلىكىدىن بىر «ئىلاھىيەت» پىكرى تۇغۇلىدۇ. يەنى ئاللاھنىڭ بارلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىشتىكى بىرىنچى قەدەمنى تاشلايدۇ. ئۆزىدىن ئۈستۈن ۋە قۇدرەتلىك بولغان كۈچلەر ئالدىدا سەممىيەت بىلەن باش ئېگىپ ئۇلارغا ئىبادەت قىلىدۇ. قىيىن ئەھۋاللارغا ئۇچراپ بېشى قاتقاندا، ئۇلاردىن ياردەم سورايدۇ. ئۇلارنىڭ غەزەب نەپرىتىدىن قورقۇپ دائىم ئۇلارنى خۇش قىلىشنىڭ يوللىرىنى ئىزدەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن جاھالەتنىڭ ئەڭ قاراڭغۇلۇق چاغلىرىدا ئىنسان قۇدرەتلىكلىكى ۋە ئەزەمەتتىنىڭ چوڭلۇقىدىن ئۇنىڭغا پايدا يەتكۈزەلەيدۇ دەپ ئىشەنگەن، تەبىئەتتىكى ھەر شەيئىنى «تەڭرى» دەپ چۈشەنگەن. نەتىجىدە جانىۋارلارغا، ئېگىز تاغلارغا، دەرەخلەرگە، زېمىنگە، ئوتقا، بۇرانغا، يامغۇرغا، كۈن ۋە ئايغا «خۇدا» دەپ باش ئۇرۇپ ئىبادەت قىلىشقا باشلىغان.

ئىنسان ئەقىل ۋە ئىلىمدا بىر ئاز تەرەققى قىلغان چاغدا، جاھالەت بارغانسىرى تارقىلىپ، بەزى ھەقىقەتلەر ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئايدىڭلىشىشقا باشلىدى. ئۇ خۇدا دەپ ئىشەنگەن نەرسىلەرنىڭ خۇددى ئىنسانغا ئوخشاش ئاجىز بىر مەخلۇق ئىكەنلىكى ئوتتۇرىغا چىققان. ئەڭ چوڭ يىرتقۇچ جانىۋارلارمۇ ئاخىرى بىر قۇرتتەك چۈشۈپ ئۆلىدۇ. ھەر چوڭ دەريالارمۇ قۇرۇپ قاقاس جىلغىغا ئايلىنىپ كېتىدۇ. ئېگىز تاغلارنىمۇ ئىنسان چېپىپ تۈزلىۋېتەلەيدۇ. زېمىننىڭ مۇنبەتلىكى، زىرائەتنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشى ھاۋاغا، يامغۇرغا، سۇغا ۋە كۈن نۇرىغا مۇھتاج. كۈن، ئاي ۋە يۇلتۇزلارمۇ بىر تۈزۈم ۋە بەلگىلىك بىر قانۇنىيەتكە بويسۇنغان ھالدا ھەرىكەت قىلىدۇ. بۇ تۈزۈمگە قىلچىمۇ خىلاپلىق قىلالمايدۇ. ئىنسان بۇلارنى كۆرگەندىن كېيىن، بۇ نەرسىلەرنى باشقۇرىدىغان پۈتۈن ھاكىمىيەتنى قولىدا تۇتقان، يۇشۇرۇن ۋە سىرلىق كۈچلەرنىڭ بولۇش ئېھتىمالىنى ئويلاپ

www.munb.er.org

ھەر تەبىئەت ھادىسىلىرىنىڭ ئارقىسىدا ئۇلارنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغان ۋە باشقۇرىدىغان بىر سىرلىق قۇدرەت بار دېگەن چۈشەنچىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ. نەتىجىدە سۇ خۇداسى، ئوت خۇداسى، يامغۇر خۇداسى، قاراڭغۇلۇق، يورۇقلۇق خۇداسى، كېسەللىك ۋە ساقلىق خۇداسى بار دەپ ئىشىنىپ، ئۇلارنىڭ سۈرەت ۋە ھەيكەللىرىنى ياساپ ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىشقا باشلىدى.

ئىنساننىڭ بىلىش قابىلىيىتى تېخىمۇ تەرەققى قىلىپ ھاياتلىق ۋە تۇرمۇشنىڭ ئاساسى مەسىلىلىرى ئۈستىدە تېخىمۇ چوڭقۇر باش قاتۇرغانسىرى، كائىناتتا ناھايىتى كۈچلۈك بىر قانۇننىڭ بارلىقىنى ۋە ھەر نەرسىنىڭ بۇ قانۇن ئىنتىزامىنىڭ مۇستەھكەم باشقۇرۇشىدا ئىكەنلىكىنى بىلىپ يەتتى. كۈننىڭ بەلگىلىك بىر ۋاقىتتا چىقىشى ۋە پېتىشى، شامال چىقىپ، بۇلۇتلار يىغىلىپ تازا زىچلاشقاندىن كېيىن يامغۇرنىڭ يېغىشى، كۈن ۋە ئاينىڭ تەرتىپلىك ئايلىنىپ، پەسىللەرنىڭ ئالمىشىپ تۇرۇشى قاتارلىق تەبىئەت ھادىسىلىرىدە نەقەدەر مۇكەممەل بىر تەرتىپ، كۈچلۈك بىر ئىنتىزامنىڭ بارلىقى كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇ. بىر - بىرىگە ئوخشىمىغان سانسىز كۈچلەر، قىل سىغمايدىغان ماسلىشىش ۋە ھەمكارلىق بىلەن ھەرىكەت قىلىدۇ. مانا بۇ كۈچلۈك قانۇن بويىچە تەبىئەتتە، بەلگىلەنگەن كۈچلەر بەلگىلىك ۋاقىتتا سائەتتە بىر يەرگە كېلىپ ھەمكارلىق بىلەن ئىشلەيدۇ. بۇ بىرلىك ۋە ئىنتىزامنى كۆرگەن مۇشرىكلار ۋە «كۆپ تەڭرى» ئېتىقادچىلىرى بۇ «كىچىك تەڭرىلەر»دىن باشقا، بۇلارنىڭ ئۈستىدە ئەڭ قۇدرەتلىك ۋە ھەممىنى باشقۇرۇدىغان «بىر ئاللاھ»نىڭ بارلىقىنى ئېتىراپ قىلىشقا مەجبۇر بولىدۇ. چۈنكى، بىر - بىرىگە بويسۇنمايدىغان ھەر بىرى ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل كۆپلىگەن تەڭرىلەر بولغاندا، بۇ ئالەمدە بۇنداق ھەرىكەت ۋە ئىش بىرلىكىنىڭ، تەرتىپ ئىنتىزامنىڭ ھېچ بۇزۇلماستىن داۋام قىلىشى مۇمكىن ئەمەس. «خۇدالار» دۇنيا ھاكىمىيىتىنى باشقۇرۇشتا بىر - بىرلىرى بىلەن

www.munb.er.org

چىقىشالماي، بىر زاۋۇت ـ فابرىكىغا ئوخشاش ئىشلەۋاتقان ئالەم بىردەمدىلا ئاستى ـ ئۈستۈن بولۇپ كېتەتتى دېگەن پىكىرگە كېلىپ «ئەڭ چوڭ» ۋە «بىر تەڭرى» بار دەپ ئېتىقاد قىلىپ ئۇنى ئەرەبچە «ئاللاھ»، پارسچە «خۇدايى خۇداگان»، ھىندىچە «پەرمىشۋەر»، ئېنگىلىزچە «گاد» دەپ ئاتىدى. لېكىن ئىبادەتتە «كىچىك خۇدا»لارنى يەنىلا «چوڭ خۇدا»غا قوشۇپ (شېرىك) چوقۇناتتى. ئاللاھنىڭ ئىلاھىي ھاكىمىيىتىنى دۇنيا ھاكىمىيەتلىرىگە ئوخشىتىپ، پادىشاھ ۋە قول ئاستىدىكى ھەر دەرىجىلىك ۋەزىلىرى بار دېگەندەك، «چوڭ بىر تەڭرى» ۋە قول ئاستىدا بىر نەچچە «كىچىك تەڭرىلەر» بار دەپ ئىشىنىپ، چوڭ تەڭرىگە يېتىش ئۈچۈن كىچىك تەڭرىلەرنى خۇش قىلىش كېرەك، ئۇلار ۋاستىچى بولىدۇ دەپ ئېتىقاد قىلغان.

ئۇندىن كېيىن ئىنسان بىلىمدە تېخىمۇ تەرەققى قىلدى ۋە خىيالىي «كىچىك خۇدا»لارنىڭ سانى بارغانسىرى ئازىيىشقا باشلىدى. بىر ئاز بىلىملىك ئىنسانلار بۇ خۇدالارنى تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلدى ۋە ئىنسانلار ئۆزلىرى ئىجاد قىلغان بۇ خۇدالارنىڭ ھېچقايسىسىدا ئىلاھىي ئالاھىدىلىك يوقلىقىنى، ئەسلىدە بۇلارنىڭ خۇددى ئىنسانلارغا ئوخشاش بىچارە ۋە ئاجىز مەخلۇق ئىكەنلىكىنى، ھەتتا بەزىلىرى بىر ئىنساندىنمۇ ئاجىز ئىكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ كىچىك خۇدالار بىر ـ بىرلەپ تاشلىنىپ قالدى ۋە «خۇدا بىر» دېگەن چۈشەنچە بارغانسىرى كۆپەيدى. ئەمما بۇ «خۇدا بىر» دېگۈچىلەر جاھالەتنىڭ بىر قىسىم تەسىرىدىن خالىي ئەمەس ئىدى. مەسىلەن: بۇلاردىن بەزىلىرى ئاللاھنىمۇ ئىنسانغا ئوخشاش ۋۇجۇدى بار، ئائىلىسى بار ۋە ئاسماندا مەلۇم بىر يەردە ئولتۇرىدۇ دەپ قارىغان. بەزىلىرى، ئاللاھ ئىنسان سۈرىتىگە كىرىپ يەر يۈزىگە چۈشۈپ تۇرىدۇ دېسە، بەزىلىرى ئاللاھ ئالەمدىكى ئىشلىرىنى ئورۇنلاشتۇرۇپ بولۇپ، بىر خىلۋەت يەردە دەم ئېلىۋاتىدۇ

www.munb.er.org

دەپ قارىغان. يەنە بەزىلەر ئاللاھقا يېقىنلىشىش ئۈچۈن (ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن) ئەۋلىيا ۋە ئەرۋاھلارنىڭ شاپائىتى كېرەك، ئۇلار بولمىسا ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ھېچ ئىش ھەل بولمايدۇ دېگەننى ئىلگىرى سۈرىدۇ. يەنە بىر قىسىم كىشىلەر ئاللاھنىڭ خىيالىي شەكلىنى ئويدۇرۇپ چىقىپ رەسىملىرىنى سىزىپ، ئىبادەت قىلغاندا بۇلار ئىنساننىڭ ئالدىدا بولۇشى لازىم دەپ ئېتىقاد قىلغان. بۇنداق ناتوغرا ئېتىقادلار ئىنسانلار ئىچىدە خېلى چوڭقۇر يىلتىز تارتقان بولۇپ ئاسانلىقچە يوقالمايدۇ. ھازىرمۇ بۇ خىل تونۇشلار ئىنسانلار ئارىسىدا ھۆكۈم سۈرۈپ كۆڧرىغا سەۋەب بولماقتا.

تەۋھىد ـ ئاللاھ ئۆز پەيغەمبەرلىرى ئارقىلىق ئىنسانلارغا بىلدۈرگەن «ئاللاھ»نى بىلىش توغرىسىدىكى ئىلىمنىڭ ئەڭ يۈكسەك شەكلىدىن ئىبارەت. دەسلەپتە ھەزرىتى ئادەم بىلەن يەر يۈزىگە چۈشۈرۈلگەن ئىلىم ـ تەۋھىد ئىدى. ئۇنىدىن كېيىن ھەزرىتى نوھ ئەلەيھىسسالام، ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام، ھەزرىتى مۇسا ۋە ھەزرىتى ئىيسا ئەلەيھىسسالاملارغا تەلىم بېرىلگەن ئىلىممۇ تەۋھىد ئىدى. ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پۈتۈن ئىنسانلارغا ئېلىپ كەلگەن تەلىماتلىرىمۇ ئەنە شۇ تەۋھىد.

تەۋھىد ئىلمى بولسا ئېنىق، تولۇق ۋە جاھالەتنىڭ ھەر قانداق داغلىرىدىن پاك بىر بىلىم. ئىنسانلار، پەيغەمبەرلىرىنىڭ تەلىماتلىرىنى تاشلىۋېتىپ ئۆزلىرىنىڭ خاتا مەنتىقلىرى بويىچە بىر تەرەپلىملىك ۋە ئالدىن باھا بېرىشتەك خاتا چۈشەنچىلەرگە تايىنىپ، مۇشرىكلىك، بۇتپەرەسلىك قاتارلىق كۇفرى يولىغا چۈشۈپ كەتكەن.

تەۋھىد، جاھالەتنىڭ پۈتۈن قارا بولۇتلىرىنى تارقىتىپ ئۇيۇقنى ھەقىقەت نۇرى بىلەن ئايدىڭلاشتۇرىدۇ. ئەمدى «لا إله إلا الله» دېگەن بۇ كىچىك كەلىمىنىڭ نەقەدەر چوڭ بىر ھەقىقەتنى

www.munb.er.org

ئىپادىلىيەلەيدىغانلىقىنى كۆرەيلى:

ھەر نەرسىدە ئاۋال «ئىلاھ» (ئۇلۇھىيەت) ئاللاھنىڭ بارلىقىنىڭ تەسەۋۋۇرى كۆز ئالدىمىزغا كېلىدۇ. بىز بۈيۈك ۋە چەكسىز بىر ئالەمدە تۇرىۋاتىمىز. ئىنسان ئەقلى ئالەمنىڭ قاچان پەيدا بولغان ۋە قاچان يوقىلىدىغانلىقىنى كۆز ئالدىغىمۇ كەلتۈرەلمەيدۇ. بىلىنمىگەن بىر چاغدىن باشلاپ بەلگىلەنگەن يولدا مېڭىپ، نامەلۇم بىر زامانغا قاراپ كېتىۋاتىدۇ. كائىناتتا سان ـ ساناقسىز مەخلۇقاتلار پەيدا بولۇپ ھەر كۈنى بۇلارغا بىر يېڭىسى قوشۇلماقتا. يۈز بېرىۋاتقان ھادىسىلەرگە قاراپ ئىنسان ھەيران قالىدۇ. بۇلارنىڭ كېلىپ چىقىشىنى، ماھىيىتىنى ئىنسان باشقا بىر تەرەپتىن ياردەم ئالماي تۇرۇپ ئۆز زېھنىي قابىلىيىتى بىلەن يېشىپ كېتەلمەيدۇ. ھەمدە بۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ «تاسادىپىي» ۋە «ئۆزلىكىدىن» پەيدا بولۇپ قالغانلىقىغىمۇ ئىشەنمەيدۇ. چۈنكى بۇلارنىڭ بىر ياراتقۇچىسى، پىلانلىغۇچىسى، نازارەت قىلغۇچىسى ۋە باشقۇرغۇچىسى بولماي تۇرۇپ، ئۆزلىكىدىن ياكى تاسادىپىي يارىتىلىپ قېلىشى مۇمكىن ئەمەس. بۇ قەدەر چوڭ ۋە ھەشەمەتلىك كائىناتنى كىم ياراتالايدۇ؟ كىم باشقۇرۇپ ئىدارە قىلالايدۇ؟

ئىككىنچى، يۇقىرىقى سۈپەتلەر ۋە كۈچ ـ قۇدرەتنىڭ ھەممىسى يالغۇز بىر كىشىنىڭ ئىلكىدە بولۇشى كېرەك. چۈنكى ئوخشاش سۈپەت ۋە كۈچ ـ قۇدرەتنىڭ ئىككى ياكى بىر قانچە كىشىدە بىردەك بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. ئۇنداقتا ئارىلىرىدا زىددىيەت تۇغۇلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن باشقۇرۇش ۋە ئىدارە قىلىشتىكى ئەڭ ئالىي ھوقۇق بىرىسىدە مەركەزلىشىشى لازىم. بىر ۋىلايەتكە ئوخشاش ھوقۇقتا ئىگە ئىككى ۋالىي، ياكى بىر قوشۇنغا ئىككى ئالىي باش قوماندان تەيىن قىلغىلى بولمىغاندەك، خۇدانىڭ بىرى ھوقۇقدار، بىرسى ئالىم، بىرسى رىزىق بەرگۈچى بولۇپ بىر ـ بىرلىرىدىن مۇستەقىل ئىش ئېلىپ بارسا، پۈتۈن ئالەم بىردەمدىلا قالايمىقانلىشىپ يوقىلىدۇ. بۇ

www.munb.er.org

سۈپەتلەرنىڭ خۇدالار ئوتتۇرىسىدا ئالمىشىپ تۇرۇشىمۇ مۇمكىن ئەمەس. ئۆزى مەڭگۈ ھايات قالالمايدىغان ئىلاھ باشقىلارغا قانداق ھايات بېرەلەيدۇ؟ شۇنداقلا ئۆزىنىڭ ئىلاھىي كۈچىنى ساقلاپ قالالمايدىغان بىرسى بۇ چەكسىز بۈيۈك كائىناتقا ھۆكۈمرانلىق قىلالمايدۇ.

ئىلىم سىلەرنىڭ بىلىش يولىۇڭلارنى ئايدىڭلاشتۇرغانسىرى «ئىلاھلىك قۇدرىتى»نىڭ يالغۇز بىر كىشىدە مەركەزلىشىشىنىڭ لازىملىقىنى تېخىمۇ ئېنىق چۈشىنىسىلەر. شۇنىڭ ئۈچۈن «كۆپ تەڭرىچىلىك» جاھالەت ۋە بىلىمسىزلىكنىڭ بىر شەكلى ۋە راتسىئونال چۈشەنچە (ئەقىللىق چۈشىنىش ـ ت)گىمۇ ئۇيغۇن ئەمەس. بۇ ھەقىقەت ئىنسانىنى ئۇدۇل ھەق يولغا، «تەۋھىد»گە، يەنى ئاللاھ بىر دېگەن ئېتىقادقا باشلايدۇ.

ئۈچىنچى، ئىلاھىيلىك (خۇدالىق ـ ت) توغرىسىدىكى بۇ ئەتراپلىق تەسەۋۋۇرنى كۆز ئالدىڭلاردا تۇتۇپ، پۈتۈن كائىناتقا بىر نەزەر سېلىڭلار ۋە سىلەر كۆرەلەيدىغان ھەر نەرسە ۋە ھېس قىلالايدىغان پۈتۈن شەيئى، قىسقىسى بارلىق ئىلمىي ۋە ئەقلىي كۈچۈڭلار يېتىدىغان ھەر نەرسە ئۈستىدە تەتقىقات ئېلىپ بارساڭلار، نەتىجىدە ئۇلارنىڭ ھېچبىرىدە يۇقىرىقى سۈپەت ۋە ياكى ئالاھىدىلىكنىڭ يوقلۇقىنى ئېنىق كۆرۈۋالالايسىلەر. بۇ ئالەمدە مەۋجۇد ھەر شەيئى بارلىققا كېلىدۇ، ياشايدۇ، ئۆلىدۇ. ھېچبىر زامان مۇئەييەن بىر ھالەتتە داۋاملىق قالالمايدۇ. ھېچكىمنىڭ ئۆزى خالىغىنىچە ئىش قىلىش قۇدرىتى يوق. بەلگىلەنگەن كائىنات قانۇنىغا خىلاپلىق قىلىش ۋە ياكى ئۆزگەرتىش ھېچكىمنىڭ قولىدىن كەلمەيدۇ. شۇنداق بولۇپ تۇرۇقلۇق ئۇ نەرسىلەرنى قارىغۇلارچە «ئىلاھ» دەپ ئاتىۋېلىش ئەقىلغا سىغامدۇ؟ كۆرۈنۈپ تۇرۇپتىكى، ئۇلارنىڭ ھېچبىرىدە زەررىچىمۇ ئىلاھىيلىك ئەسەر يوق. دېمەك، ھېچبىر ئىنسان ۋە ياكى ھېچبىر نەرسە «ئىتائەت قىلىپ ئىبادەت قىلىشقا لايىق»

ئەمەس. مانا بۇ «لا اله» يەنى باشقا ئىلاھ يوقنىڭ مەنىسى.

بۇ تەتقىقاتىمىزنى يەنە بىر ئاز چوڭقۇرلاشتۇرساق، بىز بۇ ئالەمدە ئادەتتە دىققەت قىلماي ئۆتۈپ كەتكەن ھەر نەرسىدە بىر ئىلاھىي باشقۇرۇش قۇدرىتىنىڭ ھاكىم ئىكەنلىكىنى سېزىۋالىمىز. ھادىسىلەر بىر ئۈستۈن كۈچنىڭ خاھىشى بىلەن يۈز بېرىۋاتقانلىقىنى كۆرىمىز. بۈيۈك ئالەمنىڭ ياراتقۇچىسى كائىناتنىڭ بۇ ئۇلۇغ قانۇنىيىتىنى باشقۇرىدىغان ۋە تەپتىش قىلىدىغان قۇدرەت ئىگىسىنىڭ بارلىقىنى تونۇپ چىقىمىز. ئۇ كائىناتنىڭ ئىگىسى بولغان ئاللاھدۇر. ئۇنىڭ باشقا ھېچبىر شېرىكى يوق. مانا بۇ «الا الله» يەنى ئاللاھتىن باشقا دېگەنىنىڭ مەنىسى.

تەۋھىد ئىلمى باشقا پۈتۈن ئىلىملارنىڭ ئەڭ ئۈستۈنىدە تۇرىدۇ. بۇ ھەقتىكى بىلىمىمىز چوڭقۇرلاشقانسېرى باشقا پۈتۈن ئىلىملارنىڭ باشلىنىش (چىقىش) نوقتىسى ئىكەنلىكىگە بولغان ئىشەنچىمىز شۇنچە ئاشىدۇ. ھەر قايسى ئىلمىي تەتقىقات ساھەلىرىدە (فىزىكا، خىمىيە، ئاسترونومىيە، گېئولوگىيە، بىئولوگىيە، زوئولوگىيە، ئىقتىساد، سىياسەت، ئىجتىمائىي پەنلىرى ۋە سەنئەت قاتارلىقلاردا) تەتقىقاتلىرىمىز چوڭقۇرلاشقانسېرى «لا اله الا الله» نىڭ ھەقىقىتى تېخىمۇ ئاشكارىلىنىدۇ. ئەگەر بۇ ھەقىقەت ئىنكار قىلىنسا ياكى دىققەت ئېتىۋارغا ئېلىنمىسا، كائىناتتىكى ھەر شەيئىنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتى ۋە توغرا ئىپادىسىدىن چەتنەپ كېتىدۇ. ھەر قەدەمدە بىر مۇۋەپپەقىيەتسىزلىككە ئۇچرايدۇ ۋە كائىناتنىڭ بىر مەنىسى قالمايدۇ.

www.munb.er.org

تەۋھىدنىڭ ئىنسان ھاياتىدىكى تەسىرى

تۆۋەندە «لا الە الا الله» (ئاللاھدىن باشقا ئىلاھ يوق) دەپ ئىقرار قىلىشنىڭ ئىنسان ھاياتىغا قانداق تەسىر قىلىدىغانلىقىنى ئۆگىنىمىز.

بىرىنچى ـ بۇ كەلىمىگە ئىمان كەلتۈرگەن كىشى قەتئىي كىچىك كۆز بولمايدۇ. يەنى كۆز قاراش دائىرىسى چەكلىك ۋە تار بولمايدۇ. ئۇ زېمىن بىلەن ئاسمانىنى ياراتقان، شەرقتىن غەربكىچە پۈتۈن كائىناتنىڭ ھۆكۈمدارى ۋە پۈتۈن ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى (پەرۋىش قىلغۇچىسى) بىر ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرگەن. بۇنداق بىر ئىماندىن كېيىن،كائىناتتىكى ھېچ قانداق بىر شەيئىي ئۇنىڭغا يات كۆرۈنمەيدۇ. چۈنكى كائىناتتىكى ھەر نەرسىنى ئۆزىگە ئوخشاش ئاللاھنىڭ ئىگىلىكىدە (بىر پادىشاھنىڭ پۇقرالىرىدەك) دەپ بىلىدۇ. چۈشەنچىسى (ئىدىيىسى ـ ت)سۆيگىدە ۋە ياردەم قىلىشتا بىر گۇرۇپپا،بىر سىنىپ ۋە ياكى بىر ئىرقىي چېگرا چەكلىمە دائىرىسىدە قالمايدۇ. نەزەر دائىرىسى خۇددى ياراتقۇچىسى ئاللاھنىڭ چەكسىز ئالەمدەك كەڭرى ۋە ئەركىن. ئاتىست (ئاتىزمچى، دىنسىز ـ ت)، كۆپ تەڭرى ئېتىقادچىسى ۋە ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىنى بەندىگە يېقىنلاشتۇرىدىغان بىر ئىنساندا يۇقىرىقى ئېسىل خىسلەتلەر قانداقمۇ ھاسىل بولسۇن؟

ئىككىنچى ـ بۇ ئىمان بىلەن كىشى ئۆزىنى ھەقىقىي رەۋىشتە تونۇپ، ئىززەت ـ نەپس تۇيغۇسى ئاشىدۇ. ئىمان ئېيتقان كىشى، ئاللاھنىڭ پۈتۈن كۈچ ـ قۇدرەتنىڭ ئىگىسى ئىكەنلىكىنى، ئاللاھتىن باشقا ھېچكىمنىڭ ئۇنىڭغا ياخشىلىق ۋە يامانلىق

www.munb.er.org

قىلالمايدىغانلىقىنى، ھاجىتىنى راۋا قىلالمايدىغانلىقىنى، ئىختىيارىچە باشقۇرالمايدىغانلىقىنى، ئۆلتۈرۈپ تىرىلدۈرەلمەيدىغانلىقىنى بىلىدۇ. بۇلارغا ئىشەنگەن يەنى ئىمان ئېيتقان كىشى ئاللاھتىن باشقا ھېچقانداق كىچىك بويۇن ئەگمەيدىغان ۋە قورقمايدىغان بولىدۇ. ھېچبىر مەخلۇقنىڭ ئالدىدا ئۇنىڭغا قۇللۇق قىلىپ باش ئەگمەيدۇ، قولنى ئېچىپ يالدەم تىلىمەيدۇ. ھېچكىمنىڭ چوڭلۇقىدىن ۋە بۈزۈرۈكۋارلىقىدىن قورقمايدۇ. تەۋھىددىن باشقا ھېچقانداق ئېتىقاد ئىنساندا بۇ سۈپەت ۋە ئالاھىدىلىكنى پەيدا قىلالمايدۇ. چۈنكى ئاللاھقا باشقا مەخلۇقلارنى شېرىك قوشىدىغان مۇشرىكلىك، ئاتىزم قاتارلىقلار، مەخلۇققا بويۇن ئېگىپ چوقۇنۇش، بەندىدىن ياخشىلىق ۋە يامانلىق كۈتۈش بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.

ئۈچىنچى ـ بۇ ئىمان ئىنساندا نەپسىگە ئىتىۋار بېرىش تۇيغۇسى بىلەن بىرلىكتە كەمتەرلىك پەزىلىتىنى پەيدا قىلىدۇ. ئىمانى ئۇنى مەغرۇرلۇقتىن، تەكەببۇرلۇقتىن توسىدۇ. مال ـ بايلىق ۋە كۈچ ـ قۇدرەت ئۇنىڭ قەلبىنى ئىگەللىيەلمەيدۇ. چۈنكى ئىگە بولغان پۈتۈن مال ـ دۆلەتنىڭ ھەقىقىي ئىگىسى ئاللاھ ئىكەنلىكىنى ۋە بۇلارنى ئاللاھ قانداق بەرگەن بولسا شۇنداق قايتۇرىۋېلىش قۇدرىتىگە ئىگە ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ. بۇنىڭ ئەكسىچە ئىمانسىز كىشىلەر پۇل، مال ۋە دۆلەتكە ئېرىشكەندە بۇلارنى ئۆزىنىڭ قابىلىيىتىدىن دەپ قارىسا، بەزىلىرى چوڭ ـ كىچىك خۇدا ۋە ئەرۋاھلار بىلەن باشقىلارغا قارىغاندا «يېقىن بولغان» لىقلىرىدىن قولغا كەلگەن دەپ ئىشىنىدۇ.

تۆتىنچى ـ بۇ كەلىمىگە ئىمان كەلتۈرگەن كىشى روھىي جەھەتتە پاك بولۇش ۋە سالىھ ئەمەل (ياخشى ئەمەل، ساۋاپلىق)دىن باشقا ئۇنى قۇتقۇزۇپ قالالايدىغان ۋە بەخت ـ سائادەتكە ئېرىشتۈرىدىغان ھېچنەرسىنىڭ يوقلىقىنى بىلىدۇ. ئاللاھنىڭ ئۇلۇغ ئادالەتلىك قۇدرىتىگە ھېچكىمنىڭ ۋاستە بولالمايدىغانلىقىغا ۋە تەسىرى ئاستىدا ئەمەسلىكىگە ئىشىنىدۇ. ئاللاھنىڭ كۈچ ـ قۇدرىتىگە باشقا

www.munb.er.org

ھېچكىمنىڭ شېرىك بولۇشىغا، ئارىلىشىشىغا ۋە دەخلى قىلىشىغا كۆچى يەتمەيدىغانلىقىغا ئىمان كەلتۈرىدۇ. كاپىرلار ۋە مۇشرىكلار بۇنىڭ ئەكسىچە داۋاملىق بوش (يالغان) ئۇمىدلەر بىلەن ياشايدۇ. بۇلاردىن بەزىلىرى «گۇناھ ۋە يامان ئەمەللىرىمىز ئۈچۈن ئاللاھنىڭ ئوغلى بىزگە كەپارەت (ھۆددىگەر) بولغان» دەپ ئېتىقاد قىلىدۇ. بەزىلىرى ئۆزلىرىنى ئاللاھنىڭ «ئەتىۋار بەندىلىرى، شۇنىڭ ئۈچۈن جازاغا ئۇچرىمايمىز» دەيدۇ. يەنە بىر قىسىملىرى «بىزنىڭ ئۇلۇغلىرىمىز بار، ئۇلار گۇناھلىرىمىزنى ئاللاھتىن تىلەپ بېرىدۇ» دەپ ئىشىنىدۇ. بەزىلىرى ئاتالمىش كىچىك تەڭرىلىرىگە نەزىر ـ چىراق ۋە قۇربانلىق قىلىپ (پارا بېرىپ) يالۋۇرساق، چوڭ تەڭرىدىن گۇناھىمىزنى تىلەپ بېرىدۇ دەپ ئىشىنىپ، گۇناھ ۋە ئىسيانلىرى ئۈچۈن رۇخسەت خېتىمىز بار دېگەندەك سۆزلەر بىلەن ئۆزىنى ئالدايدۇ. بۇ يالغان ۋە ساختا ئېتىقادچىلار داۋاملىق گۇناھ، ئەسكى ئەخلاق، يامان ئىشلارغا غەرق بولىدۇ. ئاتىزمچى دەھرىلەر ئەزەلدىن ئۆزلىرىدىن كۈچلۈك بولغان بىر ئىلاھىي قۇدرەت تەرىپىدىن دۇنيادىكى ياخشى ـ يامان ئەمەللىرىدىن ھېساب ئېلىنىدىغانلىقىغا ئىشەنمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ دۇنيا ھاياتىدا ئۆزلىرى خالىغان يامانلىق ۋە ئەسكى ئەمەللىرى ئۈچۈن ئۆزلىرىنى ئەركىن ھېسابلايدۇ. كىشىلىك ئارزۇلىرى ئۇلارنىڭ «خۇداسى» ۋە ئۇلار ئۆز نەپسىنىڭ بەندىسى بولۇپ ئۆتىدۇ.

بەشىنچى ـ ئىمان ئېيتقان كىشى ھېچبىر زامان ئۈمىتسىزلىكتە ۋە چۈشكۈنلۈكتە قالمايدۇ. چۈنكى ئۇ، ئاسمان زېمىندىكى پۈتۈن بايلىقلارنىڭ ئىگىسى، مەرھەمىتى، شەپقىتى ۋە قۇدرىتى چەكسىز بولغان ئاللاھقا ئىمان ئېيتقان. بۇ ئىمان ئۇ كىشىنىڭ قەلبىگە پەۋقۇلئاددە تەسەللى ۋە چەكسىز ئىشەنچ بېغىشلايدۇ. ئۇنىڭغا بۇ دۇنيادىكى پۈتۈن ئۈمىد ئىشىكلىرى تاقىلىپ قالغاندىمۇ، سەۋەبنىڭ ھەر خىل يوللىرىدا مەغلۇبىيەتكە ئۇچراپ كەتكەندىمۇ، مۇناسىۋەتلەر

www.munb.er.org

ئۇنى بىر ـ بىرلەپ تاشلىۋەتكەندىمۇ، قەلبىدىكى ئاللاھقا بولغان ئىمان ۋە ئىشەنچ ئۇنى ھېچقاچان تاشلىۋەتمەيدۇ. ئۇ بۇ ئىمان ۋە ئىشەنچتىن مەدەت ئېلىپ، يېڭى ئۈمىدلەر بىلەن (خۇدايىم بار دەپ) مۇجادىلىسىنى داۋاملاشتۇرىدۇ. كاپىرلار، مۇشرىكلار ۋە دەھرىلەرنىڭ قەلبىدە مۇنداق بىر تەسەللىي ۋە ئىشەنچ مەنبەسى يوق. ئۇلار قورقۇنچاق ۋە ئۈمىدسىز. چۈنكى ئۇلارنىڭ ئارقا تىرەكلىرى ـ يالغان ۋە ساختا تەڭرىلىرى ۋە قۇرۇق نەزەرىيەدىن ئىبارەت. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار بىر قىيىنچىلىققا، مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغاندا ئۈمىدسىزلىنىپ چارىسىز قالىدۇ، ھەتتا ئۆزىنى ئۆلتۈرىۋالىدۇ.

ئالتىنچى ـ بۇ كەلىمىگە ئېتىقاد قىلغان كىشىدە جاسارەت، سەۋر ـ تاقەت ۋە ئاللاھقا بولغان قەتئىي ئىشەنچ ھاسىل بولىدۇ. بۇ ئىنسان ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ، ئۇنىڭ بۇيرۇقلىرىنى ئىجرا قىلىش ئۈچۈن قەدەم تاشلىغاندا، ھەر قانداق چوڭ ۋە قىيىن ئىش بولسىمۇ، ئارقىسىدا «پۈتۈن ئاسمان ۋە زېمىننىڭ ھۆكۈمدارى بولغان ئاللاھ»نىڭ كۈچى ۋە ياردىمى بارلىقىغا ئىشىنىدۇ. بۇ ئىشەنچ ئۇنىڭغا تاغدەك كۈچ ۋە جاسارەت بېرىدۇ. دۇنيادىكى توسالغۇ ۋە قىيىنچىلىقلار بىرلىشىپ ئۇنىڭ ئالدىغا چىقسىمۇ ئۇنىڭ ھىممىتىنى سۇندۇرالمايدۇ.

يەتتىنچى ـ بۇ كەلىمىگە ئىمان كەلتۈرگەن كىشى يۈرەكلىك بولىدۇ. ئەسلىدە ئىنساننى قورقىتىدىغان مۇنداق ئىككى ئەھۋال بار. بىرىنچىسى، ئىنسان ئۆلۈمدىن، مال ـ مۈلكى ۋە بالا ـ چاقىسىدىن ئايرىلىپ قېلىشتىن قورقىدۇ. ئىككىنچىسى، ئاللاھتىن باشقىسى ئۇنى ئۆلتۈرىۋېتەلەيدۇ دەپ قورقىدۇ ۋە ئۆلۈمدىن قېچىپ قۇتۇلۇش مۇمكىن دەپ چۈشىنىدۇ. ئىنسان «ئاللاھدىن باشقا ئىلاھ يوق» دەپ ئىشەنگەندىن كېيىن، يۈرىكىدە بۇنداق قورقۇنچلارغا يەر قالمايدۇ. چۈنكى بۇ كەلىمىگە ئىشەنگەن كىشى جېنىنى ۋە مېلىنى ئاللاھنىڭ بەرگەنلىكىنى بىلىدۇ. ئاللاھنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن بۇلاردىن ۋاز

www.munb.er.org

كىچىشكە ھەر دائىم تەييار. ئىككىنچى، ئاللاھتىن باشقا ھېچبىر شەيئىنىڭ، ھېچبىر ئىنسان، ھايۋان ياكى بىر قورالنىڭ ئۇنىڭ جېنىنى قەبزى قىلىشقا كۈچ ـ قۇدرىتى يوقلىقىنى بىلىدۇ. ئاللاھ ئۇنىڭ ئۆلۈم ۋاقتى ـ سائىتىنى بەلگىلىگەن. دۇنيادىكى پۈتۈن كۈچلەر بىرلىشىپ كەلسىمۇ، ۋاقتى ـ سائىتى كەلمەي تۇرۇپ، ئىلگىرى ۋە ياكى كېيىن ئۇنىڭ جېنىنى ئالالمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھقا ئىمان ئېيتقان كىشىدەك قورقماس ۋە باتۇر كىشى ھېچ يەردە يوق. ھېچ نەرسە ئۇنى چېكىندۈرەلمەيدۇ. ئەڭ يامان دۈشمەنلىرى، ئەڭ قاتتىق مۇخالىپلىرى ۋە ئۆزىدىن قاتمۇ ـ قات كۈچلۈك بولغان دۈشمەنلىرى ئۈستىدىنمۇ غالىب كېلىدۇ. مۇشرىكلار، كاپىرلار ۋە ئاتېىستلار دىنسىزلارغا بۇنداق جاسارەت ۋە بۈيۈك ئىرادە نەدىن كەلسۇن؟ ئۇلار ئۈچۈن دۇنيادا ئەڭ قىممەتلىك نەرسە ھاياتلىرى (جېنى)، ئەڭ قورقىدىغىنى ـ ئۆلۈم، ئۇلار، ئۆلۈم دۈشمەننىڭ قولىدىن كېلىدۇ ۋە ئۇنىڭدىن قېچىپ قۇتۇلغىلى بولىدۇ دەپ ئىشىنىدۇ.

سەككىزىنچى ـ «ئاللاھدىن باشقا ئىلاھ يوق» دەپ ئىمان ئېيتقان كىشىنىڭ كۆڭلى ـ كۆكسى كەڭ ۋە قانائەتچان كېلىدۇ. ھەسەتخور (ئىچى تار) ئەمەس، ھاۋايى ـ ھەۋەسلەرگە بېرىلمەيدۇ. مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشىش ئۈچۈن يولسىزلىق قىلىش ۋە پەسكەشلىك قىلىشنى ئەقلىگىمۇ كەلتۈرمەيدۇ. بايلىقنىڭ ئىگىسى ئاللاھ ئىكەنلىكىگە ۋە ئۇنى ئاللاھ خالىغان كىشىگە خالىغان مىقداردا بېرىدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ. ئىززەت، شۆھرەت، كۈچ ـ قۇدرەت ۋە ھوقۇق، بۇلار ھەممىسى ئاللاھنىڭ ئىرادىسىغا باغلىق ئىكەنلىكىگە ۋە ئۇنى خالىغان بەندىسىگە ئاتا قىلىدىغانلىقىغا، ئىنساننىڭ بۇ يەردە بىردىنبىر ۋەزىپىسى ـ قۇدرىتى يەتكەنگە قەدەر تىرىشىپ ئىشلەشتىن ئىبارەت ئىكەنلىكىگە ئىشىنىدۇ. غەلبە ياكى مەغلۇبىيەت، بۇلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ لۇتپى ئىنايىتى ئىكەنلىكىنى، باشقا بىرسىنىڭ بۇلارنى ئاللاھنىڭ ئاتا قىلىشىنى

www.munb.er.org

توسۇپ قىلىشى ۋە ياكى ۋاستە بولۇپ بەرگۈزۈشكە قۇدرىتى يەتمەيدىغانلىقىنى بىلىدۇ.

باشقا بىر تەرەپتە بولسا، مۇشرىكلار، كاپىرلار ۋە ئاتىزمچى دىنسىزلار غەلىبە ۋە ياكى مەغلۇبىيەت ئۆزىمىزنىڭ تىرىشچانلىقىغا، ۋە دۇنيادىكى كۈچلەرنىڭ ياردىمىگە ۋە ياكى قارشى چىقىشىغا باغلىق دەپ قارايدۇ. بۇ سەۋەب بىلەن ئۇلار داۋاملىق ئاچكۆز ۋە ھەسەتخور كېلىدۇ. مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشىش ئۈچۈن پارىخورلۇق، خۇشامەتچىلىك، پىتنە ـ پاسات تېرىش ۋە سۇيىقەست قىلىشتەك ھەر خىل قەبىھ ۋە پەسكەش ئۇسۇللارنى ئىشلىتىپ قولىدىن كېلىدىغان ھەممە ئەسكىلىكلەرنى قىلىدۇ. باشقىلارنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى كۆرگەندە ئىچى كۆيىدۇ. قارشى تەرەپتىكىلەرنىڭ ئۇتۇقلىرىنى يوقىتا چىقىرىش ئۈچۈن قولىدىن كېلىدىغان ھەممە يامانلىقنى قىلىشتىن يانمايدۇ.

توققۇزىنچى ـ «لا اله الا الله» نىڭ ئەڭ مۇھىم تەسىرى ـ ئىنسان ئاللاھنىڭ قانۇن ۋە ئەمرلىرىگە بويسۇنىدۇ ۋە قەتئىي ئەمەلگە ئاشۇرىدىغان بولىدۇ. بۇ كەلىمىگە ئىمان كەلتۈرگەن كىشى، ئاللاھنىڭ پۈتۈن مەخپىي ۋە ئاشكارا نەرسىنى بىلىپ كۆرۈپ تۇرىدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ ۋە ئاللاھ بىزگە «شاھ» تومۇرىمىز (گۈرەن تومۇرىمىز ـ ت)دىنمۇ بەك يېقىنمىزدا دەپ بىلىدۇ. ھېچكىم كۆرمەيدۇ دەپ بۇلۇڭ ـ پۇشقاق، پىنھان جايلاردا، كېچىدە قاراڭغۇلۇقتا قىلغان گۇناھ ۋە ئەسكى ئىشلىرىمىزنى ئاللاھ كۆرۈپ تۇرىدۇ. ياخشى ـ يامان خىيال ۋە چۈشەنچىلىرىمىزنى ۋە قەلبىمىزنىڭ ئەڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدىكى نىيىتىمىزنىمۇ بىلىدۇ. باشقىلاردىن يوشۇرۇپ قالالايمىز، ئەمما ئاللاھتىن ھېچ نەرسىنى يوشۇرالمايمىز. ھەر قانداق كىشىدىن قېچىپ قۇتۇلۇپ كېتەلەيمىز، ئەمما ئاللاھنىڭ كۈچ ـ قۇدرىتىدىن قاچالمايمىز. ئاللاھنىڭ سەلتەنەتىدىن قېچىپ چىقىپ

www.munber.org

كىتەلمەيمىز. مانا بۇ ئىمان ۋە ئېتىقاد كۈچەيگەنسىرى ئاللاھنىڭ قانۇن ۋە بۇيرۇقلىرىغا بولغان ئىتائەتچانلىق شۇنچە ئاشىدۇ. ئاللاھ توسقان ۋە مەنئى قىلغان ئىشلاردىن قاچىدۇ. ئاللاھنىڭ ئەمرىگە،ھېچكىم يوق، باشقا بىرى كۆرەلمەيدىغان يالغۇز جاي بولسىمۇ قەتئىي ئەمەل قىلىدۇ. چۈنكى ئۇ، ئاللاھ ھەر جايدا ئۇنى بايقاپ كۆزىتىپ تۇرىدىغانلىقىغا، ئىلاھىي بىر تەپتىش ھەر دائىم ئۇنىڭ ئۈستىدە نازارەت قىلىپ تۇرىدىغانلىقىغا ئىمان ئېيتقان، ۋە بۇ نازارەتتىن ھېچقانداق قىلىپ قۇتۇلۇپ كېتەلمەيدىغانلىقىنى بىلگەن. شۇنداقلا، بۇ ئىلاھىي قانۇنىيەتنىڭ ھۆكۈمىدىن قۇتۇلۇش مۇمكىن ئەمەسلىكىنى بىلىپ، ئىلاھىي ئادالەت مەھكىمىسىنىڭ سوراقتا تارتىشىدىن ھەر زامان قورقۇپ تۇرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مۇسۇلمان بولۇشنىڭ بىرىنچى شەرتى - «لا اله الا الله» يەنى ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوق دەپ ئىشىنىپ ئىمان ئېيتىشتىن ئىبارەت. يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتكىنىمىزدەك، «مۇسۇلمان» ئاللاھقا بويسۇنغۇچى، ئىتائەت قىلغۇچى دېگەن بولىدۇ. بىر كىشى «ئاللاھدىن باشقا ئىبادەت قىلىشقا لايىق ھېچقانداق بىر شەيئى يوق»لىقىغا قەتئىي ئىشەنمىسە، ئۇ كىشىنىڭ ئاللاھقا ئىتائەت قىلىشى مۇمكىن ئەمەس.

ئاللاھنى بىر دەپ بىلىپ ئىمان ئېيتىش، پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تەلىماتىنىڭ ئەڭ مۇھىم ۋە ئاساسى پرىنسىپى، ئىسلامنىڭ يىلتىزى ۋە كۈچ مەنبئى. ئىسلامنىڭ باشقا پۈتۈن ئېتىقاد، قانۇن ۋە ئەمر - پەرمانلىرىنىڭ ھەممىسى بۇ پرىنسىپ ئاساسىغا قۇرۇلغان. بۇلارنىڭ ھەممىسى بۇ مەركىزى پرىنسىپتىن كۈچ - قۇۋۋەت ئالىدۇ. ئەگەر بۇ ئاساسى پرىنسىپ چىقىرىۋېتىلسە، نەتىجىدە ئىسلام «ئىسلام» لىق رولىنى يوقىتىدۇ.

www.munb.er.org

ئاللاھنىڭ پەرىشتىلىرىگە ئىمان كەلتۈرۈش

پەيغەمبىرىمىز بىزنى ئاللاھنىڭ پەرىشتىلىرى بار دەپ ئىمان ئېيتىشىمىزنى بۇيرىغان. بۇ، ئىسلامدا ئىماننىڭ ئىككىنچى شەرتىنى تەشكىل قىلىدۇ، ۋە مۇھىم مەسىلىلىرىدىن بىرى. چۈنكى بۇ، ئىنساننىڭ تەۋھىد ئېتىقادى ئۈچۈن توسالغۇ بولىدىغان مۇشرىكلىك، پاسكىنىچىلىقلارنى تازىلايدۇ.

يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتكىنىمىزدەك، مۇشرىكلار مۇنداق ئىككى خىل مەخلۇقنى ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرىدۇ:

بىرىنچىسى، كۈن (قۇياش)، ئاي، يۇلتۇز، ئوت (ئاتەش)، سۇ، ھەيۋەتلىك ھايۋان ۋە بۈيۈك ئىنسان قاتارلىق كۆزىمىز بىلەن كۆرەلەيدىغان ماددى جەھەتتە مەۋجۇت بولغانلار.

ئىككىنچىسى، ئىنسان كۆزى بىلەن كۆرەلمەيدىغان، ماددى جەھەتتە مەۋجۇت ئەمەس، كائىناتتىكى ئىشلارنى باشقۇرىدۇ دەپ خىيال قىلىنغان كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان غايىبلار. مەسىلەن: بۇلاردىن بىرسى شامال چىقىرىشقا مۇئەككەل، بىرسى يامغۇر ياغدۇرىدۇ، بىرسى يۇرۇقلۇق بېرىدۇ دەپ ئېتىقاد قىلىنغانغا ئوخشاش.

بىرىنچى تۈردىكى «خۇدالار» دەپ ئىشەنگەن نەرسىلەر ماددى جەھەتتە مەۋجۇد بولغانلىقتىن ئۇلارنى ئىنسان كۆرۈپ تۇرىدۇ. «ئاللاھدىن باشقا ئىلاھ يوق» دېگەن كەلىمە بۇنىڭ يالغان ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ، ئۇ ساختا ئېتىقادنى سىپىتىپ تاشلايدۇ. ئىككىنچى خىلدىكىلىرى ماددى نەرسە بولمىغانلىقتىن ۋە ئىنسانلار كۆزى بىلەن كۆرەلمىگەنلىكتىن سىرلىق ۋە مەخلۇقاتتىن يۇشۇرۇن ھالدا بولغانلار.

www.munb.er.org

«كۆپ تەڭرىلەر»گە ئېتىقاد قىلىدىغان مۇشرىكلار كۆپىنچە مانا بۇلارغا ئىشىنىدۇ. بۇلارنى «چوڭ - كىچىك خۇدا»لار ۋە خۇدانىڭ پەرزەنتلىرى دەپ سۈرەتلىرىنى ياساپ چىقىپ، ئۇلارغا ئاتاپ نەزىر - چىراق قىلىشىدۇ. ئاللاھنى بىر دەپ ئېتىقاد قىلىشتىن ئىبارەت تەۋھىد ئىلمىنى شېرىكنىڭ تەسىرىدىن پاك تۇتماق ئۈچۈن ئىماننىڭ بۇ ئالاھىدە ئاساسى بىلدۈرۈلگەن.

پەيغەمبىرىمىز بىزگە، «خۇدالار» ۋە «خۇدانىڭ بالىلىرى» دەپ ئېتىقاد قىلىنغان بۇ كۆرۈنمەس غايىب روھانىي مەۋجۇداتلارنىڭ ئەسلىدە ئاللاھنىڭ مالائىكىلىرى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرگەن. بۇلارنىڭ ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلۇق سۈپىتى بىلەن ھېچ ئالاقىسى يوق. ئۇلار داۋاملىق ئاللاھنىڭ ئىتائىتىدە ئىنتايىن پەرمانبەردارلىق بىلەن ئۇنىڭ ئەمرىدىن قىلچىمۇ سىرتقا چىقمايدۇ. ئاللاھ ئۆزىنىڭ سەلتەنىتى (پادىشاھلىقى) نى بۇلار ئارقىلىق يۈرگۈزىدۇ ۋە بۇلار ئاللاھ تاپشۇرغان ۋەزىپىنى كەم - كۈتىسىز ئورۇنلايدۇ. ئۆز ئالدىلىرىغا مۇستەقىل ئىش ئېلىپ بېرىش ھوقۇقلىرى يوق ۋە ئۆز قاراشلىرى ئاساسىدا ئاللاھقا پىلان تەقدىممۇ قىلالمايدۇ. ھەر قانداق بىر ئىنسان ئۈچۈن ئاللاھتىن شاپائەت تەلەپ قىلىش ھوقۇقىمۇ يوق. ئۇلارغا چوقۇنۇش (ئىبادەت قىلىش)، مەدەت تىلەش ئەسلىدە ئىنسان ئۈچۈن بىر رەزىللىك (ئۆزىنى پەس كۆرۈش، خورلاش - ت). چۈنكى ئاللاھ ئىنساننى ياراتقان بىرىنچى كۈنى پەرىشتىلەرنى ھەزرىتى ئادەم ئەلەيھىسسالامغا سەجدە قىلدۇرغان ئىدى. ئادەم ئەلەيھىسسالامغا ئۇلاردىن كۆپ ئىلىم ئاتا قىلدى، ئۇلاردىن ئۈستۈن كۆرۈپ ئادەم ئەلەيھىسسالامنى يەر يۈزىگە «خەلىپە» قىلىپ تەيىنلىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىنساننىڭ، بۇرۇن ئۇنىڭغا سەجدە قىلغانلارغا ئەمدى ئۇنىڭ سەجدە قىلىپ مەدەت تەلەپ تىلىشىدىنمۇ زىيادە رەزىللىك بولامدۇ؟

ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مالائىكىلەرگە چوقۇنۇشنى (ئىبادەت قىلىشنى)، ئۇلۇغلۇقتا ئاللاھقا شېرىك (ئورتاق) قىلىشنى

www.munb.er.org

مەنئى قىلدى. ئەمما ئۇلارنىڭ ئاللاھنىڭ مۇستەسنا ئۇلۇغ مەخلۇقلىرى بولۇپ، پۈتۈن گۇناھلاردىن پاك ئىكەنلىكىنى بىلدۈردى. ئۇلار ھەر دائىم ئاللاھنىڭ بۇيرۇقلىرىنى ئىجرا قىلىش، ئاللاھقا تائەت ـ ئىبادەت قىلىش بىلەن مەشغۇل بولىدۇ. بۇ ئۇلارنىڭ پەيغەمبىرىمىز تەرىپىدىن بىزگە بىلدۈرۈلگەن فىترى (يارىتىلىشتىكى ـ ت) ئالاھىدىلىكلىرىدىن ئىبارەت. ئاللاھ بۇ پەرىشتىلەردىن جەبرائىل ئەلەيھىسسالام ئارقىلىق ئۆز پەيغەمبەرلىرىگە ۋەھيى بىلەن يوليورۇقلىرىنى يەتكۈزگەن. ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا قۇرئان ئايەتلىرىمۇ جەبرائىل ئەلەيھىسسالام ئارقىلىق نازىل بولغان.

بۇلاردىن باشقا پەرىشتىلەرنىڭ داۋاملىق ئەتراپىمىزدا بىز بىلەن بىرلىكتە بولىدىغانلىقى، بىزنى ھەر دائىم كۆزىتىپ تۇرىدىغانلىقى بىلدۈرۈلگەن. بۇ دۇنيادىكى ھەر بىر ياخشى ـ يامان ئەمەللىرىمىزنى، ھەرىكەتلىرىمىزنى خاتىرىلەپ، ھەر ئىنساننىڭ ھايات خاتىرىسىنى يېزىپ تۇرىدىغانلىقى ۋە ئۆلگەندىن كېيىن، قايتا تىرىلىپ ئاللاھنىڭ ئالدىغا بارغىنىمىزدا بۇ دۇنيا ھاياتىدىكى قىلمىشلىرىمىزنىڭ دوكلاتىنى، يەنى «نامە ئەمالىمىز» نى ئاللاھقا سۇنىدىغانلىقى بىلدۈرۈلگەن. بۇ دۇنيادا بىز ئەھمىيەتسىز دەپ قارىغان ياكى ئۇ ھەرىكىتىمىزنى ھېچكىم كۆرمىگەن دەپ تونۇغان يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا ئىشلىرىمىز بولسۇن، بۇلارنىڭ ھەممىسى بىر ـ بىرلەپ ئۆز پېتى يېزىلغان بولىدۇ.

پەرىشتە (مالائىكە) لەرنىڭ ئەسلى ماھىيىتى بىزگە بىلدۈرۈلمىگەن. پەقەت بەزى ئالاھىدىلىكلىرى ۋە ۋەزىپىلىرى پەيغەمبىرىمىز ئارقىلىق ئۇقتۇرۇلۇپ، پەرىشتىلەرنىڭ مەۋجۇدىيىتىگە ئىشىنىشىمىز بۇيرۇلغان. پەرىشتىلەرنىڭ ماھىيىتىنى، سۈپىتىنى ۋە باشقا ئالاھىدىلىكلىرىنى بىلىش ئۈچۈن بىزدە باشقا يول يوق. شۇنىڭ ئۈچۈن خىيالىمىز بىلەن ئۇلارغا قانداقتۇر بىر خىل سۈرەت ۋە سۈپەت

www.munb.er.org

توقۇپ چىقىش ئەخمەقلىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس. پەيغەمبىرىمىز ئۇلارنى بىزگە قانداق بىلدۈرگەن بولسا، شۇ پېتى ئىشىنىپ قوبۇل قىلىشىمىز كېرەك. پەرىشتىلەرنى يوق دەپ ئىنكار قىلىش كۇفرى ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى، بىرىنچىدىن، ئۇلارنى يوق دەپ ئىنكار قىلىشقا ئاساسىمىز يوق. ئىككىنچىدىن، پەرىشتىلەرنىڭ بارلىقىنى ئىنكار قىلىش ئەسلىدە پەيغەمبىرىمىزنىڭ سۆزىگە ئىشەنمەسلىك بولۇپ كاپىرلىقنىڭ بىر ئىپادىسى. بىز پەرىشتىلەرنىڭ مەۋجۇدلىقىغا پەقەت، ئاللاھنىڭ ھەقىقىي پەيغەمبىرىنىڭ بىلدۈرگەن تەلىماتلىرىغا ئىشىنىپ ئىمان ئېيتىمىز.

ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈرۈش

ئاللاھنىڭ ئۆز پەيغەمبەرلىرىگە نازىل قىلغان كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈرۈش ئىماننىڭ ئاساسىنىڭ ئۈچىنچىسى بولۇپ، ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئارقىلىق بىلدۈرۈلگەن.

ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن بۇرۇن كەلگەن پەيغەمبەرلەرگە نازىل قىلىنغان كىتابلارنىڭ ھەممىسى ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغان قۇرئان كەرىمگە ئوخشاش شەكىل ۋە ۋاستە بىلەن كەلگەن. بۇ كىتابلارنىڭ بىزگە بىلدۈرۈلگەنلىرىدىن بەزىلىرىنىڭ ئىسىملىرى ـ ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغان «سۇھۇفى ئىبراھىم»، ھەزرىتى مۇسا ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغان «تەۋرات»، ھەزرىتى داۋۇد ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغان «زەبۇر» ۋە ھەزرىتى ئىيسا ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغان «ئىنجىل». بۇلاردىن باشقا پەيغەمبەرلەرگە كەلگەن كىتابلارنىڭ ئىسمى بىزگە

www.munb.er.org

بىلدۈرۈلمىگەنلىكتىن بۇلاردىن باشقا دىنى كىتابلارنىڭ ئەسلى ماھىيىتىگە ئىشەنچ بىلەن بىر نەرسە دېيەلمەيمىز. ئەمما ئاللاھ تەرەپتىن كەلگەن پۈتۈن كىتابلارنى بەرھەق دەپ ئىمان ئېيتىمىز.

ئىسمى بىلدۈرۈلگەن كىتابلاردىن« سۇھۇفى ئىبراھىم » ھازىر دۇنيادا مەۋجۇد ئەمەس. قالغان كىتابلاردىن زەبۇر، تەۋرات ۋە ئىنجىل خىرىستىئان ۋە يەھۇدىلارنىڭ قولىدا بار. ئەمما قۇرئان كەرىم بىزگە، بۇ كىتابلارنىڭ ھەممىسى ئىنسانلار تەرىپىدىن بۇزۇلۇپ ئۆزگەرتىلگەنلىكىنى ۋە ئىنسانلار ئۆز قاراشلىرىنى قوشۇپ تامامەن ئۆزگەرتىۋەتكەنلىكىنى خەۋەر قىلىدۇ.

بۇ كىتابلارنىڭ ئەسلىدىن ئۆزگەرتىلگەنلىكى شۇ قەدەر ئېنىقكى، خىرىستىئان ۋە يەھۇدىلار ئۆزلىرى، بۇ كىتابلاردىن ھېچبىرى ئارگىنال ۋە تېكىستكە ئۇيغۇن ئەمەسلىكى. چۈنكى ئەسىرلەردىن بېرى بۇ تېكىستلەر بىر قانچە قېتىم ئۆزگەرتىلگەنلىكى ۋە بۇ ئۆزگەرتىشلەر ھازىرمۇ داۋام قىلىۋاتقانلىقى، بۇلارنىڭ ھەممىسى تەرجىمە تېكىستلار بولۇپ، تەرجىملىرىمۇ بىر ـ بىرىگە ھېچ ئوخشىمايدىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىدۇ. بىز بۇ كىتابلارنى تەتقىق قىلىپ كۆرسەك، بۇنىڭ مەزمۇن ۋە بايانلىرىدىكى ئىپادە ئىبارىلەرنىڭ ئاللاھنىڭ سۆزى ئەمەسلىكىنى ئوچۇق كۆرسىتىدۇ. ئاللاھنىڭ كالامى ۋە ئىنسان سۆزى ئارىلاشتۇرۇۋېتىلگەن. قايسى ئاللاھنىڭ كالامى، قايسى ئىنساننىڭ سۆزى، بۇنى بىلىش ئۈچۈن بىزدە ھېچبىر يول ياكى ۋاستە يوق. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز بۇ كىتابلارنىڭ ئاللاھ كالامى بولغانلىقىنى قۇرئان كەرىمنىڭ « ئاللاھ ئۆز پەيغەمبەرلىرى ئارقىلىق كىتابلار نازىل قىلغانلىقىنى، بۇ كىتابلارنىڭ ھەممىسى ئوخشاشلا بىر ئاللاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەنلىكىنى، قۇرئاننىڭ بىر ئىلاھي كىتاب بولۇپ نازىل قىلىنىشى بولسا يېڭى بىر ئالاھىدە ھادىسە بولماستىن، پەقەت ئىنسانلار زامان ئۆتكەنسىرى ئاللاھنىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرىغا ئۆز مەيلىچە تۈزۈتۈش كىرگۈزۈپ

www.munb.er.org

بۇزۇپ ئۆزگەرتىۋەتكەن، يۇقىتىپ ئونتۇپ كەتكەن چاغدا، ئاللاھنىڭ بۇيرۇقلىرىنى يېڭىدىن خاتىرىلىنىپ قايتا تەلىم بېرىش ئۈچۈن نازىل قىلىنغانلىقىغا ئىشىنىپ، تەستىقلاپ ئىمان كەلتۈرۈش » دېگەن ئەمرىگە ئىتائەت قىلىپ ئىمان ئېيتىمىز. قۇرئان، ئاللاھ بەندىلىرىگە يوللىغان مۇقەددەس كىتابلارنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسى. ئۇنىڭ بۇرۇنقى مۇقەددەس كىتابلاردىن بەزى پەرقلىرى بار. بۇلار تۆۋەندىكىچە:

بىرىنچى، بۇرۇنقى مۇقەددەس كىتابلارنىڭ ھەممىسىدە ئەسلى ئارگىنال تېكىست پۈتۈنلەي يوق. قۇرئان كەرىم بولسا ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغان پېتى مەۋجۇد بولۇپ، ھېچبىر كەلىمىسى، ھەتتا بىر چېكىت، پەشمۇ ئۆزگەرتىلگىنى يوق. قۇرئان كەرىم بولسا ھازىر قولىمىزدا ئارگىنال تېكىست شەكلى بىلەن مەۋجۇد. ئاللاھنىڭ بۇ كالامى كەلگۈسى زامان ئۈچۈن دىققەت بىلەن مۇھاپىزەت قىلىنماقتا.

ئىككىنچى،بۇرۇنقى مۇقەددەس كىتابلاردا ئىنسانلار ئاللاھنىڭ كالامى بىلەن ئىنسان سۆزىنى بىر ـ بىرىگە ئارىلاشتۇرىۋەتكەن. پەقەت قۇرئان كەرىمدە ئاللاھنىڭ كالامى ئۆز ساپلىقى بىلەن ئەينەن ساقلانغان. بۇ ھەققەتنى ئىسلامغا قارشى بولغانلارمۇ ئېتىراپ قىلماقتا.

ئۈچىنچى، دۇنيادىكى باشقا قەۋملەرنىڭ دىنىي كىتابلىرىنى تارىخى جەھەتتىن تازا ئېنىق ئىسپاتلاش مۇمكىن ئەمەس. بەزىلىرى قاچان، قەيەردە ۋە قايسى پەيغەمبەرگە كەلگەنلىكىنىمۇ بىلگىلى بولمايدۇ. ئەمما قۇرئان كەرىمنىڭ ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغانلىقىنىڭ دەلىللىرى شۇ قەدەر كۆپ، توغرا، كۈچلۈك ۋە قايىل قىلارلىق ئىكەنلىكى، ئىسلامنى ئەڭ كۆپ تەنقىد قىلىدىغانلارمۇ بىر يەرگە كەلگەندە شەك ـ شۈبھە كەلتۈرمەيدۇ. قۇرئان كەرىمنىڭ ئايەتلىرىنىڭ، ئاللاھنىڭ يولىيۇرۇق ۋە

www.munb.er.org

ئەمر ـ پەرمانلىرىنىڭ قاچان ۋە قەيەردە نازىل بولغانلىقى ناھايىتى ئېنىق ۋە كەسكىن بىر شەكىلدە بىلىنمەكتە.

تۆتىنچى، بۇرۇنقى مۇقەددەس كىتابلار ناھايىتى قەدىمقى دەۋرگە ئائىت تىل بىلەن يېزىلغان. بۇ تىللار زامان ئۆتكەنسىرى يوقۇلۇپ «ئۆلۈك تىل» ھالىتىگە كېلىپ قالدى ۋە بۇ تىللارنى قوللىنىدىغانلارمۇ ھازىر دۇنيادا قالمىدى. بۇ تىللارنى بىلىدىغان كىشىلەر دۇنيادا بىر قانچە كىشى بولغان تەقدىردىمۇ، زامانىمىزدا ئۇنى ئوقۇپ چۈشىنىش مۇمكىن بولماس ئىدى. ئەگەر ئۇ كىتابلار ھازىر ئەسلىدىكى تىلى ۋە ئارگىنال شەكلى بىلەن مەۋجۇد بولغاندىمۇ، زامانىمىزدا ئۇنىڭ ئەمرلىرىنىمۇ ئەمەلگە ئاشۇرغىلى بولمايتتى. لېكىن قۇرئان كەرىمنىڭ تىلى بولسا ياشاۋاتقان بىر تىل. مىليۇنلارچە ئىنسان بۇ تىلنى قوللىنىدۇ ۋە بۇ تىل بىلەن سۆزلىشىدۇ. يەنە مىلىيۇنلارچە ئىنسان بۇ تىلنى بىلىدۇ ۋە چۈشىنىپ كىتەلەيدۇ. دۇنيانىڭ ھەر يېرىدە بۇ تىلنى ئۆگىنىش، ئۆگىتىش ئورۇنلىرى بار. ھەر قانداق ئادەم بۇ تىلنى ئۆگىنەلەيدۇ. ئۆگىنىشكە ۋاقتى، پۇرسىتى بولمىغان كىشىلەر ئۈچۈن ھەر يەردە بۇ تىلنى بىلىدىغان ۋە قۇرئاننىڭ مەنىسىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەلەيدىغان كىشىلەر تېپىلىدۇ.

بەشىنچى، دۇنيادىكى ھەر قايسى ئۇخشاش بولمىغان قەۋملەر ئىچىدە مەۋجۇت بولغان مۇقەددەس كىتابلار، ھەر بىرىدە ئايرىم خەلقلەرگە مەخسۇس خىتاب قىلىنغان. بۇلارنىڭ ھەر بىرى مەلۇم بىر تارىخى دەۋرگە قارىتىلغان بولۇپ، پەقەت شۇ چاغنىڭ ئېھتىياجلىرىغا جاۋاب بېرەلەيدىغان ئەھكاملارنى ئۆز ئىچىگە ئالاتتى. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ھازىر بۇ كىتابلارغا ھاجەت يوق ھەمدە بۇلارغا ئەمەل قىلىشمۇ مۇمكىن ئەمەس. دېمەك، بۇ كىتابلار ئايرىم ـ ئايرىم قەۋم ۋە مەلۇم تارىخى دەۋرگە خاس بولۇپ، بۇلاردىن ھېچبىرى پۈتۈن دۇنيا خەلقىغە قارىتىلمىغانلىقى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. شۇنداقلا خىتاب

www.munb.er.org

قىلىنغان قەۋملەر ئۇچۇنمۇ مەڭگۈلۈك بولماستىن مەلۇم بىر تارىخى مەزگىل بىلەن چەكلىك بولغان. ئەمما قۇرئان پۈتۈن ئىنسانلارغا خىتاب قىلىدۇ. ئۇنىڭ ھەر بىر كەلىمىسىدىكى، ھەر بىر ھۆكمىدىكى چاقىرىقلار پۈتۈن ئىنسانلارغا قارىتىلغان. ئۇنىڭدا مەخسۇس بىر قەۋم ۋە ياكى بىر دەۋردىكى خەلقلەرگە قاراتقان بىر جۈملە سۆزمۇ يوق. بۇلار شۇنى ئىسپاتلايدۇكى، قۇرئان كەرىم دۇنيادىكى پۈتۈن ئىنسانلار ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن مەڭگۈلۈك دەستۇر.

ئالتىنچى، بۇرۇنقى كىتابلاردا ياخشىلىق، پەزىلەت، راستچىللىق ۋە ئەخلاق پرىنسىپلىرىدىن تەلىم بېرىلگەنىدى. پەزىلىرى ئالLAھنىڭ رىزاسىغا ئۇيغۇن ھايات دەستۇرىنىمۇ بىلدۇرگەن. ئەمما بۇ كىتابلاردىن ھېچبىرى پۈتۈن ئالاھىدىلىكلەرنى بىر يەردە توپلاپ كۆرسىتىشتەك تاكامۇللۇققا ئىگە ئەمەس ئىدى. قۇرئان كەرىم بولسا، ئالدىنقى كىتابلاردىكى باشقا ـ باشقا بايان قىلىنغان پۈتۈن ياخشىلىق، پەزىلەت ۋە پەند ـ نەسىھەتلەرنى بىر يەردە توپلاپ، ئۇلارنىڭ توغرىلىقىنى تەستىقلايدۇ، تېخىمۇ تولۇقلاپ بايان قىلىدۇ ۋە ئالLAھنىڭ يولىنى (ئىسلامنى) ئەڭ مۇكەممەل باسقۇچقا يەتكۈزىدۇ.

يەتتىنچى، ئىنسانلارنىڭ داۋاملىق مۇداخىلەسى (ئۆز مەيلىچە قوشۇمچە قىلىپ ئۆزگەرتىشى، ئۆز خىيالىچە تەرجىمە قىلىشى) نەتىجىسىدە بۇ كىتابلاردا ھەقىقەتكە خىلاپ، يالغان، ئەقىلگە سىغمايدىغان، زۇلۇم ۋە تەڭسىزلىكنى تەرغىب قىلىدىغان ۋە ئەدلى ـ ئادالەتنى ھېچ كۆزگە ئىلمايدىغان ھەر خىل سۆز ـ ئىبارىلەر بولۇپ، بۇلار ئىنساننىڭ ئەقىدىسىنى بۇزۇپ ھەق يولدىن ئازدۇرىدۇ. ھەتتا بۇ كىتابلارنىڭ بەزىلىرىدە ئاشكارا ئەخلاقسىز، ھاياسىز سۆزلەر يېزىلغان. قۇرئان، بۇنداق ناچار نەرسىلەردىن قەتئىي پاكدۇر. ئۇنىڭدا ئەقىلغا سىغمايدىغان ھېچبىر نەرسە يوق. بۈگۈنگىچە ئۇنىڭ سۆز ـ ئىبارىلىرىدە خاتالىق بار دەپ بىر كىمنىڭ ئىسپاتلىيالىغىنى يوق. قۇرئاننىڭ ھۆكۈم ۋە قارارلىرىدا ئادالەتسىزلىك يوق.

www.munb.er.org

يولىيورۇقلىرىدىن ھېچبىرى ئىنسانىنى يامانلىقتا باشلىمايدۇ. ئۇنىڭدا ئەدەبسىزلىك ۋە ياكى ئەخلاقسىزلىقنىڭ ئەسىرىمۇ يوق. قۇرئان باشتىن ـ ئاخىرىغىچە ئەڭ ئالىي ھېكمەت ۋە ھەقىقەتلەر بىلەن تولغان. ئەڭ ياخشى چۈشەنچە ۋە ئىنسان ئۈچۈن ئەڭ ئۈستۈن مەدەنىيەتنىڭ تەڭداشسىز تۈزۈملىرىنى ئۆگىتىدۇ. ئىنساب ۋە ئادالەتتىن تەلىم بېرىپ، ئىنسانلارنى توغرا يولغا، ھىدايەت ۋە نىجاتلىق يولىغا باشلايدۇ.

قۇرئان كەرىمنىڭ يۇقىرىقىدەك مەخسۇس ئالاھىدىلىكلىرىدىن ئاللاھ بۇ كىتاب ئارقىلىق ئىنسانىيەت ئۈچۈن ئەڭ مۇكەممەل ھايات (ياشاش) دەستۇرىنى تولۇقلىغانلىقىنى كۆرۈۋالالايمىز. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭدىن باشقا يەنە بىر مۇقەددەس كىتابقا ھاجەت قالمىغانلىقتىن باشقا كىتابلارنى قويۇپ، يالغۇز قۇرئان كەرىم كۆرسەتكەن يول بىلەن مېڭىشقا بۇيرۇلدى.

قۇرئان بىلەن باشقا مۇقەددەس كىتابلار ئوتتۇرىسىدىكى پەرقنى تەكشۈرۈپ چىقىپ، قۇرئانغا ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ ماھىيىتى بىلەن باشقا مۇقەددەس كىتابلارغا ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ ئوخشاش بىر مەسىلە ئەمەسلىكىنى ئۇقۇۋالدۇق. بۇرۇنقى مۇقەددەس كىتابلارغا ئىشىنىش ئۇلارنى پەقەتلا تەستىقلاش، يەنى «ئۇ كىتابلارنىڭ ھەممىسى بەرھەق راست، ئاللاھ تەرىپىدىن نازىل بولغان، قۇرئاننىڭ نازىل بولۇشىدىكى مەقسەت بىلەن ئوخشاش ۋە شۇ دەۋردىكى ئىنسانلارنىڭ ئەمەل قىلىشى ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن» دېگەن بىلەنلا چەكلىنىشى لازىم. قۇرئانغا ئىمان كەلتۈرۈش بولسا، ئۇنىڭ تامامەن ئاللاھنىڭ ئۆز كالامى (سۆزى) ئىكەنلىكى، ئۇنىڭ ھەر بىر كەلىمىسى پۈتۈنلەي توغرا ۋە خاتاسىز ئىكەنلىكى، ئۇنىڭدىكى بايانلارنىڭ ھەممىسى راست ئىكەنلىكىگە قەتئىي ئىشىنىپ، ئۇنىڭدىكى ھەر بىر ئەمرنى ھاياتى داۋامىدا ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئىنسان ئۈچۈن بىر مەجبۇرى ۋەزىپە ئىكەنلىكىگە ئىمان كەلتۈرۈپ، ئۇنىڭدا مەنئى قىلىنغان پۈتۈن ئىشلاردىن قەتئىي

www.munb.er.org

ساقلىنىشتىن ئىبارەتتۇر.

ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە ئىمان كەلتۈرۈش

ئۆتكەنكى بابتا، ھەر قايسى قەۋملەر ئىچىدە كەلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسى ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۇگەتكەن ئىسلام دىنىنى تەلىم بەرگەنلىكىنى سۆزلەپ ئۆتكەن ئىدۇق. بۇنىڭغا قارىغاندا، پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسى بىر كاتىگورىيەگە كىرىدۇ، يەنى دەرىجە جەھەتتە ئوخشاشتۇر. بۇلارنىڭ ئىچىدىن بىرىنى ئىنكار قىلغان كىشى باشقا پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغان بولىدۇ. مەسىلەن: ئون كىشى ئوخشاش بىر مەسىلە ئۈستىدە سۆزلەۋاتسا، سىز ئۇلاردىن بىرىنىڭ سۆزىنى توغرا دەپ چۈشەنگەن بولسىڭىز، ئەمەلىيەتتە قالغان توققۇزىنىڭ سۆزلىگەنلىرىنىمۇ توغرا دەپ قارىغان بولىسىز. ئەگەر ئۇلاردىن بىرىنىڭ سۆزىنى يالغان دېسىڭىز، قالغان توققۇزىنىڭ ھەممىسىنىڭ سۆزىنى يالغان دەپ قارىغان بولىسىز.

شۇنىڭ ئۈچۈن، ئىسلامدا پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنى بەرھەق دەپ ئىمان كەلتۈرۈش لازىم دەپ بۇيرۇلغان. ئەگەر پەيغەمبەرلەردىن بىرىگە ئىشەنمەي، قالغانلىرىغا ئىشەنمەن دېسىمۇ كاپىر بولىدۇ.

ھەر قايسى دەۋرلەردە ھەر قايسى قەۋملەرگە ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ سانى، ھەدىسلەردىكى رىۋايەتلەرگە قارىغاندا 124 مىڭ دەپ كۆرسىتىلگەن. دۇنيا يارىتىلغاندىن تارتىپ ھازىرغىچە كىلىپ ئۆتكەن قەۋملەرنى ئويلاپ كۆرسەك، بۇ ساننىڭ ئانچە كۆپ ئەمەسلىكىنى تەخمىن قىلالايمىز.

www.munb.er.org

ئۇلاردىن قۇرئان كەرىمدە ئاتلىرى زىكرى قىلىنغانلارنىڭ ھەممىسىگە قەتئىي ئىشىنىپ ئىمان ئېيتىشىمىز شەرت. قالغانلىرى ھەققىدە بولسا، «ئاللاھ تەرىپىدىن ئىنسانلارغا رەھبەرلىك قىلىپ ھەق يولغا باشلاش ئۈچۈن كەلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسى بەرھەق راست» دەپ ئېتىقاد قىلىشىمىز كېرەك. شۇنىڭ ئۈچۈن، ھىندىستان، جۇڭگو، ئىران، مىسىر، ئافرىقا، ياۋرۇپا ۋە دۇنيانىڭ باشقا جايلىرىغا ئەۋەتىلگەن پۈتۈن پەيغەمبەرلەرگە ئىشىنىمىز[1].①

ئەمما قۇرئاندا ئىسمى بىرىلگەن پەيغەمبەرلەردىن باشقا مەلۇم (خاس) بىر كىشىنىڭ پەيغەمبەرلىكى ۋە ئەمەسلىكى ھەققىدە پىكىر بايان قىلىش ئۈچۈن بىزگە ھېچقانداق تەلىمات بىرىلمىگەنلىكتىن، كەسكىن باھا بىرەلمەيمىز. باشقا مەزھەپكە ئېتىقاد قىلغۇچىلار تەرىپىدىن پىشىۋا، دىنىي رەھبەر دەپ ئېتىراپ قىلىنغان كىشىلەر توغرىسىدا بىلمەي تۇرۇپ قارشى پىكىر بايان قىلىش جائىز ئەمەس. چۈنكى بۇلاردىن بەزىلىرى ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى بولسىمۇ، خۇددى ھەزرىتى مۇسا ئەلەيھىسسالام ۋە ھەزرىتى ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممەتلىرى پەيغەمبەرلىرى دۇنيادىن ئۆتكەندىن كېيىن ئۇلارنىڭ تەلىماتلىرىنى بۇزۇپ ئۆزگەرتىۋەتكەندەك، ئۇلارنىڭ ئەگەشكۈچىلىرىمۇ زامان ئۆتكەنسىرى تەلىماتلىرىنى ئۆزگەرتىۋەتكەن بولۇشلىرى مۇمكىن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار ھەققىدە پىكىر بايان قىلغىنىمىزدا پەقەت مەزكۇر دىنىنىڭ ھازىرقى ئېتىقاد ۋە ئۆرپ ـ ئادەت قاتارلىق ئەھۋاللىرى ئۈستىدىلا تەھلىل يۈرگۈزۈشىمىز كېرەك. ئۇلارنىڭ «دىنىمىزنىڭ قۇرغۇچىسى» دەپ بىلگەن كىشىلىرى

[1] مۇھەممەد ئىمىن بۇغرا «شەرقى تۈركىستان تارىخى» ناملىق ئەسىرىدە، شەرھى ئاسامىئىل مۇسلىمىن دېگەن كىتابتىن نەقىل كەلتۈرۈپ 25 تۈرك پەيغەمبىرىنىڭ ئىسىملىرىنى بىلدۈرگەن ۋە دىۋانى لۇغەتىت تۈركتە بايان قىلىنغان «قۇلباق» ئاتلىق بىر زاتنىڭ پەيغەمبەر بولۇپ ئۆتكەنلىكىنىمۇ نەقىل كەلتۈرگەن. (مۇئەللىپنىڭ قولىيازما نۇسخىسى 37 ـ بەتنىڭ ئىزاھات قىسمىغا قاراڭ) ـ ت

www.munb.er.org

ھەققىدە بولسا «بىر پەيغەمبەرنىڭ شەنىگە ھۆرمەتسىزلىك بولۇپ قالمىسۇن» دېگەن تونۇش بىلەن سۈكۈت قىلىشىمىز لازىم.

ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن بۇرۇن كەلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ ئەلچىلىرى بولۇپ، ئىنسانلارغا ئىسلامنىڭ ھەق يولىنى تەلىم بىرىشكە ۋەكىل قىلىپ ئەۋەتىلگەن. ئاللاھ پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنى بەرھەق راست دەپ ئىمان ئېيتىشنى بۇيرىغان. مەنە جەھەتتىن ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ باشقا پەيغەمبەرلەردىن پەرقى بولمىسىمۇ، تۆۋەندىكى ئۈچ جەھەتتە پارقى بار:

بىرىنچى، بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەر مەلۇم بىر قەۋملەر ئۈچۈن، مەلۇم بىر دەۋرگە مەخسۇس ئەۋەتىلگەن. لېكىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بولسا پۈتۈن ئىنسانىيەت ئۈچۈن، كەلگۈسى دەۋر ئۈچۈنمۇ مەڭگۈلۈك بىر پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلگەن. بۇلارنى يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتتۈم.

ئىككىنچى، بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ تەلىماتلىرى پۈتۈنلەي يوق بولۇپ كەتكەن. بىر ئاز ساقلىنىپ قالغانلىرى بولسا، ئەسلى ھالىتىدە ئەمەس، يوق نەرسىلەر قوشۇلۇپ ئۆزگىرىپ كەتكەن. بىرسى بۈگۈن ئۇ پەيغەمبەرلەرنىڭ تەلىماتلىرىنى ئۆگىنىپ ئەمەلگە ئاشۇراي دېسە، يۇقىرىقى سەۋەبلەر بىلەن بۇ مۇمكىن ئەمەس. بۇنىڭ ئەكسىچە ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تەلىماتلىرى، سىرەتى (تەرجىمىھالى)، سۆزلىگەن نوتۇقلىرى (خۇتبىلىرى)، ئۆز ئاغزى بىلەن بەرگەن يوليورۇقلىرى، ئەمەلىي پائالىيەتلىرى، ئەخلاق پەزىلىتى، ئادەت ۋە خۇسۇسىيەتلىرى، قىسقىسى، ھەر نەرسىسى ئەينەن مۇھاپىزەت قىلىنغان ھالدا مەۋجۇتتۇر. بۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھەققەتەن باشقا پەيغەمبەرلەرگە سېلىشتۇرغاندا، ھازىر ھايات ياشىماقتا. شۇنىڭ ئۈچۈن ھازىر

www.munb.er.org

تەلىماتلىرىنى ئۆگىنىپ، ئەگىشىپ ھەق يولدا توغرا مېڭىشىمىز ئۈچۈن ھىدايەت مەنبەئىمىز بىرلا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدۇر.

ئۈچىنچى، بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەر ئارقىلىق تەلىم بېرىلگەن ئىسلام ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان دەرىجىدە تاكامۇللۇققا ئىگە ئەمەس ئىدى. ئارقىسىدىن كەلگەن بىر پەيغەمبەر ئالدىنقىسىنىڭ تەلىماتلىرىغا قوشۇمچە قىلىپ تولۇقلاپ ماڭغان. بۇ ئىسلاھات ۋە تەرەققىيات باسقۇچلىرى ئۆزۈلمەي داۋام قىلىپ كەلگەن. زامان ئۆتكەنسىرى ئىنسانلار بۇ تەلىماتلارنى ئونۇتتى. ئالدىنقىنىڭ ئورنىنى يېڭى ۋە تېخىمۇ مۇكەممەل تەلىماتلار ئالدى، كونىلىرىنىڭ ھۆكمى ۋە ئېھتىياجى قالمىدى.

ئاخىرىدا ئاللاھ ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئارقىلىق پۈتۈن ئىنسانىيەتكە ئىسلامنىڭ ئەڭ تاكامۇللاشقان تەلىماتىنى يوللىدى. شۇنىڭ بىلەن بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ تەلىماتلىرى ئۆزلىكىدىن ئەمەلدىن قالدى. چۈنكى مۇكەممەل بىر تەلىمات كەلگەن ئىكەن، كونا ۋە تولۇق بولمىغان بىر تەلىماتقا ئېسىلىۋېلىش پايدىسىز بولۇپ، ئەقىللىق بىر ئىشمۇ ھېسابلانمايدۇ.

ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئەگەشكەن كىشى، باشقا پۈتۈن پەيغەمبەرلەرگە ئەگەشكەن بولىدۇ. چۈنكى باشقا پەيغەمبەرلەرنىڭ تەلىماتلىرىدىكى پۈتۈن ياخشىلىق ۋە ھىدايەتكە باشلايدىغان قىسىملىرى،ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام تەلىم بەرگەن ئىسلامدا بىر يەرگە توپلانغان. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەگەر بىر كىشى ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تەلىماتلىرىنى ئىنكار قىلىپ باشقا بىر پەيغەمبەرگە ئەگىشىمەن دىسە، ئۇ كىشى ئەگەشكەن پەيغەمبەرنىڭ تەلىماتلىرىدا بىلدۈرۈلمىگەن ئەمما ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاستىسى بىلەن تولۇقلانغان ئىسلامنىڭ ئىنتايىن مۇھىم ۋە پايدىلىق ئەمر ـ پەرمانلىرىدىن مەھرۇم قالغان بولىدۇ.

www.munb.er.org

شۇنىڭ ئۈچۈن ھەقىقىي بىر مۇسۇلمان بولۇشنى خالىغان كىشى، پەقەت مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىمان كەلتۈرۈشى ۋە ئۇنىڭغىلا ئەگىشىشى لازىم. بولۇپمۇ تۆۋەندىكى ئاساسلارنى چىڭ تۇتۇشى كېرەك.

1. ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى راست، بەرھەق پەيغەمبەر دەپ ئىمان كەلتۈرۈش.

2. ئۇنىڭ تەلىماتلىرىنىڭ ھەممىسىنى توغرا، خاتا ۋە كەمچىلىكلەردىن پۈتۈنلەي خالى ۋە مۇكەممەل دەپ ئىمان كەلتۈرۈش.

3. ئۇنى ئاللاھنىڭ ئەڭ ئاخىرقى پەيغەمبىرى، قىيامەتكىچە ھەر قانداق باشقا بىر قەۋم ئىچىدە باشقا پەيغەمبەر كەلمەيدۇ ۋە ياكى مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتىش شەرت بولىدىغان، ئىمان ئېيتمىسا كاپىر بولىدىغان باشقا بىر كىشىمۇ بۇ دۇنياغا كەلمەيدۇ دەپ ئىمان ئېيتىش.

www.munb.er.org

ئاخىرەتكە ئىمان كەلتۈرۈش

ئىماننىڭ بەشىنچى ئاساسى ئاخىرەتكە (قىيامەت كۈنىگە) ئىمان كەلتۈرۈشتۇر. ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىزگە ئاخىرەتكە ئىمان كەلتۈرۈش توغرىسىدا مۇنداق دەپ تەلىم بەرگەن:

بىر كۈنى ئاللاھ پۈتۈن ئالەمنى ۋە ئۇنىڭدىكى مەخلۇقاتلارنىڭ ھەممىسىنى يوقىتىدۇ. ئۇ كۈن قىيامەت كۈنى دەپ ئاتىلىدۇ.

دۇنيا يارىتىلغاندىن باشلاپ يەر يۈزىدە ياشاپ ئۆتكەن پۈتۈن مەخلۇقاتلار يەنە بىر قېتىم تىرىلىپ، ھەممىسى ئاللاھنىڭ ئالدىغا ھازىر بولىدۇ. بۇ كۈننى مەھشەر كۈنى دەپ ئاتايمىز. ھەر بىر ئىنسان

بۇ دۇنيادا قىلغان ياخشى ـ يامان قىلمىشلىرى يېزىلغان «نامە ئەمالى» بىلەن ئاللاھنىڭ ئادالەت مەھكىمىسىگە تاپشۇرۇلىدۇ. ئاللاھ ھەر بىر كىشىنىڭ ياخشى ـ يامان ئەمەللىرىنى (ئىشلىرىنى) تارتىدۇ. ئىلاھىي تارازىدا ياخشىلىقى يامانلىقىدىن ئېغىر كەلگەنلەرنى مەغفىرەت قىلىپ مۇكاپاتلايدۇ. يامانلىقى ياخشىلىقىدىن ئېغىر كەلگەنلەرنى جازالايدۇ. مەغفىرەت (ئەپۇ) قىلىنىپ مۇكاپاتلانغانلار جەننەتكە كىرىدۇ، جازالانغانلار دوزاخقا تاشلىنىدۇ.

ئاخىرەتكە ئىشىنىشنىڭ مۇھىملىقى

ئاخىرەتكە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ مۇھىملىقىنى ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئوخشاش باشقا پۈتۈن پەيغەمبەرلەر بىلدۈرگەن ۋە ھەر قايسى دەۋردىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئاخىرەتكە ئىمان كەلتۈرۈشى شەرت بولۇپ، ئاخىرەتنى ئىنكار قىلغانلارنى ياكى شەك كەلتۈرگەنلەرنى، پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسى كاپىر دەپ ھۆكۈم قىلغان. چۈنكى ئاخىرەتكە يەنى ئۆلگەندىن كېيىن يەنە تىرىلىپ ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدا ھېساب بېرىدىغانلىقىغا ئىشەنمىسە، قالغان ئىمان ئاساسلىرىنىڭ ھېچقانداق ئەھمىيىتى قالمايدۇ. باشقىچە قىلىپ ئېيتساق، سىزگە بىر ئىشنى قىلىش تاپشۇرۇلغاندا، ئەقلىڭىزگە كېلىدىغان بىرىنچى سوئال «بۇ ئىشتىن ماڭا قانداق پايدا ـ مەنپەئەت تېگىدۇ؟ قىلمىسام قانداق زىيان تارتىمەن؟» دىن ئىبارەت بولىدۇ. چۈنكى ئىنسان تەبىئىتىدە ئۆزىگە پايدا كەلتۈرمەيدىغان بىر ئىشنى ياقتۇرمايدۇ ۋە رەت قىلىدۇ. بىر ئىشنىڭ سىزگە ياخشىلىق ۋە مەنپەئەت كەلتۈرمەيدىغانلىقىغا ئىشەنگىنىڭىزدە ئۇ ئىشنى قىلماسلىقىغا ...

www.munb.er.org

پايدا كەلتۈرىدىغانلىقىغا ئىشەنگەن بىر ئىشنى باشقىسى سىزنى قىلما دەپ توسۇپ تۇرسىمۇ، سىز ئۇ ئىشنى خاتىرجەم قىلىۋېرىسىز. بىر نەرسىدىن شەكلەنگەن ۋە گۇمانلانغاندىمۇ ئەھۋال شۇنداق. نەتىجىسى گۇمانلىق ئىشلارنى قىلىشنى كۆڭلىڭىز تارتمايدۇ، قولىڭىز بارمايدۇ. سىزگە يەتكۈزىدىغان زىيانىنى بىلمىگىنىڭىزدە ئۇنىڭدىن ساقلىنىشقا تىرىشمايسىز.

نېمە ئۈچۈن بۇۋاق ئوتنى تۇتىدۇ؟ چۈنكى، ئۇ ئوتنىڭ قولنى كۆيدۈرىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ. كىچىك باللار مەكتەپتىن قاچىدۇ، دەرسلىرىنى مەشىق قىلمايدۇ. چۈنكى ئۇلار ئىلىم ـ ئىرپاننىڭ پايدىسىنى بىلمەيدۇ، چوڭلارنىڭ ئىلىم ھاسىل قىلىشنىڭ كەلگۈسىدىكى پايدىلىرىنى سۆزلەپ قىلغان نەسىھەتلىرىگە ئىشەنمەيدۇ.

ئەمدى ئاخىرەتكە (قىيامەت كۈنىگە) ئىشەنمەيدىغان بىر كىشىنى ئالايلى، ئۇ ئاللاھقا ئىشىنىشنىڭ، ئۇنىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرىغا بويسۇنۇشنىڭ، ئۇنىڭ رىزاسىغا ئۇيغۇن بىر ھايات كەچۈرۈشنىڭ ھېچبىر نەتىجىسى يوق دەپ قارايدۇ. ئۇنىڭچە ئاللاھقا ئىتائەت قىلىشنىڭ ھېچ پايدىسى يوق، ئىتائەت قىلمىساڭمۇ ھېچبىر زىيىنى يوق دەپ قارايدۇ. بۇنداق بىر كىشىنىڭ، ئاللاھ پەيغەمبەرلىرى ۋاستىسى بىلەن ئىلاھىي كىتابلىرى ئارقىلىق بىلدۈرگەن ئەمرلىرىگە ئىتائەت قىلىدۇ دەپ ئېيتقىلى بولامدۇ؟ يەنى ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈپ، ئاخىرەتكە ئىشەنمەيمەن دېگەن كىشى، ماھىيەتتە ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرمىگەن كىشىدۇر. چۈنكى ئۇ ئىنسان ھېچبىر زامان ئاللاھنىڭ ئەمرلىرىگە ئىتائەت قىلمايدۇ، مەنئى قىلغانلىرىدىن قاچمايدۇ.

مەسىلە بۇنىڭ بىلەن تۈگىمەيدۇ. تېخىمۇ چوڭقۇر پىكىر يۈرگۈزگىنىمىزدە، ئۆلۈمدىن كېيىنكى ھاياتقا يەنى ئاخىرەتكە، مەھشەر كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈش ئىنسان ھاياتىدىكى ئەڭ بۈيۈك يول

www.munb.er.org

كۆرسەتكۈچ ئىكەنلىكىنى بىلىۋالالايمىز. ئۇنى قوبۇل قىلىش ياكى رەت قىلىش ئىنسان هاياتىغا ۋە پائالىيەتلىرىگە جىددى تەسىر كۆرسىتىدۇ.

بۇ دۇنيادىكى غەلىبە ياكى مەغلۇبىيەتنىلا كۆزلىگەن بىر كىشى پەقەت بۇ دۇنيادا قولغا كەلتۈرەلەيدىغان پايدا زىيانغىلا ئەهمىيەت بېرىدۇ ۋە جىددى قارايدۇ. بۇ دۇنيادا ئۇنىڭغا پايدىسى تەگمەيدىغان ياخشىلىقتا هەرگىز يېقىن كەلمەيدۇ، بۇ دۇنيادا ئۇنىڭغا زىيىنى تەگمەيدىغان هەر قانداق يامانلىقتىن قايتمايدۇ. ئەمما ئاخىرەتكە ئىمان كەلتۈرگەن ۋە بۇ دۇنيادىكى بارلىق پائالىيەتلىرىنىڭ ئەڭ ئاخىرىدا بىر نەتىجىگە ئېرىشىدىغانلىقىغا ئىشەنگەن كىشى، بۇ دۇنيادىكى بارلىق غەلىبە، مەغلۇبىيەت، پايدا ۋە زىيانلارنىڭ هەممىسىنى ۋاقىتلىق ۋە ئۆتكۈنچى خاراكتېرلىك دەپ بىلىدۇ. بۇنداق ۋاقىتلىق بىر مەنپەئەتنى دەپ ئەبەدىي بەخت ـ سائادەتنى قولدىن بەرمەيدۇ. ئۇنىڭغا ئاخىرەتتە پايدا يەتكۈزىدىغان ياخشى (ساۋاپ) ئىشلارنى قىلىدۇ، ئاخىرەتتە زىيان تارتىدىغان يامان ئىشلار (گۇناھ) تىن بۇ دۇنيادا قانچىلىك پايدا يەتكۈزىشىدىن قەتئىينەزەر قاچىدۇ. دۇنيادا ئۇنىڭغا هەر قانچە زىيان ـ زەخمەت كەلتۈرسىمۇ، كۆرۈنۈشتە شەخسىي ئارزۇ ۋە مەنپەئەتلىرىگە زىت كەلسىمۇ، ئاخىرەتتە ئەجرى ـ مۇكاپات بېرىلىدىغانلىقىغا ئىشەنگەن ياخشىلىق يولىدا مېڭىشنى داۋام قىلىۋېرىدۇ. ئاللاھ توسقان، ئاخىرەتتە جازا بېرىلىدىغانلىقىنى بىلگەن يامان ئىشلاردىن، بۇ دۇنيادا ئۇنىڭ قانچىلىك يېقىملىق ۋە جەلب قىلارلىق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئۇنىڭغا قەتئىي يېقىنلاشمايدۇ. هەر شەيئىگە ئۇنىڭ ئەبەدىي (ئاخىرەتتىكى) نەتىجىسىگە قاراپ باها بېرىدۇ. هاۋايى ـ هەۋەسلەر ئىچىدە قايمۇقۇپ قالمايدۇ.

بۇ سەۋەبتىن بۇ ئىككى خىل ئىنسانىنىڭ ئىمانى، مەسىلىگە باها بېرىشى ۋە هايات شەكلى بىر ـ بىرىگە پۈتۈنلەي ئوخشىمايدۇ.

www.munb.er.org

بۇلاردىن بىرى بۇ قىسقا ۋە ۋاقىتلىق ھاياتتىكى پۇل ـ مالنى، شۆھرەت، كىشىلەرنىڭ ئالقىش ۋە ماختاشلىرىنى، مەنسەپ ۋە ئابرويىنى ۋە بۇ دۇنيادا ئۇنىڭغا پايدا ـ مەنپەئەت يەتكۈزىدىغان ھەر شەيئىنى «ياخشىلىق» دەپ تونۇيدۇ. ئارزۇلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش، نام، مەنسەپ، شۆھرەت ۋە پۇل ـ مالنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن، ھەر قانداق يامانلىقتىن باش تارتمايدۇ. پۇل ـ مالدىن ئايرىلىپ قالسا، سالامەتلىكى ناچارلىشىپ ئۆلۈمگە دۇچار بولۇش خەۋپى بولسا، مەنسەپ قولدىن كەتسە،بۇلارنىڭ ھەممىسىنى «يامانلىق» دەپ تونۇيدۇ.

بۇنىڭ ئەكسىچە مۆئمىن بىر كىشىنىڭ «ياخشىلىق» ۋە «يامانلىق» دىگەنلەرگە قارىتا چۈشەنچىسى باشقىچە بولىدۇ. ئۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ رازى بولىدىغان، ماقۇل بولىدىغان ھەر نەرسە ياخشىلىق، ئاللاھنىڭ نارازىلىقىغا، غەزىپىگە سەۋەب بولىدىغان ھەر نەرسە يامانلىقتۇر. ئۇنىڭچە ياخشى ئەمەل، كۆرۈنۈشتە بۇ دۇنيادا ئۇنىڭغا بىر پايدا كەلتۈرمىسىمۇ، بەزى شەخسىي ئارزۇ ـ ئارمانلىرىنى قولغا كەلتۈرۈشكە توسالغۇ بولسىمۇ، ياخشى ئەمەلنى قەتئىي ئىككىلەنمەستىن داۋام قىلىدۇ. ئاللاھنىڭ ئۇنى ئەبەدى ھاياتتا (ئاخىرەتتە) مۇكاپاتلايدىغانلىقىغا ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن ئاخىرەتتە «ھەقىقىي غەلىبە» بولىدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ. شۇنىڭ بىلەن شەخسىي ئارزۇ ـ ھەۋەسلىرى ۋە دۇنيا مەنپەئەتلىرىنى دەپ يامان ئەمەللەرنىڭ قايىقىنىغا چۈشۈپ كەتمەيدۇ. چۈنكى ئۇ بۇ پانى دۇنيادىكى قىسقا بىر ھايات جەريانىدا جازادىن قۇتۇلۇپ كەتكەندەك قىلسىمۇ، ئاخىرەتتە ئاللاھنىڭ ئادالىتىدىن، ئۇنىڭ ھۆكمىدىن قېچىپ قۇتۇلالمايدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ. ئاخىرەتكە، مەھشەر كۈنىگە ئىشەنمىگەن كىشىنىڭ، ھاياتىدا ئىسلامنىڭ كۆرسەتكەن يولى بىلەن مېڭىشى مۇمكىن ئەمەس.

ئىسلام «ئاللاھ يولىدا پېقىر، ئاجىزلارغا زاكات بېرىش»نى

www.munb.er.org

بۇيرۇيدۇ. ئۇ كىشى زاكات بەرسەم پۇل ـ دۆلىتىم ئاز قالىدۇ، پۇلۇمنى جازانىغا (ئۇسۇمگە ـ ت) بېرىپ كۆپەيتىمەن دەيدۇ. ئۇسۇمگە پۇل ئالغان كەمبەغەللەرنىڭ پۇلى ئۆسۈمنى قايتۇرۇشقا چىقىشمىسا، ئۇلارنىڭ بار ـ يوق ھەممە نەرسىسىنى ھېسابلاپ تارتىۋالىدۇ، ئاجىزنىڭ ئاچ ـ يالىڭاچ قېلىشىغا پەرۋا قىلمايدۇ.

ئىسلام «ھەر دائىم راست گەپ قىلىشنى، يالغاندىن قانچىلىك پايدا، راستچىللىقتىن قانچىلىك زىيان كۆرسىمۇ ھەر زامان راست گەپ قىلىش»نى بۇيرۇيدۇ. ئۇ كىشى «ماڭا زىيان كەلتۈرىدىغان راست گەپنى قىلىپ نېمىشقا زىيان تارتىمەن؟ ماڭا پايدا بولىدىغانلا ئىش بولسا يالغان ئېيتىشتىن نېمىشقا قاچىدىكەنمەن؟» دەيدۇ.

ھېچكىم يوق تەنھا يولدا ئۇنىڭغا قىممەت باھالىق بىر نەرسە ئۇچراپ قالسا، ئىسلام «بۇ سىنىڭ مىلىڭ ئەمەس، بۇنى ئالما» دەپ بۇيرۇيدۇ. ئۇ كىشى جاپا ـ مۇشەققەتسىز ئالدىمغا كەلگەن بۇ مالنى ئېلىپ نېمىشقا ئۆزەمنىڭ قىلىۋالمايمەن؟ بىرسى كۆرۈپ قېلىپ ساقچىغا مەلۇم قىلغىلى ياكى ئەدلىيە مەھكىمىدە مېنى ئالدى دەپ بەتنام قىلىپ گۇۋاھلىق بىرىدۇ دەپ ئەندىشە قىلىدىغان ئىش يوق. چۈنكى بۇنى ھېچكىم كۆرمىدى دەيدۇ.

بىرسى مەخپى ھالدا ئۇنىڭغا قىممەت باھالىق نەرسىلىرىنى ئامانەت قويىدى ۋە قازارا ئەجەل كېلىپ ئۆلۈپ كەتتى، ئىسلام «سىزگە ئامانەت بىرىلگەن نەرسىگە خىيانەت قىلماڭ، ئۇنى مەرھۇمنىڭ مىراسخورلىرىغا ساق تاپشۇرۇپ بىرىڭ» دەپ بۇيرۇسا، ئۇ كىشى ياق بەرمەيمەن، مەرھۇمنىڭ بۇ نەرسىلەرنى مەندە ئامانەت قويغانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ، بالا ـ چاقىلىرىنىڭمۇ خەۋىرى يوق. ئۈستۈمدە داۋا قىلسىمۇ، گۇۋاھلىق بىرىدىغان ھېچكىم چىقمايدۇ دەيدۇ. قىسقىسى، ھاياتىنىڭ ھەر بىر قەدىمىدە ئىسلام ئۇنىڭغا توغرا يولنى كۆرسەتسە، ئۇ بۇنىڭغا تامامەن خىلاپ بولغان يولغا ماڭىدۇ.

www.munb.er.org

چۈنكى ئىسلام ھەر نەرسىنىڭ قەدرى ـ قىممىتىنى ئۇنىڭ ئاخىرەتتىكى ئەبەدى نەتىجىسى بىلەن ئۆلچەيدۇ. لېكىن ئۇ كىشى ئۇچۇن ھەر نەرسىنىڭ ئۆلچىمى بۇ قىسقا دۇنيادىكى بىردەملىك نەتىجىدىن ئىبارەتتۇر.

مانا يۇقىرىقىلاردىن ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرمىگەن كىشىنىڭ مۇسۇلمان بولالمايدىغانلىقىنى بىلىۋالدىڭلار. مۇسۇلمان بولۇش ئىنتايىن شەرەپلىك ۋە سائادەتلىك چوڭ بىر ئىش. ئاخىرەتكە ئىشەنمىگەن كىشىنىڭ ياخشىراق بىر ئىنسانمۇ بولالمايدىغانلىقى كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇ. چۈنكى ئاخىرەتنى، مەھشەر كۈنىنى ئىنكار قىلىش ئىنسانىنى، ئىنسانلىق دەرىجىسىدىن ھايۋانلىق دەرىجىسىگە، ھەتتا ھايۋاندىنمۇ بەتتەر دەرىجىگە چۈشۈرۈپ قويىدۇ.

www.munb.er.org

ئاخىرەت ئەقىدىسىگە راتسىئونال بىر قاراش

ئاخىرەتكە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ ئەھمىيىتىنى ۋە پايدىسىنى چۈشىنىپ يەتكەندىن كېيىن، تۆۋەندە ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاخىرەتكە ئىمان كەلتۈرۈشىمىز توغرىسىدىكى تەلىماتىنىڭ مەنتىقى جەھەتتىن ئەقىلگە نەقەدەر ئۇيغۇن ئىكەنلىكىنى قىسقىچە سۆزلەپ ئۆتىمەن.

بىزنىڭ ئاخىرەت ئەقىدىمىز يەنى ئۆلۈمدىن كېيىنكى ھاياتقا بولغان ئىشەنچىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تەلىماتىغا بولغان قەتئىي ئىشەنچ ئاساسىدا، ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلىرىنىڭ راست ۋە بەرھەق سۆزلىرىگە ئىمان كەلتۈرگىنىمىزدىن كېلىپ چىققان بولسىمۇ، راتسىئونال (ئەقىللىقلىق) چۈشەنچىمۇ بۇنى تەستىقلايدۇ ۋە ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تەلىماتلىرى، بۇ ھەقتىكى

باشقا ھەر خىل نەزەرىيەلەرگە قارىغاندا، مەنتىقىغە ۋە ئەقىلگە ئۇيغۇن ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ.

بىرىنچى، بىر تۈركۈم ئىنسانلار ئىنسان ئۆلگەندىن كېيىن تۈگەيدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن يەنە باشقا بىر ھايات يوق (تىرىلمەيدۇ) دەيدۇ. ئۇلارنىڭچە ئۆلۈمدىن كېيىنكى ھايات مەسىلىسى پەنگە، ئىلىمگە ئۇيغۇن ئەمەسمىش. بۇ خىل قاراشتىكىلەر غەربنىڭ ئۆزلىرىنى «پەن ئالىملىرى» دەپ داۋا قىلىدىغان بىر قىسىم ئاتېزمچى دىنسىزلارنىڭ نەزەرىيەلىرىگە ئېتىقاد قىلغۇچىلاردۇر.

ئىككىنچىسى، يەنە بىر تۈركۈم كىشىلەر ئىنسان ئۆز قىلمىشلىرىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرۈش ئۈچۈن تەكرار بىر قانچە قېتىم دۇنياغا كېلىدۇ. بۇ دۇنيادا يامان ئەمەل قىلغان بولسا، ئۆلگەندىن كېيىن تەكرار بىر ھايۋان (مايمۇن، ئىت، مۈشۈك) بولۇپ دۇنياغا كېلىدۇ. بەزىلىرى دەرەخ ياكى تۆۋەن تەبىقىدىكى ئىنسان بولۇپ دۇنياغا كېلىدۇ. ئەگەر ياخشى ئەمەل قىلغان بولسا،ئېسىل تەبىقىدىكى ئىنسان بولۇپ تەكرار تۇغۇلىدۇ دەپ قارايدۇ. بۇ مەلۇم مەزھەپتىكىلەرنىڭ ئېتىقادى.

ئۈچىنچى، ئاخىرەتتە مەھشەر كۈنى پۈتۈن مەخلۇقاتلار قايتا تىرىلىپ ئاللاھنىڭ ئالدىدا ھېساب بېرىدىغانلىقىغا، قىلمىشلىرىغا مۇكاپات ۋە ياكى جازا بېرىلىدىغانلىقىغا ئىمان كەلتۈرگەنلەر بولۇپ، بۇ ھەممە پەيغەمبەرلەرنىڭ ئورتاق تەلىماتىدۇر.

ئەمدى بۇلارنى بىر ـ بىرلەپ تەھلىل قىلايلى:

بىرىنچى تۈركۈمدىكى ئىنسانلار، يەنى ئۆزلىرىنى «ئىلىم ـ پەن ئەھلى» دەپ داۋا قىلغۇچىلارغا ئەگەشكەنلەر «ئۆلگەندىن كېيىنكى ھايات ھەقىقەتتە ئۇيغۇن ئەمەس، بىز ئۆلگەندىن كېيىن، يەنە قايتا تىرىلىپ كەلگەن بىرسىنى تېخىچە كۆرمىدۇق. ئىنسان ئۆلگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ تۇپراققا ئايلىنىپ كەتكەنلىكىنى كۆردۇق. شۇنىڭ

www.munb.er.org

ئۈچۈن ئۆلۈم دېمەك، ھاياتنىڭ تۈگىگەنلىكىدىن ئىبارەتتۇر. ئۆلۈمدىن كېيىن ھايات بولمايدۇ» دېيىشىدۇ. بۇلارنىڭ شۇ مەنتىقىسىغا قاراڭلار! بۇنى بىر ئىلىم ئەھلى دېگىلى بولامدۇ؟ بىرسىنىڭ ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىپ كەلگەنلىكىنى كۆرمىگەن بولسا، ئۇ كىشى «ئۆلگەندىن كېيىن نېمە بولۇشنى بىلمەن» دېسە، بۇنى مەنتىقىغە ئۇيغۇن دېيىش مۇمكىن. ئەمما بۇلار تېخىمۇ ئىلگىرىلەپ «ئۆلۈمدىن كېيىن ھېچ نەرسە بولمايدىغانلىقىنى بىلمەن» دەيدۇ، ۋە بۇنى بىلىمگە، پەنگە ئاساسلىنىپ ئوتتۇرىغا قويغانلىقىنى داۋا قىلىدۇ. ئەمەلىيەتتە بولسا بۇ بىر بىلىمسىزلىكنىڭ ئىپادىسى. چۈنكى ھازىرقى ئىلىم ـ پەن بۇ ھەقتە تېخىچە مەنپى ياكى مۇسبەت بىر نەتىجىگە كەلمىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ ئۆلۈمدىن كېيىنكى ھاياتنى ئىنكار قىلىشلىرى تامامەن ئاساسسىز ۋە بىلىمسىزلىكتىن ئىبارەتتۇر. ھاياتتا ئايروپىلان كۆرمىگەن بىر جاھىل ئادەم «مەن ئايروپىلاننىڭ قانداق بىر نەرسە ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن» دېيىشنىڭ ئورنىغا، «دۇنيادا ئايروپىلان دەپ بىر نەرسە يوق» دەيدىغان بولسا، ئەقلى بار ھەر قانداق كىشى ئۇنى «ئەخمەق» دەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بىر شەيئىنى كۆرمىگەنلىك، ئۇ شەيئىنىڭ مەۋجۇد ئەمەسلىكىنى ئىسپاتلىمايدۇ. بىر كىشى ئەمەس، پۈتۈن دۇنيادىكى ئىنسانلار كۆرمىگەن بىر شەيئىنى «بۇنداق نەرسە يوق، ياكى بولۇشى مۇمكىن ئەمەس» دەپ داۋا قىلالمايدۇ.

ئىككىنچى گۇرۇھتىكى ئىنسانلارنىڭ ئەقىدىسى مۇنداق:

ھازىر ئىنسان بولغان كىشى بىر ئالدىنقى دەۋردە (يارىتىلىشتا) ھايۋان ئىكەن، قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنىڭ نەتىجىسىدە ئىنسان شەكلىدە دۇنياغا كەلگەن. بىر ھايۋاننىڭ ھايۋان بولۇشى ئۇ ئىنسان ئىكەن، قىلغان ئەسكى ئەمەللىرى تۈپەيلىدىن بۇ قېتىم ھايۋان بولۇپ دۇنياغا كەلدى. قىسقىسى، بىرسىنىڭ ئىنسان ياكى ھايۋان بولۇشى ئۇنىڭ بىر ئالدىنقى ھاياتىدىكى قىلمىشلىرىنىڭ

www.munb.er.org

نەتىجىسىدۇر دېمەكچى.

بۇ يەردە مۇنداق بىر سوئال پەيدا بولىدۇ: «قايسى بۇرۇن بار ئىدى؟ ئىنسانمۇ ياكى ھايۋانمۇ؟» ھايۋان بولۇشىدىن بۇرۇن ئىنسان ئىدى دېيىلسە، ئۇ چاغدا ئۇنىڭ بىر ئالدىنقى ھاياتىدا ھايۋان ئىكەنلىكى، ياخشى ئەمەللىرى نەتىجىسىدە بۇ قېتىم ئىنسان سۈرىتىدە دۇنياغا كەلگەنلىكىنى قوبۇل قىلىش كېرەك. ئەگەر ئۇ بۇرۇن بىر ھايۋان ئىدى دېيىلسە، ئۇ چاغدا بۇندىن بىر ئالدىنقى ھاياتىدا ئىنسان ئىدى، يامان قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن بۇ قېتىم ھايۋان بولۇپ دۇنياغا كەلدى دېيىشكە توغرا كېلىدۇ. يەنى بۇ ئەقىدە كىشىلەرنى «بارسا كەلمەس» بىر مۇجمەللىككە ئېلىپ بارىدۇ ۋە دەسلەپكى يارالغۇچى (مەخلۇق) نىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ھېچبىر زامان ئىسپاتلاپ بېرەلمەيدۇ. چۈنكى ئۇلار كېيىنكى مەخلۇق ئالدىنقىسىنىڭ نەتىجىسى دەپ تونۇيدۇ. بۇ تامامەن مەنتىقىسىز ۋە ئەقىلگە ھېچ سىغمايدىغان بىر چۈشەنچە.

ئەمدى ئۈچىنچى ئەقىدىگە كەلسەك، ئۇنىڭ ئەڭ بىرىنچى تەلىماتى مۇنداق:

«بىر كۈنى قىيامەت بولىدۇ ۋە بۇ دۇنيا يوقىلىدۇ. ئاللاھ پۈتۈن كائىناتنى يوقىتىدۇ. ئۇنىڭ ئورنىغا يېڭى ۋە ئالى بىر تۈزۈم يارىتىدۇ». بۇ سۆزلەر شەك ـ شۈبھىسىز توغرىدۇر. چۈنكى بۇنى توغرا ئەمەس دەپ ئىنكار قىلىش ئۈچۈن ئىسپات يوق. كائىناتنىڭ ماھىيىتى ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزگەنسىرى، ئۇنى چوڭقۇر ئۆگىنىپ تەھلىل قىلغانسىرى، ھازىرقى كائىنات سىستېمىسىنىڭ داۋاملىق ۋە مەڭگۈ مەۋجۇد بولۇپ تۇرالمايدىغانلىقى ۋە بىر كۈنى تەبىئى ھالدا پۈتۈنلەي تۈگەپ يوقىلىدىغانلىقى ئىسپاتلانماقتا. ئالىملار «قۇياشنىڭ ئىسسىقلىقى (ھارارىتى) بارغانسىرى تۆۋەنلەشمەكتە،بىر كۈنى قۇياش تامامەن سوۋۇپ ئۇنىڭ نۇرى ئۆچىدۇ ۋە ئىنېرگىيىسى

www.munb.er.org

تۇگەيدۇ. يۇلتۇزلار بىر - بىرلىرىگە سوقۇلۇش بىلەن پارچىلىنىپ، چوڭ پارتلاشلار يۈز بېرىپ كائىناتنىڭ ھازىرقى نىزامى پۈتۈنلەي ئاستىن - ئۈستۈن بولۇپ كېتىدۇ. مانا بۇ دۇنيانىڭ تۇگىشى يەنى ئاخىرى دېمەكتۇر » دەپ قارايدۇ.

ئىككىنچىسى، « ئىنسانغا ئىككىنچى قېتىم ھايات بېرىلىدۇ. (ئۆلگەندىن كېيىن يەنە قايتا تىرىلىدۇ) » دەپ تەلىم بېرىلگەن. بۇ مۇمكىن ئەمەسمۇ؟ ئەگەر مۇمكىن بولمىسا ئىدى، ھازىرقى ھايات قانداق قىلىپ مەۋجۇت بولدى؟ بۇ دۇنياغا ئىنساننى ياراتقان ئاللاھ ئۇ دۇنيادا (ئاخىرەتتە)مۇ يارىتالايدۇ. بۇنىڭدا ئەقىلگە سىغمايدىغان ھېچقانداق ئەھۋال يوق.

ئۈچىنچىسى، « بۇ دۇنيادا ئىنساننىڭ پۈتۈن قىلمىش - ھەرىكەتلىرى خاتىرىلىنىپ، ئاخىرەتتە مەھشەر كۈنى ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدا ئوتتۇرىغا قويىلىدۇ » دەپ تەلىم بېرىدۇ. بۇ سۆزنىڭ توغرىلىقىنى ھازىرقى ئىلىم - پەن ئۆزى ئىسپاتلاپ بېرىدۇ. بۇرۇن بىز چىقارغان ئاۋازىمىز ھاۋادا يىنىك بىر دولقۇن شەكلىدە تارقىلىپ يوقاپ كىتىدۇ دەپ چۈشىنىپ كەلگەن. ھازىر بۇ ئاۋازلار ئەتراپىتىكى جىسىملاردا ئىز قالدۇرىدىغانلىقى ۋە ئۇ ئىزلاردىن ئاۋازىمىزنى قايتا چىقىرىۋالالايدىغانلىقىمىز كەشىپ قىلىندى. فاتىفۇن تەخسىسى مانا شۇنىڭغا ئاساسەن ياسىلىپ چىقتى. شۇنىڭ بىلەن ئىنساننىڭ ھەر بىر ھەرىكىتىدىن كىلىپ چىققان ھاۋادىكى تىترەش دولقۇنلىرى بېرىپ تەككەن ھەر قانداق شەيئى ئۈستىدە ئىز قالدۇرىدىغانلىقى مەلۇم بولدى. شۇنىڭ بىلەن پۈتۈن سۆز - ھەرىكەتلىرىمىزنىڭ خاتىرىگە ئېلىنىپ، كېيىن بۇلارنى قايتىدىن مەيدانغا كەلتۈرۈلۈشىنىڭ مۇمكىن ئىكەنلىكى ئوتتۇرىغا چىقتى.

تۆتىنچى، « مەھشەر كۈنى ئاللاھ ئىنسانلاردىن ھېساب سورايدۇ، ياخشى ۋە ياكى يامان قىلمىشلىرىغا قاراپ مۇكاپاتلايدۇ ۋە ياكى

www.munb.er.org

جازالايدۇ» دەپ بىلدۈرۈلدى. بۇنىڭ ئەقلىغا ۋە مەنتىقىغا ئۇيغۇن كەلمەيدىغان ۋە ياكى مۇمكىن ئەمەس دەيدىغان نېمىسى بار؟ زادى ئەقىل ۋە مەنتىقىنىڭ تەقەززاسى ـ ئاللاھتىن بۇ دۇنيادىكى ھەق ـ ناھەقچىلىقنىڭ ھېسابىنى ئادالەتلىك بىلەن بىر تەرەپ قىلىشنى تىلەشتۇر.

دۇنيادا بەزى كىشىلەر كۆپ ياخشى ئىش قىلغان بولسىمۇ ئۇنىڭ پايدىسىنى كۆرەلمەيدۇ، داۋاملىق يامان ئىشلار بىلەن شۇغۇللانغان كىشىلەرمۇ قىلمىشلىرىنىڭ جازاسىنى تارتمايدۇ. ئەكسىچە ياخشى ئىش قىلغانلارنىڭ راھەت ـ پاراغەتتە ياشاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تۇرىمىز. بۇنداق مىساللار دۇنيادا يۈز مىڭلاپ تېپىلىدۇ. بۇلارنى كۆرۈپ بىر ئادالەت يەنى ھەق ـ ناھەقنى سوراشنى تەلەپ قىلىش تۇيغۇسى پەيدا بولىدۇ. ئاخىرىدا يامانلىق قىلغان كىشىلەرگە جازا بېرىلىدىغان، ياخشى ئىش قىلغانلارغا ئەجرى ۋە مۇكاپات بېرىلىدىغان بىر كۈننىڭ كېلىشى لازىملىقىنى ھەر بىر ئەقىل ئىگىسى ھېس قىلىدۇ ۋە كېرەك دەپ ھېسابلايدۇ.

بەشىنچى، «جەننەت بىلەن جەھەننەم (دوزاخ) بار» دېگەن ئەقىدە. بۇمۇ بىر ئىمكانسىز ئىش ئەمەس. كۆن بىلەن ئاينى ياراتقان ئاللاھ، جەننەت بىلەن جەھەننەمنى ياراتالمامدۇ؟ ئاللاھ سوراق ـ سوئال قىلىپ ئادالەتلىك بىلەن ھۆكۈم قىلغاندىن كېيىن، ئەجرى ۋە مۇكاپاتقا ئېرىشكەن كىشىلەر ئۈچۈن شەرەپلىك، خۇشاللىق ۋە بەخت ـ سائادەت ئىچىدە ياشايدىغان بىر جاي، جازاغا تارتىلىدىغانلار ئۈچۈن خارلىق، ئازاب ۋە يامانلىقنىڭ تەمىنى تېتىيدىغان بىر باشقا ماكان بولۇشى كېرەك.

يۇقىرىقى تەھلىللىرىمىزغا قاراپ ئەقلى بار ھەر قانداق بىر كىشى «ئۆلۈمدىن كېيىنكى ھاياتقا ئىشىنىش مەنتىقىغا ۋە ساغلام ئەقىلگە ئۇيغۇن. بۇنىڭدا ئەقىلگە سىغمايدىغان ۋە ئىمكانسىز

www.munb.er.org

ھېچبىر نەرسە يوق » دېگەن خۇلاسىگە كېلىدۇ. شۇنداقلا ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئوخشاش بەرھەق راست پەيغەمبەرنىڭ بۇ ھەقىقەتلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇشى ۋە بۇلارنىڭ ھەممىسىدە بىز ئۇچۇن ياخشىلىق ۋە پايدىلىقتىن باشقا بىر شەيئى بولمىغانلىق سەۋەبىدىن بۇ تەلىماتلارنى قوبۇل قىلىش ئەڭ ئەقىللىقلىقنىڭ ئىپادىسىدۇر. ھېچقانداق بىر دەلىل ـ ئىسپات يوق ئىكەن، ئۇنىڭدىن گۇمانلىنىپ شەك كەلتۈرۈش ۋە ئىنكار قىلىشنىڭ دەل ئۆزى ئەقىل ۋە مەنتىققىگە خىلاپتۇر.

مانا ئىسلام يۇقىرىقىدەك بەش ئاساسى ئەقىدە ئۈستىگە قۇرۇلغان. بۇلار كلمة طيّبة «لا الـه الا الله محمد رسول الله» دېگەن كەلىمە بىلەن يىغىنچاقلاشتۇرۇلغان. يەنى لا الـه الا الله (ئاللاھدىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر) دېيىش بىلەن پۈتۈن باتىل (يالغان) خۇدالارنى تاشلاپ، ئاللاھنىڭ بەندىسى ئىكەنلىكىڭىزنى قوبۇل قىلغان بولىسىز. بۇنىڭغا محمـ ـد رسـ ـول الله نى قوشۇپ ئېيتىش بىلەن ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى تەستىقلىغان بولىسىز. شۇنىڭ بىلەن ئاللاھنىڭ ئىلاھىي سۈپەتلىرىگە، ئاللاھنىڭ پەرىشتىلىرىگە، ئاللاھ نازىل قىلغان كىتابلارغا، پەيغەمبەرلىرىگە ۋە ئۆلۈمدىن كېيىنكى ھاياتقا (ئاخىرەتكە) ئىشىنىش بىلەن ھەزرىتى مۇھەممەدئەلەيھىسسالام تەلىم بېرىپ ئەمەل قىلىشىمىزغا بۇيرۇلغىنى بويىچە ئاللاھقا ئىتائەت قىلىشىمىز ۋە ئىبادەت مېتودلىرىنى ئەستايىدىللىق بىلەن بجىرىش مەجبۇرىيىتىنى ئۈستىڭىزگە ئالغان بولىسىز[1].

---

[1] مەن بۇ يەردە ئىماننىڭ ئاساسلىرىنى بەش تۈرلۈك دەپ ئېيتتىم. بۇلار قۇرئان كەرىم سۈرە بەقەرە 285 ـ ئايەت ۋە سۈرە نىسا 136 ـ ئايەتلىرىدىن ئېلىندى. شۈبھىسىزكى ھەدىس شەرىپلەردە «والقدر خيره و شره...» (ياخشىلىق ۋە يامانلىق ئاللاھنىڭ ئىرادىسىگە باغلىق) ئىكەنلىكىگە ئىشىنىشمۇ

www.munb.er.org

بەشىنچى باب ئىبادەت

ئۆتكەنكى بابتا ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىمان كەلتۈرۈشىمىزنى بۇيرۇغان ئىمانىنىڭ مۇنداق بەش تۈرلۈك ئاساسىنى سۆزلەپ ئۆتتۇم:

ئاللاھنى بىر ۋە شېرىكى يوق دەپ ئىمان ئېيتىش.

ئاللاھنىڭ پەرىشتىلىرىگە ئىمان كەلتۈرۈش.

ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا، خۇسۇسەن قۇرئانغا ئىمان كەلتۈرۈش.

ئاللاھنىڭ پۈتۈن پەيغەمبەرلىرىگە، خۇسۇسەن ئاخىرقى پەيغەمبىرى ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىمان كەلتۈرۈش.

ئاخىرەتتىكى ھاياتقا ئىمان كەلتۈرۈش.

ئىسلامنىڭ ھۇلى يۇقىرىدىكى بەش ئاساس ئۈستىگە قۇرۇلغان. بۇ پرىنسىپلارغا ئىمان كەلتۈرگەن كىشى،ئىسلام جامائەسىگە قېتىلىپ ئۇنىڭ بىر ئەزاسى بولغان بولىدۇ. كىشى ئېغىزدا ئىمان ئېيتتىم دەپ قويۇش بىلەن تولۇق مۇسۇلمان بولالمايدۇ. ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام تەلىم بەرگەن ئاللاھنىڭ ئەمىر - پەرمانلىرىغا ئەمەل قىلغاندىلا مۇكەممەل بىر مۇسۇلمان بولغىلى بولىدۇ. چۈنكى ئىسلام «ئىتائەت قىلىش» دېمەكتۇر. ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈش بويسۇنۇش

ئىماننىڭ ئاساسلىرىدىن بىرى دەپ كۆرستىلگەن. شۇنىڭ بىلەن ئىماننىڭ ئاساسى بەش ئەمەس ئالتە بولغان بولىدۇ. ھەقىقەتەن ياخشىلىق ۋە يامانلىق ئاللاھنىڭ ئىرادىسىگە باغلىق ئىكەنلىكىگە ئىمان كەلتۈرۈش، «ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈش»نىڭ ئايرىلماس بىر قىسمىدۇر ۋە قۇرئان كەرىمدىمۇ شۇنداق كۆرستىلگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن بۇ ئەقىدىنى تەۋھىد ئەقىدىسىگە قوشۇپ سۆزلەپ ئۆتتۇم. شۇنىڭغا ئوخشاش بەزى ھەدىسلەردە جەننەت ۋە دوزاخ، سىرات كۆۋرۈك ۋە تارازا مىزانغا ئىشىنىشنى ئايرىم - ئايرىم ئەقىدىلەر دەپ كۆرستىلگەن بولۇپ، بۇلار «ئاخىرەتكە ئىمان كەلتۈرۈش»نىڭ ئىچىدىكى بۆلۈملەردىن ئىبارەت.

www.munb.er.org

بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.

سىز ئىمان ئېيتىش بىلەن ئاللاھنى بىر ۋە باشقا شېرىكى يوق دەپ ئېتىراپ قىلىسىز. ئۇنى ياراتقۇچى رەببىڭىز (پەرۋەردىگارىڭىز)، ئىگىڭىز، ھۆكۈمدارىڭىز دەپ قوبۇل قىلىسىز ۋە ئۆزىڭىزنى ئۇنىڭ مەخلۇقى دەپ تونۇيسىز. لېكىن ئەمرلىرىگە بويسۇنمىسىڭىز، ياراتقۇچى ئىگەم دەپ تونىغان رەببىڭىزگە ئىسيانكار بولۇپ جاۋابكار ئورۇنغا چۈشۈپ قالىسىز.

قۇرئاننى ئاللاھنىڭ كالامى (سۆزى) دەپ تونىدىڭىز. بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ھەر بىر سۆزىنى ئاللاھنىڭ بۇيرۇقى دەپ بىلىپ، ئۇنىڭدىكى ھەر بىر ئەمرنى بىجا كەلتۈرۈش مەسئۇلىيىتىنى ئۈستىڭىزگە ئالغان بولىسىز.

ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئاللاھنىڭ بەرھەق پەيغەمبىرى دەپ ئىقرار قىلدىڭىز. ئۇنىڭ ھەربىر تەلىماتىنى ئاللاھتىن كەلگەن ئەمر دەپ قوبۇل قىلدىڭىز. بۇنىڭ بىلەن ئەينى زاماندا ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىتائەت قىلىش سىزگە «پەرز» يەنى باش تارتىپ بولمايدىغان دەرىجىدىكى مەسئۇلىيەتلىك ۋەزىپىڭىز بولغان بولىدۇ. دېمەك، ئېيتقان ئىمانىڭىزغا ئۇيغۇن ۋە ئىقرارىڭىزغا مۇناسىپ بولغان ئەمەللىرىڭىز بىلەنلا تولۇق مۇسۇلمان بولالايسىز. ئېيتقان ئىمانىڭىز ۋە ئىقرارىڭىز بىلەن ئەمەللىرىڭىز (قىلمىشلىرىڭىز) ئوتتۇرىسىدا قانچىلىك پەرق بولسا يەنى ئۇيغۇن بولمىسا، ئىمانىڭىز شۇ قەدەر كەم ۋە تولۇقسىز قالغان بولىدۇ.

ئەمدى سىلەرگە پەيغەمبىرىمىزنىڭ بىزگە ئۆگەتكەن ئاللاھنىڭ رىزاسىغا ئۇيغۇن بىر ھايات كەچۈرىشىمىز ئۈچۈن نىملەرگە ئەمەل قىلىشىمىز ۋە نىملەردىن ساقلىنىشىمىز كېرەكلىكىنى سۆزلەپ بېرىمەن. بۇلاردىن بىرىنچىسى ۋە ئەڭ مۇھىم بولغىنى «ئىبادەت»دۇر.

www.munb.er.org

ئىبادەتنىڭ ئۇقۇمى

«ئىبادەت» ئەرەبچىدە قۇل يەنى «بەندە» مەنىدىكى «عبد» سۆزىدىن تۇرلەنگەن سۆز بولۇپ، «بەندىچىلىك، ئىتائەت قىلىش» دېگەنلىكتۇر. ئاللاھ بىزنىڭ ئىگىمىز ۋە بىز ئۇنىڭ قۇللىرى، ئاللاھقا ئىتائەت قىلىش يولىدا بەندىنىڭ قىلغان ھەر ئىشى بىر ئىبادەت ھېسابلىنىدۇ. مەسىلەن، سىز ئاللاھ مەنئى قىلغانلىقى ئۈچۈن كىشىلەر بىلەن سۆزلەشكەندە، مۇئامىلىدە يالغان سۆزلەشتىن، يامان سۆز ئىشلىتىشتىن ۋە غەيۋەت ـ شىكايەتتىن ساقلىنىسىز. ئاللاھنىڭ ياخشى كۆرگەنلىكى ئۈچۈن ھەر يەردە راست گەپ قىلىسىز، كىشىلەرگە ئىنساب ۋە ياخشى نىيەت بىلەن مۇئامىلە قىلىسىز ۋە گۈزەل سۆزلەرنى سۆزلەيسىز. مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى ئىبادەت قاتارىغا كىرىدۇ.

مەيلى دۇنيالىق مۇناسىۋەتلەردە بولسۇن، تىجارەت ئىشلىرىدا بولسۇن، بازاردىكى سودا ـ سېتىق ئىشلىرىدا بولسۇن، ئائىلە، ئاتا ـ ئانا ۋە قەۋم قېرىنداشلار ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتلەردە بولسۇن، قىسقىسى ھاياتىڭىزنىڭ ھەر بىر ساھەسىدە ئاللاھنىڭ رىزاسىنى دەپ ئۇنىڭ ئەمرى بويىچە توغرىلىق ۋە راستچىللىق بىلەن ئىش ئېلىپ بارسىڭىز، ئاللاھ مەنئى قىلغان دەپ ئىشىنىپ يالغان ئېيتىشتىن، ساختىپەزلىك قىلىشتىن ۋە باشقىلارنىڭ ھەققىگە تاجاۋۇز قىلىشتىن ساقلانسىڭىز سىز پۈتۈن ھاياتىڭىزنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزگەن بولىسىز. بىر ئاجىز پېقىرغا ياردەم قىلسىڭىز، ئاچ قالغان بىرىنىڭ قورسىقىنى تويغۇزۇپ قويسىڭىز، ياكى بىر كېسەلنىڭ خىزمىتىنى قىلسىڭىز ۋە بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆز شەخسىي مەنپەئەتىڭىز ئۈچۈن ۋە ياكى نام ـ شۆھرەت قازىنىش ئۈچۈن ئەمەس، پەقەت ئاللاھنىڭ رازى

www.munb.er.org

بولىدىغانلىقىنى (خۇش بولىدىغانلىقىنى) كۆزدە تۇتقانلىقىڭىزدىندۇر. مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى ئىبادەت بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئاللاھ كۆرسەتكەن يول بىلەن ئىشلەپ تاپقان ھالال تاپاۋتى بىلەن ئائىلىسىنى ۋە قارىمىقىدىكىلەرنىڭ تۇرمۇشىنى قامداش ۋە ھەر خىل ئېھتىياجلىرىنى ھەل قىلىش جەھەتتىكى ئىقتىسادى پائالىيەتلىرىمۇ ئىبادەت. قىسقىسى كىشىنىڭ پائالىيەتلىرى ئاللاھنىڭ قانۇنلىرىغا ئۇيغۇن بولسا، قەلبىگە ئاللاھ قورقۇسى يەرلەشكەن بولسا ۋە پۈتۈن ئەمەللىرىنىڭ ئاخىرقى غايىسى ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى قولغا كەلتۈرۈشتىن ئىبارەت بولسا ئۇنىڭ پۈتۈن پائالىيەتلىرى ۋە ھاياتى «ئىبادەت» بولىدۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇ كىشى قاچانكى ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى ئىزدەپ بىر ياخشى ئەمەل (ئىش) قىلسا، ئاللاھتىن قورقۇپ بىر يامان ئىشتىن ئۆزىنى تارتسا، ئىسلامي ۋەزىپىسىنى مەسئۇلىيەتلىك بىلەن ئادا قىلغان بولىدۇ. ھەتتا بۇنداق بىر ھايات ياشاۋاتقان (ئىسلامى ۋەزىپىسىنى مەسئۇلىيەتلىك بىلەن ئادا قىلىۋاتقان) كىشىنىڭ ھەر بىر ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلىرى، مەسىلەن: يېگىنى، ئىچكىنى، ماڭغىنى، ئولتۇرۇپ قوپقىنى، ئۇخلىغىنى ۋە سۆزلىگىنى ھەممىسى ئىبادەت بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

شۇنداقلا ئىبادەت ئىسلام بىناسىنى ئۆرە تۇتۇپ تۇرغان تۈۋرۈكدۇر. ئەگەر بۇ تۈۋرۈكلەرگە زىيان يەتسە، ئىمارەتمۇ ساغلام بولمايدۇ. مانا بۇلار ئىبادەتنىڭ ئۇقۇمىدۇر.

ئىسلامنىڭ ئاساسى مەقسىدى ـ مۇسۇلماننى پۈتۈن ھاياتى داۋامىدا بۇ ئىبادەت ئىچىدە ياشايدىغان كىشى قىلىپ يېتىشتۈرۈشتىن ئىبارەت. بۇ مەقسەتتە ئىسلام بىر قانچە مەخسۇس ئىبادەت ئۇسۇللىرىنى بەلگىلىدى. بۇلار ئەڭ ئالىي ئىبادەت (ئىسلامنىڭ ئاساسى مەقسىتىگە يېتىش) ئۈچۈن بىر تەربىيىلەش كۇرسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. كىشى بۇ كۇرستا قانچىلىك ياخشى ئۆگىنىپ تەربىيىلەنسە، ئەڭ ئالىي ئىبادەتنى ئۇ قەدەر ياخشى ئادا قىلالايدۇ. بۇ

www.munb.er.org

مەخسۇس ئىبادەتلەر «فرض ءـين» (پەرز ئەيىن) دەپ بەلگىلەنگەن، شۇنداقلا «دىنىنىڭ تۈۋرۈكى» دەپ ئاتالدى. بىر ئىمارەت بىر قانچە تۈۋرۈك ئۈستىگە بىنا قىلىنغىنىدەك، ئىسلامىي ھاياتنىڭ بىناسىمۇ مانا بۇ تۈۋرۈكلەر ئۈستىدە ئىنشا (بىنا) قىلىنىپ يۈكسىلىدۇ.

ناماز

بۇ پەرزلەردىن بىرىنچىسى ۋە ئەڭ مۇھىم بولغىنى «سالات» يەنى نامازدۇر.

ناماز دېگەن نېمە؟ ناماز ـ سىز ئېتىقاد ئىمانىنىڭ ئاساسى پرىنسىپلىرىنى كۈندە بەش قېتىم ئارقا ـ ئارقىدىن ئېغىز ۋە ھەرىكىتىڭىز بىلەن تەكرارلاش ۋە ئۇلارنى زېھنىڭىزدە يېڭىدىن ياشارتىشتىن ئىبارەت. ئەتىگەن سەھەر ۋاقتىدا تاتلىق ئۇيقۇنى قويۇپ تۇرۇپ، پاكىزلىنىپ ئاللاھنىڭ ھوزۇرىغا ھازىر بولىدىغىز، ئۇنىڭ ئالدىدا ئېھتىرام بىلەن ئۆرە تۇرىدىغىز، ئولتۇرىدىغىز، ئېگىلىدىغىز ۋە بېشىڭىزنى يەرگە قويۇپ سەجدە قىلىپ ئۇنىڭ بەندىسى ئىكەنلىكىڭىزنى قايتا ـ قايتا ئىقرار قىلىدىغىز. ئۇنىڭدىن مەدەت (ياردەم) ۋە ھىدايەت تىلەيدىغىز، ئۇنىڭغا قەتئىي ئىتائەت قىلغان ئەھدىڭىزنى يەنە تەكرارلايدىغىز. ئارقا ـ ئارقىدىن ئۇنىڭ سىزدىن رازى بولۇشىنى تىلەيدىغىز ۋە ئۇنىڭ غەزىپىدىن پاناھ تىلەيدىغىز. ئۇنىڭ كىتابىدىن قىرائەت قىلىپ (ئوقۇپ ـ ت) دەرسلىرىڭىزنى يېڭىلايدىغىز. ئۇنىڭ ئەۋەتكەن پەيغەمبىرىنىڭ ھەق راست ئىكەنلىكىگە يەنە بىر قېتىم گۇۋاھلىق بېرىدىغىز.

بىر كۈنى ئاللاھنىڭ ئالدىدا ھازىر بولۇپ، بۇ دۇنيادىكى پۈتۈن

www.munb.er.org

قىلمىشلىرىڭىزدىن ھېساب ئېلىنىدىغانلىقىڭىزنى ئېسىڭىزگە كەلتۈرىدىڭىز. شۇنىڭ بىلەن ئاللاھقا ئېيتقان ئىمانىڭىزنى ۋە ئاللاھقا بەرگەن ۋەدىڭىزنى ئېسىڭىزگە كەلتۈرىدىڭىز.

شۇنداق قىلىپ سىز دۇنيا ئىشلىرىڭىزغا كىرىشىپ كېتىسىز. پېشىن ۋاقتى كەلگەندە مۇئەززىن سىزنى نامازغا چاقىردى (ئەزان ئوقۇدى)، سىز ئىشىڭىزنى بىر قانچە مىنۇت توختىتىپ قويۇپ بەندىچىلىكىڭىزنى بەجا كەلتۈرىدىڭىز، ساۋۇقىڭىزنى، ئەھدىڭىزنى ئۇنتۇپ ئاللاھتىن غاپىل بولۇپ قالماسلىق ئۈچۈن بۇلارنى يېڭىدىن تەكرارلىۋالدىڭىز ۋە ھاياتتىكى ھەقىقي غايىڭىزنى زېھنىڭىزدە يەنە بىر قېتىم جانلاندۇردىڭىز. ئۇنىدىن كېيىن دۇنيا ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل بولدىڭىز. ئەسىر ۋاقتىدا يەنە بىر چاقىرىق ئالدىڭىز، سىز بۇنىڭغىمۇ دەرھال ئاۋاز قوشۇپ ئەسىر نامىزىنى ئوقۇدىڭىز، بۇ سىز ئۈچۈن ۋەزىپىنى يەنە بىر قېتىم ئەسلەش بولۇپ، نىيىتىڭىزنى ئىمانىڭىز ئاساسلىرىغا مۇۋاپىقلاشتۇرىۋالدىڭىز. كۈننىڭ پېتىشى بىلەن قاراڭغۇلۇق باستى ۋە كۈندۈز ھاياتىڭىز قانداق باشلانغان بولسا، كېچىدە غەپلەتتە قىلىپ، ۋەزىپە ۋە مەسئۇلىيەتلىرىڭىزنى ئۇنتۇپ يولدىن ئېزىپ كەتمەسلىك ئۈچۈن ئاخشام نامىزىغا ئەزان ئوقۇلىشى بىلەن تەكرار ناماز ئوقۇپ ئاللاھقا بويۇن ئەگدىڭىز. بىر قانچە سائەت ئۆتكەندىن كېيىن ئۇخلاش ئالدىدىكى (خۇپتەن) ناماز ۋاقتى كېلىدۇ. سىز يەنە ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدا تۇرىسىز، بۇ، بىر كۈنلۈك ئىبادىتىڭىزدىكى ئاخىرقى ناماز بولۇپ، ئۇخلاشتىن بۇرۇن يەنە بىر قېتىم ئاللاھقا سەجدە قىلىپ، ئۇنى ئۇلۇغلاپ، نېئمەتلىرىگە شۈكرى قىلىپ، بىلمەستىن ئۆتكۈزۈپ قويغان خاتالىقلار ئۈچۈن تەۋبە قىلىپ ئۇنىڭدىن ئەپۇ تىلەش بىلەن ئىمانىڭىزنى ياشارتىپ يېڭىلىۋالىسىز. كۈندۈزدىكى قالايمىقانچىلىقلار سەۋەبىدىن خاتىرجەم ئادا قىلالمىغان ۋەزىپىلىرىڭىزنى (ئىبادەتلىرىڭىزنى) كېچىنىڭ جىمجىتلىقىدا خاتىرجەم ھالدا ئادا قىلىسىز. كۈندە بەش ۋاخ ناماز

www.munb.er.org

ئوقۇش ئىمانىنىڭ ھۆلىنى مۇستەھكەملەيدۇ. بىزنى پەزىلەتلىك بىر ھاياتقا ئېگە قىلىپ ئاللاھقا ئىتائەتچان بىر بەندە قىلىپ يېتىشتۈرىدۇ. جاسارەتلىك، سەمىمىي، مۇستەھكەم ئىرادىلىك، پاكىز قەلبلىك ۋە روھىي جەھەتتە يېتىشكەن ئېسىل ئەخلاقلىقا ئىگە قىلىپ ئىمانىمىزنى ھەر دائىم يېڭىلاپ ياشارتىپ تۇرىدۇ. مەسىلەن:

ناماز ئوقۇش ئۈچۈن ئالدى بىلەن تاھارەت ئالىدىغىز. تاھارەتنى پەيغەمبىرىمىز بۇيرۇغان ئۇسۇللىرىغا رىئايە قىلغان ھالدا ئالىسىز، ئۇندىن كېيىن نامازنى پەيغەمبىرىمىزنىڭ تەلىماتلىرىغا ئۇيغۇن بىر شەكىلدە ئوقۇيدىغىز.

نېمە ئۈچۈن؟ چۈنكى ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە ئىشىنىسىز ۋە پەيغەمبىرىمىزگە ئەگىشىشنى ئۆزىڭىز ئۈچۈن مۇقەددەس ۋەزىپە دەپ بىلىسىز.

قۇرئان كەرىم ئوقۇغاندا ناھايىتى دىققەت بىلەن ئوقۇيسىز. چۈنكى قۇرئاننى ئاللاھنىڭ كالامى دەپ ئىشەندىڭىز. ئۇنى قەستەن خاتا ئوقۇشنىڭ گۇناھ ئىكەنلىكىنى بىلىسىز.

نامازدا كۆپىنچە قۇرئان ئايەتلىرىنى ئۈن چىقارماي ئىچىمىزدە ئوقۇيمىز. بۇلارنى ئوقۇدىڭىزمۇ، ئوقۇمىدىڭىزمۇ؟ توغرا ئوقۇدىڭىزمۇ ياكى قەستەن ئۆزگەرتىپ خاتا ئوقۇدىڭىزمۇ؟ ئۇ يەردە سىزنى تىڭشاپ تۇرغان ياكى كۆرۈپ تۇرغان بىرسى يوق. ئەمما ئاللاھنىڭ سىزنى ھەر يەردە كۆرۈپ تۇرىدىغانلىقىغا، سىز ئوقۇۋاتقان مەخپىي ۋە ياكى ئاشكارا بولغان ھەر نەرسىنى ئاڭلاپ تۇرىدىغانلىقىغا ئىشىنىسىز. سىزنى «ناماز ئوقۇ» دەپ ھەيدەيدىغان، ناماز ئوقۇۋاتقاندا سىزگە قاراپ تۇرىدىغان بىر كىم بولمىغان ھالدا، سىزنى ناماز ئوقۇشقا نېمە ھەيدەكچىلىك قىلدى؟ مانا بۇ سىزنىڭ «ئاللاھ مېنى ھەر يەردە، ھەر ۋاقىتتا كۆرۈپ تۇرىدۇ» دەپ ئىشەنگەنلىكىڭىزدىن ئەمەسمۇ؟ ئەزان ئېيتىشى بىلەن تەڭ پۈتۈن ئىشنى قويۇپ ئالدىراپ مەسجىدكە

www.munb.er.org

مىخشقا سىزنى زورلىغان نەرسە نىمە؟ ئەتىگەن سەھەردە تاتلىق ئۇيقۇنى قويۇپ، چۈشتە قاقاس ئاپتاپتا ناماز قازا بولۇپ كەتمىسۇن دەپ مەسجىدكە بىرىشقا ئالدىرايسىز، ئاخشاملىرى دەم ئېلىش ۋە كۆڭۈل ئېچىشلارنى ناماز ئوقۇيمەن دەپ تەرك ئېتىسىز. بۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ سەۋەبى نىمە؟ بۇلارنىڭ سەۋەبى ئاللاھقا ئىتائەت قىلىش ئۈچۈن پەرزنى، ۋەزىپىنى ئادا قىلىشتىكى يۈكسەك مەسئۇلىيەتچانلىق تۇيغۇسى ئەمەسمۇ؟

ناماز ئەسناسىدا بىرەر خاتالىق ئۆتكۈزۈپ قويۇشتىن قاتتىق ئېھتىيات قىلىسىز. چۈنكى قەلبىڭىزدە ئاللاھ قورقۇسى چوڭقۇر ئورۇن ئالغان. ۋە بىر كۈنى بۇ دۇنيادىكى پۈتۈن قىلمىشلىرىڭىزدىن ئاللاھ ھۇزۇرىدا ھىساب بىرىدىغانلىقىڭىزنى بىلىسىز.

ئەمدى ئېيتىپ بىقىڭلار. ئىنسانىنىڭ مەنىۋى ۋە ئەخلاقى جەھەتتە مۇكەممەل بىر مۇسۇلمان بولۇپ يىتىشىپ چىقىشى ئۈچۈن نامازدىنمۇ ياخشى بىر يول بارمىكەن؟

ناماز ئىنساننىڭ ئاللاھقا قىلغان ئەھدىسىنى كۈندە ئارقا ـ ئارقىدىن بىر قانچە قېتىم ئەسلەشكە سەۋەبچى بولىدۇ. ئاللاھقا بولغان ئىمانىنى يېڭىلاپ ياشارتىدۇ. ئاخىرەتكە بولغان ئىشەنچىسىنى، يەنى بۇ دۇنيادىكى قىلمىشلىرىدىن قىيامەت كۈنى بولغاندا ھىساب ئېلىنىدىغانلىقىنى ھېچ ئەستىن چىقارمايدۇ. ناماز بىلەن مۇسۇلمان كۈندە بەش قېتىم پەيغەمبىرىمىزگە ئەگەشكەن بولىدۇ. ئەتىگەندىن كەچكىچە ئاللاھنىڭ ئەمرلىرىنى، پەرز ۋەزىپىلىرىنى ئادا قىلىشنى تەكرار ـ تەكرار مەشىق قىلىدۇ. دىمەك، ناماز كىشىنىڭ چۈشەنچىسى (ئىمانى) بىلەن ئىبادەتتىكى ئەمەلىيىتىنى بىرلەشتۈرۈشنى قولغا كەلتۈرىدىغان بىردىنبىر تەلىم تەربىيەدۇر.

ياراتقۇچىسىنىڭ ئەمرلىرىگە بويسۇنۇپ ئىتائەت قىلىشتا بۇ

www.munb.er.org

قەدەر جىددى ۋە ئەستايىدىل بولغان بىر كىشى نامازدىن چىقىپ ئۆز ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل بولغان چاغلىرىدىمۇ ئاللاھنىڭ قانۇنلىرىغا رىئايە قىلىدۇ. قەلبىدە دائىم ئاللاھ قورقۇسى يەرلەشكەن بولىدۇ. خاتا (گۇناھ) ئىشقا يېقىنلاشقاندا «ئاللاھ مېنى ھەر جايدا كۆرۈپ تۇرىدۇ» دەپ ئۇ ئىشتىن قايتىدۇ.

شۇنچىلىك بىر مۇكەممەل ۋە يۈكسەك تەلىم ـ تەربىيە ئالغاندىن كېيىنمۇ، ئەگەر بىرسى ھاياتىنىڭ باشقا ساھەلىرىدە، ئاللاھنىڭ ئەمرلىرىگە ئىتائەتسىزلىك قىلىپ يامان ئىشلارنى قىلىۋاتقان بولسا، ئۇ چاغدا مەسىلە پەقەت ئۇنىڭ ئۆز نەپسىدىكى بۇزۇقلۇقتا، نامازدا ئەمەس. ئۇنىدىن باشقا ئاللاھ نامازنى جامائەت بىلەن بىرلىكتە بىر يەرگە جەم بولۇپ ئۆتىشىمىزنى بۇيرۇدى. خۇسۇسەن ھەپتىدە بىر قېتىم جۈمە كۈنى «جۈمە نامىزى» نى جامائەت بىلەن ئۆتەشنى پەرز قىلدى. نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇش، مۇسۇلمانلار ئارىسىدا سۆيگۈ ۋە بىرلىك چۈشەنچىسى پەيدا قىلىپ، ئۇلارنى بىرلەشكەن، كاتتا ۋە كۈچلۈك بىر توپ (جامائە) ھالىغا كەلتۈرىدۇ. كۆپچىلىك مۇسۇلمانلار بىر يەرگە يىغىلىپ بىر سەپتە يانمۇ ـ يان تۇرۇپ ناماز ئوقۇغاندا، ئۇلارنىڭ قەلبىدە ئەڭ تەسىرلىك ھالدا قېرىنداشلىق ۋە باراۋەرلىك تۇيغۇسى چوڭقۇر يەرلىشىدۇ.

ناماز ـ تەڭلىك (باراۋەرلىك) نىڭ سىمۋولىدۇر. چۈنكى نامازدا مەيلى باي بولسۇن، پېقىر بولسۇن، ئەمەلدار بولسۇن، ئاددى پۇقرا بولسۇن، ئوقۇمۇشلۇق ئالىم ياكى ساۋاتسىز كىشى بولسۇن، ئوقۇغۇچى ياكى ئوقۇتقۇچى بولسۇن، ئاق تەنلىك ياكى قارا تەنلىك بولسۇن، ئېسىلزادە ياكى خىزمەتكار بولسۇن ھەممىسى بىر سەپتە، بىر ـ بىرلىرىگە ياندىشىپ سەپ تۈزۈپ ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدا قول باغلىشىپ ئېھتىرامدا تۇرىدۇ، بىرلىكتە ئېگىلىدۇ ۋە باشلىرىنى يەردە قويۇپ بىر ئاللاھقا سەجدە قىلىدۇ. پۈتۈن جامائەت بىر رەھبەرنىڭ (ئىمامنىڭ) ئارقىسىدا تۇرۇپ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ناماز ئوقۇيدۇ. بۇ

www.munb.er.org

مۇسۇلمانلاردا رەھبەرگە بولغان ئىتائەتتە بىرلىك ۋە ئىنتىزامچانلىق روھىنى پەيدا قىلىدۇ.

قىسقىسى، ناماز مۇسۇلمانلارغا مۇكەممەل بىر شەخسىي ھاياتلا ئەمەس، بەلكى ئۇلارنى يىمىرىلمەس، قۇدرەتلىك بىر پۈتۈن توپلام بولۇپ يېتىشىشنىڭ پەزىلەتلىك يولىغا باشلايدۇ.

يۇقىرىدىكىلەر بىزنىڭ كۈندە بەش ۋاخ نامازلىرىمىزنىڭ ھېسابسىز پايدىلىرىدىن بىر قانچىسى. ئەگەر بۇلاردىن ئۆزىمىزنى مەھرۇم قىلغان بولساق، ئۇ چاغدا زىيان تارتقۇچى پەقەت ئۆزىمىزلا بولۇپ قالىمىز.

ئاللاھ ناماز ئارقىلىق سىزگە ئىنتايىن زور بىر قۇۋۋەت بېغىشلاۋاتسا، سىز ھورۇنلۇق قىلىسىز. ئېغىزدا ئىمان ئېيتىپ ئەمەلىيەتتە بولسا ئاللاھ پەرز قىلغان نامازنى ئوقۇمايسىز. بۇنداق قىلىشتا مۇنداق ئىككى سەۋەب بولۇشى مۇمكىن:

بىرىنچىسى، سىز نامازنى ئۆزىڭىزگە پەرز ۋەزىپە دەپ قوبۇل قىلمايسىز.

ئىككىنچىسى، نامازنى پەرز دەپ قوبۇل قىلىسىز، ئەمما ناماز ئوقۇمايسىز. بۇ ھەر ئىككى خىل ئەھۋالدا تۇرۇپ يەنە «ئىمانىم بار»، يەنى مەن مۇسۇلمان دەپ داۋا قىلىسىز، بۇ ئۇچىغا چىققان يالغانچىلىقىڭىزدىن باشقا نەرسە ئەمەس. ئەمرنى قوبۇل قىلماسلىقىڭىز ئۆزى ھاكىمىيەتنى تونۇماسلىق، يەنى ئاللاھنىڭ ھاكىمىيىتىنى ئېتىراپ قىلماسلىقتۇر. ئىككىنچى ئەھۋالدا بولسا، ئاللاھقا ئىمان ئېيتىسىز، لېكىن ئۇنىڭ ئەمرىنى ئىجرا قىلمايسىز، ئېغىزدا ئاللاھ بار دەپ، ئەمەلىيەتتە ئاللاھقا بويسۇنمايسىز (ناماز ئوقۇمايسىز)، ئۇنداقتا سىز يەر يۈزىدىكى مەخلۇقاتلار ئىچىدە ئەڭ ئىشەنچىسىز، ئەڭ ئەرزىمەس بىرى ئىكەنسىز. چۈنكى كائىناتنىڭ ئەڭ چوڭ ھوقۇق ئىگىسى بولغان ئاللاھقا نىسبەتەن بۇ دۇنيادا

www.munb.er.org

بۇنداق ئىككى يۈزلىمىلىكتە بولغان كىشى، بۇنىڭدىنمۇ بەتتەر يالغانچىلىق ۋە ئىككى يۈزلىمىلىك قىلمايدۇ دەپ كىم ئېيتالايدۇ؟ ئەگەر بىر توپ (جامائە) ئىچىدە بۇنداق ئىككى يۈزلىمىلىك كىشىلەر كۆپەيسە، ئۇ جەمئىيەتنىڭ قانداق ئەھۋالغا چۈشۈپ قالىدىغانلىقىنى سىز بىر ئويلاپ بېقىڭ.

روزا

پەرزلەرنىڭ ئىككىنچىسى ـ يىلدا بىر ئاي پەرز بولغان روزادۇر. روزا بەش ۋاخ نامازدەك، ھەر يىلى بىر ئاي داۋامىدا ئىمانىمىزنى يېڭىدىن ياشارتىدۇ ۋە ياراتقۇچىمىزغا بولغان بۇرچىمىزنى ئەسلىتىدۇ. رامىزان ئېيى كىرىشى بىلەن، سەھەردىن تارتىپ ئاخشامغىچە ھېچ نەرسە يىمەيمىز، ئىچمەيمىز. سەھەردە ئەزان ئوقۇلۇشى بىلەن دەرھال داستىخاندىن قولىمىزنى يىغىمىز. ئاخشام ئىپتار ۋاقتى كەلگىچە ئالدىمىزغا ھەر قانچە لەززەتلىك تاماق كەلسىمۇ، قورسىقىمىز ئاچ ۋە تولىمۇ ئۇسساپ كەتكەن بولساقمۇ يىمەيمىز، ئىچمەيمىز. مەيلى ئادەم بار يەردە بولسۇن، يوق يەردە بولسۇن، بۇنىڭغا قەتئىي رىئايە قىلىمىز. ئاغزىمىزغا بىر لوقما يېمەك ياكى بىر تامچە سۇمۇ ئالمايمىز. ناماز شامغا ئەزان چىقىشى بىلەن ئىپتار قىلىمىز (روزىمىزنى ئاچىمىز)، كۈندۈزى يېمىگەن ـ ئىچمىگەنلىرىمىزنى كېچىلىرى بىمالال يەۋېرىمىز، ۋە بۇ تەرتىپ ئىنتىزامچانلىقنى رامىزان ئېيى چىققۇچە داۋاملاشتۇرىمىز. بىرسى ھەيدەپ تۇرمىسىمۇ بۇ بىر ئاي مۇددەت ئىچىدە ئەتىگەندىن كەچكىچە يېمەي ـ ئىچمەي تۇرىمىز. بۇ قىيىن ۋە مۇشەققەتلىك ۋەزىپىنى كۆڭۈل خۇشاللىقى بىلەن ئورۇنلىشىمىزغا نېمە سەۋەب بولىدۇ؟ بۇلارنىڭ

www.munb.er.org

سەۋەبى ـ ئاللاھتىن، ئاخىرەتتە مەھشەر كۈنى ھېساب بېرىشتىن قورقىدىغانلىقىمىز، قۇرئان ۋە پەيغەمبىرىمىزنىڭ ئەمرلىرىگە قەتئىي بويسۇنۇش ئىرادىمىز، پەرزنى ئادا قىلىشقا بولغان مەسئۇلىيەتچانلىقىمىز، مۇسىبەتكە، قىيىنچىلىققا، جاپا ـ مۇشەققەتكە سەۋر ـ تاقەت ۋە بەرداشلىق بېرىش كۈچىمىز ۋە ئاللاھنىڭ رىزاسى ئالدىدا ئۆز نەپس ـ خاھىشلىرىمىزنى يېڭىش كۈچىمىزدىن ئىبارەتتۇر. ھەر يىلى رامزان ئېيى كىرىشى بىلەن ئوتتۇز كۈنلۈك بۇ ئىبادىتىمىز بىزنى تەربىيىلەپ چىقتۇرىدۇ، ھاياتىمىز جەريانىدا دۇچ كېلىدىغان پۈتۈن ھەقىقەتلەرنى كۆز ئالدىمىزغا كەلتۈرىدۇ ۋە يىلنىڭ قالغان ئون بىر ئېيىنىمۇ ئاللاھقا ئىتائەت بىلەن ئۆتكۈزۈشىمىز ئۈچۈن چېنىقتۇرىدۇ.

شۇنىڭدەك ئاللاھ پۈتۈن مۇسۇلمانلارنى ئوخشاش بىر ئايدا روزا تۇتۇشنى بۇيرۇدى. ئۆزى خالىغىنىچە باشقا بىر ئايدا تۇتىمەن دېيىشكە بولمايدۇ. بۇنىڭ پۈتۈن ئىنسانلارغا بولغان تەسىرى ئىنتايىن چوڭ. پۈتۈن ئىسلام دۇنياسىدىكى ئىنسانلارنىڭ ھەممىسى بۇ ئاي ئىچىدە بىردەك روزا تۇتقان ھالدا بولىدۇ. ئەتراپتىكى مۇھىتنىڭ ھەممىسى ئىمان ـ ئىسلام نۇرىغا چۆمۈلگەن، ئاللاھ قورقۇنچىسى بىلەن تولغان بولۇپ، ھەر جايدا ئاللاھنىڭ ئەمرىگە ئىتائەتچانلىق، ياخشى ئەمەل ۋە گۈزەل ئەخلاق نامايەن بولغان بولىدۇ.

بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆزىمىزگە پايدىلىق بولغانلىقى ئۈچۈن پەرز قىلىندى. بىزنى ئاچ ۋە ئۇسسۇز قويۇشنىڭ ئاللاھقا بىر پايدىسى يوق. بىر سەۋەبى بولماي تۇرۇپ روزا تۇتمىغانلار ئۆزىگە ئۆزى زۇلۇم قىلغان بولىدۇ. بۇلارنىڭ ئەڭ ھاياسىز قىلىقلىرى شۇكى، باشقىلار روزا تۇتسا، ئۇلار ئاشكارا يەپ ـ ئىچىپ يۈرۈيدۇ. خۇددى بىز سىلەرنىڭ جامائىتىڭلاردىن ئەمەس دېگەندەك ئۇچۇق ئىسيانكارلىق قىلىدۇ. مانا بۇنداق ئىككى يۈزلىمىلىك كىشىلەردىن ھېچبىر ياخشىلىق كۈتكىلى بولمايدۇ.

www.munb.er.org

زاكات

ئۈچىنچى پەرز زاكات بېرىشتۇر. ئاللاھ ئىقتىسادى جەھەتتە بەلگىلىك بىر سەۋىيەگە يەتكەن (باي) مۇسۇلمانلار ئۈچۈن، پۇل ـ مېلىنىڭ يۈزدىن ئىككى يېرىمىنى، يەنى قىرىقتىن بىرىنى ھېسابلاپ كەمبەغەل ئۇرۇق ـ تۇققانلىرىغا، مىسكىن پېقىرلارغا، ئىقتىسادى قىيىنچىلىقى بار يېڭى مۇسۇلمان بولغانلارغا، مۇساپىرلارغا، قەرزگە بوغۇلۇپ قالغانلارغا بېرىشنى پەرز قىلدى. زاكاتنىڭ ئەڭ ئاز مىقدارى قىرىقتىن بىر بولۇپ، بۇنىڭدىن ئارتۇق بەرگەن كىشىگە ئاللاھ تېخىمۇ كۆپ ئەجر ۋە ساۋاب ئاتا قىلىدۇ.

بايلىقىڭىزدىن ئازغىنە بىر مىقدار بەرگەن زاكات ئاللاھقا تەگمەيدۇ. ئۇ ھېچبىر نەرسىگە مۇھتاج ئەمەس. ئەگەر بىر كەمبەغەل تۇققىنىڭىزغا ئاللاھنىڭ ئەمرى دەپ بىلىپ ئۇنى رازى قىلىش نىيىتى بىلەن زاكات بەرسىڭىز، ئاللاھ سىزگە بۇنىڭ ئۈچۈن قاتمۇ ـ قات ساۋاب بېرىمەن دەپ ۋەدە قىلىدۇ. ئەمما بۇ ساۋاپقا ئېرىشىشنىڭ شەرتى ـ بەرگەن زاكاتنى پەقەت ئاللاھ يولىدا دەپ بېرىش، ئۆز شەخسىي مەنپەئەتىنى چىقىش نوقتىسى قىلماسلىق، زاكات ئالغان كىشىنى كەمسىتمىدىغان، ئۇلارنىڭ ئۆزىگە مىننەتدار بولۇشىنى تەلەپ قىلمىدىغان سۆز، ھەرىكەتلەردىن قاتتىق ساقلىنىش لازىم. بەرگەن زاكاتنى ھەر يەردە داۋراڭ سېلىپ بەك سېخىي كىشى ئىكەن دەپ داڭقىم چىقسۇن دېگەن تونۇشتا بولماسلىق لازىم. ئاللاھنى رازى قىلىمەن دەپ، بايلىقىدىن ئازغىنە بىر مىقدارنى پېقىرلارغا بەرگەن كىشىگە ئاللاھ ئۆزىنىڭ خەزىنىسىدىن تۈگىمەس ـ پۈتمەس بايلىق

www.munb.er.org

ئېھسان قىلىدۇ[1].①

نامـاز ۋە روزىغـا ئوخشـاش زاكاتمـۇ پـەرز ئىبـادەت بولـۇپ، ئىسـلامنىڭ ئـەڭ چـوڭ ئاساسـلىرىدىن بىرىـدۇر. زاكـات بىـرىش مۇسـۇلمانلاردا ئاللاھقـا بولغـان پـىداكارلىق تۇيغۇسـىنى ئاشـۇرىدۇ. ئـۇلارنى شەخسـىيەتچىلىك، ئىچـى تـارلىق، بېخىللىـق، مـال ـ دۇنياپەرەسلىككە ئوخشاش ئىللەتلەردىن يىراق تۇتىدۇ. بېخىل، ئىچى تار ۋە تەمەخور كىشىلەرنىڭ ئىسلامدا ئورنى يوقتۇر. ھالال ئەمگەك بىلەن تەر تۆكۈپ ئىشلەپ تاپقان مال ـ مۈلكىنى ۋاقتى كەلگەندە ھېچ ئىككىلەنمەستىن ئاللاھ يولىدا قۇربان قىلىشقا (سەرپ قىلىشقا) ھەر دائىم تەييار تۇرىدىغان كىشىلا، ئىسلامنىڭ سىپىدە تۇرۇپ (سىراتىل مۇسـتەقىمدا)، يـەنى ئىسـلام كۆرسـەتكەن تـۈز ۋە تـوغرا يولـدا ئىلگىرىلەيدۇ. دېمەك، زاكات مۇسۇلماننى بۇ پىداكارلىق ۋە قەتئىي ئىتائەتچانلىق روھىدا تەربىيىلەپ يېتىشتۈرىدۇ.

زاكاتنىڭ دۇنياۋى جەھەتتىكى پايدىسى مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆز ـ ئارا ياردەملىشىشىنى بىر تەشكىلىي ۋە ئىجتىمائىي ۋەزىپە ھالىغا كەلتۈرىدۇ. ھېچكىم مەن باي دەپ بايلىقنى بۇزۇپ ئەيش ـ ئىشرەتتە غاپىل يۈرمەسلىكىنى، ھېچبىر مۇسۇلماننىڭ ئاچ ـ يالىڭاچ قالماسلىقىنى قولغا كەلتۈرۈشنى مەقسەت قىلىدۇ. چۈنكى، ئۇلارنىڭ بايلىقىدا كەمبەغەللەر، تۇل ۋە يېتىملار، مېيىپلارنىڭ، قابىل ۋە ماھىر تۇرۇپ پۇلى يوق ئىشسىز قالغانلارنىڭ، ئۇستۇن ئەقلىي

---

[1] زاكات پەقەت نەق پۇلنىلا ئەمەس، پۈتۈن ئىقتىسادنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. مەسىلەن: ئالتۇن ـ كۆمۈش، تىجارەت ماللىرى ۋە چارۋا مال قاتارلىقلارغىمۇ زاكات كېلىدۇ. بۇلارنىڭ تەپسىلاتى فىقھى كىتابلىرىدا تولۇق بايان قىلىنىدۇ. مەن بۇ يەردە زاكات توغرىسىدىكى ئومۇمى مەسىلە ئۈستىدە توختالدىم. بۇ يەردە ئالاھىدە ئېيتىپ ئۆتۈشكە تېگىشلىك بىر مەسىلە بار. پەيغەمبىرىمىز ئۆز ئائىلىسىدىكىلىرىنىڭ ۋە تۇغقانلىرىنىڭ زاكات ئېلىشىنى مەنئى قىلغان. يەنى «سەييىدلەر ۋە بەنى ھاشىمىيلار»نىڭ زاكات بېرىشىنى پەرز، ئەمما كەمبەغەل بولسىمۇ زاكات ئېلىشى ھارام دەپ بۇيرۇغان. پەيغەمبىرىمىز نەسلىدىن كەلگەن پېقىر بىرسىگە ياردەم قىلىشنى خالىغان كىشى ھەدىيە ۋە تۆھپە بەرسە بولىدۇ.

www.munb.er.org

قابىلىيىتى بولسىمۇ ئوقۇيالمىغان كەمبەغەل بالىلارنىڭ ھەققى بار. بۇ ھەقنى تونۇمىغان كىشى ئەڭ چوڭ زالىمدۇر. چۈنكى ئۇ ئالتۇن ـ كۈمۈش ئاقچىلىرىنى دۆۋىلەپ قويۇپ، ساختىپەزلىك ۋە جازانىخورلۇق بىلەن دۇنياسىنى ھەدەپ كۆپەيتىشنىڭ كويىدا سارايىدا ئەيش ـ ئىشرەتتە ئولتۇرۇپ، پىكاپتا گۈركىرەپ يۈرۈپ، ئەتراپتا مىڭلىغان ئىنسانلار ئاچ ـ يالىڭاچ بىر بۇردا نانغا مۇھتاج ئىكەن. يەنە مىڭلارچە كىشى ئىشسىزلىقتىن زارلىنىۋاتقان ئىكەن، يانچۇقىڭىزنى توشقۇزۇشنىڭ كويىدا يۈرسىڭىز بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق زالىملىق بولامدۇ؟

ئىسلام مانا شۇنداق دۇنياپەرەسلىك ۋە ئاچكۆزلۈكنىڭ دۈشمىنىدۇر.

كاپىرلار بولسا ئۇنداق ئومۇمى ئىنسان سۆيگۈسىدىن مەھرۇم كىشىلەردۇر. ئۇلارنىڭ مەدەنىيىتى، قولغا كەلگەن دۆلەتنى تويلاپ كۆپەيتىشنى، جازانىخورلۇق قىلىپ پۇلنى ئۆسۈمگە تارقىتىپ، باشقىلارنىڭ تاپقان ـ تەرگەننىمۇ قوشۇپ يىغىۋېلىشنى ئۆگىتىدۇ. لېكىن ئىسلام ئىنسانلارغا ئەگەر ئاللاھنىڭ ساخا بەرگەن رىزقى ئېھتىياجىدىن ئاشسا، ئۇنىڭدىن بىر قىسمىنى مۇھتاج بولغان قېرىنداشلىرىڭغا بەر، ئۇلار بىر تەرەپتىن ئۆز ئېھتىياجلىرىنى قامداش بىلەن تەڭ، ئىشلەش ئىقتىدارىنى تىكلىۋالسۇن دەپ تەلىم بېرىدۇ.

www.munb.er.org

ھەج

ھەج ـ تۆتىنچى پەرزدۇر. مۇقەددەس شەھەر مەككىگە بېرىپ كېلىش ئۇچۇن كۈچ ـ قۇدرىتى يەتكەن ھەر بىر مۇسۇلماننىڭ ئۆمرىدە

بىر قېتىم ھەج قىلىشى پەرز قىلىندى.

ھازىرقى مەككە شەھرىدە بۇندىن نەچچە مىڭ يىل بۇرۇن، ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئاللاھقا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن كىچىك بىر ئۆي بىنا قىلغان، ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ خالىس نىيىتى ۋە مۇھەببىتىنى تەقدىرلەپ، ئاللاھ ئۇ ئۆينى ئۆزىنىڭ ئۆيى دەپ قارار قىلىپ، ئاللاھقا ئىبادەت ئۈچۈن ناماز ئوقۇغانلارنى بۇ ئۆيگە (بەيتۇللاھقا) قاراپ ئوقۇسۇن دەپ بۇيرۇدى. دۇنيانىڭ ھەر قانداق يېرىدە بولسۇن، كۈچ - قۇدرىتى يەتكەن مۇسۇلمان ھاياتىدا بىر قېتىم كېلىپ بۇ ئۆينى زىيارەت قىلىشى ۋە خۇددى ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەڭ ئالىي ھۆرمەت، ئىززەت ۋە سۆيگۈ بىلەن بۇ ئۆينى تاۋاپ قىلغىنىدەك، تاۋاپ زىيارەت قىلىشى پەرز قىلىندى. بۇ پەرز ئادەتتىكى زىيارەت شەكلىدە ئەمەس، مەخسۇس ئىبادەت شەكلىدە ئادا قىلىنىدۇ. ئاللاھنىڭ ئۆيىنى زىيارەت قىلىشقا، يەنى بەيتۇللاھقا ھەج پەرزىنى ئادا قىلىشقا كېلىدىغانلار ئالدى بىلەن قەلبلىرىنى پاكىزلاپ، نەپسانى خاھىشلىرىنى چەكلەشلىرى، يامان ئەخلاق ۋە ئەسكى قىلىقلارنى تاشلىۋېتىپ، جېدەل - ماجرا ۋە قان تۆكۈشتىن ساقلىنىشى كېرەك. ئاسمان - زېمىننى ياراتقان ئاللاھنىڭ ئۆيىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن بېرىشتا، خۇددى بۈيۈك بىر پادىشاھنىڭ ھۇزۇرىغا كىتىۋاتقاندەك ئەيمەنگەن ھالدا، ئاجىزلىق ۋە ئېھتىرام بىلەن ھازىر بولۇش كېرەك. سەممىي ۋە ئىتائەتچانلىق بىلەن ئېلىپ بارغان بۇ ئىبادىتىمىز ئۈچۈن ئاللاھ بىزگە مول ئەجىر ۋە مۇكاپات بېرىمەن دەپ ۋەدە قىلىدۇ.

ھەج ئەسلىدە ئەڭ چوڭ ئىبادەتتۇر. بىر ئىنساندا ئاللاھ سۆيگۈسى بولمىسا، ئۇ ئۆز يۇرتىدىن ئايرىلىپ، يېقىن - يۇرۇقلىرىنى تاشلاپ شۇنچە ئۇزۇن سەپەرنىڭ مۇشەققىتىنى ئۈستىگە ئالامدۇ؟ ھەجگە بارىمەن دەپ نىيەت قىلىشنىڭ ئۆزىلا ئىخلاس ۋە مۇھەببەتنىڭ ئىپادىسى ھېسابلىنىدۇ. يولغا چىققاندا ئۇ كىشىدىكى ھېسسىيات ۋە

www.munb.er.org

ھاياجان، باشقا ئادەتتىكى سەپەرگە چىقىش ئالدىدىكى ھاياجانغا ھېچ ئوخشىمايدۇ. ھەج سەپىرىگە ماڭغان كىشىنىڭ پۈتۈن پىكىر خىيالى ئاللاھقا قارىتىلغان بولۇپ، ئۇنىڭ قەلبى ئاللاھنىڭ بەيتىنى كۆرۈشكە بولغان ئىشتىياق ۋە مۇھەببەت بىلەن تولۇپ تاشقان بولىدۇ. مەنزىلگە يېقىنلاشقانسىرى بۇ ئىشتىياق تېخىمۇ ئاشىدۇ. مۇقەددەس زېمىنغا يېتىپ بارغاندىن كېيىن، تەقۋا ۋە گۈزەللىك بىلەن تولغان بىر مۇھىتقا كىرگەن بولىدۇ. بۇرۇنقى گۇناھ ۋە ئىتائەتسىزلىكلىرى ئۈچۈن پۇشايمان قىلىدۇ. بۇندىن كېيىن گۇناھ ۋە ئىتائەتسىزلىكتىن ساقلاش ئۈچۈن ئاللاھتىن پاناھ تىلەيدۇ. ئىبادەتلەردىن زوقلىنىدۇ. نامازدا سەجدىگە بېشىنى قويۇپ، بېشىنى يەردىن كۆتۈرگۈسى كەلمەيدۇ. قۇرئان ئوقۇغاندا تېخىمۇ تەسىرلىنىدىغان بولىدۇ. روزا تۇتسا بۇ قېتىم باشقىچە ھۇزۇرلىنىدۇ. ھىجاز (ھازىرقى سەئۇدى ئەرەبىستانى) زېمىنىغا قەدەم قويۇش بىلەن ئىسلامنىڭ پۈتۈن تارىخى كۆز ئالدىدا جانلىنىدۇ. ھەر يەردە ئاللاھ يولىدا جانلىرىنى پىدا قىلغانلارنىڭ ئەسەرلىرى كۆزگە كۆرۈنىدۇ. ئۇ جاينىڭ ھەر بىر قۇم زەررىسى خۇددى ئىسلامنىڭ ئۇلۇغلىقى ۋە شان-شۆھرىتىگە گۇۋاھلىق بەرگەندەك، ھەر بىر تاش پارچىسى «قاراڭ! ئىسلامنىڭ ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر دېگەن چاقىرىقى مانا بۇ يەردىن ياڭراپ چىققان» دېگەندەك تۇيۇلىدۇ. ئۇنىڭ قەلبى ئاللاھ سۆيگۈسى ۋە ئىسلامغا بولغان چەكسىز ساداقەت بىلەن تولۇپ تاشىدۇ. بۇ جەرياندا ئالغان تەسىراتلىرى ھاياتى داۋامىدا خاتىرىسىدىن چىقمايدۇ.

ھەجنىڭ بۇ دۇنيادىكى پايدىلىرىمۇ ناھايىتى كۆپ. مەسىلەن: ھەج مۇناسىۋىتى بىلەن مەككە شەھىرى پۈتۈن دۇنيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ يىغىلىش مەركىزى بولىدۇ. يىلدا بىر قېتىم دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن، ھەر قايسى قىتئەدىن كەلگەن نەسلى، ئىرقى ۋە رەڭگى بىر-بىرىگە ئوخشىمايدىغان، ئەمما ھەممىسى بىر ئاللاھقا ئىمان ئېيتقان مىليونلىغان مۇسۇلمانلار شۇ

www.munber.org

ۋاقىتتا بىر يەرگە كېلىدۇ. ئۇلاردىكى بۇ بىرلىك ۋە ئىنتىزاملىق بىلەن ئاللاھقا بولغان بەندىچىلىك ۋەزىپىسىنى، يەنى ھەج ئىبادىتىنى ئادا قىلىشتىكى مىسلىسىز ئىتائەتچانلىق روھى، دۇنيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ بىر ـ بىرلىرىگە بولغان قېرىنداشلىق سۆيگۈسىنى ياشارتىدۇ ۋە تېخىمۇ ئاشۇرىدۇ. مۇسۇلمانلار بىرلىك، ئىتتىپاقلىق ۋە ئۆز ـ ئارا ياردەملىشىشنىڭ دۇنيا مىقياسىدىكى بىر قېتىملىق خەلقئارالىق نامايىشنى ھەج مۇناسىۋىتى بىلەن ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ.

ئىسلامنى ھىمايە قىلىش

ئىسلامنى ھىمايە قىلىش ۋە قوغداش ئەسلىدە ئىسلامنىڭ ئاساسى پرىنسىپى ئىچىدە كۆرسىتىلمىگەن بولسىمۇ، ئىسلامى ۋەزىپىلەر ئىچىدە مۇھىم ئورۇندا تۇرىدۇ. شۇنىڭدەك قۇرئان كەرىم ۋە ھەدىسلەردە تەكىتلەنگەن ۋە كۆپ ئەھمىيەت بېرىلگەن بىر مەسىلىدۇر. ئىسلامنى ھىمايە قىلىش دېگەن نېمە؟ نېمە ئۈچۈن پەرز قىلىندى؟ بۇنى تۆۋەندىكى مىسال ئارقىلىق ياخشى چۈشىنىپ كىتەلەيمىز: بىرسى سىز بىلەن دوست، ئەمما سىز ئۇنىڭ بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىڭىزدە ئۇنىڭ سىزنىڭ پايدا مەنپەئەتىڭىزگە كۆيۈنۈش جەھەتتە سەممىي ئەمەسلىكىنى كۆردىڭىز. ئۇ سىزدىن پايدىلىنىشنىلا ئويلايدۇ، لېكىن زىيىنىڭىزغا پەرۋا قىلمايدۇ. ھەتتا بۇنىڭدىن ئۆزى مەنپەئەت قازىنىشقا تىرىشىدۇ. بېشىڭىزغا كۈن چۈشسە ياردەم قىلمايدۇ، يامىنى كەلسە دۈشمەن تەرىپىگە ئۆتۈۋالىدۇ ياكى يامان بولماسلىقنىڭ يولىنى تۇتۇپ چەتكە چىقىپ تۇرىۋالىدۇ. ئەمدى سىز ئېيتىپ بېقىڭ، بۇ ئادەمنى يەنىلا دوستۇم دەپ ئېيتامسىز؟ ياق، بۇنداق ئادەمنى ھەرگىز دوستۇم دېمەيسىز. چۈنكى ئۇ ئادەمنىڭ دوستلۇقى پەقەت

www.munb.er.org

ئېغىزدا بولۇپ، چىن يۈرەكتىن ئەمەس. ھەقىقىي دوستىڭىزنىڭ نىيىتى خالىس، سۆيگۈسى ھەر زامان بىر خىل ۋە دائىم ياردىمىڭىزگە ھازىر بولىدۇ. دۈشمەنلىرىڭىزگە قارشى سىز بىلەن بىر سەپتە كۈرەش قىلىدۇ. باشقىلار سىزنىڭ يامان گېپىڭىزنى، غەيۋىتىڭىزنى قىلسا، ئۇ دەرھال رەددىيە بېرىدۇ. ئەگەر بۇنداق قىلمىسا، ئۇنىڭ «مەن سىنىڭ دوستۇڭ» دېگەن داۋاسى يالغان، ئۇ دوستىڭىز ئەمەس. بەلكى مۇناپىقتۇر. دېمەك، ئەگەر سىز مۇسۇلمانلىق داۋاسى قىلىپ «مەن مۇسۇلمان» دەيدىكەنسىز، ئۇ چاغدا ئىسلامنى ھىمايە قىلىش سىزنىڭ ئەڭ بىرىنچى ۋەزىپىڭىز بولىدۇ. مۇسۇلمان بولۇشنىڭ مەنىسى «ئىسلامنى قوغداش، ئىماندا غەيرەتلىك بولۇش، مۇسۇلمان دىنىي قېرىنداشلىرىنىڭ ھەقىقىي مەنپەئەتلىرىنى ھەر دائىم قوغداش. ھەر قانداق بىر دۇنياۋى مەسىلىدە، ئىسلام مەنپەئەتىنى ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ ئومۇمى پايدىسىنى كۆزدە تۇتۇش» دېگەنلىكتۇر. ئۆز شەخسى مەنپەئەتىمىز ۋە ياكى زىيىنىمىزنى دەپ ئىسلامنىڭ مەقسىدى ۋە ئومۇمى مۇسۇلمانلار مەنپەئەتىگە زىيانلىق سۆز ـ ھەرىكەتلەردە بولماسلىقىمىز لازىم. ئىسلام ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ ياخشىلىقى ئۈچۈن بولىدىغان ھەر قانداق پائالىيەتلەرگە چىن قەلبىمىز بىلەن، مېلىمىز، ھەتتا جېنىمىز بىلەن قاتنىشىشىمىز لازىم. ئىسلامغا، مۇسۇلمانلارغا زىيان يەتىدىغان پۈتۈن ھەرىكەتلەردىن يىراق تۇرۇشىمىز لازىم. دىنىمىزنىڭ، دىنىي جامائىتىمىزنىڭ، دىنىي قېرىنداشلىرىمىزنىڭ ئىززىتىنى، ئۆزىمىزنىڭ ئىززىتىنى دەپ ئۇنىڭغا قىلىنغان تۆھمەت ۋە تاجاۋۇزغا قەتئىي قارشى تۇرۇشىمىز لازىم. شەخسىي ئىشلىرىمىزدا دۈشمەن بىلەن چەك ـ چېگرىمىزنى قانداق ئايرىساق، ئىسلام دۈشمەنلىرى بىلەنمۇ شۇنداق ئايرىۋېلىشىمىز لازىم. ئىسلام ۋە مۇسۇلمانلارغا قارشى ھەر خىل تاجاۋۇزلارغا تاقابىل تۇرۇشقا ھەر دائىم تەييار تۇرۇشىمىز لازىم. مانا يۇقىرىقىلار «مەن مۇسۇلمان» دېگەن كىشىدە بولۇشقا تېگىشلىك سۈپەتلەردۇر. ئېغىزدا مەن

www.munb.er.org

مۇسۇلمان دېسىمۇ، بۇ سۈپەتلەرگە ئىگە بولمىغان كىشى مۇناپىق قاتارىغا كىرىدۇ. چۈنكى ئەمەلىي ھەرىكىتى ئۇنىڭ ئېغىز بىلەن قىلغان داۋاسىنىڭ يالغانلىقىنى ئىسپاتلاپ تۇرىدۇ.

جىھاد

ئىسلامنى ھىمايە قىلىش ھەرىكىتىنىڭ باسقۇچلىرىدىن بىرسى شەرىئەتتە «جىھاد» دەپ ئاتىلىدۇ. «جىھاد» سۆزىنىڭ مەنىسى، بىر ئىش ئۈچۈن ئەڭ ئاخىرقى كۈچىگە قەدەر كۈرەش قىلماق. بۇ مەنىدىن ئېيتقاندا ئاللاھنىڭ يولىدا ئىقتىسادى بىلەن، ئېغىزى بىلەن، قەلەم بىلەن ۋە ياكى پۇت ـ قوللىرى بىلەن كۈرەش قىلىشىمىز جىھاد قىلغانلىق بولىدۇ. لېكىن جىھاد سۆزى مەخسۇس دىن ئۈچۈن. دۇنياۋى مەقسەتلەرنى ھەرگىز كۆزدە تۇتمىغان ھالدا ئىسلام دۈشمەنلىرى بىلەن ئېلىپ بېرىلغان ئۇرۇش (غازات ـ ت) ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ. شەرىئەتتە بۇنداق ئۇرۇشلار «جىھادى كىفايە» يەنى پۈتۈن مۇسۇلمانلار ئۈچۈن پەرز بولسىمۇ، بىر قىسىم مۇسۇلمانلار جىھادقا قاتنىشىپ بۇ پەرزنى ئادا قىلسا، قالغان مۇسۇلمانلاردىن بۇ پەرز ساقىت بولىدۇ (مەسئۇلىيەتلىك قالمايدۇ ـ ت). ئەگەر بىر ئىسلام مەملىكىتىگە دۈشمەن تاجاۋۇز قىلسا، ئۇ مەملىكەتتىكى پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا جىھاد قىلىش ناماز، روزا قاتارلىق پەرز ئىبادەتلەرگە ئوخشاش «پەرزى ئەين» بولىدۇ. ئۇ مەملىكەت مۇسۇلمانلىرىنىڭ تاجاۋۇزچىلارغا كۈچى يەتمىسە، ئەتراپتىكى مۇسۇلمان دۆلەتلىرىدىكى ھەر مۇسۇلماننىڭ ئۇلارغا ماللىرى ۋە جانلىرى بىلەن ياردەم قىلىشلىرى پەرز. ھەتتا پۈتۈن دۇنيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ دۈشمەن تاجاۋۇزىغا ئۇچرىغان بۇ مۇسۇلمانلارنى ھىمايە قىلىشى،قوغداپ ياردەم قىلىشى پەرزدۇر. يەنى بىر مۇسۇلمانغا ناماز، روزا، زاكات بېرىش ۋە ھەج قىلىش قانداق پەرز بولغان بولسا، ئىسلامنى ھىمايە قىلىش، ئۇنى قوغداشمۇ ئوخشاش پەرز. بۇنى قەستەن ئادا قىلمىغان، ئەھمىيەت بەرمىگەن

www.munb.er.org

كىشى گۇناھكار بولغان بولىدۇ. بۇنداق چاغلاردا جىھادنىڭ ئەھمىيىتى ناماز ۋە روزىدىن ئارتۇق بولىدۇ. چۈنكى ئۇ چاغدا ئىمان ئۈچۈن بىر سىناق بولىدۇ. مۇسىبەتتە، بېشىغا كۈن چۈشكەندە مۇسۇلمانلار سېپىدە تۇرۇپ ئۇلارنى قوغدىمىغان، ياردەم قىلمىغان كىشىنىڭ ئىمانى شۈبھىلىك، يەنى ئىمانىدا شەك بار. ئۇنداق كىشى نامازنى نېمە دەپ ئوقۇيدۇ؟ روزىنى نېمە مەقسەت بىلەن تۇتىدۇ؟ شۇنداق بىر كۈندە مۇسۇلمانلارنىڭ دۈشمىنى بىلەن بىر سەپتە تۇرۇپ ئىسلام دۈشمەنلىرىگە ياردەم قىلغان كىشى نېمە دېگەن بەدبەخت بىر مۇناپىق ئىنسان ـ ھە!

ئەلۋەتتە ئۇنىڭ مەن مۇسۇلمان دەپ ئوقۇغان نامازلىرى، تۇتقان روزا، بەرگەن زاكاتلىرى ھەممىسى بىكار.

www.munb.er.org

ئالتىنچى باب دىن ۋە شەرىئەت

بۇ يەرگىچە دىن ۋە ئىمان توغرىسىدا سۆزلىدىم. ئەمدى پەيغەمبىرىمىزنىڭ شەرىئىتى توغرىسىدا بىر ئاز توختىلىمەن. لېكىن ئالدى بىلەن شەرىئەت دېگەن نېمە؟ دىن بىلەن شەرىئەتنىڭ پەرقى نېمە؟ دېگەن مەسىلىنى ئۆگىنىمىز.

دىن بىلەن شەرىئەتنىڭ پەرقى

ئالدىنقى بابلاردا سۆزلەپ ئۆتكىنىمىزدەك، پۈتۈن پەيغەمبەرلەر ئىنسانلارغا ئىسلام دىنىنى ئېلىپ كېلىپ تەلىم بەرگەن. بۇ ئىسلام دىنى بىزگە ئاللاھقا ئىمان ئېيتىش ۋە ئۇنىڭ سۈپەتلىرىگە، ئاخىرەت ۋە مەھشەر كۈنىدىكى جازا ـ مۇكاپات ئەقىدىلىرى ھەققىدە ئاللاھنىڭ بۇرۇنقى ھەقىقىي پەيغەمبەرلىرى قانداق تەلىم بەرگەن بولسا شۇ بويىچە ئىمان كەلتۈرۈشىمىزنى بۇيرۇغان. ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا ئىشىنىپ، ئۆزىمىز خالىغانچە ئويدۇرۇۋالغان يولنى تاشلاپ، ئۇنىڭ كۆرسەتكەن يولىدا مېڭىشىمىزنى، باشقىلارنى قويۇپ پەقەت ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىگە ئەگىشىشىنى بۇيرۇدى. ئاللاھقا ئىبادەتتە ئۇنىڭغا باشقىسىنى شېرىك قىلماسلىقىمىزنى ئەمر قىلدى. مانا بۇنداق ئىمان ۋە ئىبادەتنىڭ ئىسمى «دىن» ۋە پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئورتاق تەلىماتىمۇ شۇ بىر دىن ئىدى.

ئىبادەتنىڭ ئۇسۇللىرىنى، تۇرمۇش دەستۇرىنى، ئۆز ـ ئارا مۇناسىۋەت، ئەخلاق ۋە مەدەنىيەت جەھەتتىكى تەربىيە يوللىرىنى،

www.munb.er.org

تىجارەتنىڭ قائىدە ـ تۈزۈملىرى ۋە ھالال ـ ھارام چېگرىسىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن، ئاللاھ بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەر ئارقىلىق ھەر قايسى دەۋرلەردە،ھەر قايسى جايلار ئۈچۈن بىر ـ بىرىدىن پەرقلىق بولغان شەرىئەت قانۇنلىرىنى بىلدۈرگەن. ئەڭ ئاخىرقى پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئارقىلىق بىلدۈرۈلگەن شەرىئەت قانۇنى بولسا، پۈتۈن ئىنسانلار ئۈچۈن ئەبەدى ۋە بۇرۇنقى شەرىئەتلەرگە قارىغاندا ئەڭ تاكامۇللاشقان شەرىئەت بولىدى. «دىن» بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن «ئىسلام دىنى». لېكىن، بۇرۇنقى شەرىئەتلەرنىڭ ئورنىغا ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن پۈتۈن ئىنسانلار ئۈچۈن ئورتاق ئىبادەت يوللىرى، تۇرمۇش شەكلى، ئۆزئارا مۇناسىۋەت تۈزۈملىرى، ھالال ـ ھارامنى پەرقلەندۈرۈشنىڭ ئۆلچەملىرى بەلگىلىنىپ، بۇرۇنقىلىرى ئەمەلدىن قالدۇرۇلدى.

شەرىئەتنى ئۆگىنىشنىڭ مەنبەلىرى

ھازىر بىزدە ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىنى ئۆگىنىشىمىز ئۈچۈن ئىككى ئاساسى مەنبە بار. ئۇلاردىن بىرسى قۇرئان، ئىككىنچىسى ھەدىس. قۇرئان ئاللاھنىڭ كالامى، ئۇنىڭ ھەر بىر كەلىمىسى ئاللاھتىن كەلگەن بۇيرۇقتۇر. ھەدىس بولسا ئاللاھنىڭ ئاخىرقى ئەلچىسى ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆز ۋە ئەمەلىي ھەرىكەتلىرىنىڭ بىرىكمىسى بولۇپ، پەيغەمبىرىمىزدىن كېيىن، ساھابىلار ۋاستىسى بىلەن بىر ـ بىرلەپ بىزگىچە يېتىپ كەلگەن راۋايەتلەردىن ئىبارەت. پەيغەمبىرىمىزنىڭ پۈتۈن ھاياتى قۇرئاننى شەرھىيلەش (چۈشەندۈرۈش، يېشىپ بېرىش ـ ت) بىلەن

www.munb.er.org

ئۆتكەنىدى. بولۇپمۇ، پەيغەمبەرلىكنىڭ كېيىنكى 23 يىلى دائىم قۇرئاننى ئۆگىنىش، قۇرئاننى چۈشەندۈرۈش ۋە ئىنسانلارنى قۇرئان يولىدا تەربىيىلەش بىلەن ئۆتتى. ئۇ سۆزى بىلەن، ئەمەلىي ھەرىكىتى بىلەن ئىنسانلارنى ئاللاھ رازى بولىدىغان يول بىلەن ياشاشنى ئۆگەتتى. پەيغەمبىرىمىزنىڭ بۇ شانلىق ھاياتى جەريانىدا ئۇنىڭ سەپداشلىرى، ساھابىلار، پەيغەمبىرىمىزنىڭ يېقىن تۇغقانلىرى، خاتۇنلىرى،پەيغەمبىرىمىزنىڭ ھەر بىر سۆزىنى ئىنتايىن كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلايتتى ۋە ھەر بىر ھەرىكەتلىرىنى دىققەت بىلەن كۆزىتەتتى. دۇچ كەلگەن ھەر مەسىلىدە شەرىئەت ھۆكۈمىنى ئۇنىڭدىن سوراپ، ئۇنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە ئىش قىلىپ ئۇنىڭ مەنئى قىلغانلىرىدىن ساقلىناتتى. يولىۇرۇقلىرىنى ئاڭلاپ يادلىۋېلىپ باشقا ئاڭلىمىغانلارغا يەتكۈزۈپ تۇراتتى. پەيغەمبىرىمىز بىرسىنىڭ بىر ئىشنى كۆرگەندە، ئۇنىڭغا نىسبەتەن قوللاش، جىم تۇرۇش ياكى مەنئى قىلىش پوزىتسىيىسىنى بىلدۈرەتتى. بۇنى كۆرگەن ئەر ـ ئايال ساھابىلار پەيغەمبىرىمىزنىڭ بۇ تەلىم ئۇسۇلىنى خاتىرىلىۋالاتتى، ياكى يېزىۋالاتتى،باشقىلارغا سۆزلەپ بېرەتتى. مانا بۇ يوللار بىلەن پەيغەمبىرىمىزنىڭ بۇ تەلىماتلىرى رىۋايەتلەر ۋاستىسى ئارقىلىق بىزگىچە يېتىپ كەلدى. كېيىنچە بۇ رىۋايەتلەر توپلىنىپ كىتاب شەكلىدە بىرلەشتۈرۈلدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبىرىمىزنىڭ ھەدىسلىرىنىڭ خەزىنىسى مەيدانغا چىقتى. بۇ كىتابلار ئىچىدىن ئىمام مالىك، ئىمام بۇخارى، ئىمام مۇسلىم، ئىمام تىرمىزى، ئىمام ئەبۇ داۋۇد، ئىمام نىسائى ۋە ئىمام ئىبنى ماجەنىڭ كىتابلىرى ئەڭ توغرا ۋە ئاساسى كىتابلار بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇ كىتابلار پۈتۈن دۇنيادىكى مۇسۇلمانلارنىڭ شەرىئەتنى تونۇپ، ئۇنىڭ ئوخشايلىق بىلەن ئۆز ئەمەلىيىتىگە تەدبىق قىلىشىدا ئىنتايىن مۇھىم رول ئوينايدۇ.

www.munb.er.org

فىقھى

ئۆتمۈشتە بەزى دىنىي ئالىملىرىمىز ئىنسان ھاياتىدا مەيدانغا كېلىدىغان نۇرغۇن مەسىلىلەرنى بىر تەرەپ قىلىش ئۈچۈن، قۇرئان ۋە ھەدىسنىڭ يوليورۇقلىرىنى ئاساس قىلىپ، ئەتراپلىق ھالدا بىر قىسىم قانۇن ـ تۈزۈملەرنى ئوتتۇرىغا قويغان. بۇلار «فىقھى» دەپ ئاتىلىدۇ. بۇنىڭ سەۋەبى: ھەر مۇسۇلمان قۇرئاننىڭ ھۆكۈملىرىنى، بولۇپمۇ بەزى ئىنچىكە مەسىلىلەردىكى ھۆكۈملەرنى چۈشىنىپ كېتەلىشى مۇمكىن ئەمەس. شۇنداقلا ھەر بىر كىشىنىڭ ھەدىس ئىلمىدىن تولۇق خەۋەردار بولۇپ ئۇنىڭدىن شەرىئەت مەسىلىلىرىنى تېپىپ چىقىش قابىلىيىتىمۇ بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. شۇنىڭ ئۈچۈن دىنىي ئالىملىرىمىز ئۇزۇن مۇددەتلىك جاپالىق ئىزدىنىشلەردىن كېيىن، ھەر مۇسۇلماننىڭ ئوڭايلا چۈشىنىپ ئەمەل قىلىپ ھاياتىنىڭ پۈتۈن ساھەلىرىدە ئىسلام كۆرسەتكەن يولدا ئازماي مېڭىشىغا ياردەمچى بولىدىغان قانۇن ـ ئىنتىزام دەستۇرى «فىقھى» نى تۈزۈپ چىقتى. بۇ ئالىملىرىمىزدىن بەزىلىرى بۇ ئۇلۇغ ئىش ئۈچۈن پۈتۈن ئۆمرىنى سەرپ قىلدى. نەتىجىدە بۈگۈن دۇنيادا مىليونلىغان مۇسۇلمانلار، ھېچبىر قىيىنچىلىق تارتماستىن شەرىئەتنى چۈشىنىپ، ئۇنىڭغا ئەمەل قىلىپ ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرماقتا. مۇسۇلمانلار، ئالىملىرىنىڭ بۇ خىزمەتلىرى ئۈچۈن ئۇلارغا ھەر قانچە كۆپ مىننەتدارلىق بىلدۈرسىمۇ ئازلىق قىلىدۇ.

ئەسلىدە بۇ ئۇلۇغ خىزمەتكە كىرىشكەن ئىسلام ئالىملىرى خېلى كۆپ، ئەمما ھازىر بۇلاردىن تۆت فىقھى (مەزھىپى ـ ت) مەۋجۇتتۇر.

www.munb.er.org

پۈتۈن دۇنيادىكى مۇسۇلمانلار كۆپىنچە تۆۋەندىكى بۇ فىقھلارغا ئەگىشىدۇ:

بىرىنچى، ھەنەفىي فىقھىسى. بۇنى ئىمام ئەبۇ ھەنىفە نۇئمان بىن سابىت، ئىمام يۇسۇف، ئىمام مۇھەممەد ۋە ئىمام زۇفەر قاتارلىق ئالىملارنىڭ پىكىرلىرىدىنمۇ پايدىلىنىپ تۈزۈپ چىققان.

ئىككىنچى، مالىكىي فىقھىسى. ئىمام مالىك تۈزۈپ چىققان.

ئۈچىنچى، شافىئىي فىقھىسى. مۇھەممەد ئىدرىس ئەششافىئىي تۈزۈپ چىققان.

تۆتىنچى، ھەنبەلىي فىقھىسى. ئىمام ئەھمەد بىن ھەنبەل تۈزۈپ چىققان.

بۇ تۆت خىل فىقھى پەيغەمبىرىمىزدىن كېيىنكى ئىككى ئەسىر مەزگىلى ئىچىدە قۇرۇلدى ۋە تولۇقلاندى. بۇلار ئوتتۇرىسىدىكى بەزى ئوخشىماسلىقلارنىڭ بولۇشى تەبىئىي بىر ھادىسىدۇر. بىر قانچە كىشى ئوخشاش بىر مەسىلىنى تەتقىق قىلسا ۋە ياكى بىر سۆزنى ئەتراپلىق يېشىپ چۈشەندۈرسە، ئۇلارنىڭ تەتقىق ۋە چۈشەندۈرۈشلىرىدە چوقۇم ئاز ـ تولا ئوخشىماسلىق بولىدۇ. لېكىن فىقھىسىنى تۈزۈپ چىققانلارنىڭ ھەممىسى ھەقنى قوللايدىغان، ياخشى نىيەتلىك، مۇسۇلمانلارنىڭ مەنپەئەتىنى قوغدايدىغان، تەقۋادار ۋە ئۇلۇغ زاتلار ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن مۇسۇلمانلار بۇ تۆت فىقھىنىڭ (مەزھەپنىڭ ـ ت) ھەممىسىنى بەرھەق، توغرا دەپ تونۇيدۇ.

شۇ بىر ھەقىقەتكى ئىنسانلار ھاياتىدا يۇقىرىقى تۆت فىقھىدىن بىرىگىلا ئەگىشىپ كىتەلەيدۇ. يەنى بىر ئادەمنىڭ تۆت فىقھىگە بىردەك ئەمەل قىلىشى مۇمكىن ئەمەس. شۇنىڭ ئۈچۈن كۆپچىلىك ئالىملىرىمىز مۇسۇلمانلار بۇ تۆت فىقھىدىن بىرسىگە ئەگەشسە بولىدۇ دەپ قارايدۇ. بۇلاردىن باشقا بىر قىسىم ئىسلام ئالىملىرى « مەخسۇس

www.munb.er.org

بىر فىقھىگە ئەگىشىشنىڭ كېرىكى يوق. ئىلمى بار كىشى (سەۋىيىسى بار كىشى ـ ت) ئۆزى بىۋاستە قۇرئان ھەدىستىن مەسىلىگە ھۆكۈم تېپىش كېرەك. ئىلمى يوق كىشىلەر ئۆزى ئىشەنچ قىلالايدىغان ئالىملاردىن بىرسىدىن، يەنى ئەھلى ھەدىس دەپ ئاتالغان ئالىملاردىن ئۈگەنسە بولىدۇ» دەپ قارايدۇ. چۈنكى بۇ ئەھلى ھەدىس ئالىملىرىمىزمۇ يۇقىرىدىكى تۆت فىقھى ئالىملىرى بىلەن ئوخشاش.

تەسەۋۋۇف [1]

فىقھى ـ ئىنسانىنىڭ كۆرۈنۈشتىكى ئاشكارا ئەمەللىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. يەنى فىقھى، سىزگە بىرىلگەن ئەمرنى تەلىماتقا ئۇيغۇن شەكىل بىلەن ئەمەلگە ئاشۇردىڭىزمۇ يوق؟ ئەمەلگە ئاشۇرغان بولسىڭىز، بۇ جەرياندىكى روھىي ۋە قەلبى ھالىتىڭىزدىن فىقھى سۆز ئاچمايدۇ. تەسەۋۋۇف بولسا ئەمەلنىڭ روھىي ۋە قەلبى ھالەت بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى تەكشۈرىدۇ. مەسىلەن: سىز ناماز ئوقۇدىڭىز، بۇنىڭدا فىقھى سىزنىڭ تاھارەتنى ئۇسۇلغا ئۇيغۇن ئالغانلىقىڭىزغا، قىبلىغا قاراپ يۈزلەنگەنلىكىڭىزگە، نامازدىكى پۈتۈن ئەركان ۋە باسقۇچلارنى چالا قويماي ئورۇندىغانلىقىڭىز، نامازدا ئوقۇشقا تېگىشلىك بولغانلارنىڭ ھەممىسىنى تولۇق ئوقۇغانلىقىڭىزغا، نامازنى ۋاقتىدا ئوقۇپ بەلگىلەنگەن رەكئەت سانىنى تولۇق ئادا قىلغانلىقىڭىزغا قارايدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئورۇندىغان بولسىڭىز «فىقھى»گە ئاساسەن ئوقۇغان نامىزىڭىز ئادا بولدى. ھەقىقىي ئىسلامىي تەسەۋۋۇف ئىبادىتىڭىزنى ئادا قىلىۋاتقان

---

[1] تەسەۋۋۇف ـ قۇرئاندا تەزكىيە ۋە ھېكمەت دەپ ئاتىلىدۇ. ھەدىسلەردە ئېھسان دەپ تەرىپلىنىدۇ. كېيىنچە كىشىلەر ئارىسىدا «تەسەۋۋۇف» دەپ ئاتالدى

www.munb.er.org

چىغىڭىزدا قەلبىڭىز (روھىي ھالىتىڭىز ـ ت) قانداق ئىدى؟ پۈتۈن خىيالىڭىز پەقەت ئاللاھقا قارىتىلغانمىدى؟ ۋە كۆڭلىڭىزدىن دۇنيا خىياللىرىنى پۈتۈنلەي چىقىرىۋاتقانمىدىڭىز؟ ناماز ئوقۇۋاتقاندا ئاللاھ قورقۇسىنى يۈرىكىڭىزدە ھېس قىلىپ، ئۇنىڭ ھەممە ھەرىكىتىڭىزنى كۆرۈپ تۇرىدىغانلىقىغا ئىشەنگەن ھالدا تۇرغانلىقىڭىز ۋە نامازنى پەقەت ئاللاھنىڭ رىزاسى ئۈچۈن ئوقۇۋاتقانلىقىڭىزغا قارايدۇ. شۇنىڭدەك ناماز ئوقۇش بىلەن روھىڭىز قانچىلىك پاكلاندى؟ ئەخلاقىڭىز قانچىلىك تۈزەلدى؟ قانچىلىك ھەقىقىي ۋە مۇكەممەل مۇسۇلمانلىق دەرىجىسىگە يېتىپ باردىڭىز؟ مانا بۇلارغا قارايدۇ. ئەسلىدە بۇلارنىڭ ھەممىسى نامازنىڭ مەقسىدى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇپ، تەسەۋۋۇف بۇلار قانچىلىك تولۇق ئىجرا قىلىنغان بولسا ناماز شۇنچىلىك مۇكەممەل بولغان بولىدۇ، قانچىلىك يېتەرسىز قالسا ناماز شۇنچىلىك يېتەرسىز قالىدۇ دەپ قارايدۇ، باشقا ئىبادەتلەرمۇ شۇنداق. قىسقىسى، تەسەۋۋۇف شەرىئەت بۇيرۇغان ئەمرگە بويسۇنۇپ ئىجرا قىلىشتىكى خالىس نىيىتىڭىز ۋە ھەقىقىي ئىتائەتچانلىق روھىڭىزنى ئۆلچەشنى ئاساس قىلىدۇ. بۇلارنى تۆۋەندىكى مىسال بىلەن تېخىمۇ ئوبدانراق چۈشىنىۋالىمىز.

بىز بىر كىشىنى كۆرگىنىمىزدە ئۇنىڭ شۇ ئىككى خۇسۇسىيىتىگە ئالاھىدە دىققەت بىلەن نەزەر سالىمىز. بىرىنچى، ئۇ كىشىنىڭ تەن سالامەتلىكىنىڭ ياخشى ياكى ناچارلىقىغا قارايمىز. قارىغۇ، گاس ـ گاچا، ئاقساق ـ چولاق،چىرايلىق ياكى سەتلىكىگە سەپسالىمىز. كېيىم ـ كېچەكلىرىنىڭ پاكىز ـ مەينەتلىكىگە دىققەت قىلىمىز. ئىككىنچى، ئۇ كىشىنىڭ ئەخلاق، ئادەت ۋە باشقا ئالاھىدىلىكلىرىگە قارايمىز. ئەس ـ ھوشى جايىدىمۇ؟ ئالىم ياكى ساۋاتسىزمۇ؟ ياخشى پەزىلەتلىك بىرسىمۇ ياكى يامان نىيەتلىك پەسكەش بىرىمۇ؟ بۇلارغا قارايمىز. يەنى بۇلاردىن بىرىنچىسىنى «فىقھى» دېسەك، ئىككىنچىسى تەسەۋۋۇف دېگىنىمىزنىڭ ئۆزى.

www.munb.er.org

سىز بىر كىشىگە ياخشى دەپ باھا بېرىش ئۈچۈن، ئۇنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشى ۋە ئىچكى ئالاھىدىلىكلىرىنىڭ دىتىغىزگە يېقىشىنى ئاساس قىلىسىز. شۇنىڭغا ئوخشاش ئىسلام ياخشى كۆرىدىغان كىشى، شەرىئەت ھۆكۈملىرىگە ئەمەل قىلىشتا كۆرۈنۈش جەھەتتە توغرا بولغان ۋە ئىچكى جەھەتتىمۇ ئۇنىڭغا مۇۋاپىق بولغان كىشىدۇر. ئەگەر بىر كىشىنىڭ كۆرۈنۈشتىكى ئىتائەتلىرى توغرا بولۇپ، روھى جەھەتتە خالىس بولمىسا، ئۇنىڭ ئەمەل ـ ئىبادەتلىرى خۇددى ئادەم ئۆزى چىرايلىق، ئەمما ئۇلۇك بىر جىسىمغا ئوخشايدۇ. روھى جەھەتتە ئىتائەتلىرى توغرا، لېكىن كۆرۈنۈشتىكى ئىتائەتلىرى توغرا بولمىسا، ئۆزى ناھايىتى چىرايلىق، ئەمما ئاقساق ـ چولاق ۋە ياكى قارىغۇ بىر ئادەمگە ئوخشايدۇ.

ئەپسۇسكى كېيىنكى زاماندا ئىلىم ۋە ئەخلاقنىڭ زاۋاللىققا قاراپ مېڭىشىغا ئەگىشىپ قۇرئان ۋە ھەدىس بىلەن ئالاقىسى بولمىغان خاتا ۋە يولسىز نەرسىلەر پەيدا بولۇپ، تەسەۋۋۇفنىڭ پاك بۇلىقىنى لېيىتىۋەتتى. بەزىلەر خاتا ئېتىقادلىرى تۈپەيلىدىن ھەق يولدىن ئېزىپ كەتكەن قەۋملەردىن كۆچۈرۈۋالغان، قۇرئان ۋە ھەدىستە ئاساسى بولمىغان، ئىسلامغا خىلاپ ھەر خىل پەلسەپە ۋە نەزەرىيەلەرگە، ئاجايىب ئەقىدە ۋە ئۇسۇللارغا «تەسەۋۋۇف» دېگەن ماركىنى چاپلاپ كۆتۈرۈپ چىقىشتى. شۇنىڭ بىلەن بۇ كىشىلەر بارغانسىرى ئۆزلىرىنى شەرىئەتتىن «ئازات» قىلىۋېلىپ «تەسەۋۋۇفنىڭ شەرىئەت بىلەن ھېچ ئالاقىسى يوق، ئۇ باشقا بىر يول» دەپ ئوتتۇرىغا چىقتى. «سوپى»غا شەرىئەتكە بويسۇنۇشنىڭ نېمە كېرىكى بار؟ دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەرنى كۆپچىلىك جاھىل سوپىلاردىن ھەر دائىم ئاڭلاپ تۇرىمىز. بۇ سەپسەتىلەرنىڭ ھەممىسى يالغان. چۈنكى ئىسلام ئۆزىنى شەرىئەتتىن ئايرىم، مۇستەقىل دەپ چۈشەندۈرگەن ۋە تەسەۋۋۇفنى شەرىئەتتىن باشقا بىر يول دەپ تەرىپلىگەن تەسەۋۋۇفنى قەتئىي قوبۇل قىلمايدۇ. ھېچبىر

www.munb.er.org

«سوپى»نىڭ شەرئەت ھۆكۈملىرىگە بويسۇنماي ناماز، روزا، زاكات ۋە ھەج قاتارلىق پەرزلەردىن «ئازات» بولۇش ھەققى يوق. ھېچقانداق بىر «سوپى»نىڭ ئاللاھ ئۆز پەيغەمبىرى ئارقىلىق بىلدۈرگەن تۈرمۇش، ئەخلاق، ئۆز ـ ئارا مۇناسىۋەتلەر، ھەق ۋە ھوقۇق ۋەزىپىلىرى ۋە ھالال ـ ھارامنىڭ چەك ـ چېگرىسى ھەققىدىكى ئەمرلىرىگە خىلاپلىق قىلىش ھوقۇقىمۇ يوق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھەقىقىي رەۋىشتە ئەگەشمەيدىغان، ئۇنىڭ بەلگىلەپ بەرگەن پرىنسىپلىرىغا رىئايە قىلمايدىغان بىرسى مۇسۇلمان سوپى دېگەن نامغا قەتئىي لايىق ئەمەس. ھەقىقىي مەنىدىكى تەسەۋۋۇف ـ ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە بولغان چەكسىز سۆيگۈ ۋە ئىشقىدىن ئىبارەتتۇر. بۇ سۆيگۈ ۋە ئىشقنىڭ تەقەززاسى، ئاللاھنىڭ ئەمرىگە ۋە پەيغەمبەرنىڭ تەلىماتلىرىغا قىلچىمۇ خىلاپلىق قىلماسلىقتۇر. دېمەك، ئىسلامى تەسەۋۋۇف شەرئەتتىن ئايرىم بىر نەرسە ئەمەس. بەلكى شەرئەت ھۆكۈملىرىنى ئىنتايىن ئىخلاس ۋە سەمىمىي نىيەت بىلەن ئەمەلگە ئاشۇرۇش ۋە ئىتائەتكە ئاللاھ سۆيگۈسى، ئاللاھ قورقۇسى روھىنى سىڭدۈرۈش دېمەكتۇر. ئىلاھى ئەمرلەردىن يىراقلىشىپ ھەق يولىدىن ئېزىپ كەتكەن كىشىنىڭ ئاللاھ سۆيگۈسى داۋاسى قىلىشىنىڭ ھېچبىر قىممىتى يوق.

www.munb.er.org

يەتتىنچى باب شەرىئەت پرىنسىپلىرى

بۇ ئاخىرقى بابتا شەرىئەتنىڭ پرىنسىپلىرى ۋە ئۇنىڭ مەخسۇس ھۆكۈملىرى ئۈستىدە توختىلىمەن. شۇنداقلا ئىسلام شەرىئىتى قانداق بىر ئىنتىزام ۋە ئەخلاقى پەزىلەتلەرگە ئىگە ئىنسانىيەت جەمئىيىتى بەرپا قىلىشنى مەقسەت قىلىدىغانلىقىنى ۋە بۇ ھەقتىكى ئىسلامنىڭ ئاساسى پرىنسىپلىرىنى تەتقىق قىلىمىز.

شەرىئەتنىڭ ئۇقۇمى ۋە ماھىيىتى

ئىنسان، پايدىلىنىش ئۈچۈن سان ـ ساناقسىز كۈچ ۋە قابىلىيەتلەر بىلەن قوراللاندۇرۇلغان. مەسىلەن، ئۆزىمىزنى ئالساق، بىزدە ئەقىل، ئىرادە ـ ئارزۇ، كۆرۈش، ئاڭلاش، تەم تېتىش، قول ـ پۇتتا كۈچ ـ قۇۋۋەت، نەپرەت ـ غەزەپ، زوق ـ شوق، سۆيگۈ، قورقۇنچ، سېخىيلىك، بېخىللىق قاتارلىق ئالاھىدىلىكلەر مەۋجۇتتۇر. ئاللاھنىڭ بىزگە ئاتا قىلغان بىر ئىنايىتى بولغان بۇ كۈچ ۋە قابىلىيەتلەر بۇ دۇنيادىكى ھاياتىمىزدا مۇۋەپپەقىيەتلىك بىلەن ياشاش ئۈچۈن كېرەكلىك بولۇپ، بۇلاردىن تولۇق پايدىلانغاندىلا دۇنيا ھاياتىمىزدا باياشات ۋە مۇۋەپپەق بولالايمىز.

شۇنداقلا ئاللاھ بۇ كۈچ ـ قۇۋۋەتنى قوللىنىشنىڭ ئامىللىرىنىمۇ تولۇقلاپ بەرگەن. ھەممىدىن ئاۋۋال سىزنىڭ ۋۇجۇدىڭىزدا يۇقىرىقىلارنى ئىشقا سېلىش ئۈچۈن لازىملىق مىخانىزم تولۇق مەۋجۇتتۇر. ئۇنىڭدىن قالسا ئەتراپىڭىزدا ھەر خىل ۋاستىلەر بار.

www.munb.er.org

سىزگە ياردەملىشىش ئۈچۈن ھەم جىنسىڭىز بولغان ئىنسانلار بار. خىزمىتىڭىزگە تەييار ھايۋانلار، تەبىئەتتە تۇپراق، سۇ، ھاۋا، ئىسسىقلىق، يورۇقلۇق قاتارلىق ھېسابسىز شەيئىلەر بار. ئاللاھ بۇلارنىڭ ھەممىسىنى سىزنىڭ بۇلاردىن تولۇق پايدىلىنىپ دۇنيا ھاياتىڭىزنى ياخشى كەچۈرۈشىڭىز ئۈچۈن ياراتتى.

يەنە بىر تەرەپتىن قارىغاندا بۇ كۈچ ۋە ئىمكانلارنى ئۆز پايدىڭىز ئۈچۈن، ھېچ بولمىغاندا ئاز زىيان، كۆپ پايدا تېگىدىغىنىنى تاللاش ئالاھىدىلىكىڭىز بار. ئەگەر ئەكسىچە بولغاندا ئەقىل بۇنىڭ خاتا بولغانلىقىنى ھېس قىلىدۇ. يەنى سىز ئۆزىڭىزگە زىيان يېتىدىغان ياكى باشقىلار زىيان تارتىدىغان ئىشنى قىلسىڭىز، بۇنىڭ بىلەن ئاللاھ بەرگەن كۈچ ۋە ئىمكانىنى خاتا يەرگە ئىشلەتكەن بولىسىز.

يۇقىرىقى ئاساسلارغا ئاساسلانغاندا، دۇنيادا تۆۋەندىكىدەك ئىككى خىل ئىنسانلار بار:

بىرىنچىسى، كۈچ ۋە ئىمكانلىرىنى بىلىپ تۇرۇپ يامان (خاتا) يولغا ئىشلىتىدۇ، ئۇنى ئىسراپ قىلىدۇ ۋە باشقىلارغا زىيان يەتكۈزىدۇ.

ئىككىنچىسى، قەستەن ئەمەس، ئەمما بىلمەسلىكلىرى تۈپەيلىدىن خاتالىشىدۇ. بىرىنچى خىلدىكى ئىنسانلار يامان نىيەتلىك، سەممىيەتسىز، گۇناھكار كىشىلەر بولۇپ، بۇنداقلارنى باشقۇرۇش، ئىدارە قىلىش ۋە توغرا يولغا باشلاش ئۈچۈن كۈچلۈك ھوقۇقى چارە ـ تەدبىرلەر ۋە قانۇن تۈزۈملىرىنى ئورنىتىش لازىم.

بىلمەسلىكلىرىدىن خاتالاشقانلارغا توغرا يولنى كۆرسىتىش، كۈچ ـ قۇۋۋەتلىرىنى ۋە ئىمكانلىرىنى ئەڭ توغرا قوللىنىشلىرى ئۈچۈن ئۇلارغا بىر يول كۆرسەتكۈچ ۋە قانۇن ئىنتىزامنىڭ كېرىكى بار.

www.munb.er.org

ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلەر ۋاستىسى بىلەن بىلدۈرگەن بىر ئەمەل دەستۇرى بولغان شەرىئەت، مانا يۇقىرىقى ئېھتىياجلار ئۈچۈندۇر. شەرىئەت ئاللاھنىڭ قانۇنى، ئۇ ئىنسان ئۈچۈن ئەڭ ياخشى، ئەڭ پايدىلىق يولنى كۆرسىتىپ بېرىشنى ۋە ئېتىياجىنى ئەڭ ئۇنۇملۇك ھالەتتە قامداشنى قولغا كەلتۈرۈشنى مەقسەت قىلىدۇ.

ئاللاھنىڭ بۇ قانۇنى تامامەن سىزنىڭ مەنپەئەتىڭىزنى كۆزدە تۇتىدۇ. كۈچ ۋە ئىمكانلىرىڭىزنى ئىسراپ قىلىپ يوقىتىشىڭىزنى چەكلەيدۇ. شەرىئەت، سىزنى دۇنيانى تاشلاپ «تەركىي دۇنيا» بولۇپ، چۆل ـ باياۋانلاردا، تاغ ئۆڭكۈرلىرىدە، جاڭگاللاردا، ئىنسانلاردىن يىراقتا«خاكسار» بولۇپ ياشايسەن دېمەيدۇ. «ئاچ ـ يالىڭاچ يۈرۈپ نەپسىنى ئۆلتۈرمەن دەپ ئۆزەڭمۇ ئۆلۈپ كەت» دېمەيدۇ. «نەپسكەشلىك دەپ، دۇنيا نېئمەتلىرىنى، راھەتلىك تۇرمۇشنى ئۆزەڭگە ھارام قىلىسەن»مۇ دېمەيدۇ. شەرىئەتنى بەلگىلىگەن ئاللاھ بۇ دۇنيانى ئۆزى ياراتتى. شۇنىڭ بىلەن بۇ دۇنيادىكى پۈتۈن نېئمەتلەرنى، كۈچ ـ قۇدرەت ۋە ئىمكانىيەتلەرنىڭ ھەممىسىنى ئىنسان ئۈچۈن، ئۇنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن ياراتتى. مەيلى يەر يۈزىدە بولسۇن، ئاسماندا بولسۇن، مەيلى ئىنساننىڭ ئۆز ۋۇجۇدىدا بولسۇن، كېرەكسىز، ئەھمىيەتسىز ۋە ياكى پايدىسىز ھېچقانداق بىر نەرسە ياراتمىدى. ئاللاھ بۇلاردىن بەندىلىرىنىڭ تولۇق پايدىلىنىشىنى، دۇنيادىن ئىبارەت بۇ چوڭ زاۋۇتنىڭ گۈللىنىشىنى خالايدۇ. بەندىسىنىڭ جاھىللىق ۋە بىلىمسىزلىك تۈپەيلىدىن زىيانغا ئۇچراپ قېلىشىنى خالىمايدۇ. بىلىپ تۇرۇپ يامان غەرەز بىلەن باشقىلارغا زىيانكەشلىك قىلىشىنىمۇ خالىمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن شەرىئەت ئىنسانغا زەرەر يەتكۈزىدىغان ھەر قانداق شەيئىنى ھارام، ئىنسانغا پايدىلىق بولغان ھەر نەرسىنى ھالال قىلدى. ئىنساننىڭ ئۆزىگە، ياكى باشقىلارغا زىيان يەتكۈزىدىغان ھەر قانداق ئىشنى مەنئى قىلىدۇ. ئىنسانلىقنىڭ پايدا ـ مەنپەئەتىگە بولغان پۈتۈن ئىشلارنى

www.munber.org

قوللاپ قۇۋۋەتلەيدۇ. دېمەك، شەرىئەت قانۇنى ئىنساننىڭ بۇ دۇنيادىكى پۈتۈن ھەقىقىي ئېھتىياجلىرىنى، خاھىشلىرىنى قولغا كەلتۈرۈشنى، ئۇنىڭ بەخت ـ سائادەتلىك بىلەن مۇۋەپپەقىيەتلىك بىر ھاياتقا ئىگە بولۇش ھەققىنى قوغداشنى ئاساسىي پرىنسىپ قىلىدۇ. گەرچە بەزى ئەھۋاللاردا بۇ بىر مەجبۇرى ۋەزىپە شەكلىنى ئالسىمۇ، بۇنىڭ باشقىلارنىڭ ھەققىگە تاجاۋۇز دەرىجىسىگە يەتمەي بارماسلىقنى، مۇمكىن قەدەر باشقىلارغا ياردەم قىلىش ۋە ھەمكارلىششنى ئاساس قىلىشنى تەلەپ قىلىدۇ. شەرىئەت چوڭ پايدا ئالدىدا كىچىك زىياندىن، چوڭ زىياننىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن كىچىك پايدىدىن ۋاز كېچىشنى ماقۇل كۆرىدۇ.

قانداق بىر كىشى بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئىنساننىڭ بىلىمى چەكلىك بولغانلىقتىن، نېمىنىڭ قانداق چاغدا پايدىلىق ۋە نېمىنىڭ زىيانلىق ئىكەنلىكىنى بىلىشى مۇمكىن ئەمەس. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىلمى چەكسىز، كائىناتنىڭ پۈتۈن مەخپىيەتلىكى ئۆزىگە ئاشكارا بولغان ئاللاھ، ئىنسان ھاياتىنىڭ ھەر ساھەسىگە مۇناسىۋەتلىك توغرا بىر قانۇن ۋە تۈزۈم بەلگىلەپ بەردى. يۈز يىللارغىچە ئىنسانلار بۇ ئىلاھى قانۇننى ۋە ئۇنىڭدىكى ھېكمەتنى چۈشەنمىدى. ئەمما ئىلىم ـ پەننىڭ تەرەققى قىلىشىغا ئەگىشىپ بۇلار تېخىمۇ ئايدىڭلاشتى. لېكىن يەنىلا بەزىلەر بۇ ئىلاھى قانۇننىڭ بىر قىسمىنى تېخىچە چۈشەنمەيۋاتىدۇ. ئىلىم ـ پەن تەرەققى قىلغانسىرى بۇلار يەنە ئايدىڭلىشىدۇ. ئۆز ئەقلى ۋە تەجرىبىلىرىگە تۆلىمۇ ئىشىنىدىغان بىر قىسىم ئىنسانلار ئەسىر بويىچە خاتا يولدا مېڭىپ، ئېغىر مەغلۇبىيەتلەرنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەندىن كېيىن، ئاخىرى شەرىئەتنىڭ بەزى يوللىرى ھەقىقەتەن توغرا ئىكەن دەپ ئېتىراپ قىلماقتا. لېكىن ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىمان ئېيتقانلار بولسا، بۇ خىل خاتالىق ۋە مەغلۇبىيەتلەرگە ئۇچرىمايدۇ. چۈنكى ئۇلار شەرىئەت قانۇنىنى چۈشەنسىمۇ، چۈشەنمىسىمۇ ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىگە بولغان قەتئىي

www.munb.er.org

ئىشەنچ ئاساسىدا بۇ قانۇننى توغرا ۋە ھەقىقەت دەپ بىلىپ ئىككىلەنمەستىن ئەمەل قىلىدۇ.

شەرىئەتتىكى ھەقلەر ۋە ۋەزىپىلەر

شەرىئەت ھەر بىر ئىنسانغا بۇ تۆت خىل ھەقنى ئادا قىلىشقا بۇيرۇيدۇ:

1. ھەر بىر ئىنساننىڭ ئادا قىلىشىغا تېگىشلىك بولغان ئاللاھنىڭ ھەققى.

2. ئىنساننىڭ ئۆز نەپسىنىڭ ۋە ۋۇجۇدىنىڭ ھەقلىرى.

3. باشقا ئىنسانلارنىڭ ھەققى.

4. ئاللاھ ئىنسانلارنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن ياراتقان شەيئىلەرنىڭ ھەققى.

بۇ تۆت خىل ھەقنى ياخشى چۈشىنىپ، توغرا ۋە تەلتۆكۈس ئادا قىلىش ھەققىي بىر مۇسۇلماننىڭ مەجبۇرى ۋەزىپىسىدۇر. شەرىئەت بۇ ھەقلەرنىڭ ھەر بىرىنى ئايرىم ـ ئايرىم چۈشەندۈرۈپ بايان قىلىدۇ. بۇلارنى ئادا قىلىشنىڭ يوللىرىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ ۋە قانداق قىلغاندا بۇلارنىڭ ھەممىسىنى بىردەك ۋە مۇمكىن قەدەر چالا قويماستىن ئادا قىلىشنىڭ يوللىرىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. بۇ ھەقلەردىن بىرسىگىمۇ سەل قاراش، ئادا قىلماسلىق ياكى دەپسەندە قىلىشنى قەتئىي مەنئى قىلىدۇ.

www.munb.er.org

ئاللاھنىڭ ھەققى

ئاللاھ ئۈچۈن ئىنسانىنىڭ بىجىرىشقا تېگىشلىك ئەڭ چوڭ ۋەزىپىسى، يەنى ئاللاھنىڭ بەندە ئۈستىدىكى بىرىنچى ھەققى ـ ئىنسانلارنىڭ يالغۇز ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈش، ئۇنىڭغا باشقىسىنى شېرىك قىلماسلىق. بۇ ھەققى يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتكىنىمىزدەك «لا اله الا الله ئاللاھتىن باشقا ئىبادەت قىلىشقا لايىق مەئبۇد يوقتۇر» دەپ ئىمان ئېيتىش بىلەن ئادا قىلغان بولىمىز.

ئاللاھنىڭ بىز بەندىلىرى ئۈستىدىكى ئىككىنچى ھەققى: ئۇنىڭ ئۆز پەيغەمبىرى ۋاستىسى بىلەن بىزگە بىلدۈرگەن ھىدايەت كۆرسەتمىلىرىنى چىن يۈرىكىمىز بىلەن قوبۇل قىلىپ ئەمەل قىلىش بىلەن ئۇنىڭ رازىلىقىنى قولغا كەلتۈرۈشتۇر. ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتىش بىلەن بۇ ھەققى ئادا قىلغان بولىمىز. بۇلارنى باشتا سۆزلەپ ئۆتتۇم.

ئاللاھنىڭ ئۈچىنچى ھەققى: ئۇنىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرىغا ئىتائەت قىلىش، بۇلار ئاللاھنىڭ كىتابى قۇرئان ۋە پەيغەمبىرىمىزنىڭ سۈننەتلىرى بايان قىلىنغان ھەدىسكە ئەمەل قىلىش بىلەن ئادا بولىدۇ.

ئاللاھنىڭ تۆتىنچى ھەققى: ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىشىدۇر. بۇ ھەققى ناماز، روزا قاتارلىق پەرز ئىبادەتلەر بىلەن ئادا قىلىمىز. بۇلارنى يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتتۇم.

بۇ ھەق ۋەزىپىلەر باشقا پۈتۈن ھەقلەردىن ئۈستۈندۇر. شۇنداقلا بۇلارنى ئادا قىلىش ئۈچۈن باشقا ھەقلەرنى قۇربان قىلىشقا، ئۇلاردىن ۋاز كېچىشكە توغرا كېلىدۇ. مەسىلەن، ناماز ئوقۇغاندا، روزا تۇتقاندا

www.munb.er.org

ئىنسان ئۆز نەپسىنىڭ ۋە ۋۇجۇدىنىڭ بىر قانچە ھەقلىرىنى قۇربان قىلىدۇ. ناماز ئۈچۈن ھەر كۈنى سەھەر ئۇيقۇسىنى قويۇپ ئورنىدىن تۇرىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇيقۇسىنى، راھەتنى پىدا قىلىدۇ. كۈن بۇيى بىر قانچە قېتىم ھەر قانچە مۇھىم ئىشى بولسىمۇ تاشلاپ كەچكى دەم ئېلىشلىرىدىن ۋاز كېچىپ، ياراتقۇچىسىنىڭ ئىبادىتىگە كىرىشىدۇ. رامزاندا بىر ئاي ئاچلىق ۋە ئۇسسۇزلۇققا چىداپ، نەپسىنىڭ خاھىشلىرىنى تاشلاپ روزا تۇتىدۇ. زاكات بېرىمەن دەپ پۇل ـ مېلىنىڭ ئازلاپ كېتىشىدىن ئەندىشە قىلماي، ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى دەپ ئۆزى ئەزىز كۆرگەن بايلىقىدىن باشقىلارغا تارقىتىپ بېرىدۇ ۋە پۇل ـ مال سۆيگۈسىدىن ئاللاھ سۆيگۈسىنى ئۈستۈن كۆرىدۇ. ھەج قىلىمەن دەپ ئىقتىسادى جەھەتتە نۇرغۇن چىقىم قىلىپ ئۇزۇن ۋە مۇشەققەتلىك سەپەرگە چىداشلىق بېرىدۇ. جىھادتا بولسا مۇسۇلمان ئاللاھ يولىدا مېلىنى، ھەتتا جېنىنىمۇ پىدا قىلىشتىن يانمايدۇ. شۇنداقلا ئاللاھنىڭ ھەققىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن باشقىلارنىڭمۇ بىر قىسىم ھەقلىرىنى پىدا قىلىدۇ. مەسىلەن، بىر ئىشچى ناماز ئوقۇيمەن دەپ بىر مەزگىل ئىشىنى توختىتىدۇ. يەنى ئەڭ چوڭ ئىگىسى بولغان ئاللاھنىڭ ئەمرىنى ئورۇندايمەن دەپ خوجايىنىنىڭ ئىشىنى تاشلايدۇ. ھەجگە ماڭغان بىر تىجارەتچى ئىشىنى ياكى ئىشلەپچىقىرىشىنى توختىتىدۇ. نەتىجىدە باشقا كىشىلەرنىڭ مەنپەئەتى ۋە ھەققىگە تەسىر يېتىدۇ. جىھادقا كىرگەندە پەقەت ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى دەپ نۇرغۇن ئىنسانلار جېنىنى پىدا قىلىدۇ. ئاللاھ رىزاسى ئۈچۈن ئۆز ئىگىلىكىدىكى ھايۋانلارنى قۇربان قىلىپ ئۆلتۈرىدۇ، مال ـ مۈلۈكلىرىنى ئاللاھ يولىدا تارقىتىپ سەدىقە قىلىدۇ.

ئەمما بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۈچۈن شەرىئەتتە بىر ئۆلچەم ۋە چېگرا بەلگىلەنگەن بولۇپ، بۇ ھەقلەرنى ئادا قىلىشتا باشقىلارنىڭ ھەققىگە ئەڭ ئاز تەسىر قىلىش ئاساس قىلىنىدۇ. نامازنى ئالساق، سىزگە پەرز قىلىنغان بۇ ئىبادەتتە سىزگە نۇرغۇن ئوڭايلىقلار يارىتىپ

www.munb.er.org

بىرىلىدۇ. مەسىلەن، تاھارەت ئېلىشقا سۇ تېپىلمىسا، كېسەللىك سەۋەبى بىلەن سۇ زىيان قىلىدىغان ئەھۋال بولسا، تاھارەت ئالماي «تەيەممۇم» قىلىپ ناماز ئوقۇيسىز. سەپەردە بولسىڭىز نامازنى قىسقارتىپ «قەسرى» ئۇسۇلى بىلەن ئوقۇيسىز. كېسەللىك سەۋەبى بىلەن نامازدا ئۆرە تۇرالمىسىڭىز ئولتۇرۇپ ياكى يېتىپ ئوقۇشقىمۇ بولىدۇ. نامازدا ئوقۇيدىغان ئايەت ۋە سۈرىلەر قىسقا،بىر ۋاخ نامازغا بىر قانچە مىنۇتلا كېتىدۇ. ۋاقتىڭىز ئالدىراش بولمىسا، بىر رەكئەت نامازدا پۈتۈن بەقەر سۈرىسىنى (قۇرئاندىكى ئەڭ ئۇزۇن سۈرە) ئوقۇسىڭىزمۇ بولىدۇ. ۋاقتىڭىز ئالدىراش بولسا، ئۈچ ئايەتكە قەدەر بولغان كىچىك سۈرىدىن بىرنى ئوقۇسىڭىزمۇ بولىدۇ. ئەمما ئالدىراش چاغلاردا، تىجارەت ۋە ئىش سائىتىدە نامازنى ئۇزۇن ئوقۇش مەنئى قىلىنىدۇ. لېكىن نەپلى ناماز ئوقۇيمەن، نەپلى ئىبادەت قىلىمەن دەپ داۋاملىق كېچە ئۇخلىماي، رىيازەت بىلەن دەم ئېلىشنى ئۆزىڭىزگە ھارام قىلىۋېلىشقا ئاللاھ رازى بولمايدۇ. ھالال كەسىپ ۋە تاپاۋىتىڭىزگە دەخلى يەتكۈزۈشكە رۇخسەت قىلىنمايدۇ.

شۇنىڭغا ئوخشاش روزا ئۇچۇنمۇ كۆپ ئۇڭايلىقلار يارىتىپ بىرىلىدى. مەسىلەن، ھەر يىلى رامزان ئېيىدا بىر ئاي روزا پەرز قىلىنىدى. ئەگەر كېسەل بولۇپ ياكى سەپەر ئۈستىدە بولۇپ روزا تۇتالمىسىڭىز، ساقايغاندا ياكى سەپەردىن قايتقاندىن كېيىن قازاسىنى تۇتىۋالىسىز. روزا تۇتۇغلۇق ئىكەن، ئاغرىپ قېلىپ خەتەرلىك ئېھتىمالى بولغاندا روزىڭىزنى سۇندۇرۇشقا بولىدۇ. روزىنى بەلگىلەنگەن ۋاقتىدىن (ئىپتار ۋاقتىدىن) بىر مىنۇتمۇ ئۇزارتىشقا بولمايدۇ. سەھەردە (سوھورلۇقنى) ئەڭ ئاخىرقى ۋاقتىغىچىلىك ئۇزارتىشقا رۇخسەت قىلىنغان. كەچ ۋاقتىنىڭ كىرىشى بىلەن دەرھال ئىپتار قىلىپ روزىنى ئاچماق لازىم. ئىپتارنى كېچىكتۈرۈشكە بولمايدۇ. پەرز روزىنى تۇتۇپ بولۇپ «نەپلى روزا» تۇتقان كىشىگە ئاللاھ كۆپ ئەجىر ۋە ساۋاپ بىرىمەن دەپ ۋەدە قىلىدۇ. ئەمما بىر

www.munb.er.org

قانچە ئاي داۋاملىق نەپلى روزا تۇتۇپ، قوۋۋەتسىزلىنىپ سالامەتلىكىڭىز ۋە ھاياتىڭىزغا ياكى تۇرمۇشىڭىزغا دەخلى يەتكۈزۈش مەنئى قىلىنىدۇ.

زاكات ئۈچۈنمۇ ئاللاھ ئەڭ ئاز مىقدارنى بەلگىلەپ بەردى. ئىقتىسادى ئەھۋالى شەرئەت ھۆكۈمى بويىچە زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتكەن كىشىگىلا پەرز قىلىندى. زاكاتتىن باشقا، پېقىرلارغا ھەر دائىم سەدىقە قىلىپ تۇرغان كىشىلەردىن ئاللاھ رازى بولىدىغانلىقى ھەققىدە پەيغەمبىرىمىزدىن خۇشخەۋەر بەرگەن. ئەمما سەدىقە قىلىمەن دەپ بار ـ يوقنى تارقىتىۋېتىپ، ئۆز نەپسىڭىزنىڭ ھەققىنى ۋە سىزگە تەۋە بولغانلارنىڭ ھەققىنى پىدا قىلىپ، ئاخىرىدا مۇھتاجلىق ئەھۋالىغا چۈشۈپ قېلىشىڭىزغا رۇخسەت قىلمايدۇ.

ھەج باي كىشىلەرگە، ھەجگە بېرىپ كېلىشكە يول چىقىملىرىنى ۋە سەپەرنىڭ مۇشەققەتلىرىنى كۆتۈرەلەيدىغانلارغا پەرز قىلىندى. ھەج ئۆمرى ئىچىدە بىر قېتىم پەرز بولۇپ، يول خەتەرلىك، ئۇرۇش ۋە تىنچسىزلىق ئەھۋاللاردا جان ۋە مال بىخەتەرلىكى ئەندىشىلىك بولسا، ھەجگە بېرىشنى كېچىكتۈرۈپ يول ئامان بولغاندا يولغا چىقىش كېرەك دەپ تەكىتلەنگەن. شۇنداقلا ھەج سەپىرىگە چىقىش ئۈچۈن ئاتا ـ ئانىنىڭ رۇخسەت قىلىشى شەرتتۇر. چۈنكى ئاتا ـ ئانىڭىز ياشانغان، كېسەلچان ۋە ياكى ئۇلارنى يالغۇز قويۇپ ھەجگە كەتسىڭىز ئۇلار قىيىنچىلىققا ئۇچراپ قالىدىغان ئىش بولسا بولمايدۇ.

جىھاد بىلەن مۇسۇلمان ئاللاھ ئۈچۈن ئەڭ بۈيۈك پىداكارلىق كۆرسىتىدۇ. يەنى جىھاد قىلىش بىلەن ئۆزىنىڭ ھەققىنى قۇربان قىلىپ ئاللاھنىڭ ھەققىنى ئادا قىلىدۇ. چۈنكى جىھادقا قاتناشقان مۇسۇلمان، ئۆزىنىڭ مېلىنى، جېنىنى قۇربان قىلىش بىلەن تەڭ باشقىلارنىڭ مېلىنى ۋە جېنىنىمۇ قۇربان قىلىدۇ.

www.munb.er.org

بىز باشتا ئېيتىپ ئۆتكىنىمىزدەك، شەرئەت چوڭ زىياننىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن ئاز پايدىدىن ۋاز كېچىشنى ماقۇل كۆرىدۇ. بىر جىھادتا مىڭلارچە ھەتتا يۈز مىڭلارچە كىشى ئۆلىدۇ. بۇنى دەپ جىھاد قىلماي ئىسلام دۈشمەنلىرىنىڭ تاجاۋۇز قىلىشىغا يول قويۇلغاندا كۇفرى راۋاجلىنىدۇ، ئاللاھنىڭ دىنىنى دىنسىزلىك ئورنۇالىدۇ، دۇنيادا يامانلىق ياخشىلىقنى بېسىۋالىدۇ، زۇلۇم ۋە ئەخلاقسىزلىق ھەر يەرگە تارقىلىپ كېتىدۇ. مانا بۇلار مۇسۇلمانلارغا نىسبەتەن چوڭ زىياندۇر. بۇ چوڭ زىياندىن ساقلىنىشقا ئاللاھ مۇسۇلمانلارغا ئۇنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن جان ۋە مالدىن مۇمكىنقەدەر ئاز زىيان تارتىپ، جىھاد قىلىش بىلەن ئىسلامنى قوغداشنى بۇيرۇدى. ئەمما بۇنىڭ ئۈچۈن «كېرەكسىز قان تۆكمەڭلار، قېرىلار، باللار، ئاياللار ۋە ياربىدارلارغا قول كۆتۈرمەڭلار (ئۆلتۈرمەڭلار). سىلەرگە قارشى قورال كۆتۈرۈپ چىققانلار بىلەن ئۇرۇشۇڭلار. دۈشمەن يۇرتلىرىنى كېرەكسىز يەرگە ۋە يىران قىلماڭلار، مەغلۇپ بولغان دۈشمەنگە ئادىللىق بىلەن مۇئامىلە قىلىڭلار، كېلىشىم تۈزسەڭلار ئۇنىڭغا قەتئىي رىئايە قىلىڭلار، ئۇلار ئۇرۇشنى توختاتسا سىلەرمۇ توختىتىڭلار» دەپ ئەمر قىلدى. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ ھەققىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن ئىنساننىڭ ئۆز ھەققىنى قانچىلىك قۇربان قىلىشقا توغرا كەلسە، شۇنچىلىك پىداكارلىق قىلىش، ھەددىدىن ئاشۇرۇۋاتماسلىقنى كۆرسىتىدۇ.

نەپسىنىڭ ھەققى

ئىككىنچى ھەق ـ ئىنساننىڭ ئۆز نەپسى ۋە جىسمىنىڭ (ۋۇجۇدىنىڭ) ھەققىدۇر. سىلەر «ئىنسان ئۆزىگە ئەڭ چوڭ زۇلۇم قىلغۇچىدۇر» دېگەن سۆزگە ھەيران قالسىلەر. چۈنكى بۇ ھەقىقەتەن

www.munb.er.org

بەكمۇ ھەيران قالارلىق ئىش. كۆرۈنۈشتە ھەر كىشى ھەممىدىن كۆپ ئۆزىگە ئېتىبار بېرىدۇ، ئۆزىنى ياخشى كۆرىدۇ. مەن ئۆزەمنى ياخشى كۆرمەيمەن ۋە ياكى ئۆزەمنى ئۆزەمگە دۈشمەن دەپ تونۇيمەن دەيدىغان ھېچكىم يوقتۇر. ئەمما بىر ئاز دىققەت بىلەن بۇ مەسىلىنى تەھلىل قىلىپ كۆرسەك، بۇ ھەقىقەتنى چۈشىنىۋالالايمىز.

ئىنساننىڭ ئەڭ چوڭ ئاجىزلىق يېرى، ئۇنىڭدا قانداقتۇر بىر خاھىش غەلىبە قىلسا، دەرھال ئۇنىڭ قۇلى (چاكىرى) بولۇپ قالىدۇ. بۇ خاھىشنى دەپ ئۆزىگە زىيان كېلىشىنى بىلىپ تۇرۇپ ياكى بەزىدە بىلمەسلىكتىن ئۆزى ئۆزىگە زىيان يەتكۈزىدۇ. بۇنداق ئەھۋاللارنى بىز ھەر دائىم كۆرۈپ تۇرىمىز. مەسىلەن: بىرسى نەشە، ئەپيۇن، ھاراق قاتارلىق خۇمار قىلىدىغان نەرسىلەرگە كۆنۈپ قالسا ئۇنى تاشلىۋېتەلمەيدۇ. سالامەتلىكىگە كەلتۈرىدىغان زىياننى، ئىقتىسادى جەھەتتىكى زىياننى، ئۇنىڭ يۈز ـ ئابرويىنىڭ چۈشۈپ كېتىشىنى، قىسقىسى پۈتۈن يامان ئاقىۋەتلىرىنى بىلىپ تۇرۇسىمۇ، بۇلارغا قارىماي ئۆزىنىڭ بىلگىنىنى قىلىدۇ. باشقا بىرسى گېپىلغا بەك ئامراق، ئالدىغا نىمە كەلسە قويماي يەپ تۈگىتىدۇ، ئۇزۇقلىنىشقا دىققەت قىلمايدۇ، سالامەتلىكى بۇزۇلىدۇ، ھەتتا ھالاك بولىدۇ. يەنە بەزىلەر جىنسىي خاھىشلىرىغا چۈشكۈن، شەھۋەتپەرەس، بۇنىڭ بىلەن ئۆزىنى، ئائىلىسىنى ۋە جەمئىيەتنى خاراپ قىلىدۇ. بۇلاردىن باشقا يەنە بىر خىل كىشىلەر باركى، ئۇلار «روھانىي جەھەتتە كۈچلۈك بولىمەن» دەپ ھەقىقىي ئارزۇ ۋە نەپسىي ئېھتىياجلىرىنى تەرك قىلىدۇ، ئۆيلەنمەيدۇ، توغرا ـ دورۇس كىيىم ـ كېچەك كەيمەيدۇ، يېمەيدۇ، ئىچمەيدۇ، ھەتتا نەپەس ئېلىشنىمۇ خالىمايدۇ، تەركى دۇنيا بولۇپ تاغلاردا، چۆل ـ باياۋاندا، جاڭگالدا ياشايدۇ. خۇددى بۇ دۇنيا ئۇنىڭ ئۈچۈن يارىتىلمىغان دەپ چۈشىنىدۇ. ئىسلام شەرىئىتى ئىنساننىڭ ھاياتىنى خۇشال ـ خۇرام ۋە باياشاتلىق ئىچىدە ئۆتكۈزۈشنى مەقسەت قىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، شەرىئەت

www.munb.er.org

نەپسىمىزنىڭمۇ بىزدە ھەققى بار دەپ بەلگىلىگەن.

شەرىئەت ئىنسانغا ئەقلىي، فىزىكىي، ئەخلاقى ۋە تەن سالامەتلىك جەھەتتە زىيانلىق بولغان ھەر قانداق شەيئىنى ھارام دەپ مەنئى قىلىدۇ. مەسىلەن، مەس قىلىدىغان ھاراق ـ شاراپقا ئوخشاش ئىچىملىكلەرنى، نەشە ۋە ئەپيۇنغا ئوخشاش چېكىملىكلەرنى، توڭگۇز (چوشقا) گۆشىنى، زەھەرلىك ۋە يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ گۆشىنى، پاسكىنا، مەينەت ھايۋانلارنىڭ گۆشىنى، ئۆلۈك ھايۋاننىڭ گۆشىنى ۋە قاننى ھارام دەپ، يېيىشنى مەنئى قىلدى. چۈنكى بۇلارنىڭ ھەممىسى ئىنسان ئۈچۈن زەرەرلىكتۇر. بۇلاردىن باشقا ئىنسانغا ھەر جەھەتتىن پايدىلىق بولغان، پاكىز نەرسىلەرنى ھالال دەپ ھۆكۈم قىلدى ۋە بۇلاردىن ئۆزىمىزنى مەھرۇم قىلماسلىقىمىزنى تاپشۇردى. چۈنكى ئىنسان ۋۇجۇدىنىڭ بۇ پايدىلىق نەرسىلەردىن ئۇزۇقلىنىشتا ھەققى بار.

شەرىئەت ئىنساننى يالىڭاچ يۈرۈشتىن مەنئى قىلىدۇ. ئاللاھ ئاتا قىلغان گۈزەل ۋە زىننەتلىك كىيىم ـ كېچەكلەردىن پايدىلىنىشىمىزنى، ھاياسىزلىق ۋە شەرمەندىلىككە سەۋەب بولىدىغان جايلىرىمىزنى يۆگەپ يۈرۈشىمىزنى ئەمر قىلىدۇ.

شەرىئەت ئىشلەپ تېپىپ، ھالال كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىشىمىزنى، بىكار يۈرۈپ، تىرىك تاپلىق قىلىپ، تىلەمچىلىك قىلىپ ياكى ئىشلىمەي ئولتۇرۇپ يېتىپ يەيمەن دەپ ئاچلىقتىن ئۆلۈپ كەتمەسلىكىمىزنى بۇيرۇيدۇ.

نەپسكەشلىك قىلىشقا (جىنسىي ئارزۇلىرىنى يۇقتىشقا) بولمايدۇ. نىكاھلىنىپ ئۆيلىنىش ئارقىلىق ئۆز خاھىشلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنى تەرغىب قىلىدۇ.

ئۆز نەپسىگە زۇلۇم قىلىپ، راھەتنى، ھاياتتىكى نېئمەت ۋە لەززەتنى ئۆزىگە ئۆزى ھارام قىلىپ «روھىمنى كۈچلەندۈرۈپ ئاللاھقا

www.munb.er.org

يېقىن بولىمەن ۋە ئاخىرەتتە نىجات تاپىمەن» دەپ بۇ دۇنيانى تاشلىۋېتىشنىڭ كېرىكى يوق. تولۇق ۋە توغرىلىق بىلەن دۇنيا ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىپ، ئاللاھقا ئىتائەت قىلىپ، ئۇنىڭغا ئاسىيلىق قىلىشتىن (بويسۇنماسلىقتىن) دائىم قورقۇپ ۋە ئاللاھ كۆرسەتكەن ھىدايەت يولىدا ئازماي مېڭىپ، ئۇنىڭ شەرىئەت قانۇنلىرىغا قەتئىي رىئايە قىلىش بىلەن بۇ مەقسەتكە يەتكىلى بولىدۇ.

شەرىئەت ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېلىشنى قەتئىي مەنئى قىلىدۇ. سىنىڭ ھاياتىڭ، جېنىڭ بولسا ئاللاھنىڭ مۈلكىدۇر. ئاللاھ ئۇنى ساڭا مەلۇم بىر مۇددەتكىچە ئامانەت بەردى، ئۇنى زايا قىلىشقا ھەققىڭىز يوق.

www.munb.er.org

باشقىلارنىڭ ھەققى

شەرىئەت بىر تەرەپتىن ئىنساننىڭ ئۆز نەپسىنىڭ ھەققىنى ئادا قىلىشقا بۇيرۇسا، يەنە بىر تەرەپتىن بۇ ھەقلەرنى ئادا قىلغاندا باشقىلارنىڭ ھەققىنىمۇ دەپسەندە قىلماسلىقنىڭ يوللىرىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. چۈنكى ئۆز نەپسىنىڭ خاھىشىنى قولغا كەلتۈرىمەن دەپ، باشقىلارنىڭ ھەققىگە تاجاۋۇز قىلىش ئەسلىدە ئۆز نەپسىنى بۇلغاشتىن ئىبارەتتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن شەرىئەت ئوغرىلىق، بۇلاڭچىلىق، پارىخورلۇق، خىيانەتچىلىك، جازانىخورلۇق ۋە چېقىمچىلىقنى ھارام دەپ ھۆكۈم قىلدى. چۈنكى بۇنىڭدا ئۆز پايدىمىزنى دەپ باشقىلارغا زىيان سالىمىز. يالغانچىلىقنى، غەيۋەت ـ شىكايەتنى ۋە باشقىلارغا قارا سۇۋاپ بۆھتان چاپلاشنى شەرىئەت جىنايەت دەپ ھېسابلايدۇ. چۈنكى بۇنىڭ بىلەن ئۆز پايدىمىزنى دەپ ئۆز نەپسىمىزنى پاسكىنىلاشتۇرىمىز.

قىمار ئويناش، لاتارىيە (پىيانگو ـ ت)، بىر ئىشقا پۇل تىكىپ قول باغلىشىش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسىنى شەرىئەت ھارام قىلدى. چۈنكى بىر كىشىگە بولىدىغان پايدا (چىقىدىغان مۇكاپات) مىڭلارچە ئىنسانىنىڭ زىيان تارتىشىغا (ئۇتتۇرىشىغا) سەۋەب بولىدۇ.

تىجارەت ئىشلىرىدا ساختىپەزلىك ۋە كۆز بويامچىلىق ھارامدۇر. ئىككىنچى بىر تەرەپنىڭ مەنپەئەتىگە زىيان يەتكۈزۈشنى مەقسەت قىلغان سودا توختاملىرى تۈزۈش شەرىئەتتە جائىز ئەمەس ھارامدۇر.

ئادەم ئۆلتۈرۈش، پىتنە ـ پاسات تارقىتىپ كۆپچىلىكنىڭ ئامانلىقىغا زەرەر يەتكۈزۈش شەرىئەتتە ئېغىر جىنايەت بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى بۇنىڭدا مەلۇم كىشىلەر ئۆز پايدىسى ئۈچۈن، نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ جېنىغا ۋە مېلىغا زىيان يەتكۈزىدۇ.

زىنا (پاھىشە) ۋە غەيرى تەبىئىي جىنسىي مۇناسىۋەتلەر قەتئىي چەكلەنگەن. چۈنكى بۇ جىنايى قىلمىشلاردىن كىشى ئۆزىنىڭ ئەخلاقىنى ۋە سالامەتلىكىنى يوقىتىدۇ. شۇنداقلا جەمئىيەتكە بۇ قەبىھ ئەخلاقنى تارقىتىدۇ. ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدىكى ئىناقلىققا تەسىر يېتىپ جېدەل ـ ماجىرالارغا سەۋەبكار بولىدۇ. جىنسىي ئالاقە يولى بىلەن يۇقىدىغان ھەر خىل داۋاسىز كېسەللەرنىڭ تارقىلىشىغا سەۋەبچى بولىدۇ. بۇزۇق بىر نەسلىنىڭ پەيدا بولۇشىغا يول ئاچىدۇ. جەمئىيەتنىڭ مەدەنىي ۋە ئەخلاقى سۈپىتىنى بۇزىدۇ. ئىسلامى شەرىئەت بۇ يىرگىنىشلىك جىنايەتلەرنى ھارام قىلىپ بۇنىڭ تۈپ يىلتىزىدىن يوقىتىشنى مەقسەت قىلىدۇ.

بۇلاردىن باشقا جەمئىيەت تەرەققىياتى ۋە ئىنسانلارنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن ئىنسانلارنىڭ ئۆز ـ ئارا ياردەملىشىش ۋە ھەمكارلىشىشىنىڭ ئەھمىيىتى چوڭ، شۇنىڭ ئۈچۈن شەرىئەت تۆۋەندىكى مەخسۇس ھېكمەتلىك قانۇنلارنى بەلگىلىدى:

1. ئائىلىدە، ئايماق (بىر قانچە ئائىلىنىڭ بىرلەشمىسى ـ ت)

www.munb.er.org

ئىچىدە بىر ـ بىرلىرى بىلەن ئارىلىشىپ يۈرىدىغان، توغۇلۇشتىن ئەڭ يېقىن ئەر ـ ئاياللارنىڭ ياكى كېيىن ئەڭ يېقىن تۇغقان بولغان ئەر ـ ئاياللارنىڭ بىر ـ بىرلىرى بىلەن ئۆيلىنىشى ھارام قىلىندى. مەسىلەن: ئانىسى بىلەن ئوغلى، قىزى بىلەن دادىسى، ئۆگەي قىزى بىلەن ئۆگەي دادىسى، ئۆگەي ئوغلى بىلەن ئۆگەي ئانىسى، بىر تۇغقان قېرىنداشلار، ئېمىلداش بولغانلار، دادىسىنىڭ بىر تۇغقىنىنىڭ قىزى ۋە ياكى ئوغلى بىلەن، ئانىسىنىڭ قىزى ۋە كۈيئوغلى بىلەن، قېيىن ئانا بىلەن كۈيئوغلى ۋە چوڭ دادا بىلەن كېلىنلەرنىڭ بىر ـ بىرلىرى بىلەن ئۆيلىنىشى ھارامدۇر.

2. يۇقىرىقىلاردىن باشقا تۇغقانلارنىڭ بىر ـ بىرلىرى بىلەن ئۆيلىنىشى جائىزدۇر. بولۇپمۇ بىر ـ بىرلىرى بىلەن تونۇش، بىر ـ بىرلىرىنىڭ خۇيي ـ پەيلىنى بىلىدىغان يېقىن ـ يۇرۇقلارنىڭ ئۆيلۈك ـ ئوچاقلىق بولۇشى ئائىلىنىڭ بەختلىك ۋە خۇشال ـ خۇرام بولۇشىدا چوڭ ئەھمىيەتكە ئىگە. يات، بىر ـ بىرلىرى بىلەن تونۇشمايدىغان ئائىلىلەر ئىچىدىن ئۆيلەنگەنلەرنىڭ ئائىلىۋى مۇۋەپپەقىيەتسىزلىكى كۆپ بولىدۇ. شۇڭا ئىسلام ھارام قىلمىغان تۇغقانلار بىلەن يېقىن ۋە تونۇش بولغان ئائىلىدىن ئۆيلۈك ـ ئوچاقلىق بولۇشنى تەرغىب قىلىدۇ. چۈنكى بۇ خىل ئائىلە مۇناسىۋەتلەردە ئىناقلىق ۋە بىر ـ بىرلىرىگە ھۆرمەت تۇيغۇسى كۈچلۈك بولۇپ ئائىلىۋى ھايات كۆپ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولىدۇ. بۇ يات ياكى تونۇمىغان ئائىلىدىن ئۆيلىنىشكە بولمايدۇ دېگەنلىك ئەمەس.

3. ئۇرۇق ـ تۇغقانلار ئىچىدە بەزىلىرى باي، بەزىلىرى كەمبەغەل بولىدۇ. ئىسلام، كىشىدە ئەڭ كۆپ ئۇرۇق ـ تۇغقان ۋە يېقىن ـ يۇرۇقلىرىنىڭ ھەققى بار دەپ قاراپ، بۇنى «سىلە رەھىم» دەپ ئاتايدۇ. كەمبەغەل تۇغقانلىرىنىڭ ھالىدىن خەۋەر تېپىش ۋە قىيىنچىلىقتا ئۇچرىغاندا «سىلە رەھىم» قىلىپ ياردەم قىلىش ھەر بىر مۇسۇلمانغا پەرزدۇر. بۇنى شەرىئەت بەك تەكىتلەيدۇ ۋە ئاجىز

www.munber.org

تۇغقانلىرىغا ۋاپاسىزلىق قىلىپ سىلەر رەھىم قىلماسلىقنى چوڭ گۇناھ دەپ ھېسابلايدۇ. شۇنىڭدەك سەدىقە ۋە باشقا ياردەمنىمۇ ئالدى بىلەن ئۆز تۇغقانلىرىغا قىلىشنى بۇيرۇيدۇ.

4. مىراس قانۇنىمۇ يۇقىرىقىدىكىلەرگە ئاساسەن تۈزۈلگەن. ۋاپات قىلغان كىشىدىن قالغان پۇل ـ مال ئاز ياكى كۆپ بولسۇن، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىغا تەقسىم قىلىپ بېرىلىدۇ. مەرھۇمنىڭ ئوغلى، قىزى، ئېرى، ئاتا ـ ئانىسى، بىر تۇغقىنى قاتارلىقلار ئۇنىڭ مىراسخورلىرى ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر بۇلار ھايات بولمىسا، باشقا ئەڭ يېقىن تۇغقانلىرىغا تەقسىم قىلىنىدۇ. شۇنداق قىلىپ بىر مۇسۇلماننىڭ ھاياتىدا تاپقان دۆلىتى ۋاپات قىلغاندىن كېيىنمۇ تۇغقانلىرىغا ئەسقاتىدۇ. شەرىئەتنىڭ بۇ مىسلىسىز ئادالەتلىك قانۇنىدەك باشقا بىر قانۇن دۇنيانىڭ ھېچبىر يېرىدە ئۇچرىمايدۇ. ھازىر دۇنيادىكى باشقا مىللەتلەر ئىسلامنىڭ بۇ مىراس قانۇنلىرىنى كۆچۈرۈپ ئېلىپ قوللانماقتا. ئەپسۇسكى بەزى مۇسۇلمانلار جاھالەتپەرەسلىك ۋە نادانلىقلىرى تۈپەيلىدىن، ھازىرمۇ ئىسلامنىڭ بۇ ئەمرىگە خىلاپلىق قىلىۋاتىدۇ. بولۇپمۇ يېتىم قالغان قىز بالىغا مىراس بەرمەيدىغان ئادەت ھازىرمۇ ھىندىستان ۋە پاكىستاندىكى مۇسۇلمانلار ئارىسىدا كەڭ تارقالغان. بۇ قەبىھ بىر زۇلۇمدىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ ھەقتە قۇرئاننىڭ ھۆكۈمى ناھايىتى ئۇچۇقتۇر.

ئائىلىدىن قالسا، ئىنسان ئۆز دوستلىرى بىلەن، خۇلۇم ـ خوشنىلىرى بىلەن، مەھەللىدىكىلىرى بىلەن ئەڭ قويۇق مۇناسىۋەتتە بولىدۇ ۋە بىر ـ بىرلىرىگە ئېھتىياجلىرى چۈشىدۇ. مانا ئىسلام بۇلارغا ھەر دائىم سەمىمىي، توغرا، ئىنساب ۋە گۈزەل ئەخلاق بىلەن مۇئامىلە قىلىشىمىزنى، شۇنداقلا ئۇلارغا زىيان يەتكۈزمەسلىكىمىزنى، قوپاللىق بىلەن تىل تەككۈزۈپ دىلئازار قىلماسلىقىمىزنى تەلەپ قىلىدۇ. داۋاملىق ئۆزئارا ياردەملىشىش، كېسەللەرنى يوقلاپ ھال سوراش، مۇسىبەتتە ياردەمدە بولۇش، ۋاپات

www.munb.er.org

قىلىسا جىنازا نامىزىغا بېرىش، پېقىرلارغا ياردەم قىلىش، مېيىپ ۋە تۇل ـ يېتىم قالغان خۇلۇم ـ خوشنىسىدىن خەۋەر ئېلىش، ئاچ قالغانلار بولسا يېمەك بېرىش، ئىشسىز قالغانلارغا قولىدىن كەلسە، ئىش تېپىپ بېرىش ھەر بىر مۇسۇلماننىڭ ۋەزىپىسى دەپ ئەمر قىلىدۇ.

ئاللاھ ئاتا قىلغان پۇل ـ مال ۋە دۆلەتنى شەخسىي ئەيش ـ ئىشرەتكە بۇزۇپ چېچىپ ئىسراپ قىلىش، ئالتۇن ـ كۈمۈشتىن ياسالغان قاچا ـ قۇچىلارنى ئىشلىتىش، يىپەكتىن تىكىلگەن زىننەتلىك كىيىم كىيىپ، پۇل ـ مال ۋە دۆلەتنى ئىسراپ قىلىش ئىسلامدا قەتئىي مەنئى قىلىنغان. يۈزلارچە ئىنساننىڭ قورسىقىنى تويغۇزۇشقا يېتىدىغان پۇلنى بىر ئاخشامدا، بىر كىشىنىڭ ئەيش ـ ئىشرەتكە بۇزۇپ چېچىشىنى، بويۇنغا قىممەت باھالىق زۇننار ئېسىۋېلىشنى، ئالتۇن ـ كۈمۈشتىن ياسىلىپ، جاۋاھىرات قادالغان قاچ ـ قۇچىلارنى ئىشلىتىش ۋە يىپەك كىلەملەر بىلەن ئۆيىنىڭ تام ـ تۈرۈسلىرىنى بېزەشنى راۋا كۆرمەيدۇ.

ئىسلامنىڭ مەقسىدى سىزنىڭ تاپقان پۇل ـ مېلىڭىزنى تارتىۋېلىش ئەمەس. تاپقان بايلىقىڭىز ياكى سىزگە مىراس قالغانلارنىڭ ھەممىسى سىزنىڭ ھەققىڭىز، شۇنداقلا ئۇنىڭدىن پايدىلىنىش، ياخشى كىيىنىش، باياشات ياشاش سىزنىڭمۇ ھەققىڭىز. ئەمما ئىسلام ئىنسان پۈتۈن ھايات پائالىيىتى جەريانىدا، باشقىلارنىڭ مەنپەئەت ۋە تۇرمۇشىغا دەخلى يەتكۈزىدىغان دەرىجىدە ھەددىدىن ئېشىپ كېتىدىغان شەخسىيەتچىلىككە قارشى تۇرۇشنى بۇيرۇيدۇ. ئىسلام ساددا ۋە ئوتتۇرا ھال تۇرمۇش يولىنى تەرغىب قىلىدۇ. ئۆز ئېھتىياجلىرىنى ھەددىدىن زىيادە ئاشۇرۇشنى مەنئى قىلىدۇ. ئۆز نەپسىڭىزنى ئويلىغىنىڭىزدا ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىڭىزنى، دوستلىرىڭىزنى، بىر يۇرتلۇقىڭىزنى، دۇنيا خەلقىنى، شۇنداقلا پۈتۈن ئىنسانلارنىڭ ھەققىنىمۇ ئويلاش دەپ تەلىم بېرىدۇ.

www.munb.er.org

ئەمدى بىز بۇ تار دائىرە ئىچىدىن چىقىپ، تېخىمۇ ئەتراپلىق ۋە كەڭ نۇقتىئىنەزەردىن قاراپ ئەتراپىمىزغا بىر نەزەر سالايلى. پۈتۈن دۇنيادىكى مۇسۇلمانلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر مۇھىتنى كۆز ئالدىمىزغا كەلتۈرەيلى. مانا بۇ كەڭ مۇھىتتا ئىسلام ئورتاق بىر قانۇن ۋە ئىنتىزام بىكىتىپ، بۇنىڭغا ئاساسەن مۇسۇلمانلار ياخشىلىقتا بىر ـ بىرلىرىگە ياردەملىشىشنى، ئارىلىرىدا مۇمكىنقەدەر يامانلىق پەيدا بولماسلىقتا تىرىشىشنى ئەمر قىلىدۇ. تۆۋەندە بىر قانچە مىسال كۆرسىتىپ ئۆتىمەن.

بىرىنچى، جەمئىيەتنىڭ ئەخلاقى ھاياتىنى مۇھاپىزەت قىلىش ۋە ئۇنىڭ ساغلام بىر شەكىلدە راۋاجلىنىشى ئۈچۈن، شەرىئەت بىر ـ بىرلىرىگە ھارام قىلىنمىغان ئەر ـ ئاياللارنىڭ بىر ـ بىرلىرى بىلەن ئارىلىشىپ يۈرۈشنى مەنئى قىلدى. ئاياللار كۆپىنچە ئۆي ئىچىدىكى ئائىلە ھاياتى بىلەن مەشغۇل بولۇش، تالا ـ تۈزگە چىقىشقا توغرا كەلگەندە ئالاھىدە ياسىنىپ پەرداز قىلىپ چىقماسلىق، ساددا كىيىملەر بىلەن بەدەننى يۆگەپ چىقىشلىرى لازىم. يۈز ـ قوللىرىنىمۇ مۇۋاپىق بىر شەكىل بىلەن يۆگەش كېرەك. ئەمما كېرەك بولغاندا ئېچىشقا بولىدۇ. ئەركەكلەرنىڭ يات ئاياللارغا نەزەر سېلىشى مەنئى قىلىندى. تاسادىپىي كۆزى چۈشۈپ قالسا، دەرھال كۆزىنى باشقا تەرەپكە يۆتكەش لازىم. مەنىلىك مەقسەت بىلەن تەكرار باشقىدىن قاراش ئەيىبتۇر. ھەر ئەر ۋە ئايالغا ئۆز نەپسى خاھىشىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن، شەرىئەت ھالال دەپ ھۆكۈم قىلغان جۈپ بىلەن نىكاھلىنىپ تۇي قىلىشى كېرەك. بۇ بەلگىلىمىدىن چىقىش ئۇياقتا تۇرسۇن خىلاپلىق قىلىش ياكى باشقىچە بىر يولنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەسلىك لازىم دەپ تەكىتلىگەن.

ئىككىنچى، ئەر ـ ئاياللارنىڭ كىيىنىش مەسىلىسىدە ئالاھىدە دىققەت قىلىشنى تەكىتلىگەن. بۇ، ئەخلاقىمىزنى ساقلاپ قېلىشتا ئىنتايىن مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە بىر مەسىلىدۇر. ئىسلامدا ئەرلەر

www.munb.er.org

ئۈچۈن بەدەننىڭ تىزىدىن كىندىككىچە بولغان قىسمىنى يۆگەش، ئاياللار ئۈچۈن يۈز ۋە قولدىن باشقا پۈتۈن قىسمىنى يۆگەش پەرز، بۇ شەرىئەتتە «سەترى» دەپ ئاتىلىدۇ. «سەترى» يەنى بەدەننىڭ شەرىئەت بۇيرۇغان قىسىملىرىنى يۆگەش، مۇسۇلمان ئەر ـ ئاياللار ئۈچۈن بىر دىنىي ۋەزىپە بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇنىڭدىن ئىسلامنىڭ مەقسىتى كىشىلەردە شەرم ـ ھايا تۇيغۇسى پەيدا قىلىپ، ئەخلاقسىزلىق ۋە شەرمەندىلىكنىڭ ئالدىنى توسۇشتۇر.

ئۈچىنچى، ئىسلام يامان خاھىشلارنى قوزغايدىغان، ئەخلاقنى بۇزىدىغان كۆڭۈل ئېچىش ۋە ئويۇن ـ تاماشالارنى ئۇيغۇن كۆرمەيدۇ. بۇ ئىنسانىنىڭ ۋاقتىنى زايا قىلىدۇ، تەن سالامەتلىكىگە يامان تەسىر قىلىدۇ. شۇنداقلا پۇل، ۋاقىت ۋە كۈچ ئىسراپ بولىدۇ. دەم ئېلىش ۋە كۆڭۈل ئېچىش ئەسلىدە كېرەكلىك بىر نەرسە. ئەمما بۇ ئىنساندا روھىي ۋە بەدەنىي جەھەتتە كۈچ ـ قۇۋۋەت ۋە تېتىكلىك پەيدا قىلىشى لازىم. كۆرۈنۈشى قانچىلىك چىرايلىق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئىنسان ھېرىپ كۈچى قالمايدىغان، كېرەكسىز مىڭلارچە كىشى بىر يەرگە يىغىلىپ، ئەخلاقسىزلىقنىڭ، شەرمەندىلىكنىڭ ھەممىسىنى قىلىدىغان، ھەتتا جىنايەت سادىر قىلىدىغان ئويۇن ـ تاماشا ۋە كۆڭۈل ئېچىشلار، پۈتۈن بىر مىللەتنىڭ ئەخلاقىنىڭ ۋە ئۆرپ ـ ئادەتلىرىنىڭ بۇزۇلۇشىغا سەۋەب بولىدىغان مۇنداق «مەدەنىي كۆڭۈل ئېچىش» لارنىڭ ئىسلامدا قەتئىي ئورنى يوق.

تۆتىنچى، ئىسلام پۈتۈن مۇسۇلمانلارنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن بىرلىك ۋە باراۋەرلىكنى مۇستەھكەملەشكە كۆپ ئەھمىيەت بېرىپ، گۇرۇھۋازلىقنى مەنئى قىلىدۇ. بىر ئىشتا ئىختىلاپ پەيدا بولسا بۇنى قۇرئان ۋە ھەدىسنىڭ ھۆكۈمى ئاساسىدا ھەل قىلىشلىرىنى بۇيرۇيدۇ. يەنىلا ھەل قىلىشقا بولماي، چىقىشالمايدىغان ئەھۋال بولۇپ قالغاندا، بۇنى ئاللاھقا تاپشۇرماق لازىم. ئۈممەتنىڭ پايدا ـ مەنپەئەتىنى بىرىنچى ئورۇنغا قويۇپ، بىر ـ بىرلىرىگە يول قويۇش

www.munb.er.org

لازىم. ئىتتىپاقلىقنى كۆزدە تۇتۇپ، رەھبەرلەر پىكرىگە قۇلاق سېلىپ، پىتنە ـ پاساتچىلاردىن ئۇزاق تۇرۇش كېرەك. ئورۇنسىز جېدەل ـ ماجىرا ۋە ئۇرۇش ـ سوقۇشلار بىلەن مىللەتنى رەسۋا قىلماسلىق لازىم.

بەشىنچى، شەرىئەت مۇسۇلمانلار بىلەن غەيرى مۇسلىم (مۇسۇلمان بولمىغان)لار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتلەر ھەققىدە ئومۇمى بىر قانۇن بەلگىلىدى. مەسىلەن: مۇسۇلمانلارنىڭ مۇسۇلمان بولمىغانلاردىن ئىلىم ـ پەن، تېخنىكا قاتارلىق باشقا ھەر خىل پايدىلىق نەرسىلەرنى ئۆگىنىشكە تامامەن رۇخسەت قىلىدۇ. لېكىن ئۇلارنىڭ تۇرمۇش ئۇسۇللىرىنى، مەدەنىيىتىنى دورامچىلىق قىلىپ قوبۇل قىلىشنى مەنئى قىلىدۇ. بىر قەۋمنىڭ باشقا بىر قەۋمنى دوراپ تەقلىد قىلىشى ئۆز قەۋمنى كەمستىشتىن ئىبارەت بولۇپ، خارلىق ۋە مەغلۇبىيەتكە تەسلىم بولغان قۇللۇق ۋە تەسلىمچىلىكنىڭ ئىپادىسىدۇر. بۇنداق بىر مىللەت ئاخىرىدا مۇنقەرز بولۇشقا، ئۇنىڭ تارىخى ۋە مەدەنىيىتى يەر يۈزىدىن يوق بولۇشقا مەھكۇمدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام غەيرى مۇسلىم (كاپىرلار)نىڭ تۇرمۇش ۋە ئۆرپ ـ ئادەت شەكىللىرىنى قوللىنىشنى قاتتىق مەنئى قىلغان. بىر مىللەتنىڭ كۈچ ـ قۇدرىتىنى، كىيگەن كىيىملىرىدە، تۇرمۇش شەكىللىرىدە ياكى يېگەن ـ ئىچكەنلىرىدە ئەمەس (بۇ ئادەتتىكى ھەر قانداق ئىنساننىڭمۇ ئەقلىگە كېلىدىغان ھەقىقەتتۇر)، بەلكى ئۇ مىللەتنىڭ ئىلىم ـ پەن ۋە ئىنتىزامچانلىقىدىكى ئۈستۈنلۈكىدىدۇر. ئىسلام ئەگەر ئۇلاردىكى كۈچ ـ قۇدرەتنى ئۆگىنىشنى خالايدىغان بولساق، ئۇنىڭ مەنبەئى بولغان ئىلىم ـ پەن، تېخنىكا، ئەمەلىي تىرىشچانلىق ۋە ئىجتىمائىي ئىنتىزامچانلىقنى ئۆگىنىشنى، ئۇلارنىڭ قۇل ـ چاكىرى بولۇپ، قارىغۇلارچە تەقلىد قىلىشتىن قەتئىي ساقلىنىپ، مىللىتىمىزنى مۇنقەرزلىكتىن ۋە باشقىلارغا يەم بولۇپ سىڭدۈرۈپ كېتىشتىن (ئېكسپۇلاتاتسىيەدىن ـ ت) ساقلىشىمىزنى تەلەپ قىلىدۇ. شۇنداقلا

www.munb.er.org

ئىسلام بىزگە غەيرى دىندىكىلەرگە مۇتىئەسسىپلىك بىلەن مۇئامىلە قىلماسلىقنى تەلەپ قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ دىنىي رەھبەرلىرىنىڭ يامان گېپىنى قىلىشنى ياكى ھاقارەتلەشنى مەنئى قىلىدۇ. ئەگەر ئۇلار بىز بىلەن سۆلھى قىلىپ، تىنچ بىرگە ياشاشنى قوبۇل قىلىپ بىزنىڭ مەنپەئەتلىرىمىزگە قارشى چىقمىسا، بىزنىڭ ھەقلىرىمىزنى دەپسەندە قىلمىسا، بىزنىڭ ئۇلارغا ئىنساب ۋە دوستلۇق بىلەن مۇئامىلە قىلىپ، جەدەل ـ ماجرا چىقارماسلىقىمىزنى بۇيرۇيدۇ.

بىزدىكى شەرەپلىك ئىسلام ئەنئەنىسىنىڭ تەقەززاسى ـ ھەممىدىن زىيادە ئىنسانىي ياردەم ۋە ياخشى ئەخلاقلىق مۇئامىلىنى ھەر قانداق كىشىدىن ئايىماسلىقتىن ئىبارەتتۇر. كاج تەبىئەتلىك، باشقىلارغا زۇلۇم سېلىش ۋە ئىچى تارلىق قىلىش بىز مۇسۇلمانلارغا مەنسۇپ ئەمەس. مۇسۇلمان دۇنياغا گۈزەل ئەخلاق، شان ـ شەرەپ ۋە ياخشىلىقنىڭ ئۈلگىسى قىلىپ يارىتىلدى. ئىسلام مۇسۇلمانلارنى مانا بۇ ئېسىل ئەنئەنىلىرى بىلەن مۇسۇلمان بولمىغانلارنىڭ قەلبىگە تەسىر كۆرسىتىشىمىزنى تەلەپ قىلىدۇ.

www.munb.er.org

باشقا پۈتۈن مەخلۇقاتلارنىڭ ھەققى

ئەمدى تۆۋەندە تۆتىنچى ھەق توغرىسىدا قىسقىچە توختىلىمەن:

ئاللاھ ئۆزى ياراتقان باشقا سانسىز مەخلۇقاتلار ئۈستىدە ئىنسانغا كۆپلىگەن ئىختىيار بەردى. بۇلارنى ئىنسان ئۆز كۈچى بىلەن بويسۇندۇرۇپ ئىشلىتىدۇ ۋە پايدىلىنىدۇ. چۈنكى ئىنسان بۇلاردىن ئۈستۈن بىر مەخلۇق بولغانلىقتىن بۇنىڭغا ھەققى بار. ئەمما بۇلارنىڭمۇ ئىنسانلار ئۈستىدە بىر قىسىم ھەقلىرى بار. مەسىلەن: ئىنسانلار بۇلاردىن پايدىلىنىدىكەن ئىسراپ قىلماسلىقى، ئۇلارغا

قالايمىقان زىيانكەشلىك قىلماسلىقى لازىم. شەرىئەت بۇ جەھەتتە نۇرغۇن ھۆكۈملەرنى بېكىتتى. مەسىلەن: ھايۋانلارنى يالغۇز ئۇلارنىڭ گۆشىدىن ئوزۇقلىنىش مەقسىتى بىلەن ياكى ئۇلارنىڭ زىيانداشلىقىدىن ساقلىنىش ئۈچۈنلا ئۆلتۈرۈشكە بولىدۇ. كۆڭۈل ئېچىش ۋە ئويۇن ـ تاماشا دەپ ئۇلارنى ئۆلتۈرۈشكە بولمايدۇ. شۇنداقلا گۆش ئۈچۈن ئۆلتۈرىدىغان ھايۋاننىمۇ، قاتتىق ئازار بەرمەستىن، قىينىماستىن ئۆلتۈرۈش دەپ مەخسۇس ئۇسۇللار كۆرسىتىلگەن. يىرتقۇچ زەھەرلىك ھايۋانلارنى ئۆلتۈرۈشكە رۇخسەت، چۈنكى ئىنساننىڭ ھاياتى ئۇلارنىڭ جېنىدىن قىممەتلىكتۇر. لېكىن ئۇلارنىمۇ قىيناپ ئۆلتۈرۈش مەنئى قىلىنىدۇ. يۈك ئارتىدىغان، مىنىدىغان ھايۋانلارنى ئاچ ۋە ئۇسسۇز قويۇپ قىيناش، ئېغىر يۈك ئارتىش، جاپا سېلىپ قاتتىق ئۇرۇپ ئىشلىتىش مەنئى قىلىنىدى. شەرىئەتتە ئۇچار ـ قانات قۇشلارنى قەپەزگە سولاپ ساقلاش جائىز ئەمەس.

ئىسلام دەل ـ دەرەخ ۋە ئورمانلىقلارنى قالايمىقان كېسىشنى مەنئى قىلىدۇ. بولۇپمۇ مېۋىلىك دەرەخنىڭ پايدىسىنى كۆرۈپ تۇرۇپ ئۇلارنى كېسىپ يوقىتىش قەبىھ بىر ھەرىكەت بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

يۇقىرىقىلاردىن ئىسلامنىڭ مەقسىتى تەبىئەتتىكى مەيلى جانلىق مەخلۇقاتلار بولسۇن ۋە ياكى جانسىز مەخلۇقاتلار بولسۇن، ھېچبىرىگە ئارتۇقلۇق (ئۇششۇقلۇق ـ ت) قىلىشقا، كېرەكسىز يەرگە ئىسراپ قىلىشقا ھەققىمىزنىڭ يوقلۇقىنى چۈشەندۈرۈشتىن ئىبارەتتۇر. ھەتتا ئىسلامدا سۇنى ئىسراپ قىلىشمۇ مەنئى قىلىنىدۇ.

شەرىئەت ئالەمشۇمۇل ۋە ئەبەدىي بىر قانۇندۇر

يۇقىرىدا ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن

www.munb.er.org

ئىسلامنىڭ پۈتۈن ئىنسانلار ئۈچۈن قىيامەتكىچە كۈچكە ئىگە قانۇنى، يەنى شەرىئەتنىڭ ناھايىتى قىسقا بىر خۇلاسىسىنى تەقدىم قىلدىم. ئىسلامنىڭ بۇ قانۇنى ئىنسانلار ئارىسىدا دىن ۋە ئىماندىن باشقا ئەقىدە ۋە ئەمەلدىن باشقا ھېچقانداق بىر ئايرىمچىلىقنى قوبۇل قىلمايدۇ. ئىرقنى، يۇرتنى ۋە رەڭگىنى ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدىكى بىر توسالغۇدەك پەرق دەپ كۆرىدىغان باشقا پۈتۈن دىنلار، سىياسىي ۋە ئىجتىمائىي تۈزۈملەر، مەدەنىيەتلەر ۋە ئىدېئولوگىيەلەرنىڭ ھېچبىرى بىر دۇنيا خاراكتېرلىك ۋە ئالەمشۇمۇل ئەقىدە ياكى دۇنياۋى ئىدېئولوگىيە بولالمايدۇ. چۈنكى ئۇلار ئۆزىدىن باشقىسىنى چەتكە قاقىدۇ. ھەممىگە مەلۇم بولغىنىدەك مەلۇم بىر مەملىكەتتە تۇغۇلغان كىشى ئۆزىنىڭ تۇغۇلغان يېرىنى ئىنكار قىلالمايدۇ. بىر قارا تەنلىكنىڭ قارا رەڭگى، بىر جۇڭگولۇقنىڭ سېرىق رەڭگى، بىر غەربلىكنىڭ ئاق رەڭگى ھېچقاچان باشقا بىر خالىغان رەڭگە ئۆزگەرمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ خىل ئىرقىي ۋە يۇرتۋاز ئىجتىمائىي ۋە ئىدېئولوگىيىلىك سىستېمىلار ھەممىسى ئۆزىنىڭ شۇ تار رامكىسى ئىچىدە چېگرالىنىپ قېلىشقا مەھكۇمدۇر.

ئەمما يۇقىرىقىدىكىلەرگە قارىغاندا، ئىسلام شەرىئىتى ئالەمشۇمۇل ۋە دۇنياۋى خاراكتېرگە ئىگە. لا الـه الا الله (ئاللاھدىن باشقا ئىبادەت قىلىشقا لايىق ئىلاھ يوق) دەپ ئىمان ئېيتقان ھەر قانداق كىشى ئىسلام سېپىگە كىرگەن بولىدۇ. شەرىئەتكە ئاساسەن ئۇ كىشى باشقا مۇسۇلمانلار ئىگە بولغان پۈتۈن ھوقۇقلارغا بىردەك ئىگە بولىدۇ. ئىسلامدا ئىرق، مەملىكەت، تەن رەڭگى، تىل، مەدەنىيەت ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش باشقا ئاساسلارنىڭ ھېچبىر ئىمتىيازى (ئېتىبارى) يوقتۇر. ئۇ پۈتۈن ئىنسانىيەتكە خىتاب قىلىدۇ. شۇنداقلا بۇ شەرىئەت ئەبەدىيدۇر. چۈنكى بۇنىڭدىكى قانۇن ۋە تۈزۈملەر مەخسۇس بىر قەۋمگە، مەخسۇس بىر دەۋرگە ۋە ياكى مەلۇم بىر ئۆرپ ـ ئادەتكە مەنسۇپ ئەمەس. ئىنساننى يارىتىشتىكى تەبىئىي مەقسەتكە ئۇيغۇن

www.munb.er.org

بولغان پرىنسىپلارنى ئاساس قىلىدۇ.

ئىنسانىنىڭ تەبىئىتى پۈتۈن زامان ۋە ھەر قانداق شارائىتتا ئۆزگەرمەس بىر ئالاھىدىلىككە ئىگە بولغانلىقى ئۈچۈن، بۇ پرىنسىپلار ئۈستىگە قۇرۇلغان شەرىئەت قانۇنىمۇ ھەر زامان ۋە ھەر شارائىتتا ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇشى تەبىئىيدۇر.

مانا بۇ ئالەمشۇمۇل دۇنياۋى ۋە ئەبەدىي دىن ئىسلامدۇر.

www.munb.er.org